

MAGYARORSZÁG ÉS KÍNA:

70 ÉVES KAPCSOLAT A VÁLTOZÓ VILÁGBAN

KÜLÜGYI ÉS KÜLGAZDASÁGI INTÉZET

Magyarország és Kína: 70 éves kapcsolat a változó világban

Felelős kiadó:
Ugrósdy Márton
Külügyi és Külgazdasági Intézet
igazgatója

Szerkesztő:
Goreczky Péter

Grafikai terv:
Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:
H-1016 Budapest, Bérc utca 13–15.
Tel.: +36 1 279-5700
E-mail: info@ifat.hu
<http://kki.hu>

A kiadványban szereplő tanulmányok és azok következtetései
kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik
és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet,
a Külgazdasági és Külügyminisztérium,
illetve Magyarország Kormánya állaspontjának.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet
Budapest, 2019.

A kiadvány megjelenését támogatta:

Külgazdasági és Külügyminisztérium

Magyarország Nagykövetsége, Peking

Kínai Társadalomtudományi Akadémia Európai Tanulmányok Intézete

Kína–Kelet-Közép-Európa Intézet

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	4
PESTI MÁTÉ	
Köszöntő.....	7
TUAN CSIE-LUNG	
Köszöntő.....	8
UGRÓSDY MÁRTON	
Köszöntő.....	9
CSEN HSZIN	
Köszöntő.....	10
SZERZŐK	12

I. RÉSZ

KONG TIEN-PING	
A magyar és a kínai gazdasági reform tapasztalatai (1979-1989): A tudástörténet egy nézőpontja.....	16
ESZTERHAI VIKTOR	
A kínai modell és Magyarország	32
HSZÜ KANG	
Az Övezet és Út Kezdeményezés és a magyar fejlesztési stratégia közti szinergiák: helyzetkép és kilátások	54
HSZI SZE-CSANG	
A kínai–magyar gazdasági kapcsolatok az Övezet és Út Kezdeményezés tükrében	70
LOSONCZ MIKLÓS – VAKHAL PÉTER	
A gazdasági kapcsolatok alakulása Magyarország és Kína között az 1990-es évek eleje óta	96

MOLDICZ CSABA

Technológiatranszfer Kína és Magyarország között:
Lehetőségek és a valóság új geopolitikai környezetben..... 126

FÁBIAN ARMIN VINCENTIUS

A Magyarországra irányuló kínai turistaforgalom jelene
és dinamikusan bővülő lehetőségei 140

II. RÉSZ

SÁRVÁRI BALÁZS – TRAUTMANN LÁSZLÓ

A magyarországi Kína-kutatások korszakai 1949–2018 között..... 156

KUO HSZIAO-CSING

A kínai irodalmi alkotások ismertté tétele Magyarországon
a kínai–magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele után 184

TARRÓSY ISTVÁN – VÖRÖS ZOLTÁN

Kínai–magyar együttműködés a felsőoktatásban és a kutatásban:
hetven év áttekintése a kétoldalú diplomáciai kapcsolatok fényében..... 196

LIU HSZIAO-CSEN

A Konfuciusz Intézetek fejlődése a Kína és Magyarország közötti
felsőoktatási csereprogramok és együttműködés jegyében..... 214

SUN LÖ-SZU

A kínai akadémiai közösség gondolatai
a magyarok származásáról és vándorlásáról..... 230

BORSFAY KRISZTINA – NGUYEN LUU LAN ANH

Képek a jövőről: magyarországi kínai gyermekek
és fiatal felnőttek narratívái..... 246

BOROS GÁBOR PÉTER

Peking–Budapest, Budapest–Peking:
Milyennek látjuk egymást 2019-ben?..... 268

PESTI MÁTÉ

Magyarország pekingi nagykövetének előszava

Magyarország és Kína együttműködése immár hetven éves múltra tekint vissza. Hazánk 1949. október 3-án az elsőik között ismerte el a Kínai Népköztársaságot, három nappal később, október 6-án pedig a két ország diplomáciai kapcsolatot létesített egymással. A magyar-kínai kötelék az elmúlt hét évtized alatt a kölcsönös tisztelet és megértés jegyében erősödött. Országunk a közép-európai régióban továbbra is élen jár a Kína-kapcsolatok fejlesztésében, hiszen 2011-ben Budapesten született a Kína–Közép-Kelet-Európa együttműködési mechanizmus, valamint 2015-ben – az európai országok között elsőként – csatlakoztunk az Egy övezet, egy út kezdeményezéshez. Ennek fontos premisszája volt, hogy 2012-ben Magyarország meghirdette a keleti nyitás politikáját, amely elsősorban az ázsiai, külön kiemeleten a kínai kapcsolatok átfogó fejlesztését célozta meg, mindez sok tekintetben összecsengett Kína Egy övezet, egy út kezdeményezésével. Ennek a folyamatnak az eredményeként a két nemzet kapcsolata 2017 májusában az átfogó stratégiai partnerség szintjére emelkedett, új lendületet adva a két ország együttműködésének.

Az elmúlt években az eddigieknél is nagyobb intenzitás jellemezte a kétoldalú kapcsolatokat, ez pedig pozitívan hatott a kereskedelmi relációra és a befektetői kedvre is. Nem csak a politika vagy a gazdaság területén tapasztalható azonban töretlen fejlődés. A tudomány, az oktatás, a kultúra és a turizmus szintén fontos szerepet töltött be a kiegyensúlyozott együttműködés kialakításában, és célunk, hogy ezek a területek a jövőben is fontos mozgatórugói legyenek a magyar-kínai kapcsolatoknak.

Jelenleg öt Konfuciusz Intézet működik Magyarországon, Kínában pedig tizenkét egyetemen van lehetőség a magyar nyelv elsajátítására. 2013 őszén került sor a pekingi Magyar Kulturális Intézet felavatására, és Budapesten is Kínai Kulturális Intézet nyílik hamarosan. A budapesti Magyar-Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola a 2016-os tanévtől középiskolai képzéssel bővült. A felsőoktatás területén pedig szoros kapcsolódási pont a Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram, melynek keretében a magyar kormány évente 200 kínai diák számára biztosít lehetőséget magyarországi felsőfokú tanulmányokhoz. A tavalyi évben több mint kétszázötvenezer kínai turista látogatott el Magyarországra. Ez a szám az elkövetkezendő években várhatóan tovább emelkedik majd a két ország közötti közvetlen légi összeköttetések számával párhuzamosan.

Az elmúlt hetven évben Magyarország és a Kínai Népköztársaság közösen ért el nagyszerű eredményeket, melyek jelentősen hozzájárultak országaink jólétéhez és nemzeteinek barátságához. Bízom benne, hogy ez a tanulmánykötet, amelyet az Olvasó most a kezében tart, betekintést enged majd minden érdeklődőnek a két ország szerteágazó és intenzív kapcsolatrendszerébe.

Az elmúlt 70 esztendő eredményeit látva meggyőződésem, hogy egymás kultúrájának és gondolkodásának megismerése lesz a jövőbeli sikereink záloga is.

TUAN CSIE-LUNG

Kína magyarországi nagykövetének előszava

A 2019-es év a Kínai Népköztársaság megalakulásának, egyben a Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok létrejöttének hetvenedik évfordulója is. Magyarország az elsők között létesített kapcsolatot Kínával, elsőként ajánlotta fel segítségét. Mindez tovább mélyítette a hagyományos barátságot a kölcsönös tisztelet, őszinteség, és a mindenki számára előnyös együttműködés szellemében. Az Egy övezet, egy út kezdeményezéssel és a 17+1 együttműködési platformmal a kínai-magyar kapcsolatok az elmúlt években a legjobb korszakukhoz érték. Nagy mértékben javult a magasszintű politikai kommunikáció és a kölcsönös bizalom. Kína és Magyarország 2015-ben kormányközi egyetértési megállapodást írt alá az Egy övezet, egy út konstrukció támogatására. Magyarország az európai országok közül elsőként írt alá ilyen jellegű dokumentumot Kínával, jelezve a keleti nyitás és az Egy övezet, egy út kezdeményezés közti szorosabb kapcsolatot. Kína meghívására Orbán Viktor miniszterelnök 2017-ben részt vett az Egy övezet, egy út Nemzetközi Együttműködési Fórumon, ahol a magyar kormányfő és Hszi Csin-ping elnök bejelentette, hogy a kétoldalú kapcsolatokat magasabb szintre, átfogó stratégiai partnerségre kell emelni. Kína és Magyarország ezzel példát mutat a különböző régióból származó, különböző méretű és politikai berendezkedésű országok közti baráti együttműködésre.

Ez év elejétől kezdve a két ország megragadta a hetvenedik évforduló biztosította lehetőséget, hogy ünnepségsorozat keretében fedezzék fel egymás történelmét és kultúráját, ezzel is tovább növelve a megértést, mélyítve együttműködést, megszilárdítva a kétoldalú kapcsolatok alapját. Az elmúlt időszakban közvetlen repülőjáratok indultak Budapest és Peking, illetve Sanghaj között, és a Kínai Vasúttársaság vonatai is többeszer tették meg az utat a két ország közt. Nagymértékben nőtt azon kínaiak száma is, akik turisztikai és tanulmányi céllal utaznak Magyarországra. A többszintű baráti cserekapcsolatok és a gyakorlati együttműködés nagymértékben hozzájárult a két ország gazdasági fejlődéséhez, és előnyére vált a két népnek.

A hetvenedik évforduló emlékére a Kína–Kelet-Közép-Európa Intézet pompás könyvekbe foglalta a különböző tanszékek, szakmai műhelyek és tudósok Kína és Magyarország közti kapcsolatok fejlesztésére vonatkozó javaslatait. Ez nemcsak a hetvenedik évforduló értékes elismerése, de fontos szellemi támogatás is a kétoldalú kapcsolatok további fejlesztéséhez is.

A hetven év egy szempillantás alatt elmúlt, és a tapasztalatok összegzése után már történelmi szempontból tudunk tekinteni a jövőre. Meg vagyok győződve arról, hogy a kínai és a magyar kormány a két ország összes társadalmi rétegének közös erőfeszítésével az átfogó stratégiai együttműködés és fejlődés új lehetőségeit hozza el.

Ragadjuk meg ezt az alkalmat, hogy együtt írjuk a Kína–Magyarország partnerség új fejezetét, és továbbra is együtt haladjunk előre.

UGRÓSDY MÁRTON

a Külügyi és Külgazdasági Intézet igazgatójának előszava

Nagy örömünkre szolgál, hogy bemutathatjuk a magyar-kínai kapcsolatok elmúlt hetven évét összegző kötetet, amiben a hazai és a kínai tudományos élet vezető szereplői osztják meg gondolataikat országaink közös múltjáról és jelenéről. A könyv összeállításánál arra törekedtünk, hogy minél szélesebb és átfogóbb képet adjunk ne csak azokról a területekről, így a politikáról, a gazdaságról és külkereskedelmi adatokról, amelyek a mindennapi sajtónyilatkozatok, rádió- és tévéadások révén is részei váltak a minket körülvevő információs hangzavarnak, hanem azokról a talán kevésbé látványos dimenziókról is, amik valóban élővé és kézzel foghatóvá teszik a magyar és kínai nép kapcsolatát.

Természetesen vállalkozásunk nem mutathatja be a magyar-kínai kapcsolatok teljes spektrumát, azonban azok a fejezetek, amelyek az emberek közötti kapcsolatokat mutatják be reményeink szerint olyan hozzáadott értéket jelentenek majd a kétoldalú viszonyrendszer megértésében, amire korábban nem volt idő, tér és lehetőség kitérni. A Magyarországon élő kínai diaszpórával foglalkozó két tanulmány, vagy éppen a felsőoktatási együttműködésről szóló elemzések a kapcsolatainknak olyan területére világítanak rá, amikre a látványos, magas szintű politikai hírek és érintkezések mellett sokszor már nem marad időnk. Mégis, ezek a kapcsolatok teszik igazán élővé és mindennapivá két ország viszonyát.

Természetesen köszönettel tartozunk partnereinknek, akik valamilyen formában támogatták a kötet megjelenését. Elsősorban a Külgazdasági és Külügyminisztériumnak és Magyarország Pekingi Nagykövetségének, akik nagylelkűen nem csak anyagilag, hanem szaktudásukkal és kapcsolatrendszerükkel is segítették a kötet létrejöttét. Hálásak vagyunk a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Európa Intézetének és különösen Csen Hszinnek, illetve a Kína-Közép-Európa Intézetnek az elmúlt mintegy egy éves intenzív együttműködésért, ami lehetővé tette a könyvünk megjelenését. Végül de nem utolsósorban pedig köszönet illeti a szerzőket, akik meglátásaikkal és munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy ez a könyv megjelenhessen. Számunkra is meglepő volt az az érdeklődés, amivel a hazai szakértői közösség első szóra megmozdult, és ennek volt köszönhető az is, hogy számtalan kiváló tanulmányból válogathattuk ki azokat, amiket most a Kedves Olvasó a kezében tarthat.

Bízunk benne, hogy a következő kerek évfordulók alkalmával is hasonló módon tudunk majd mérleget vonni a magyar-kínai kapcsolatok jelenéről és jövőjéről.

CSEN HSZIN

Kína–Kelet-Közép-Európa Intézet ügyvezető elnökének és ügyvezető igazgatójának előszava

A 2019-es év a Kínai Népköztársaság alapításának és egyben a Kína és Magyarország közötti kétoldalú kapcsolatok felvételének hetvenedik évfordulója is. Az elmúlt hetven évben a két ország színes utat járt be együtt.

A kapcsolatoknak ez az időszaka felfedező útként is jellemezhető. Az ötvenes években a Csepel teherautókat a Csinghaj-tibeti-fennsíkon tesztelték, így ellenőrizve azok nagy tengerszint feletti magasságon leadott teljesítményét. Mindez a kétoldalú együttműködés nagyszerű példája a technológia és a gépipar területén. A nyolcvanas években Kína felhasználta Magyarország gazdasági reformokkal kapcsolatos tapasztalatait – ez jól példázza a gazdasági fejlődés területén való együttműködést. A 21. századba lépve Magyarország az európai országok közül elsőként írt alá megállapodást az Egy övezet, egy út kezdeményezésén belüli együttműködésről. A két ország új utakat keres, hogy létrehozza a kölcsönös előnyökön és a mindenki számára hasznos együttműködésen alapuló Emberiség Jövője Közösségét.

Az elmúlt hetven év kétoldalú kapcsolatai a barátság útjaként is értelmezhetők. Két szó írja le jól az Új Kína (a Kínai Népköztársaság) megalakulásakor kialakult helyzetet, az egyik a szegénység, a másik az üresség. Kína több, mint száz év pusztító háborúi és konfliktusai után üresebb volt, mint egy fehér lap. A Kínai Népköztársaság kezdeti időszakában Magyarország segítette annak gazdasági helyreállítását és fejlődését. A kínai nép minden segítséget sokáig megőriz emlékezetében. A 2008-as vencsuani nagy földrengés után a magyar kormány ötven kínai egyetemi hallgatót hívott meg nyári magyarországi rehabilitációra a katasztrófa sújtotta területekről, ami nagyon jól példázza a magyar kormány és a magyar nép barátságát. A két ország közti kapcsolatok az elmúlt években tovább mélyültek. Magyar-kínai kéttannyelvű iskola indult Budapesten, ahol a diákok az általános iskolától a gimnáziumig tanulhatják a kínai nyelvet. Ezen kívül öt, a kínai nyelvet oktató Konfuciusz intézet nyílt meg Magyarországon. Egyre több magyar tanul kínaiul. Ugyanakkor az idők során új magyar nyelvtanfolyamok is indultak a kínai egyetemeken. Emlékeim szerint amikor 1984-ben magyarul kezdtem tanulni, a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetemen (BFSU) a Kínai Népköztársaságban mi voltunk a harmadik egyetemi magyar nyelvi évfolyam. Ma már körülbelül tíz kínai egyetem indít magyar nyelvi képzést, például Pekingben, Sanghajban, Csungkingban, Tiencsinben és Hsziánban.

Az elmúlt hetven év kétoldalú kapcsolatai a felvirágzás útjaként is jellemezhetők. A kétoldalú kereskedelem 1949-ben a nulláról indult, 1984-ben a kereskedelmi volumen csak 186 millió dollár volt, ezzel szemben 2018-ban már 10,88 milliárd dollárra rúgott. Ebből a kínai export 6,54 milliárd dollár, a Magyarországról érkező import pedig 4,34 milliárd dollár. Kína Magyarország legnagyobb EU-n kívüli kereskedelmi partnere. Ugyanakkor növekszik a kínai beruházások mértéke Magyarországon, és a kínai befektetők számára Közép- és Kelet-Európán belül Magyarország az egyik legnagyobb célállomás.

Ez a könyv a Kína–Kelet-Közép-Európa Intézet és a Külügyi és Külgazdasági Intézet közti együttműködés eredményeképpen jött létre. 2019 tavaszán a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Európa Intézete és Magyarország Pekingi Nagykövetsége támogatásával a két budapesti szellemi műhely közös pályázatot hirdetett, melynek témája Kína és Magyarország elmúlt hetven évének kétoldalú kapcsolatai voltak. A pályázatot óriási érdeklődés kísérte mindkét ország tudományos berkeiben és szellemi műhelyeiben. 2019. szeptember 23-án a tanulmányok egy részéből konferenciát rendeztünk Budapesten. Ez a könyv ennek a konferenciának a végeredménye.

Itt szeretném kifejezni őszinte köszönetemet magyar partnereinknek a projekt és a kiadvány kitartó támogatásáért, különösen Pesti Máté úrnak, Magyarország Pekingi Nagykövetének, és Ugrósdy Márton úrnak, a Külügyi és Külgazdasági Intézet Igazgatójának.

SZERZŐK

BORSFAY KRISZTINA

egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Interkulturális
Pszichológiai és Pedagógiai Intézet

BOROS GÁBOR PÉTER

sinológus, Yenching ösztöndíjas, Pekingi Egyetem

ESZTERHAI VIKTOR

szenior kutató, Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány;
adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem

FÁBIAN ARMIN VINCENTIUS

egyetemi hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Keleti nyelvek és kultúrák, Koreai szak;
kutató gyakornok, Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány

HSZI SZE-CSANG

MBA kandidátus, tanácsadó, Fudan–Corvinus Egyetem

HSZÜ KANG

tudományos munkatárs, Kínai Társadalomtudományi Akadémia
Kelet-Európai és Közép-Ázsiai Tanulmányok Orosz Intézete;
helyettes főtitkár, Kínai Társadalomtudományi Akadémia Kutatóközpontja
Egy övezet, egy út kezdeményezés

KONG TIEN-PING

egyetemi tanár, Európai Tudományok Intézete,
Kínai Társadalomtudományi Akadémia

KUO HSZIAO-CSING

docens és igazgatóhelyettes,
Pekingi Idegennyelvi Egyetem, Magyarország Kutatások Központ

LOSONCZ MIKLÓS

kutatóprofesszor, Magyar Tudományos Akadémia doktora;
egyetemi tanár, Budapesti Gazdasági Egyetem

LIU HSZIAO-CSEN

helyettes vezető, Pekingi Idegen Nyelvi Egyetem Konfuciusz Intézeti Iroda;
kínai nyelvtanár, Kong Zi Intézet, Malaya Egyetem

MOLDICZ CSABA

főiskolai tanár, kutatási dékánhelyettes, Budapesti Gazdasági Egyetem;
kutatásvezető, Keleti Üzleti Akadémiai Központ

NGUYEN LUU LAN ANH

intézetigazgató, egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézet

SÁRVÁRI BALÁZS

adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem, Mikroökonómia Tanszék;
rektor, Szent Ignác Jezsuita Szakkollégium

SUN LÖ-SZU

szerkesztő, Kínai Társadalomtudományi Akadémia,
Idegennyelvű Irodalom Intézete

TARRÓSY ISTVÁN

habilitált doktor, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem,
Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

TRAUTMANN LÁSZLÓ

habilitált egyetemi docens,
Budapesti Corvinus Egyetem, Mikroökonómia Tanszék

VAKHAL PÉTER

tudományos munkatárs, Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Intézet Zrt.

VÖRÖS ZOLTÁN

adjunktus, Pécsi Tudományegyetem,
Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

I. RÉSZ

GAZDASÁG ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS

A MAGYAR ÉS A KÍNAI GAZDASÁGI REFORM TAPASZTALATAI (1979-1989): A TUDÁSTÖRTÉNET EGY NÉZŐPONTJA

KONG TIEN-PING

Összefoglalás: A késői 1970-es és az 1980-as években a kínai politikai döntéshozók és közgazdászok figyelmét igencsak felkeltette a magyarországi gazdasági reform. Ez az időzítés nem véletlen, hiszen a kulturális forradalom vége után, a nemzetgazdaság fejlesztése érdekében, Kínának át kellett alakítania merev tervgazdálkodását, s a másik ország példája, a nemzetközi tapasztalat lényeges szempontnak bizonyult a gazdasági reform megtervezése és végrehajtása során. A Magyarországon 1968. január 1-jén bevezetett új gazdasági mechanizmus ötvözte a központi tervezést a piaci szabályozással, s ez a kiegyensúlyozott reformmegközelítés egyezett a kínai tisztségviselők és akadémikusok meglátásaival. Ekképpen az 1980-as években a magyar gazdasági reform ismerete széles körben elterjedt Kínában, s a kínai értelmiség megismerhette és megérthette annak irányelveit. Sőt, e reformtapasztalatot Kínában kiadványok megjelentetésével, kutatólátogatásokkal, akadémiai kutatásokkal és konferenciákkal terjesztették. Így elmondható, hogy a magyar gazdasági reform tapasztalata és a magyar közgazdászok meglátásai pozitív szerepet játszottak az 1980-as években Kína gazdasági reformjában.

Kulcsszavak: Kína, Magyarország, gazdasági reform, új gazdasági mechanizmus, kínai-magyar kapcsolatok

A késői 1970-es és az 1980-as években a kínai politikai döntéshozók és közgazdászok figyelmét igencsak felkeltette a magyarországi gazdasági reform. Sőt, az 1980-as években Kínában egy úgynevezett „magyar láz” terjedt el. Magyarország, a közép-európai kisméretű és szocialista ország reformtapasztalata heves vitákat váltott ki a tisztségviselők és akadémikusok körében. A jelen tanulmány¹ a magyar gazdasági reformmal kapcsolatban felhalmozódott tudás és tapasztalat Kínában való elterjedésével foglalkozik, továbbá, mindezeknek a kínai gazdasági reformra gyakorolt hatását vizsgálja meg.

1 A tanulmány a szerző „Experience of the Hungarian Economic Reform and China's Economic Reform (1979-1989): A Perspective on the History of Knowledge” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása.

Igény a gazdasági reform tapasztalatainak megismerésére

A kínai gazdaság az összeomlás szélére került a kulturális forradalom végén 1976-ban. Parasztok százmilliói nem tudtak megfelelően táplálkozni vagy öltözködni, és sokan mélyszegénységben éltek. Bár a városi lakosság szociális védeltséget élvezett, fizetésüket húsz évig nem emelték meg, s igen nehéz helyzetbe kerültek a fogyasztói árucikkek és a lakásellátás komoly hiánya miatt. A Kína és a fejlett országok, valamint az ázsiai „tigrisgazdaságok” közötti gazdasági fejlettségi olló tehát kitágult. Kína egy főre jutó GDP-je elmaradt a szomszédos országok és a régió GDP-mutatóihoz képest. 1976-ban Kína egy főre eső GDP-je mindössze 165 dollár volt, míg Dél-Koreáé 830, Tajvané 1159, Szingapúrúé 2758, Hong Kong-é 2850 és Japáné 5197 dollár volt. 1978 szeptemberében Teng Hsziao-ping a helyi vezetőknek a következőket mondta: „Túlságosan szegények vagyunk, túlságosan elmaradtak, s őszintén szólva, sajnáljuk az embereket. A külföldiek [az imént] arról beszéltek, hogy vajon meddig bírják ezt a kínaiak elviselni - nekünk pedig figyelniünk kell e szavakra. El kell gondolkoznunk azon, hogy vajon mennyit tettünk az emberekért?”² A kulturális forradalom után Kínának először sürgősen helyre kellett állítania, majd korszerűsíteni kellett a gazdaságát. Ezért Hua Kuo-feng és a Kínai Kommunista Párt (*Communist Party of China - CPC*) többi vezetője ekkor a belügyi gazdasági kérdésekre és a külvilág változásaira kezdett el összpontosítani. S így felsőbeosztású tisztségviselőket küldtek külföldi látogatásokra, hogy a célországokban figyeljék meg és tanulmányozzák a vonatkozó gazdasági kérdéseket.³

Az 1977. évi politikai visszatérése után Teng Hsziao-ping megerősítette azt a korszerűsítési tervet, amelyet még az addigra elhunyt Csou En-laj miniszterelnök javasolt 1975-ben. 1978. május 11-én a Guangming napilap kiadott egy szakkommentátor által írt vezércikket „Az igazság megvizsgálásának egyetlen feltétele a gyakorlat” címmel, amely Kína világnézeti átalakulásának előfutára lett. Ez pedig egyesén kiváltotta „az igazság feltételének nagy vitáját,” amely hamarosan egy kiterjedt és mély ideológiai felszabadítási mozgalommá alakult, és szétzúzta a „két bármi” - bármilyen politikai döntést hozott Mao elnök, azt szigorúan be kellett tartani, és bármilyen utasítást is adott, azt rendületlenül be kellett tartani - kizárólagosságát. Szétzúzta a személyi kultusz szellemi béklyóit és megváltoztatta azt a merev hozzáállást, amely már hosszú ideje megbénította az emberi szabad gondolkodást az országban, és nagymértékben elősegítette az emberek ideológiai felszabadulását. „E vita kedvező környezetet teremtett ahhoz, hogy a kaoszából egyszer csak rend váljon, és hogy mind a párt, mind az állam prioritásai megváltozhassanak.”⁴ A Kínai Kommunista Párt 11. Központi Bizottságának harmadik plenáris ülése, amely 1978. december 18. és 22. közé esett, gyakorlatilag megváltoztatta a politika addigi irányvonalát, és azt a döntést

2 Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi, *Deng Xiaoping sixiang nianpu (1975-1997)* [Deng Xiaoping gondolatainak kronológiája (1975-1997)] (Peking: Zhongyang wenxian chubanshe, 1998), 80-81.

3 1978-ban a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának négy küldöttsége is meglátogatta Jugoszláviát és Romániát, Japánt, Hongkongot, Makaót és Nyugat-Európát.

4 Dangdai zhong guo yanjiusuo, *Zhonghua renmin gonghe guoshigao disijuan (1976-1984)*, [A Kínai Népköztársaság történelme, 4. kötet (1976-1984)] (Peking: Renmin chubanshe/Dangdai zhong guo chubanshe, 2012), 42.

hozta, hogy onnantól a gazdasági fejlődésre kell összpontosítani. Teng Hsziao-ping pragmatikus „fekete és fehér macska” érvelése – vagyis függetlenül attól, hogy a macska fekete vagy fehér, igenis jó macskának számít, ha meg tudja fogni az egeret – győzedelmeskedett a „két bármi” dogmatikus doktrínája felett. „A testület felemelte a gazdasági reform és nyitottság zászlaját, s ezzel új korszaknak engedett utat, amelyet innentől fogva a nyitottság és a haladó szellem jellemezett.”⁵

Az 1970-es évek végén Kínának azonban nem csak anyagi problémákkal, hanem a kreatív ötletek hiányával is szembe kellett néznie, különösképp a korszerű közgazdasági, piacgazdasági és gazdaságirányítási ismeretek, valamint az ezeket érintő reformtapasztalatok terén. Csakhogy Kínának ahhoz, hogy egy életképes és hatékony gazdasági rendszert hozzon létre, s megújítsa merev központi tervgazdaságát, szüksége volt az említett szellemi erőforrásokra is. A kínai értelmiség közel harminc évig tartó, külvilágtól való elszigeteltsége miatt azonban a gazdasági megújuláshoz nélkülözhetetlen tudás és tapasztalat csak külföldről érkezhett. E reformtapasztalat egyedüli beszállítóivá pedig a kelet-európai országok váltak, amelyek között Magyarország kiemelkedő jelentőséggel bírt. Bár kezdetben a kínai politikai döntéshozók és közgazdászok Jugoszlávia és Románia gazdasági reformját követték figyelemmel. Vu Jing-lian úgy vélte, hogy „Kelet-Európa szocialista országai, amelyek először léptek a reform útjára, azok az országok, amelyekről elsősorban tanulnunk kell. Szun Je-fang, Ju Kuang-jüan és a többi reformgondolkodású közgazdász meglátogatta ezen kelet-európai országokat, például Jugoszláviát és Magyarországot is.”⁶

1978. március 31-e és április 10-e között egy CPC-küldöttség látogatta meg az említett két országot, amelynek vezetője Li Ji-mang volt, helyettes vezetői pedig Ju Kuang-jüan és Csiao Si voltak.

Ju Kuang-jüan visszaemlékezései szerint ennek a tanulmányútnak az volt a legfőbb megállapítása, hogy a szocialista országok gazdasági modelljei eltérőek lehetnek.⁷ Ezen év szeptember 7-e és október 8-a között egy Csang Csin-fu, pénzügyminiszter vezette küldöttség is meglátogatta Jugoszláviát és Romániát, mégpedig azért, hogy tanulhasson a fiskális és gazdasági irányításról. November 15. és 29. között az Állami Tervezési Bizottság küldöttségét meghívták Jugoszláviába, hogy a feladat megtervezésére összpontosíthasson. A küldöttség jelentésében visszatérésekor az szerepelt, hogy Jugoszlávia összekapcsolta a piacgazdaságot a társadalmi tervezéssel, és néhány gazdasági reformhoz szükséges tanáccsal látta el őket. 1978. november 23. és 1979. január 20. között Huan Hsziang, a Kínai Társadalomtudományi Akadémia (*Chinese Academy of Social Sciences* – CASS) alelnöke egy CASS-közgazdászokból álló küldöttséget vezetett Jugoszláviába és Romániába, egy kéthónapos látogatásra. Ennek hatására Kínában kitört egy „jugoszláv láz,” és Jugoszlávia „szocialista öngazgatás” tanulmányozása gyorsan divattá vált, amelyre létrehozták a Jugoszláv Tanulmányok Kínai Társaságát (*Chinese Association of Yugoslavia Studies*). 1979 végétől kezdődően pedig megjelent a „magyar láz”

5 Dangdai zhongguo yanjiusuo, *Zhonghua renmin gonghe guoshigao disijuan* (1976-1984), 55.

6 Wu Yinglian, „Wu Yinglian tan jingjixue yu zhguo jingji de jueqi [Wu Yinglian gondolatai a gazdaságról és a kínai gazdaság felemelkedéséről],” *Zhongguo gaige* [Kína Reformja] 8 (2012).

7 Yu Guangyuan, „Ruogan jingji lilun wenti taolun de Beijing huigu [Több gazdaságelméleti kérdés megvitatásának áttekintése],” a letöltés ideje: 2019. július 10., <http://www.aisixiang.com/data/24135.html>.

is a kínai politikai és akadémiai körökben. Ha összehasonlítjuk e két jelenséget, a „magyar láz” tartósabbnak bizonyult, mint a jugoszláv. Ez nem véletlen, hiszen a kínai vezetőség annyira aggódott a Jugoszláviában tapasztalható magas inflációs ráta és a makroszintű irányítás eredménytelensége miatt, hogy figyelmét inkább Romániára és Magyarországra fordította.⁸ Bár a küldöttségek általában inkább Jugoszláviában és Romániában tettek látogatást: Jugoszláviának egyedi reformtapasztalata volt, míg Romániának alig volt tapasztalata a gazdasági reformok terén. A „jugoszláv láz” alábbhagyásával azonban Magyarország került a kínai gazdaságpolitika fókuszába.

Kína Magyarország iránti érdeklődése szorosan kapcsolódott ahhoz, ahogyan az ottani politikai döntéshozók és akadémikusok osztályokba sorolták a kelet-európai országok és a Szovjetunió gazdasági rendszereit. Az osztályozás alapját három modell jelentette: az első a hagyományos „orosz modell” volt, vagyis a nagymértékben központosított tervgazdálkodás. Ide tartozott a Szovjetunió, Lengyelország, Románia, Csehszlovákia, Bulgária és Kelet-Németország gazdasága. A második a „jugoszláv modell”, vagyis a szocialista öngazgatás modellje; a harmadik pedig a „magyar modell” volt, az *új gazdasági mechanizmus* bevezetésével. Az 1950-es években Kína gazdasági elgondolásaiban még a Szovjetuniót és a központi tervgazdálkodás megvalósítását követte, majd a gazdasági reform célja egyenesen az lett, hogy megszabaduljon a szovjet modellről. 1965-től pedig Jugoszlávia áttért a piaci szocializmusra, amely az 1980-as évek elején már komoly makrogazdasági problémákkal küzdött, s a kínai politikai élet képviselői úgy gondolták, hogy a jugoszláv reformok túl messze mentek. A Magyarországon 1968. január 1-jén bevezetett új gazdasági mechanizmus viszont ötvözte a központi tervezést a piaci szabályozással, így a mérsékelt reformok gyakorlata szimpatikussá vált a kínai értelmiség szemében. Bizonyos mértékig ez a modell jelentős viszonyítási pontot jelentett a kínai gazdasági reform számára. Habár Magyar Gazdaságkutató Társaságot nem hoztak létre Kínában, ez nem jelentette azt, hogy a kínai politikai és akadémiai élet képviselői nem szenteltek elég figyelmet Magyarországnak.⁹

A gazdasági reformról rendelkezésre álló tapasztalatok

A hidegháború éveitől Magyarországon tudományos körök nem szakították meg kapcsolataikat a Nyugattal. Sőt, a magyar közgazdászok elsajátították a nyugati közgazdasági elméleteket, s így elemezni tudták a szocialista gazdaság problémáit a modern közgazdaságtan elmélete és módszertana alapján. Ekképpen nemzetközi szinten elismerték kutatási eredményeiket. Kornai János, magyar közgazdász,

8 „Kínai álláspont a magyar gazdasági reformokról és a kínai-magyar gazdasági kapcsolatokról,” 1987. december, Történelmi és Nyilvános Politikai Program Digitális Archívuma, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL), 1. 11. 4. S-II/2/87, pp. 32-42. Beszerezte Vámos Péter, lefordította Varga Katalin. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/119357>.

9 A magyar jelentés szerint nem hagyták jóvá a Magyar Gazdaságkutató Társaság megalapítását, ami hátráltathatta a magyar kérdés átfogóbb és módszeres tanulmányozását. Valójában azonban ez nem nehezítette Magyarország tanulmányozását az 1980-as években.

nemzetközileg is népszerűvé vált a szocialista gazdaság sajátos elemzése miatt. Az 1980-as években a magyarországi gazdasági reform széles körben elterjedt Kínában, így a kínai értelmiség alaposabban megismerhette annak tapasztalatait.

A magyar gazdasági reform tapasztalatait az alábbi módokon terjesztették Kínában:

1. Kiadványok megjelentetésével. Az 1980-as években több magyarországi közgazdász művét is kiadták Kínában, Kornai Jánosnak például szinte az összes alkotását lefordították kínaira, miközben a kínai tudósok, beleértve a Kínai Társadalomtudományi Akadémia tagjait is, könyveket írtak a Magyarországon zajló gazdasági átalakulásokról. A kiadványok mellett az egyes, szakosított kutatóintézetek olyan tanulmányokat állítottak össze a magyarországi gazdasági reformokról, mint például „A magyarországi politikai és gazdasági reform szakirodalmának antológiája” vagy „A magyar politikai és gazdasági reform krónikája,” amelyeket a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Szovjetuniós és Kelet-Európai Tanulmányainak Intézete készített.

1. táblázat

A Kínában 1980-1988 között kiadott Magyarországgal kapcsolatos könyvek¹⁰

1980

Tímár Mátyás, *Gazdasági reform Magyarországon*, SDX Joint Publishing Company. *A magyar gazdasági reform alapelvei és irányítási rendszere*, China Financial & Economic Publishing House.

1981

Liu Guoping, Wu Yufeng, *A magyar gazdaság*, Beijing Publishing House.

Yu Guangyuan, *A magyar gazdasági rendszer tanulmányozását illető jelentés*, China Social Sciences Press.

Editorial Department of *The Journal of World Economy*, „Magyarország gazdasági reformja,” China Outlook Press.

1983

Csikós Nagy Béla, *Árképzési politika*, China Machinery Industry Press.

A. Balasha, *A magyar nemzetgazdasági terv alapja*, China Social Sciences Press.

Editorial Department of *The Journal of World Economy in Chinese Academy of Social Sciences*, „Gazdasági reform Magyarországon,” China Outlook Press.

1984

A Kínai Társadalomtudományi Akadémia közgazdászaiból álló küldöttség, *A magyar gazdasági rendszerre vonatkozó kutatás*, China Financial & Economic Publishing House.

Kínai pénzügyi és gazdasági tanulmány csoport, *A magyar fiskális rendszer és irányítás*, China Financial & Economic Publishing House.

10 A Kínai Nemzeti Könyvtár katalógusa alapján készült, 2019.

Yang Nongnong, *A magyar gazdasági rendszer reformja. Referenciaanyag*, Editorial Department.

Lu Heguang (edited)., *Gazdasági fejlődés és gazdasági reform: A magyar gazdasági reform bemutatása*, Jiangsu People's Publishing House.

1985

Zhou Xincheng, *A magyar gazdasági rendszert érintő kutatás*, Fujian Science and Technology Publishing House.

1986

Kornai János, *A hiány gazdasága*, Economic Science Press.

Kornai János, *A növekedés, a hiány és a hatékonyság*, Sichuan People's Publish House.

Kálmán György et al., *A magyar gazdasági rendeletek összefoglalása*, Law Press.

Kupa Mihály, *A jövedelemelosztás és a gazdasági folyamatok költségvetése*, China Financial & Economic Publishing House.

Zhang Jiachi et al., *A magyar gazdasági rendszer reformja*, Xinhua Publishing House.

Wan Dianwu, *A magyar kereskedelem áttekintése*, China Commercial Publishing House.

1987

Kádár János, *A szocializmus felépítése (1957-1985)*, People's Publishing House.

Világbank Gazdasági Küldöttsége, *A magyar gazdasági fejlődés és reform*, Foreign Translation Press.

Wang Yizhou, *A magyar út*, People's Publishing House.

Földes István, *Út a magyar reformhoz*, People's Publishing House.

A Külföldi Szocializmus Oktató- és Kutatócsoportja, a Tudományos Szocializmus Kutatócsoportja, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának Pártiskolája, *A magyar szocializmus válogatott dokumentumai*, Truth-Seeking Press.

Átfogó Információk Részlege, Tudományos és Technikai Információk Intézete, Gépipari Minisztérium, *Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Lengyelország gazdasági szabályozásai*, Machinery Industry Press.

Kína Gazdasági Rendszer Reformjának Intézete, *Nehéz felfedezés*, Economic Management Press.

Kornai János, *Ellentmondások és dilemmák: Tanulmányok a szocialista gazdaságról és társadalomról*, China Economic Publishing House.

Kornai János, *Jövőképek és a valóság*, China Economic Publishing House.

Kornai János, *Kornai elmélete a gazdasági reformról*, Hunan People's Publishing House.

Kornai János, „*A hiány és a reform. Kornai válogatott gazdasági tanulmányai*,” Heilongjiang People's Publishing House.

1988

Kornai János, *Egyensúlyhiány*, China Social Sciences Press.

Kornai János, *Rohanás versus harmonikus növekedés – A gazdasági növekedés elméletére és politikájára vonatkozó elmélkedés*, Economic Science Press.

Meng Chuande, *A magyar reform útja*, China Outlook Press.

2. Kutatólátogatásokkal. A kínai tisztségviselők és közgazdászok gyakran meglátogatták Magyarországot, írtak és kiadtak kutatási jelentéseket Magyarország gazdasági reformjáról. A háttérben meghúzódó feszült kínai-szovjet viszony tükrében a kínai közgazdászok küldöttségeinek látogatása nem kis ügynek számított. Kína 1979 nyarán megérdeklődte Magyarországtól, hogy a Kínai Társadalomtudományi Akadémia közgazdászaiból álló küldöttség meglátogathatja-e Magyarországot. A kérdésre pozitív választ érkezett. Tekintettel a Kína és a Szovjetunió közötti, kedélyesnek nem nevezhető viszonyra, Kína óvatosan járt el, tartva attól, hogy megsérti a Szovjetuniót. Először a Xinhua News Agency [Hírugynökség] delegációját küldte el augusztusban. Az őket fogadó Magyar Távirati Iroda rájött, hogy a kínai küldöttséget inkább Magyarország gazdasági reformja és irányítási rendszerének korszerűsítése érdekli, mintsem az iroda funkciója és technológiai fejlődése.¹¹ Ekkor a Magyar Külügyminisztérium támogatta azt a javaslatot, miszerint Kína négy közgazdászt küldene novemberben Magyarországra, de hangsúlyozta, hogy látogatásuknak összhangban kell lennie a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága által márciusban elfogadott határozattal.¹² 1979. november 25-én egy kínai közgazdászokból álló, Ju Kuang-jüan által vezetett küldöttség a Magyarországra kihelyezett kínai nagykövet vendégeként látogatta meg az országot, a gazdasági reformok tanulmányozása érdekében. A küldöttség tagjai között volt: Ju Kuang-jüan, a Kínai Társadalomtudományi Akadémia alelnöke, a Marxista-Leninista és Mao Ce-tung Gondolatai Intézetének igazgatója; Liu Kuoguang, a Közgazdaságtani Intézet helyettes igazgatója; Szu Csao-ce, a Marxista-Leninista és Mao Ce-tung Gondolatai Intézetének helyettes igazgatója; Huang Hai, a Közgazdaságtani Intézet fiatal kutatója. A látogatás alatt a kínai közgazdászok huszonegy magyar közgazdással és üzletemberrel folytatott eszmecserén vettek részt, s meglátogattak ipari és mezőgazdasági üzemeket, áruházakat, gyártási anyagokat tároló és forgalmazó vállalatokat. Továbbá, a küldöttség találkozott Nyers Rezsővel, az új gazdasági mechanizmus megalkotójával – a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának korábbi titkárával (1974-ben bocsátották el), aki a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtani Intézetének igazgatói posztját töltötte be a látogatáskor. A küldöttség december 22-én hagyta el Magyarországot, az eredetileg tervezettnél egy héttel tovább tartózkodott ott. A látogatást követően a küldöttség kutatási jelentését a Kínai Társadalomtudományi Sajtó adta ki „A magyar gazdasági rendszer reform tanulmányozására vonatkozó jelentés” címmel. A kötet három részből és két mellékletből állt. Az első rész a riportok átirata volt, amely a magyar közgazdászokkal és vállalkozókkal folytatott interjúk jegyzőkönyvei alapján készült. A második rész az intézménylátogatásra vonatkozó jelentéseket foglalta magában, beleértve a magyar gazdasági rendszer bemutatását, a tizenkét éves magyar gazdasági reform értékelését és a magyar közgazdász közösség álláspontját a reform számos

11 Péter Vámos, „A Hungarian model for China? Sino-Hungarian relations in the era of economic reforms, 1979-89,” *Cold War History* 18, no. 3 (2018): 363.

12 Vámos, „A Hungarian model for China?,” 364. A Magyar Szocialista Munkáspárt határozata szerint a hegemonizmus és a szovjetellenesség tényezői jelentősek voltak a kínai politikában, így szorosabban kellett volna koordinálni a Szovjetunió és a szocialista országok Kínára vonatkozó politikáját, hiszen Kína az imperialisták szövetségese lett.

kérdésével kapcsolatban. A harmadik rész politikai ajánlásokat fogalmazott meg Kína gazdasági reformjára vonatkozóan.¹³ Ju Kuang-jüan véleménye szerint „ez a látogatás nagyban segítette a szocializmus különböző modelljeinek és a reformok egyes speciális problémáinak a megértését.”¹⁴ Szu Csao-ce pedig a küldöttség egy tagjaként úgy vélte, hogy „Magyarország az elmúlt tizenkét évben számos eredményt elért az 1968-ban bevezetett gazdasági reform óta. Több beszélgetést is folytattunk azzal a gazdasági elmélettel kapcsolatban, amelyet Magyarország a gazdasági reform előkészítése és kivitelezése során valósított meg. Ez nagyon lényeges volt számunkra azért, hogy megérthessük és felhasználhassuk Magyarország gazdasági reformtapasztalatait. Ahogyan a más hegyekről származó kövek felhasználhatók a jade megmunkálásához, úgy szolgál Magyarország tapasztalata is referenciaként a kínai gazdasági reformhoz.”¹⁵

Magyarország fontosnak tartotta a Kínai Társadalomtudományi Akadémia küldöttségének látogatását. A tapasztalatokat összefoglaló jelentés megállapításai szerint: a) a magyar gazdasági reform jellegét tekintve szocialista; b) a magyar gazdasági reform kiemelkedő eredményeket ért el; c) a magyar példa megerősíti a szocialista új út keresésének helyességét; d) a magyar reform alapvető gyengesége a piaci mechanizmus korlátozottsága az új rendszer bevezetését követően is.¹⁶

1983. május 26. és június 30. között egy újabb küldöttség látogatta meg Magyarországot, amely a Kínai Társadalomtudományi Akadémia közgazdászaiából állt. A látogatás jelentőségét mutatja, hogy Marjai József miniszterelnök-helyettes személyesen fogadta a küldöttséget. Bognár József, a Magyar Tudományos Akadémia akadémikusa és a parlament Tervezési és költségvetési bizottságának elnöke vezette a kormány felsővezetőiből álló fogadóbizottságot, összesen tizenkét államtitkárt és miniszterhelyettest. Nyers Rezső (Központi Bizottság tagja, MTA Közgazdaságtani Intézetének tanácsadója) mutatta be a magyarországi gazdasági reform eredményeit. A kínai közgazdászok megtárgyalták a gazdasági reform lényeges kérdéseit. A küldöttség összesen 49 intézetet látogatott meg, beleértve 15 minisztériumot, 11 kutatóintézetet és egyetemet, 4 tömegszervezetet, 5 várost, 14 vállalkozást és termelőszövetkezetet. S több mint hetven alkalommal folytatott eszmecserét a magyarokkal. A látogatást követően a küldöttség jelentést készített a magyar gazdasági rendszerről. E jelentés taglalta a magyar gazdasági reform folyamatát, bemutatta annak tapasztalatait a piaci szabályozás és tervezés ötvözése terén, átfogóan és rugalmasan felhasználva a piaci szabályozás eszközeit, az állam és a vállalatok közötti, illetve a központi kormányzat és a helyi önkormányzatok közötti kapcsolatokat.¹⁷

13 Yu Guangyuan, et al., *Xiongyali jingji tizhi kaocha baogao* [A magyar gazdasági rendszerre vonatkozó felmérés] (Beijing: Zhongguo shehui kexue chubanshe, 1981).

14 Yu Guangyuan, „Ruogan jingji lilun wenti taolun de Beijing huigu.”

15 Su Shaozhi, „Xiongyali jingji tizhi gaige zhong de ruogan lilun wenti [A gazdaságirányítás magyarországi reformjának néhány elméleti problémája],” *Jingji wenti tansuo* [Gazdasági Problémák Tanulmányozása] 2 (1980).

16 „Kínai álláspont a magyar gazdasági reformokról és a kínai-magyar gazdasági kapcsolatokról,” Történelmi és Nyilvános Politikai Program Digitális Archívuma.

17 Zhongguo shehui kexueyuan jingjixuejia daibiaotuan [CASS közgazdászaiából álló küldöttség], „Xiongyali jingji tizhi gaige kaocha baogao [A magyar gazdasági reformra vonatkozó felmérés],” *Jingji*

A látogatás végeredményeként 1984-ben kiadták „A magyar gazdasági rendszert érintő kutatás”-t. A kiadvány egy általános jelentésből és egy aljelentésből állt, ami a magyar gazdasági rendszer reformjával foglalkozott, a fiskális rendszer, az ár- és bérrendszer, a termékgazdálkodó rendszer, a gazdasági szervezés és a mezőgazdaság reformjával, valamint a tulajdonlás formáival és a különböző irányítási módszerekkel.¹⁸

Liao Ji-li vezetésével a Gazdasági Reform Nemzeti Bizottságának egy küldöttsége ismét tanulmányúton vett részt Magyarországon 1985. február 28. és március 20. között, a magyar gazdasági rendszer megvizsgálása céljából. Tárgyalásokat folytatott Nyers Rezsővel, Csikós Bélával és több közigazgatóval az előző, 1983-ban történt látogatást követő változásokról. A vezetők megosztották álláspontjukat a magyar gazdasági reform tanulságairól, a gazdasági döntéshozás és reform közötti kapcsolatról, valamint a várható magyarországi reformok irányáról.¹⁹ E látogatás alatt a küldöttség tagjai arra összpontosítottak, hogy megismerjék a magyar gazdasági reform 1983 óta bekövetkezett változásait, és megtudják, miként lehet átfogóan alkalmazni a gazdasági szabályozás eszközeit a gazdasági fejlődés céljainak megvalósítása érdekében.²⁰ 1984 októberében a CPC 12. Központi Bizottságának harmadik plenáris ülése elfogadta a „Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának Gazdasági reformra vonatkozó határozatát.” Magyarország úgy vélte, hogy Liao Ji-li első látogatásának az volt a célja, hogy előkészítse a gazdasági reformra vonatkozó határozatot, míg a második látogatásának a célja az volt, hogy tanuljon a gazdasági reform kivitelezésének tapasztalataiból.²¹

1986. május és június eleje között Kao Sang-csüan, a Gazdasági Rendszerek Reformja Állami Bizottságának miniszterhelyettese vezette a Magyarországot és Jugoszláviát meglátogató küldöttséget, amely a Gazdasági Reform Kínai Intézetének tagjaiból állt, és a két országban zajló gazdasági reformok megvalósulását tanulmányozta. A látogatás célja az volt, hogy tapasztalatgyűjtés révén kidolgozzák az 1987-es és '88-as év irányadó reformjait. A leglényegesebbnek a régi gazdasági rendszerről az új gazdasági rendszerre történő átállásból eredő súrlódásokat, ellentmondásokat, fejlődési trendeket és a felmerülő problémák lehetséges megoldásait tartották.²² E látogatás következtetéseit az Economic Management Press adta ki „Magyarország és Jugoszlávia reformjának fáradtságos feltáró tanulmánya” címen.

yanjiu, [Gazdaságkutató Folyóirat] 2 (1984).

18 *Jingji yanjiu*, "Xiongyali jingjitizhi kaocha baogao."

19 Li Jun, "Nieershi qikeshi tan xiongyali gaige [Nyers és Csikós véleménye a magyar reformról]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 8 (1985).

20 Ding Hua, "Xiongyali de jingjitizhi gaige [Gazdasági reform Magyarországon]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 8 (1985).

21 „Kínai álláspont a magyar gazdasági reformokról és a kínai-magyar gazdasági kapcsolatokról,” Történelmi és Nyilvános Politikai Program Digitális Archívuma.

22 Gao Shangquan, "Xiongyali nansilafu jingjigaige gei women de qishi [Ihlet a magyarországi és a jugoszlávai gazdasági reformokból]," in *Jiannan de tansuo-xiongyali nansilafu gaige kaocha* [Magyarország és Jugoszlávia reformjának fáradtságos feltáró tanulmánya], ed. Zhongguo jingjitizhi gaige yanjiusuo [Kína Gazdasági Rendszer Reform Intézete] (Beijing: Jingjiguanli chubanshe, 1987), 1-14.

3. Akadémiai kutatásokkal. 1979 óta Kína akadémiai folyóiratai számtalan tanulmányt jelentettek meg a magyarországi gazdasági reformról. A CNKI adatbázisban, vagyis Kína legnagyobb és legszélesebb körben használt akadémiai adatbázisában folytatott keresés eredményei szerint összesen 92 tanulmányt, illetve cikket tettek közzé a kínai folyóiratok 1979 és 1989 között ebben a témában. A magyar gazdasági rendszer reformjára vonatkozó legkorábbi tanulmány az *Economic Management* 1979. évi 6. számában jelent meg.²³ A kiadott értekezések zöme a Magyarországon zajló gazdasági reformot mutatta be.²⁴ Míg egyes tanulmányok a magyar közgazdászok véleményeit ismertették.²⁵ Néhány cikk pedig a magyar reformtapasztalatoknak a kínai reformokkal való összehasonlításában foglalkozott.²⁶
4. Akadémiai konferenciákkal. A magyar közgazdászok részvételével szervezett akadémiai konferenciák is kulcstényezői voltak a magyarországi gazdasági reformtapasztalatok elterjedésében. A magyar közgazdászok két olyan akadémiai konferencián is részt vettek, amelyek kiemelt szerepet játszottak a kínai gazdasági reform

23 Ji Jing, "Xiongyali jingji guanli tizhi de gaige [A magyar gazdaságirányító rendszer reformja]," *Jingji-guanli* [Economic Management] 6 (1979).

24 Dong Bainan, "Xiongyali de jingjitizhi gaige [A gazdasági rendszer reformja Magyarországon]," *Waiguo jingji cankao ziliao* [Külföldi gazdasági referenciaanyag], 4 (1980); Liu Guoguang, "Xiongyali jingjitizhi gaige de yixie qingkuang he wenti [A magyar gazdasági rendszer reformjának helyzete és bizonyos problémái]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 7 (1980); Jin Chisheng, "Xiongyali Jingjitizhi gaige de jiben jingyan [A gazdasági rendszer reformjának alapvető tapasztalata Magyarországon]," *Sulian dongou wenti* [A Szovjetunió és Kelet-Európa Problémái] 5 (1982); Zhang Dexiu, "Lun xiongyali xianxing jingjitizhi de lilun jichu" [Magyarország jelenlegi gazdasági rendszerének elméleti alapjai], *Sulian dongou wenti* [A Szovjetunió és Kelet-Európa Problémái] 3 (1983); Su Shaozhi, "Shilun xiongyali jingji tizhi gaige [A magyar gazdasági reformokról]," *Shijie jingji wenhui* [Világ gazdasági Tanulmányok] 1 (1983); Lin Qingsong, "Xiongyali jingjitizhi gaige shuping" [A magyar gazdasági rendszer áttekintése], *Jingjitizhi gaige* [A Gazdasági Rendszer Reformja] 2 (1984); Meng Chuande, "Xiongyali jingjitizhi gaige yu guojia jingji zhineng [A magyar gazdasági rendszer reformja és az állam gazdasági funkciói]," *Shijie jingji* [Világ gazdasági Folyóirat] 2 (1985); Ding Hua, "Xiongyali de jingjitizhi gaige" [A gazdasági rendszer reformja Magyarországon], *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 8 (1985); Zhou Xincheng, "Xiongyali zai jingjitizhi gaige hou dui hongguan jingji de kongzhi [Magyar makrogazdasági szabályozás a gazdasági reform után]," *Xueji yu yanjiu* [Tanulás és Kutatás] 9 (1985); Liao Tongzhou, "Xiongyali jingjitizhi gaige xingdongxiang" [Magyarország gazdasági reformjának új trendjei], *Jingjitizhi gaige* [A Gazdasági Rendszer Reformja] 3 (1985); Zhou Xincheng, "Xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan jiaoxun [A magyar gazdasági reform tapasztalatai és tanulságai]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 1 (1987); Liu Xiaping, "Xiongyali jingjitizhi gaige de sida jiaoxun he qishi [A magyar gazdasági reform négy tanulsága]," *Jihuajingji yanjiu* [A Tervgazdaság Kutatása] 10 (1989).

25 Su Shaozhi, "Xiongyali jingjixuejia dui jingjitizhi gaige Zhong ruogan lilunwenti de kanfa [A magyar közgazdászok álláspontja a gazdasági reform egyes elméleti kérdéseivel kapcsolatban]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 4 (1980); Lin Qingsong, "Nieershi tan xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan [Nyers gondolatai a magyarországi gazdasági reform tapasztalatairól]," *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 1 (1984); Nyers Rezső, "Xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan [A magyar gazdasági rendszer reformtapasztalatai]," *Jingji yanjiu* [Gazdaságtudományi Folyóirat] 2 (1984); Xiang Yang, "Xiongyali buzhanghuiyi fuzhuxi maeryai tan xiongyali jingjitizhi gaige [Marjai úrnak a gondolatai a magyar gazdasági rendszer reformjáról]," *Sulian dongou wenti* [A Szovjetunió és Kelet-Európa Problémái] 1 (1985).

26 Wu Jinglian, "Cong xiongyali de jingyan kan woguo dangqian de gaige [Kínában jelenlegi reformjának megfigyelése a magyar tapasztalatok alapján]," *Jingji shehui tizhi bijiao* [Összehasonlítható Gazdasági és Társadalmi Rendszerek] 3 (1985).

történetében. 1982-ben a kínai közgazdászok felkérésére Edwin Lim, aki az első igazgatója volt a Világbank Kínai Főosztályának, meghívta mindazon kelet-európai akademikuskat, akik elméleti és gyakorlati tapasztalattal egyaránt rendelkeztek a reform terén, hogy részt vegyenek a Moganshanban, Zhejiang tartományban szervezett Moganshan Konferencián. A kelet-európai közgazdászokat Włodzimierz Brus vezette, s a meghívottak közé tartozott Struminski, a Lengyel Ádminisztrációs Hivatal korábbi vezetője; Ota Šik, Csehszlovákia korábbi miniszterelnök-helyettese; Jiří Kosta, az Ota Šik által vezetett reformcsoport korábbi tagja; valamint Kende Péter, magyar reformközgazdász.²⁷ A makrogazdasági irányítással foglalkozó nemzetközi szimpózium pedig a „Bashan” nevű óceánjárón volt megtartva 1985. szeptember 2. és 7. között, a Jangce folyón, től egészen Vuhanig – e konferencia Bashan Hajó-konferencia néven is ismertté vált –, s erőteljes hatást gyakorolt a kínai gazdasági reformra. A konferencián résztvevő külföldiek között volt James Tobin, a Yale Egyetem Nobel-díjas közgazdász professzora; Michel Albert, a Francia Nemzeti Tervezési Testület korábbi tagja, az Assurances Générales de France ügyvezetője; Otmar Emmiger, a Deutsche Bundesbank korábbi elnöke; Włodzimierz Brus az Oxford Egyetemről; Alexander Bajt, a Jugoszlávia Szövetségi Gazdasági Reform Bizottságának tagja; valamint Kornai János, a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetéből, és még sokan mások. Jelentős számú senior közgazdász, gazdasági ügyekkel foglalkozó tisztségviselő és fiatal reformgondolkodású közgazdász vett részt a konferencián. E fiatal Csungking közgazdászok közül többen magas beosztású tisztségviselőkké váltak idővel gazdasági és pénzügyi területen, ilyen például a Kínai Központi Bank korábbi irányítója, Csou Hsziao-csuan is. Az ülésen résztvevő kínai közgazdászok nagy érdeklődést mutattak Kornai „gazdasági modelleket” osztályozó rendszere iránt. Tanulmányozták a gazdasági koordinációs mechanizmus szempontjából, valamint azért is, hogy megértsék, Kornainak mi volt a véleménye a szocialista gazdasági reformok célul kitűzendő modelljéről.²⁸ A konferencia közelebb hozta a közgazdaságtannal foglalkozó, kiemelkedő személyiségeket. A kínai közgazdászok és külföldi partnereik megvitatták a gazdasági újítás alapelemeit mind elméleti, mind gyakorlati szempontból. A kínai kormány nagy jelentőséget tulajdonított a Bashan Hajó-konferenciának, így a konferenciát megelőzően Csao Ce-jang miniszterelnök is részt vett egy két órán át tartó megbeszélésen hét közgazdász társaságában. Kornai János önéletrajzában határozottan kitért 1985-ös kínai utazására és e konferenciára is.²⁹

27 Edwin Lim, „Qinli zhongguo jingji sixiang de duiwai kaifang [Személyes tapasztalat Kína gazdasági gondolatainak nyitányáról],” *Zhonggong dangshi yanjiu* [A Kínai Kommunista Párt Történelmének Kutatása] 4 (2018).

28 Zhongguo shehui kexueyuan jingjiyan jiusuo fazhan shi [Fejlődéstani Kutatási Divízió, Közgazdaságtani Intézet, CASS], *Zhongguo de jingjitizhi gaige-bashanlun hongguan jingjiguanli guoji taolunhui wenji* [A kínai gazdasági reform – „a makrogazdasági irányítás nemzetközi szeminárium”-ának összegyűjtött művei] (Beijing: Zhongguo jingji chubanshe 1987).

29 Kornai János, *Sixiang de Liliang-zhishi zhi lu de fei changui zizhuan* [A gondolat erejével: Egy szellemi utazás rendhagyó naplója] (Shanghai: Shanghai renmin chubanshe 2013), 330-333.

A magyar gazdasági reform tapasztalatainak hatása Kínára

Az 1970-es évek végétől az 1980-as évekig a kínai politikai döntéshozók és akademikusok arra összpontosítottak, hogy külföldi tapasztalatokból tanuljanak, és így is elősegítsék Kína gazdasági reformját. A kínai gazdasági reformnak kezdetben nem volt egyértelmű ütemterve, Teng Hsziao-ping híres mondása szerint „a folyó átszélése a kövek kitapogatásával kezdődik.” A hosszú ideig tartó tapasztalatszerzés után, a Kínai Kommunista Párt 14. Nemzeti kongresszusa csak 1992-ben döntötte el, hogy a gazdasági reform célja egy szocialista piacgazdaság létrehozása lesz. Kína sajátos utat választott a piacgazdaság felé. 1978-ban az ország GDP-je 149,5 milliárd dollár volt, míg az Egyesült Államoké ennek tizennyolcszorosa (2,35 billió dollár). 1992-ben Kína GDP-je 426,9 milliárd dollárra rúgott, míg az USA-é ennek tizenötszörösére (6,52 billió dollár). 2001-ben Kína GDP-je 1,33 billió dollár volt, míg az USA-é ennek nyolcszorosa (10,58 billió dollár). 2018-ban Kína GDP-je már 13,6 billió dollárra rúgott, míg az USA-é ennek csak másfélszeresére (20,49 billió dollár). Továbbá, 1978-ban az egy főre eső GDP az Egyesült Államokban (10 564 dollár) hatvanhét-szerese volt a kínainak (156 dollár). 2001-ben Kína egy főre eső GDP-je 1053 dollárra nőtt, amikor is az USA mutatója (37 133 dollár) már csak harminc-ötször haladta meg a kínait. 2018-ban az olló a kínai és az egyesült államokbeli egy főre eső GDP-t tekintve drasztikusan lecsökkent, s az USA egy főre eső GDP-je (62 641 dollár) a kínainak (9779 dollár) mindössze már csak a 6,4-szerese volt. A reformokat követően a gazdasági fejlettségi olló Kína és az USA között szűkebbé vált. Kína gazdasági reformjának kiemelkedő sikere a többi ország tapasztalatainak is köszönhető. Az 1970-es és az 1980-as években a magyarországi gazdasági reformtapasztalatok és a magyar közgazdászok támogató hozzáállása pozitív szerepet játszott a kínai gazdaság megújulásában.

A magyarországi reformtapasztalatok több szempontból is hatást gyakoroltak a kínai gazdasági reformokra:

Először is, a magyarországi gazdasági reform tapasztalata rávilágított, hogy a hagyományos szocialista gazdasági rendszer megújítható, és hogy a gazdasági reform képes eredményeket hozni. Korábban nem létezett ehhez hasonló, vagyis a központi tervgazdálkodásról a piacgazdálkodásra való áttérésre vonatkozó tapasztalat, ezért Kína csak a kelet-európai szocialista országok piacorientált reformjainak tapasztalataira tudott támaszkodni. Az 1968-ban Magyarországon bevezetett új gazdasági mechanizmus az 1980-as években igencsak felkeltette a kínai politikai döntéshozók és közgazdászok figyelmét. A magyarországi gazdasági reform tapasztalata ihletet és új lendületet adott a kínai vezetők gondolkodásának, s rámutatott arra, hogy a szocialista országok gazdasági reformja egy olyan megvalósítható döntés, ahol a szocialista országok többféle modell közül is választhatnak. Amikor Yu Guangyuan 1979 végén a magyarországi reformtapasztalatokat kutató látogatására utalt, ekként fogalmazott: „ez a látogatás nagyban segítette a szocializmus különböző modelljeinek és a reformok egyes speciális problémáinak a megértését.”³⁰

30 Yu Guangyuan, „Ruogan jingji lilun wenti taolun de Beijing huigu.”

Másodsorban, a magyar gazdasági reformtapasztalat referenciaként szolgált a kínai gazdasági reformhoz. Nyers Rezső, a magyar gazdasági reform atyja, a magyar gazdaságirányítási rendszer azon alapelveit dolgozta ki, amelyekben ötvözte a központi tervezést a piaci mechanizmussal; felismerte a vállalatok kollektív érdekeit, és elősegítette a társadalmi célok megvalósítását ezen kollektív érdekeken keresztül; ezzel párhuzamosan megalkotta a többitulajdonú gazdaságot; s mindez segítette a kínai politika irányítóit abban, hogy újragondolják Kína gazdasági reformtervét. Sőt, Nyersnek a magyar gazdasági reform hatékonyságára és problémáira vonatkozó elemzése is nagyban támogatta a kínai vezetőket abban, hogy átlássák a reform összetettségét.³¹ A magyar szakemberek a következőképpen foglalták össze a Magyarországon zajló új gazdasági mechanizmust: „az állam ellenőrzi a piacot, a piac pedig vezérli a vállalatokat.”³² A Kínai Kommunista Párt 13. Nemzeti kongresszusa rámutatott arra, hogy „a tervezett árugazdaság szocialista rendszerének a tervezés és a piac közötti belső egységesség rendszerén kell nyugodnia.” Ezen felül úgy is határozott, hogy „az új gazdasági működési mechanizmusban az állam ellenőrzi a piacot, a piac pedig vezérli a vállalatokat.” Az új magyarországi gazdasági mechanizmus hatását tükrözte ez a kijelentés is. A magyar reform bevezetése pedig egyes szakterületeken – mint például a fiskális rendszer, az ár- és bérrendszer, a termékforgató rendszer, a gazdasági szervezés és a mezőgazdaság terén - referenciaként szolgált a kínai gazdasági reformhoz.

Harmadsorban, a magyar közgazdászok gazdasági reformtapasztalatai és azokból levont következtetései nagyban hozzájárultak a várható kínai reform célmodelljéhez. Kornai János professzor a gazdasági koordináló mechanizmust bürokratikus (közvetlen és közvetett) és piaci koordinációra (makroszintű ellenőrzéssel vagy anélkül) osztotta fel, és úgy vélte, hogy a gazdasági reform egy átmenet a közvetlen közgazgatási szabályozásból a makrogazdasági ellenőrzés alatt álló piaci szabályozásba. Ez segítette a kínai politikai döntéshozókat abban, hogy alaposan átgondolják a gazdasági reform modelljét. A Bashan Hajó-konferencián résztvevő kínai közgazdászok egyetértettek Kornai elemzésével, és azon a véleményen voltak, hogy a makrogazdasági ellenőrzés alatt álló piac volt a kínai gazdasági reform az előnyben részesítendő célja.³³ Kornainak az állami tulajdonban levő vállalatok kettős függőségére vonatkozó gondolata is igen nagy támogatást nyújtott az állami tulajdonú vállalatok reformjának alapos mérlegeléséhez. Kornai azon nézetei pedig, melyek szerint négy független feltétel szükséges ahhoz, hogy a piacok hatékonyan működjenek, abban segítette a kínai közgazdászokat, hogy nagyon körültekintően járjanak el a piacorientált reformok tekintetében.

Az 1970-es évek végén, bár a kínai-szovjet ellentét nem enyhült, Kína és Magyarország kapcsolata szorosabbá vált a reformnak köszönhetően. Kínát érdekelte Magyarország gazdasági reformja, Magyarország pedig nyitott volt Kína érdeklődésére.

31 Nyers, „Xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan.”

32 Ferenc Bánhidi, „A magyar gazdasági reform kínai szakértők általi feltárása és tanulmányozása 1979 és 1988 között,” (Budapest, 2019. május 23. A magyar Nemzeti Közzolgálati Egyetem által szervezett magyar-kínai diplomáciai kapcsolatok megalakulásának 70. évfordulójára szervezett szimpózium egy előadása).

33 Wu Jinglian, „Wu Jinglian tan jingjixue yu zhguo jingji de jueji [Wu Jinglian gondolatai a gazdaságról és a kínai gazdaság felemelkedéséről],” *Zhongguo gaige*, [Kína Reformja], 8 (2012).

Vámos Péter, magyar történész szerint a két ország vezetői lelkesen törekedtek arra, hogy bilaterális kapcsolatot alakítsanak ki egymással, egy olyan elképzelt reformközösség útján, amely hatékony eszközt jelentene mindkét ország számára a belföldi reform legitimitációjának megerősítéséhez és támogatásához.³⁴ A kulturális forradalom után a kínai reformereknek sürgősen létre kellett hozniuk egy életképes gazdasági rendszert, miközben tanulniuk kellett a külföldi tapasztalatokból. Az 1968-ban Magyarországon bevezetett új gazdasági mechanizmus fontos referenciaként szolgált a kínai vezetők reformtervének kidolgozásához. Az 1970-es és '80-as években a magyar gazdasági reform ismerete és tapasztalata részben megfelelt Kína gazdasági reformtapasztalatok iránti igényének. Így a Magyarországon felhalmozódott tudás és tapasztalat pozitív hatást gyakorolt a kínai gazdasági reformra. 1979 és 1988 között a két ország közötti, gazdaságot érintő eszmecsere és kapcsolattartás nem csak, hogy a kínai-magyar kapcsolatok történelmének egyik közkedvelt története, de egyben egyedülálló jelenség is a kínai reform történelmében.

34 Vámos, "A Hungarian model for China?" 362.

Irodalomjegyzék

- Bánhidi Ferenc. „A magyar gazdasági reform kínai szakértők általi feltárása és tanulmányozása 1979 és 1988 között.” (Budapest, 2019. május 23. A magyar Nemzeti Közszerzői Egyetem által szervezett magyar-kínai diplomáciai kapcsolatok megalakulásának 70. évfordulójára szervezett szimpózium egy előadása).
- Dangdai zhongguo yanjiusuo. *Zhonghuarenmingonghrguo shigao disijuan (1976-1984)* [A Kínai Népköztársaság történelme, 4. kötet, 1976-1984]. Beijing: Renmin chubanshe / Dangdai zhongguo chubanshe, 2012.
- Ding Hua. „Xiongyali dejingjitizhi gaige [A gazdasági rendszer reformja Magyarországon].” *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 8 (1985).
- Gao Shangquan. „Xiongyali nansilafu jingjigaige gei women de qishi [Ihlet a magyarországi és a jugoszlávai gazdasági reformokról].” In *Jiannan de tansuo-xiongyali nansilafu gaige kaocha* [Magyarország és Jugoszlávia reformjának fáradságos feltáró tanulmánya], edited by Zhongguo jingjitizhi gaige yanjiusuo [Kína Gazdasági Rendszer Reform Intézete]. Beijing: Jingjiguanli chubanshe, 1987.
- Kornai János. *Sixiang de Liliang-zhishi zhi lu de fei changui zizhuan* [A gondolat erejével: Egy szellemi utazás rendhagyó naplója]. Shanghai: Shanghai renmin chubanshe, 2013.
- Ji Jing. „Xiongyali jingjiguanli tizhi de gaige [A magyar gazdaságirányító rendszer reformja].” *Jingjiguanli* [Gazdaságirányítás] 6 (1979).
- Lim, Edwin. „Qinli zhongguo jingji sixiang de duiwai kaifang [Személyes tapasztalat Kína gazdasági gondolatainak nyitányáról].” *Zhonggong dangshi yanjiu* [A Kínai Kommunista Párt Történelmének Kutatása], 4 (2018).
- Lin Qingsong. „Nieershi tan xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan [Nyers gondolatai a magyarországi gazdasági reform tapasztalatairól].” *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 1 (1984).
- Liu Guoguang. „Xiongyali jingjitizhi gaige de yixie qingkuang he wenti [A magyar gazdasági rendszer reformjának helyzete és bizonyos problémái].” *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 7 (1980).
- Meng Chuande. „Xiongyali jingjitizhi gaige yu guojia jingji zhineng [A magyar gazdasági rendszer reformja és az állam gazdasági funkciói].” *Shijie jingji* [Világ gazdasági Folyóirat], 2 (1985).
- Nyers Rezső. „Xiongyali jingjitizhi gaige de jingyan [A magyar gazdasági rendszer reformtapasztalata].” *Jingji yanjiu* [Gazdasági Kutató Folyóirat] 2 (1984).
- Su Shaozhi. „Xiongyali jingjixuejia dui jingjitizhi gaige Zhong ruogan lilunwenti de kanfa [A magyar közgazdászok álláspontja a gazdasági reform egyes elméleti kérdéseivel kapcsolatban].” *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kilátások] 4 (1980).
- Su Shaozhi. „Xiongyali jingji tizhi gaige zhong de ruogan lilun wenti [A gazdaságirányítás magyarországi reformjának néhány elméleti problémája].” *Jingji wenti tansuo* [Gazdasági Problémák Tanulmányozása] 2 (1980).
- Su Shaozhi. „Shilun xiongyali jingji tizhi gaige [A magyar gazdasági reformokról].” *Shijie jingji wenhui* [Világ gazdasági Tanulmányok] 1 (1983).
- Vámos, Péter. „A Hungarian model for China? Sino-Hungarian relations in the era of economic reforms, 1979-89,” *Cold War History* 18, no. 3 (2018): 363.

- Wu Jinglian. "Wu Jinglian tan jingjixue yu zhguo jingji de jueqi [Wu Jinglian gondolatai a gazdaságról és a kínai gazdaság felemelkedéséről]." *Zhongguo gaige* [Kína Reformja] 8 (2012).
- Xiang Yang. "Xiongyali buzhanghuiyi fuzhuxi maeryayi tan xiongyali jingjitizhi gaige [Marjai úrnak a gondolatai a magyar gazdasági rendszer reformjáról]." *Sulian donggou wenti* [A Szovjetunió és Kelet-Európa Problémái] 1 (1985).
- Yu Guangyuan, et al., *Xiongyali jingji tizhi kaocha baogao* [A magyar gazdasági rendszerre vonatkozó felmérés]. Beijing: Zhongguo shehui kexue chubanshe, 1981.
- Yu Guangyuan "Ruogan jingji lilun wenti taolun de Beijing huigu [Több gazdaságelméleti kérdés megvitatásának áttekintése]." A letöltés ideje: 2019. július 18. <http://www.aisixiang.com/data/24135.html>.
- Zhang Dexiu. "Lun xiongyali xianxing jingjitizhi de lilun jichu [Magyarország jelenlegi gazdasági rendszerének elméleti alapjai]." *Sulian donggou wenti* [A Szovjetunió és Kelet-Európa Problémái] 3 (1983).
- Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi. *Dengxiaoping sixiang nianpu (1975-1997)* [Teng Hsziao-ping gondolatainak kronológiája (1975-1997)]. Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1998.
- Zhongguo shehui kexueyuan jingjiyanjiusuo fazhan shi. [Fejlődéstani Kutatási Divízió, Közgazdaságtani Intézet, CASS]. *Zhongguo de jingjitizhi gaige-bashanlun hongguan jingjiguanli guoji taolunhui wenji* [A kínai gazdasági reform – „a makrogazdasági irányítás nemzetközi szeminárium”-ának összegyűjtött művei]. Beijing: Zhongguo jingji chubanshe, 1987.
- Zhongguo shehui kexueyuan jingjixuejia daibiaotuan [CASS közgazdászaiából álló küldöttség]. *Xiongyali jingjitizhi kaocha* [A magyar gazdasági reform felmérése]. Beijing: Zhongguo caizheng jingji chubanshe, 1984.
- Zhou Xincheng. "Xiongyali zai jingjitizhi gaige hou dui hongguanjingji de kongzhi [Magyar makrogazdasági szabályozás a gazdasági reform után]." *Xueji yu yanjiu* [Tanulás és Kutatás] 9 (1985).
- Zhou Xincheng. "Xiongyali jingjitizhi gaige de jingyanjiaoxun [A magyar gazdasági reform tapasztalatai és tanulságai]." *Jingjixue dongtai* [Gazdasági Kitekintések] 1 (1987).

A KÍNAI MODELL ÉS MAGYARORSZÁG

ESZTERHAI VIKTOR

Összefoglalás: Napjainkban aktív tudományos és politikai vita zajlik arról, hogy szeretné-e Kína „exportálni” saját fejlődési modelljét más országokba. Míg a kínai kormány ismétlődő jelleggel elutasítja ezeket a vádakokat, egyes szakértők úgy vélik, valószínűleg az ország szándéka, hogy megkérdőjelezze a „washingtoni konszenzus” kvázi egyetemességét. Ezen álláspont szerint, a kínai külpolitika korábban elsősorban a gazdaságilag és politikailag kevésbé stabil fejlődő országokat célozta meg. Az utóbbi években azonban az Európai Unión belül tapasztalt növekvő kínai jelenlét megváltoztatta ezt a nézetet. Az a gondolat, hogy Kína modellje alternatívát jelenthet a közép-kelet-európai országok számára az európai liberális paradigmával szemben, egyre növekvő aggodalmat kelt az Európai Unión belül. A tanulmány empirikusan vizsgálja meg a kínai modell vonzerejét az említett régióhoz tartozó Magyarország esettanulmányán keresztül. A vizsgálat elsődleges forrásaként Orbán Viktor magyar miniszterelnök 2014 és 2019 között elhangzott beszédei szolgálnak. A vizsgálat rámutat arra, hogy a kínai modell érdemben nem gyakorol hatást a magyar döntéshozókra, bár Kína sikeres gazdasági növekedése és a növekvő globális szerepe alapját képezi azoknak az érveknek, amely más országok számára is a saját fejlődési út szükségességét hangsúlyozzák.

Kulcsszavak: kínai modell, pekingi konszenzus, Kína, Magyarország, modell

Bevezetés: a kínai modell felemelkedése és magyarországi relevanciája

Már a 2007-2008-as pénzügyi válságot megelőzően aktív vita bontakozott ki a tudományos és politikai életben arról, hogy Kína politikai és gazdasági rendszere mennyiben jelenthet alternatívát a nyugati országok által kínált fejlődési modellel szemben. A reform és nyitás politika meghirdetését követően (1978) Kínában általánossá vált, az úgynevezett „sajátos színezetű szocializmus” kifejezés, amely feltételezi, hogy az ország a nyugati analógiákkal pontosan nem magyarázható, csak Kínára jellemző társadalmi-gazdasági berendezkedéssel rendelkezik. A Szovjetunió összeomlását követő eufóriában azonban a nyugati tudományos és politikai elit meggyőződése volt, hogy ha létezik is alternatív kínai modell, az hosszabb távon egyre jobban kiüresedik majd, és az ország előbb-utóbb maga is kiépíti a Washingtoni konszenzus által promotált liberális demokráciát és a minél szélesebb körű piacgazdaságot.¹

1 Shambaugh David L, „The Coming Chinese Crack-Up,” Wall Street Journal, March 6, 2015.

A Washingtoni konszenzus², amelyet egykor a történelem fejlődésének a csúcsaként ünnepeltek, hitelessége a válság nyomán alapjaiban kérdőjeleződött meg³. Míg a nyugati országok többségét és a kelet-közép-európai régiót, amely a nyugati fejlesztési politikák minta területének számított, súlyosan érintette a válság, addig Kína és a fejlődő országok többsége – mindenekelőtt a kínai gazdaság dinamikus növekedése által generált nyersanyag igény miatt – sikeresen kerülték el a gazdasági recessziót. Bár 2007-ben a kínai gazdaság évtizedeken keresztül tartó kétszámjegyű növekedése az exportpiacok beszűkülése miatt átmenetileg visszaesett, az állam mesterséges élénkítő programjai révén 2010-ben már újra 10% felett járt⁴. A kínai államnak a gazdasági növekedés fenntartásáért tett erőfeszítései és a nyugati államok kevésbé hatékony válságkezelő stratégiái – kiegészülve a görög adósságproblémával – aláásta a „washingtoni konszenzus” kizárólagosságának az illúzióját⁵. A „washingtoni konszenzus” hitelességének csökkenésével párhuzamosan, megjelentek azok a könyvek és tanulmányok, amelyek egyfajta kínai modell léte mellett érveltek. Ezen értekezések szerint Kína sikeresen ötvözte a piacgazdaság dinamizáló erejét a Kínai Kommunista Párt vezető hatalmával, amely vonzó kombinációt jelentett a fejlődő országok politikusai számára.⁶ Mindezek miatt a „washingtoni konszenzus” mintájára, a John Cooper Ramo által korábban már bevezetett „pekingi konszenzus” fogalmát használták.⁷

A kínai modellel kapcsolatos diskurzus az ország gazdasági növekedésének 2010-es évek közepétől megfigyelhető lassulásával átmenetileg veszített a népszerűségéből.⁸ Hszi Csin-ping elnöki hatalmának megszilárdulásával azonban újra napirendre kerültek a modellhez fűződő viták. A kínai vezetők sokáig kerültek a kínai modell kifejezésének használatát, de Hszi Csin-ping beszédeiben 2016-tól már több alkalommal megjelent. Ezek közül a legismertebb a Kínai Kommunista Párt 19. Kongresszusán elmondott beszéde. Hszi Csin-ping kifejti, hogy „a kínai sajátosságokkal rendelkező szocializmus ösvénye, elmélete, rendszere és kultúrája folyamatosan fejlődik, új utat nyitva más fejlődő országok számára a modernizáció eléréséhez. Új lehetőséget kínál más országoknak és nemzeteknek, akik fel akarják gyorsítani fejlődésüket, de közben szeretnék megőrizni függetlenségüket; kínai bölcsességet és kínai megközelítést

2 Williamson John, „What Washington Means by Policy Reform.” In *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?*, edited by John Williamson. 7–20. Washington, DC: Institute for International Economics, 1990.

3 Stiglitz Joseph E. „Is there a Post-Washington Consensus Consensus?”. In *The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*, edited by Narcís Serra and Joseph E. Stiglitz, Oxford: Oxford University Press, 2008. 41–56.

4 The World Bank, GDP growth (annual %), 2019.

5 Zhao Suisheng, „The China Model: Can It Replace the Western Model of Modernization?” *Journal of Contemporary China* 19, No. 65 (June 2010): 419–36.

6 Jiang Yang, „Rethinking the Beijing Consensus: How China Responds to Crises”. *The Pacific Review* 24, no 3 (July 2011): 337–56.

7 Ramo Joshua Cooper, *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre, 2004.

8 Zhao Suisheng, „Whither the China Model: Revisiting the Debate,” *Journal of Contemporary China* 26, no. 103. (January 2017): 1–17.

kínálva az emberiség előtt álló problémák megoldására.”⁹ Hszi Csin-ping szavait a külföldi elemzők egy része úgy értelmezte, hogy a kínai vezetés eltökélt a kínai modell exportálása mellett¹⁰, annak ellenére, hogy ezt a kínai elnök későbbi beszédében egyértelműen elutasította.¹¹

Egyes vélemények szerint a pekingi kormány a kínai modell terjesztését összeköti az eurázsiai és afrikai kontinensek közötti kapcsolatok átformálását célzó, grandiózus vízióval, az „Egy övezet, egy út” kezdeményezéssel¹². A feltételezés szerint ebben a leginkább azon országok érintettek, amelyek aktívan kapcsolódtak be az „Egy övezet, egy út” kezdeményezés megvalósításában.¹³ Éppen ezért Magyarország, amely 2015-ben az európai országok közül elsőként írt alá együttműködési megállapodást Kínával a kezdeményezés megvalósításáról, különösen jó esettanulmánynak tekinthető annak vizsgálatakor, hogy miként érzékelhető a kínai modell hatása egy a válság nyomán szenzitív válni kelet-közép-európai ország politikájában és gazdaságirányítási szemléletben.¹⁴

A kínai modell, illetve a „pekingi konszenzussal” kapcsolatos vita viszonylag kis érdeklődést váltott ki Magyarországon. Mindez azért meglepő, mert a rendszerváltást követően az országban, hasonlóan más kelet-közép-európai államokhoz, a „washingtoni konszenzus” alapján és a sokterápia elve szerint, drasztikus reformintézkedéseket vezettek be, amelynek sikeressége azóta is vita tárgyát képezi.¹⁵ A kínai modell összehasonlítási alapként szolgálhatna, és önreflexióra, valamint alternatív fejlődési irányok és politikák kidolgozására adhatna lehetőséget. Kornai János véleménye szerint a kínai modell Kína egyedi fejlődési útja, nem tekinthető mások számára átvehető modellnek.¹⁶ Részben Kornai elméleteire alapozva Szelényi Iván is arra mutat rá, hogy Kína a szocializmus és a kapitalizmus hibrid modelljével jellemezhető leginkább¹⁷. Jordán Gyula (2010 és 2012), Tóth Barna (2011) és Bánhidi Ferenc (2014) elemzéseikben igyekeztek a kínai gazdasági csoda és kivételesség legfontosabb összetevőit azonosítani, de azokból nem vontak le tanulságot a magyar fejlődési útra vonatkozóan.

Érdekes módon a kínai modell kelet-közép-európai és mindenekelőtti magyarországi relevanciája az elmúlt években Nyugat-Európában jelent meg a politikai diskurzusokban. Kína a 2007-2008-as válságot követően egyre aktívabbá vált a régióban, amelyet a legjobban a „16+1 együttműködés” fémjelez. Az együttműködés egy olyan multilaterális

9 Xi Jinping. „Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era,” *Xinhua*, November 3, 2017.

10 Benner et al., 2018; Huang, 2018.

11 Xi Jinping, „China will not “export” Chinese model,” *Xinhua*, December 1, 2017.

12 „Vision and Actions. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road,” National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People’s Republic of China, March 2015.

13 Chatzky Andrew and McBride, James. “China’s Massive Belt and Road Initiative,” *Council on Foreign Relations*, May 21, 2019

14 Benner et al., 2018.

15 Böröcz, 1995; Szalai, 1997; Éber et al. 2014; György – Veress, 2016.

16 Kornai János. „Újabb javaslatok a kínai reformhoz, Interviewed by Ma Guochuan, *Caijing*, April 3, 2010.

17 Szelényi Iván. „Capitalism in China? Comparative Perspective.” Yin-wah Chu (ed): In *Chinese Capitalism: Historical Emergence and Political Implications*, edited by Yin-wah Chu, Palgrave Macmillan, 2010. 199-226.

mechanizmus, amelyet 16 kelet-közép-európai ország és Kína hozott létre kapcsolatuk elmélyítése céljából. Kína növekvő regionális jelenlétét és a „16+1 együttműködést” az Európai Unió nyugati tagállamai részéről több kritika érte. A megfogalmazódó kritikák szerint Kína gazdasági eszközökkel vonja politikai befolyása alá a régió államait, illetve rajtuk keresztül sikeresen osztja meg az Európai Uniót. Ebben a kontextusban jelentek meg, jellemzően 2018-tól azok a publikációk, amelyek szerint a kínai modell nem csupán a fejlődő országok, hanem a kelet-közép-európai államok számára is vonzó modell lehet az európai liberális paradigmával szemben.¹⁸

Jelen tanulmány célja, hogy tudományos igénnyel megvizsgálja, hogy megjelennek-e a kínai modell elemei, és ha igen, akkor milyen mértékben, a magyar kormány politikájában. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához az első lépésben a tanulmány azonosítja a szakirodalom alapján a kínai modell és pekingi konszenzus tartalmát. Ezt követően Orbán Viktor magyar miniszterelnök Kínával kapcsolatos beszédeinek empirikus elemzésére kerül sorra kvalitatív tartomelemzés módszerének segítségével. Végül a tanulmány levonja a vizsgálat eredményeit és értelmezi azokat.

A „kínai modell”

Megoszlik a szakirodalom véleménye azzal kapcsolatban, hogy mi is pontosan a kínai modell.¹⁹ Egyesek a kifejezést néha a pekingi konszenzussal felcserélve használják, mások viszont ezt a megfeleltetést pontatlannak tartják.²⁰ A „pekingi konszenzus” nyugati eredetű fogalom²¹, így egyértelműen a nyugati világ Kína percepcióját tükrözi. A nyugati szakirodalom alapján a kínai modell legfontosabb jellemzői a következők: a gazdasági növekedésben az állami irányítás meghatározó szerepet játszik; a politikai liberalizáció hiánya, autoriter vezetés; az uralkodó politikai párt vezető szerepe a társadalomban²². A modellre a nyugati szerzők többsége úgy tekint, hogy az más országok által is adaptálható²³, és véleményük szerint Pekingnek szándékában áll a terjesztése.

A pekingi konszenzus koncepcióját a kínai kormány minden adódó alkalommal, következetesen elutasította. A kínai modellre való utalás is sokáig teljesen hiányzott a hivatalos kínai diskurzusból²⁴. A „szocializmus kínai sajátosságokkal” kifejezés azt tükrözte, hogy a kínai vezetés egy alternatív fejlődési modell kialakításával

18 Benner et al., 2018; Rogers, 2019.

19 Huang Yasheng. "Debating China's Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus," *Academy of Management Perspectives* 24, no. 2 (2010): 31–47.

20 Zhao Suisheng. "The China Model: Can It Replace the Western Model of Modernization?" *Journal of Contemporary China* 19, No. 65 (June 2010): 419–36.

21 Ramo Joshua Cooper. *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre, 2004.

22 Shambaugh David L. *China goes global: the partial power*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2013.

23 Ramo Joshua Cooper. *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre, 2004.

24 Ferchen Matt. "Whose China Model Is It Anyway? The Contentious Search for Consensus". *Review of International Political Economy* 20, no. 2 (April 2013): 390–420.

kísérletezik, annak pontos tartalma azonban hivatalosan nem lett megfogalmazva. A 2000-es évek végén a gazdasági sikerek hatására, a kínai modell kifejezés megjelent a kínai elit szótárában. Kína gazdasági eredményességének okait kutatva sorra jelentek meg az eltérő elemeket kiemelő magyarázatok. A kínai szakirodalom a következő hangsúlyozza: sokkterápia helyett egymásra épülő reformok; „a kövek kitapogatásával átkelni a folyón”; könnyebb reformlépések előbbi, a nehezebbek későbbi végrehajtása; a politikai és gazdasági reform szétválasztása; pragmatikus szemlélet, amelyben az eredményesség a fő kritérium; folyamatos visszacsatolási mechanizmusok; fejlesztő állam; a külföldi gondolatok, tudás, technológia stb. szelektív átvétele és ezeknek a helyi igényekhez való igazítása.²⁵ Bár a vita továbbra is élő, ám a modell tartalmát tekintve²⁶ bizonyos sajátosságok megállapíthatók. Először is, a felsorolásból látható, hogy a kínai szakirodalom – szemben a nyugattal – döntően a gazdasági sikerességre fókuszál. A kínai szakértők, amennyiben el is fogadják a kínai modell létét, ezt elsősorban saját hazájuk számára tartják mérvadónak. A többi ország leginkább csak annyit tanulhat Kína példájából, hogy a saját igényének megfelelő modernizációs programot dolgozott ki.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy valójában csak nagyon óvatosan érdemes a kínai modellel kapcsolatban kijelentéseket tenni, mert annak tartalmát illetően közel sincs egységes álláspont. Ráadásul a kínai modell egyedisége mellett is számtalan pro és kontra érvet lehet megfogalmazni. Az ország mérete, kulturális gyökere, történelmi múltja következtében minden bizonnyal jellemezhető egy egyedi fejlődési úttal, de ezzel egyidejűleg más kelet-ázsiai országok és a nyugati országok modernizációja is egyértelműen hatott az ázsiai ország fejlődésére. A „pekingi konszenzus” kifejezést viszont érdemes kerülni, mert nem igazolható, hogy a kínai kormány a „washingtoni konszenzussal” versengő modellben gondolkodik, sőt a kínai fejlődési út egyes kritikus elemei akár a „washingtoni konszenzussal” is megegyezik.

A tanulmány szerzője mindezen kihívások ellenére szerencsés helyzetben van, mert nem kell állást foglalnia a kérdésben, hogy létezik-e a kínai modell. Mivel a kínai modell legújabb politikai diskurzusával foglalkozik, ezúttal elégséges a kínai modell nyugati megközelítés szerinti főbb elemeit vizsgálni²⁷. Azok az elemek megléte a fontos tehát, amelyeket a nyugati szakirodalom egységesen a kínai modellnek tulajdonít. Mindezek tükrében az általuk kiemelt tényezők az alábbiak:

- a gazdasági növekedésben az állami irányítás a meghatározó
- a politikai liberalizáció hiánya
- az uralkodó politikai párt vezető szerepe a társadalomban

A továbbiakban tehát ezt a három jellemzőt tekintjük a kínai modell sajátosságának, amely a nyugat-európai szakirodalomban és médiában megjelent vélemények szerint érdemi hatást gyakorolhat a magyar kormányra.

25 Zhang, 2006; Huang, 2010; Yao, 2011; Guo, és Li, 2012.

26 Ferchen Matt. "Whose China Model Is It Anyway? The Contentious Search for Consensus". *Review of International Political Economy* 20, no. 2 (April 2013): 390–420.

27 Ramo, 2005; Shambaugh, 2015; Benner et al., 2018.

Hipotézisek

A kínai modell kelet-európai exportjával kapcsolatos szakmai diskurzus alapján a tanulmány fő hipotézise, hogy a modell alternatívaként jelenik meg a magyar kormány számára, amely egyben kihívást intéz az európai liberális eszméknek és a „washingtoni konszenzusnak”. A feltevés értelmében a magyar kormány Kína vonatkozású nyilatkozataiban tükröződnie kell a kínai modellel kapcsolatos pozitív elköteleződésnek. Feltételezhetően a kínai modell nyugati szakirodalomban megfogalmazott fő jellemzői – például a gazdasági növekedésben az állami irányítás meghatározó szerepe, a politikai liberalizáció hiánya és az uralkodó politikai párt vezető szerepe a társadalomban – megjelennek a magyar kormány hivatalos nyilatkozataiban is.

A tanulmány az egyéb lehetséges magyarázatok vizsgálata érdekében egy ellenhipotézist is felállít. A tanulmány második hipotézise, hogy Kína sikeres gazdasági modernizációja és növekvő globális szerepe, arra késztet más államokat, köztük Magyarországot, hogy saját fejlődési utat válasszanak maguknak. Ez a megközelítés, a kínai vezetők által az elmúlt években hangsúlyossá váló megközelítésből indul ki, amely felhívja más országok figyelmét a kínai modell tanulmányozásra, de nemet mond az átvételére.²⁸

Módszertan

A tanulmány célja hogy a magyar kormányzati források tükrében bizonyítékot találjon arra, hogy a magyar vezetés pozitív elköteleződést mutat a kínai modell iránt. A magyar nyelvű szövegek kiválasztása során az Orbán-kormányzat időszakát tettem az elemzésem tárgyává, ugyanis a 2010-től meghirdetett „keleti nyitás politikája” megfelelően jelöli az új, Kínát a magyar külpolitika homlokterébe emelő időszakot. Bár a korábbi magyar kormányok is komoly gazdasági lehetőséget láttak Kína felemelkedésben, és törekedtek rá, hogy erősítsék kapcsolataikat az ázsiai országgal, az Orbán kormány volt az, amely a korábbi atlanti-centrikus külpolitikát nyíltan új mederbe terelte.

Az elemzés forrásául szolgáló szövegek Magyarország Kormányának hivatalos honlapján (kormany.hu) érhetők el. Mivel a magyar külpolitika stratégiai irányára a miniszterelnök van a legnagyobb hatással, vizsgálatomban a kormányfő, Orbán Viktorhoz kapcsolódó szövegek kerültek az elemzés középpontjába. A forrásokat a miniszterelnök beszédei, csúcstalálkozók összefoglalói, valamint interjúk adták. Magyarország Kormányának hivatalos honlapján 2014 júliusától érhetők el a források, így vizsgálati időszakom kezdetét ez a dátum jelentette. A források vizsgálati időszakának vége a kínai külpolitika számára szimbolikus jelentőségű Övezet és Út Fórum (Belt and Road Forum, 2019 április 25-27.) második csúcstalálkozójával kapcsolatban megjelent beszédek, interjúk és összefoglalók alapján került kijelölésre. Az utolsó forrás, amely a vizsgálatba bekerült 2019. május 3-ai dátummal

28 Xi Jinping. "China will not "export" Chinese model," *Xinhua*, December 1, 2017.

került publikálásra. A szövegek kiválasztásánál a „Kína” és „kínai” keresőszavakra kiadott összes találatot (241 darab) figyelembe vettem, de ezek közül kiszűrtem az ismétlődéseket, valamint az olyan összefoglalókat, amelyek a teljes terjedelemben megjelentett miniszterelnöki beszéd rövidített, sajtótájékoztató stílusú kivonatai voltak. Mindezen szűréseket figyelembe véve, a vizsgálat ebben az időszakban (2014 július – 2015 május) összesen 86 darab szövegre terjedt ki (lásd a mellékletet).

A kiválasztott szövegeket a társadalomtudományokban az 1940-es évektől meghatározó elméleti és módszertani megközelítés, a tartalomelemzés szabályai szerint vizsgáltam. A tartalomelemzés *„magában foglalja az analitikai kategóriák kidolgozását, amelyeket egy kódoló keret létrehozásához használnak, a szöveges adatok vizsgálatára”*²⁹, annak érdekében hogy a szövegeket empirikusan vizsgálni tudja. A kvalitatív tartalomelemzés egy olyan *„kutatási módszer, amely szubjektív interpretáció alapján a szöveges adatok témáinak vagy mintáinak szisztematikus osztályozási folyamatára épít, kódolás és azonosításán alapján”*³⁰.

A hipotézisek vizsgálata szempontjából kulcskérdést jelent a megfelelő kategóriák meghatározása. Ennek során az elemzésben két fő kérdéscsoportot tartottam szem előtt. Az egyik, hogy az adott szöveg elsődlegesen utal-e Kínára, mint követendő modellre, vagy az ellenhipotézis értelmében a saját modell szükségességét hirdeti – amelyhez referencia Kína sikeres modernizációja. A másik kulcsfontosságú kérdés az, hogy a szöveg Kínát pozitív, negatív, vagy semleges színben tünteti-e fel.

Az első kérdésre vonatkozóan azt vizsgáltam meg, hogy fellelhetők-e a szövegben a kínai modellel kapcsolatban a nyugati szakirodalomban meghatározott fő jellemzők, mint például a gazdasági növekedésben az állami irányítás meghatározó szerepe, a politikai liberalizáció hiánya és az uralkodó politikai párt vezető szerepe a társadalomban. Ennek analógiájára a második hipotézis esetében arra voltam kíváncsi, hogy az adott szöveg hirdeti-e a kínai sikerekre hivatkozva a saját modell szükségességét.

A második kulcskérdésre vonatkozóan arra fókuszáltam, hogy a vizsgált szöveg Kínát pozitív, negatív, vagy semleges színben tünteti-e fel. Természetesen a kategóriákba sorolás elkerülhetetlen velejárója, hogy az objektivitásra való minden törekvés ellenére bizonyos fokú szubjektivitás áll fenn. Jelen esetben a „pozitív” és a „negatív” kategóriák arra vonatkoznak, hogy az adott cikk (vagy annak Kínára vonatkozó része) kedvező vagy kedvezőtlen benyomást kelt-e az olvasóban, míg a „semleges” esetében ezt pontosan nem lehet eldönteni. A kvalitatív tartalomelemzés előnye, hogy képes a szövegeket érték kategóriák szerint besorolni, szemben más tartalom elemzési módszerrel, amelyek a szoftverekre támaszkodnak a szövegek kódolásnál³¹. Ennek értelmében mindegyik elemzett szöveget elolvastam és egyénileg kódoltam, elsősorban a hangulatfestő szavak alapján.

29 Hardy Cynthia, Harley Bill and Philipps Nelson. "Discourse Analysis and Content Analysis: Two Solitudes?" *Symposium: Discourse and Content Analysis, Qualitative Methods*, 2 (1): 19-22.

30 Hsieh Hsiu-Fang and Shannon Sarah E. "Three Approaches to Qualitative Content Analysis," *Qualitative Health Research* 15, no. 9 (November 2005): 1277-88.

31 Weber (1990): 23.

Ezek tükrében az alábbi kategóriákat állítottam fel az elemzéshez:

Alapkategóriák:

- Kína, mint követendő modell
- saját, magyar modell szükségessége

Értékkategóriák:

- pozitív megítélés
- semleges, tárgyilagos megítélés
- negatív megítélés

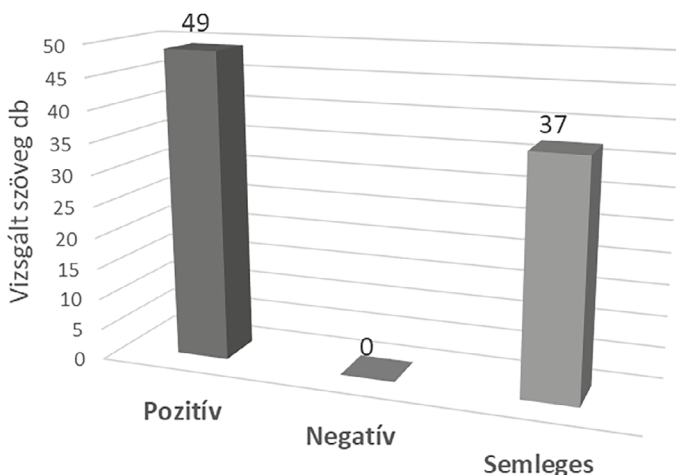
Eredmények

A kvalitatív vizsgálat első körben rámutatott, hogy a „Keleti nyitás” politikájának fontossága ellenére, a források viszonylag ritkán foglalkoznak Kínával. A vizsgált 86 szöveg közül csak mindössze 28 esetben fordult elő az ázsiai ország önálló témaként való említése, a legtöbb esetben pedig jellemzően inkább más témákkal összekapcsolva jelenik meg.

Az értékkategóriák vizsgálata során egyértelműen kimutatható, hogy a magyar kormány pozitívan viszonyul Kínához, a kapcsolatokat barátiak. A szövegek egyike sem tartalmazott negatív, kritikus hangú beszédet. A szövegek többsége (49) pozitív volt, míg lényegesen kevesebb a semleges (37). A források olvasása során feltűnő volt, hogy a szövegek tónusa elsősorban a bilaterális találkozók, közös eseményeken volt pozitív, azonban amikor a miniszterelnök beszédei világpolitikai témákat érintettek, inkább semlegesek voltak. Ezekben az esetekben Kínát az Amerikai Egyesült Államokhoz és Oroszországhoz hasonló nagyhatalomként azonosította a kormányfő, amelyekkel szemben – mint hangsúlyozta – az országnak pragmatikus külpolitikát kell folytatnia.

1. ábra.

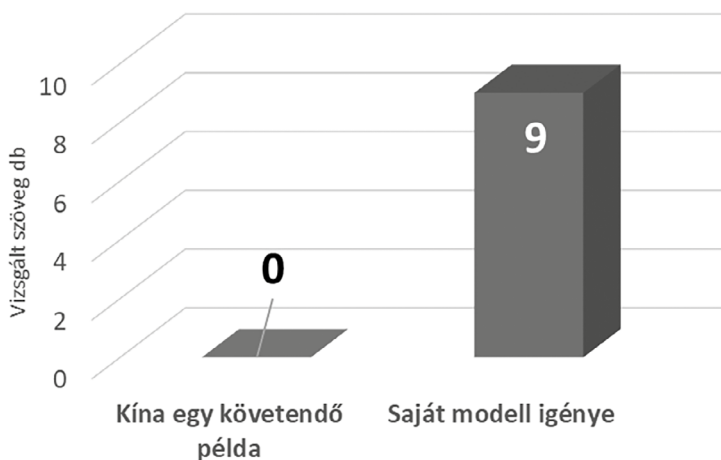
A Kínával kapcsolatos szövegek értékkategóriák szerinti besorolása

A kínai modell, mint Magyarország számára követendő minta egyetlen egyszer sem került említésre, amely ellentmond az elsődleges hipotézis feltételezésének. A kínai modellre való direkt utalás a szövegekben azonban három alkalommal is megjelenik, méghozzá 2014 második felében (2014. augusztus 22., 2014. október 17. és 2014. november 24.). Ezekben a miniszterelnök bár elismerően szól Kína eredményeiről mindhárom esetben hozzáteszi, hogy a modell nem vehető át Magyarország számára, hanem saját fejlődési út kialakítására van szükség. A kormányfő 2014. augusztus 22-én elhangzott gondolata ezzel a kérdéssel kapcsolatban így hangzik: *„Ahol meg a sikerek vannak, azt meg nem tudjuk megcsinálni, mert Kína, ami a legsikeresebb ország ebben a pillanatban, nem hozható ide, mert egy kínai rendszerhez kínaiak kellene. Mi meg nem vagyunk kínaiak. (...) Mi magyarok vagyunk. Alapvetően keresztény kultúrkörből, szabadság által motiváltan nekünk egy más rendszert kell a gazdaságban is meg a politikában is építeni.”* Kína relációjában a saját fejlődési úttal kapcsolatos igény összesen kilenc alkalommal jelenik meg, az összes vizsgált szöveg mintegy 10 százalékánál. Visszatérő gondolati elem azonban (2015. február 24., 2017. január 24. és 2017. január 26.), hogy a sikeres külföldi modellt Magyarországnak érdemes „tanulmányoznia”, és a miniszterelnök ezt más európai országok számára is javasolja. 2017. január 24-én például így fogalmaz a kormányfő: *„Mert mindaz, ami lehetséges Kínában, és van, bennünket hátrасorol. Ahelyett, hogy ezt a tényt elfogadnánk, és tanulni akarnánk, ehelyett azt bizonygatjuk, hogy nem is úgy van.”*

2. ábra.
A hipotézishez kapcsolódó szövegek száma

A szövegek tehát viszonylag kis arányban foglalkoztak a kínai modellhez kapcsolódó kérdéssel. Hangsúlyosabban jelent meg a magyar kormány gyakran hangoztatott álláspontja, miszerint pragmatikus kapcsolatokra van szükség. Ezt az érvelést támasztja alá, hogy a szövegek felénél (43) a gazdasági együttműködés volt a legfontosabb téma, míg 12 esetben (14%), a szöveg konkrétan utalt arra, hogy a magyar külpolitika vezérlőelve az ideológiamentesség és pragmatikusság.

Konklúzió

A tanulmány célul tűzte ki, hogy empirikusan megvizsgálja az elmúlt években népszerűvé vált témát, miszerint a kínai modell mintát jelent a magyar kormány számára. Bár a kínai modell pontos meghatározásával kapcsolatban a szakirodalomban nincs egyetértés, a kutatás elsősorban a kínai modell nyugati szakirodalom által konszenzusosan vallott elemeit vizsgálta. A Magyarország Kormányának honlapján közzétett, a magyar miniszterelnökhöz kapcsolódó szövegek kvalitatív tartalomelemzéssel folytatott vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy az alap hipotézis, amely szerint a kínai modell direkt befolyással van a magyar kormány politikai és gazdasági módszereire, a vizsgált források alapján nem állja meg a helyét. Ezzel szemben második hipotézis, miszerint a magyar kormány Kína felemelkedésének példáján a saját fejlődési út kialakításának szükségessége mellett érvel, bizonyítást nyert. Ez azt jelenti, hogy bár Magyarország esetében nem beszélhetünk arról, hogy a „kínai modell” követendő példaként jelenik meg, de Kína a gazdasági sikerei által ösztönzött önálló fejlődési út keresése révén közvetve kihívás elé állítja a „washingtoni konszenzus” egyetemes jellegét. Úgy tűnik a magyar kormány részéről a pragmatikus és ideológia mentes együttműködés a cél. Figyelemreméltó, hogy a szövegek több mint a felében a gazdasági együttműködés témája dominált.

Mindezek alapján több fontos következtetést vonhatunk le. Először is, a kínai modell önmagában nem jelent kihívást a nyugat liberális modellnek Magyarországon. Bár a szakirodalomban továbbra is vita tárgya, hogy Kína mennyire szeretné saját modelljét exportálni, úgy tűnik, hogy ez az Európai Unió tagállamaiban jelenleg nincs napirenden, még akkor sem, ha egyes tagállamok – mint Magyarország – elkötelezettek a Kínával kapcsolatos kooperatív külpolitika mellett. A kínai modell kelet-közép-európai térnyeréséhez kapcsolódó aggodalom tehát túlzó és átpolitizált. Másodszor figyelemreméltó, hogy a szövegek mennyire pozitívan viszonyulnak Kínához. Mindez azt tükrözi, hogy a magyar kormány szemében Kína felemelkedése inkább lehetőségként került azonosításra, mintsem veszélyként. A lehetőség elsősorban a gazdasági együttműködés, ezért a kormány tudatosan kerüli azokat a politikai témákat, amely veszélyeztethetné a bilaterális kapcsolatokat.

Természetesen a tanulmánynak meg vannak a korlátai. Először is a választott módszertani megközelítés nem mentes a szubjektív elemektől, amely a kvalitatív tartalomelemzés esetében elkerülhetetlen. Továbbá a tanulmány viszonylag szűk forrásanyaggal dolgozott. Bár a magyar miniszterelnök hatása a külpolitikai döntéshozatalban vitán felül áll, további döntéshozók bevonásával lehetett volna az eredményeket pontosítani, vagy árnyalni.

Irodalomjegyzék

- Bánhidi Ferenc. „A kínai modell: változó célpont,” HVG, 19 august, 2014, https://hvg.hu/hetilap/2014.34/201434_a_kinai_modell_valtozo_celpont
- Böröcz József. „Színelt nagy átalakulás? Informális kiút az államszocializmusból,” *Politikatudományi Szemle*, 4., no. 3. (1995): 19–41.
- Chan, Lai-Ha, Pak K. Lee, and Chan, Gerald. “Rethinking Global Governance: A China Model in the Making?” *Contemporary Politics* 14, No. 1 (March 2008): 3–19.
- Chatzky Andrew and McBride, James. “China’s Massive Belt and Road Initiative,” *Council on Foreign Relations*, May 21, 2019, <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>
- Éber Márk Áron, Gagy Ágnes, Gerőcs, Tamás, Jelinek, Csaba and Pinkasz, András. „1989: Szempontok a rendszerváltás globális politikai gazdaságtanához,” *Fordulat*, 21. (2014): 10–63.
- Ferchen, Matt. “Whose China Model Is It Anyway? The Contentious Search for Consensus”. *Review of International Political Economy* 20, no. 2 (April 2013): 390–420.
- Gresh, Alain. “Understanding the Beijing Consensus.” *Le Monde Diplomatique*, (November 3, 2008), <https://mondediplo.com/2008/11/03beijingconsensus>
- Guo B., and Li, H. *The Chinese Labyrinth: Exploring China’s Model of Development*. Lanham, MD: Lexington Books, 2012.
- György László and Veress József. „A 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell,” *Pénzügyi Szemle*, 61, no. 3. (2016): 367–389.
- Hardy, Cynthia, Harley Bill and Philipps Nelson. “Discourse Analysis and Content Analysis: Two Solitudes?” *Symposium: Discourse and Content Analysis, Qualitative Methods*, 2 (1): 19–22.
- Hsieh, Hsiu-Fang and Shannon, Sarah E. “Three Approaches to Qualitative Content Analysis,” *Qualitative Health Research* 15, no. 9 (November 2005): 1277–88.
- Huang Yasheng. “Debating China’s Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus,” *Academy of Management Perspectives* 24, no. 2 (2010): 31–47.
- Huang Zheping. “Xi Jinping says China’s authoritarian system can be a model for the world,” *Quartz*, March 9, 2018, <https://qz.com/1225347/xi-jinping-says-chinas-one-party-authoritarian-system-can-be-a-model-for-the-world/>
- Jiang Yang. “Rethinking the Beijing Consensus: How China Responds to Crises”. *The Pacific Review* 24, no 3 (July 2011): 337–56.
- Jordán Gyula. „Kína-modell és a kínai kivételesség kérdése,” *Külügyi Szemle*, 11, no 2. (Summer 2012): 105–124.
- Jordán Gyula. „Washingtoni konszenzus vs. pekingi konszenzus”. *Kül-Világ. A nemzetközi kapcsolatok folyóirata*, 7, no. 2–3. (2010): 60–80.
- Kennedy, Scott. “The Myth of the Beijing Consensus,” *Journal of Contemporary China* 19, 65. (June 2010): 461–77.
- Kornai János. „Újabb javaslatok a kínai reformhoz, Interviewed by Ma Guochuan, *Caijing*, April 3, 2010, <http://www.kornai-janos.hu/Kornai%20Caijing-interju%202010.pdf>

- Kornai János. „Példaképünk: Kína?” In *Társadalmi riport* edited by Tamás Kolosi Tamás – István György Tóth, TÁRKI, Budapest, 2014: 603-616.
- Orbán Viktor. „The speech of Viktor Orbán on July 26, 2014,” Cabinet Office of the Prime Minister, 26 July 2014, http://2010-2015.miniszterelnok.hu/in_english_article/_prime_minister_viktor_orban_s_speech_at_the_25th_balvanyos_summer_free_unive
- Overholt, William H. “Is the China model a threat?” *East Asian Forum*, July 7, 2019, <https://www.eastasiaforum.org/2019/07/07/is-the-china-model-a-threat/>
- Ramo, Joshua Cooper. *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre, 2004.
- Rogers, Samuel. “China, Hungary, and the Belgrade-Budapest Railway Upgrade: New Politically-Induced Dimensions of FDI and the Trajectory of Hungarian Economic Development”. *Journal of East-West Business* 25, no. 1 (2019): 84–106.
- Shambaugh, David L. “The Coming Chinese Crack-Up,” *Wall Street Journal*, March 6, 2015, <http://www.wsj.com/articles/the-coming-chinese-crack-up-1425659198>
- Shambaugh David L. *China goes global: the partial power*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2013.
- Stiglitz, Joseph E. “Is there a Post-Washington Consensus Consensus?”. In *The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance*, edited by Narcís Serra and Joseph E. Stiglitz, Oxford: Oxford University Press, 2008. 41–56.
- Szalai Erzsébet. „Rendszerváltás és a hatalom konvertálása,” *Szociológiai Szemle* 7 no. 2. (1997): 75–99.
- Szelényi Iván. “Capitalism in China? Comparative Perspective.” Yin-wah Chu (ed): In *Chinese Capitalism: Historical Emergence and Political Implications*, edited by Yin-wah Chu, Palgrave Macmillan, 2010. 199-226.
- Tálas Barna. „Mi a kínai modell?”. In: *Stratégiai kutatások 2009–2010. I. kötet: Kína belső viszonyai. Belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei. A kínai modell fejlődése és következményei*, edited by Inotai András and Juhász Ottó. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal, 2011. 297–332.
- “Vision and Actions. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road,” National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People’s Republic of China, March 2015. http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html
- The World Bank, GDP growth (annual %). 2019. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>
- Williamson, John. “What Washington Means by Policy Reform.” In *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?*, edited by John Williamson. 7–20. Washington, DC: Institute for International Economics, 1990.
- Xi Jinping. “China will not “export” Chinese model,” *Xinhua*, December 1, 2017. http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/01/c_136793833.htm
- Xi Jinping. “Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era,” *Xinhua*, November 3, 2017. http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm

- Yao Yang. "Beijing Consensus Or Washington Consensus: What Explains China's Economic Success?," *Development Outreach*, World Bank, 2011.
- Yao Yang. "The End of the Beijing Consensus: Can China's Model of Authoritarian Growth Survive," *Foreign Affairs*, February 2, 2010. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2010-02-02/end-beijing-consensus>
- Zhang Weiwei. "The Allure of the Chinese Model." *International Herald Tribune*, November 2, 2006. <https://www.nytimes.com/2006/11/01/opinion/01iht-edafri-ca.3357752.html>
- Zhao Suisheng. "The China Model: Can It Replace the Western Model of Modernization?" *Journal of Contemporary China* 19, No. 65 (June 2010): 419–36.
- Zhao Suisheng. "Whither the China Model: Revisiting the Debate," *Journal of Contemporary China* 26, no. 103. (January 2017): 1–17.

Melléklet

Cím	Időpont	Kína követendő példa	Saját modell	Pozitív	Negatív	Semleges
Orbán Viktor interjúja a Kossuth Rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában	2019. május 3.	0	0	1	0	0
Az elmúlt évtized értékes politikai leckéire alapozhatjuk válaszainkat az átalakuló világrend kihívásaira	2019. április 27.	0	0	1	0	0
Magyarország kész az európai-kínai kapcsolatok fejlesztésének előmozdítására	2019. április 26.	0	0	1	0	0
Az Egy övezet, egy út kezdeményezés egybeesik a magyar nemzeti érdekekkel	2019. április 25.	0	0	1	0	0
Hamarosan aláírhatják a Budapest-Belgrád-vasútvonal építési szerződéseit	2019. április 12.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor interjúja a Kossuth Rádió „Vasárnapi Újság” című műsorában	2019. március 25.	0	0	0	0	1
A nagyhatalmak legyenek érdekeltek hazánk sikerében	2019. február 14.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor interjúja a Kossuth Rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában	2018. december 28.	0	0	0	0	1

Orbán Viktor interjúja a Kossuth Rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában	2018. december 7.	0	1	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Magyar Diaszpóra Tanács VIII. ülésén	2018. november 17.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a kínai és kelet-közép-európai országok jegybankelnökeinek találkozáján	2018. november 9.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor interjúja a Kossuth Rádió „Jó reggelt, Magyarország!” című műsorában	2018. november 9.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Kínai Nemzetközi Import Expón (CIIE) felállított magyar országpavilon megnyitóján	2018. november 7.	0	0	1	0	0
Hatalmas utat tettek meg a magyar-kínai kapcsolatok	2018. november 5.	0	0	1	0	0
A Huawei elnökével tárgyalt Sanghajban a magyar kormány delegációja	2018. november 5.	0	0	1	0	0
Kína is felfigyelt a közép-európai gazdasági növekedésre	2018. november 5.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban	2018. július 28.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2018. július 28.	0	0	0	0	1

A határokat meg kell védeni, senkit sem szabad behozni vagy beengedni	2018. július 27.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor magyar és Peter Pellegrini szlovák miniszterelnök közös televíziós interjúja a TA3 szlovák kereskedelmi csatornának	2018. június 25.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde az Ongropack Kft. új gyárának avatásán	2018. március 27.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a téli olimpikonok kitüntetésén	2018. március 8.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor évértékelő beszéde	2018. február 18.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2018. január 19.	0	0	1	0	0
Magyarország nem fogad be egy bevándorlót sem	2018. január 19.	0	0	1	0	0
2018 sorsdöntő év Európa számára	2018. január 10.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2017. december 2.	0	0	1	0	0
Sikerült megerősíteni a magyar–kínai együttműködést	2017. november 28.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde az Ázsia Pénzügyi Együttműködési Szövetség (AFCA) pénzügyi csúcstalálkozóján	2017. november 28.	0	0	1	0	0

Orbán Viktor sajtónyilatkozata Li Köcsianggal, a Kínai Népköztársaság miniszterelnökével történt tárgyalását követően	2017. november 28.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor sajtónyilatkozata a Kína és Közép-Kelet-Európa csúcstalálkozót követő sajtótájékoztatón	2017. november 27.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Gazdasági, Kereskedelmi és Pénzügyi Fórum megnyitóján	2017. november 27.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Samvardhana Motherson Group új gyárának avatásán	2017. november 16.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Magyar Diaszpóra Tanács VII. ülésén	2017. november 9.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a KALL Ingredients Kft. izocukor gyárának avatásán	2017. október 30.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Bridgestone új beruházásának avatásán	2017. október 26.	0	0	0	0	1
Azt kell megvédenünk Európában, amit már elértünk	2017. október 24.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Turizmus Summit 2017 konferencián	2017. október 16.	0	0	0	0	1

Orbán Viktor beszéde a vietnami–magyar üzleti fórumon	2017. szeptember 25.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor válaszai a táborlakókban felmerült kérdésekre	2017. július 23.	0	0	0	0	1
A magyar külpolitika vezérlő csillaga a magyar érdek	2017. július 22.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2017. június 2.	0	0	0	0	1
Magyarország Kína legfontosabb kereskedelmi partnere a térségben	2017. június 21.	0	0	1	0	0
Magyarország ideális oszlopa az Egy övezet, egy út kezdeményezésnek	2017. június 1.	0	0	1	0	0
A Mercedes-gyár a Magyarországra vetett bizalom szimbóluma	2017. május 18.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Daimler vezetőségének éves közgyűlésén	2017. május 22.	0	1	0	0	1
Az EP-határozat egy elhibázott politika lenyomata, valójában egy „Soros-jelentés”	2017. május 19.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2017. május 21.	0	0	1	0	0

Orbán Viktor összegző interjúja a Magyar Televíziónak a pekingi látogatását követően	2017. május 18.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor sajtónyilatkozata Giorgi Kvirikasvili georgiai miniszterelnökkel történt tárgyalást követően	2017. április 21.	0	0	1	0	0
Újra naggyá tesszük Európát	2017. január 26.	0	1	1	0	0
Orbán Viktor beszéde Lámfalussy Lectures szakmai konferencián	2017. január 24.	0	1	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a szerb–magyar üzleti fórumon	2016. november 22.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor sajtónyilatkozata a Kína–Közép-Kelet-Európa csúcstét követően	2016. november 7.	0	0	1	0	0
Kína és Kelet-Közép-Európa együttműködése az egész EU érdeke	2016. november 5.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a „Dialogus Kína és a Közép-Kelet-Európai Politikai Pártok Között” című konferencián	2016. október 6.	0	1	1	0	0
Orbán Viktor előadása a XXVII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban	2016. július 23.	0	0	0	0	1

Az Európai Unió ki van szolgáltatva Törökországnak	2016. április 22.	0	0	1	0	0
Kiegyensúlyozott hátszág segíti a nagykövetek munkáját	2016. február 29	0	0	1	0	0
Magyarország a legstabilabb állam Európában	2016. február 1.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor interjúja a Magyar Időknek	2015. december 24.	0	0	0	0	1
A migránsválság nem változtat Magyarország oktatáspolitikai nyitottságán	2015. december 10.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Magyar Állandó Értekezlet XIV. ülésén	2015. december 4.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor beszéde a Magyar Diaszpóra Tanács V. ülésén	2015. december 4.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Kína–Közép-Kelet-Európa csúcstalálkozón	2015. november 27.	0	0	1	0	0
A magyarok a fennmaradás és a túlélés mesterei	2015. november 26.	0	0	1	0	0
Magyar-kínai miniszterelnöki tárgyalás Szucsouban	2015. november 25.	0	0	1	0	0

Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2015. október 2.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Bank of China budapesti RMB Klíring Központjának átadásán	2015. október 2.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor interjúja a BILD Zeitungnak	2015. szeptember 13.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde az Arab Bankok Szövetségének éves közgyűlésén	2015. június 9.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Magyarország Barátai Alapítvány második világtalálkozóján	2015. május 9.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a misszióvezetői munkaértekezleten	2015. március 10.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara gazdasági évnnyitó rendezvényén	2015. március 7.	0	0	0	0	1
Az a cél, hogy érkezzen gáz Törökországból Magyarországra	2015. február 24.	0	1	1	0	0
Az Egyesült Államok fedőtörténetnek használja a korrupciót	2014. december 29.	0	0	0	0	1

Elérkeztünk az EU-Kína együttműködés legfontosabb pillanatához	2014. december 17.	0	0	1	0	0
A gazdasági növekedéshez át kell lépni a hagyományos dogmákon	2014. december 14.	0	0	1	0	0
Nem közeledünk Oroszországhoz	2014. november 24.	0	1	0	0	1
Az Egyesült Államok Magyarország szövetségese	2014. november 17.	0	0	0	0	1
Minden országgal szabadkereskedelmi megállapodásra kell törekedni	2014. október 17.	0	1	0	0	1
Kereszténydemokrata kormányzás kell Magyarországon	2014. szeptember 27.	0	0	1	0	0
Orbán Viktor a Kossuth Rádió „180 perc” című műsorában	2014. szeptember 12.	0	0	0	0	1
Orbán Viktor beszéde a külképviselet-vezetők értekezletén	2014. augusztus 27.	0	0	0	0	1
Beszélgetés Orbán Viktorral a Páneurópai Piknik 25. évfordulóján	2014. augusztus 22.	0	1	1	0	0
A munkaalapú állam korszaka következik	2014. július 28.	0	0	1	0	0

AZ ÖVEZET ÉS ÚT KEZDEMÉNYEZÉS ÉS A MAGYAR FEJLESZTÉSI STRATÉGIA KÖZTI SZINERGIÁK: HELYZETKÉP ÉS KILÁTÁSOK

HSZÜ KANG

Összefoglalás: Kína új diplomáciai gyakorlata, amelynek középpontjában az Övezet és Út Kezdeményezés áll, kifejezetten kompatibilis Magyarország nemzeti fejlesztési stratégiájával, beleértve a Keleti Nyitás politikáját. Napjainkban erősödik az együttműködés Kína és Magyarország között a politika, az infrastruktúra, a kereskedelem, és a pénzügy terén, emellett pedig egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az emberek közti és a helyi szintű kapcsolatok. A jövőben további lehetőségek nyílhatnak az Övezet és Út Kezdeményezés, illetve Magyarország fejlesztési stratégiája közti szinergia javítására, beleértve a bilaterális kapcsolatok erősítését, valamint a kétoldalú gyakorlati együttműködést a különböző szakterületeken. Kínának szem előtt kell tartania a jövőben is Magyarország három fő identitáselemét, nevezetesen a köztársasági államformát, a közép-európaiságot, valamint az Európai Unióhoz való tartozást.

Kulcsszavak: Övezet és Út Kezdeményezés; Magyarország; keleti nyitás; 17+1 együttműködés

2019-ben ünnepelhetjük a Kínai Népköztársaság alapításának, valamint a Kína és egyes közép- és kelet-európai országok közti diplomáciai kapcsolatok felvételének 70. évfordulóját.¹ Magyarország az első olyan országok egyike volt, amelyek diplomáciai kapcsolatot létesítettek Kínával és ennek megfelelően mindig nagy figyelmet szentelt a Kínával való együttműködésnek. Hasonlóképpen Kína is folyamatosan tördött magyarországi kapcsolatainak a fejlesztésével, a régióval kapcsolatos stratégiájának fontos elemeként. A kínai–magyar kapcsolatoknak az elmúlt 70 évben három időszaka azonosítható: az ideológia által vezérelt időszak (1949-től Kína nyitásáig), a normalizált és újrapozicionáló korszak (1980-tól 2012-ig), valamint a Kína és a közép- és kelet-európai országok együttműködési mechanizmusának kezdete óta tartó korszak (korábbi nevén a 16+1 együttműködés, Görögország 2019-es csatlakozása óta 17+1 együttműködés) 2012-től napjainkig. Ez utóbbi a teljes körű fejlődés időszakaként írható le, különösen az Övezet és Út Kezdeményezés 2013. évi bejelentése óta. Kína új diplomáciai gyakorlata, amelyet az Övezet és Út Kezdeményezés vezérel, kifejezetten kompatibilis Magyarország nemzeti fejlesztési stratégiájával, beleértve a Keleti Nyitás politikáját, amely alapot és jövőt biztosít a kétoldalú kapcsolatok fejlődésének.

1 Azt követően, hogy a Szovjetunió felvette a diplomáciai kapcsolatot a Kínai Népköztársasággal (1949. október 2.), Bulgária (október 4.), Románia (október 5.), Csehszlovákia (október 6.), Magyarország (október 6.), Lengyelország (október 7.), a Német Demokratikus Köztársaság (október 27.) és Albánia (november 23.) is követte a példát.

Az Övezet és Út Kezdeményezés és Magyarország fejlesztési stratégiája közti szinergia háttere

2010 májusában a Fidesz megnyerte a parlamenti választásokat, és vezetője, Orbán Viktor 1998–2002 után megkezdhette második miniszterelnöki mandátumát. Hivatalát elfoglalva a kormányfő aktívan hozzájárított Magyarország bel- és külpolitikájának kiigazításához és megváltoztatásához. Diplomáciai erőfeszítéseit a pragmatizmus jellemezte, melyet a nemzeti érdekekre alapozott, előtérbe helyezve a Keleti Nyitás politikáját². Ennek a politikának az volt az eredeti célja, hogy csökkentse Magyarország gazdasági függőségét az EU-tól, és bővítse a kereskedelmet a keleti országokkal, elsősorban Kínával, illetve mellette Indiával és Oroszországgal.³

Valójában a Keleti Nyitás politikájával Magyarország hamar megtalálta a kapcsolódási pontot Kína diplomáciai gyakorlatához. 2011. június 25-én Budapesten megtartották Kína és a kelet-közép-európai országok első közös gazdasági és üzleti fórumát. A Magyarországra látogató Ven Csia-pao kínai, és Orbán Viktor magyar miniszterelnök közösen vettek részt és tartottak beszédet a fórumon. A rendezvénybe aktívan bekapcsolódtak a közép- és kelet-európai országok, több mint 600 fő részvételével, beleértve kereskedelmi és gazdasági minisztereket, nagyköveteket és az üzleti élet képviselőit. A fórum sikere előkészítette Kína és a közép- és kelet-európai országok 2012-es varsói csúcstalálkozóját, új utat nyitva az átfogó és baráti együttműködés számára.⁴ Kína és a közép- és kelet-európai országok együttműködése tehát megelőzte az Övezet és Út Kezdeményezést, ám az együttműködés mégis a Kezdeményezés fontos részének, egyfajta kísérleti terepének tekinthető. 2013 szeptemberében Hszi Csin-ping, kínai elnök kazahsztáni látogatása során bejelentette a Kezdeményezést, amely a Selyemút Gazdasági Övezet közös felépítésére irányul. 2013 októberében Hszi elnök indonéziai látogatása során jelentette be a 21. századi Tengeri Selyemút közös létrehozását. E két kezdeményezés együttesen Övezet és Út Kezdeményezés néven ismert. Az Övezet és Út Kezdeményezés megvalósítása érdekében 2015 márciusának végén a Nemzeti Fejlesztési és Reform Bizottság, a Külügyminisztérium és a Kereskedelmi Minisztérium közösen kiadta *A Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. századi Tengeri Selyemút megépítésére vonatkozó jövőkép és akcióterv* című dokumentumot. E dokumentum előszava a következőt tartalmazta: „Az Övezet és Út felépítése egy módszeres megközelítést igénylő projekt. Követnünk kell a széles körű konzultáció, a közös erőfeszítések és érdekek alapelveit, és aktívan szorgalmaznunk kell a Kezdeményezés és az Övezet és Út mentén található országok

2 Orbán Viktor miniszterelnök első alkalommal 2010. szeptember 5-én jelentette be a Keleti Nyitást. 2011 tavaszán a Keleti Nyitás hivatalosan is része lett Magyarország külkereskedelmi stratégiájának. *Keleti Nyitás*, a letöltés ideje: 2019. augusztus 1. <https://theorangefiles.hu/eastern-opening/>.

3 A KÖVETKEZŐ LÉPÉS A SZÉLL KÁLMÁN TERV 2.0, 2012. április, a letöltés dátuma: https://index.hu/assets/documents/belfold/szkt_2_0.pdf, p.190

4 Li Ko-csiang miniszterelnök cikket jelentetett meg a magyar médiában, a Kínai Népköztársaság Központi Népi Kormányának honlapja, a letöltés ideje: 2017. november 26. www.gov.cn/guowuyuan/2017-11/26/content_5242261.htm; Bogdan Góralczyk, „Kína érdekeltsége Közép- és Kelet-Európában: a sárkány belépése”, *European View*, 16, no. 1, (2017. június): 155.

fejlesztési stratégiája közti szinergiák kihasználását⁵.” 2017 májusában, Pekingben megrendezték az első. nemzetközi együttműködésre vonatkozó Övezet és Út Fórumot. Hszi elnök az *Együttműködés a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. századi Tengeri Selyemút felépítésében* című vitaindító előadásában így fogalmazott:

„Hangsúlyozzuk Kína fejlesztési terve, illetve Laosz, Kambodzsa, Mianmar, Magyarország és más hasonló országok fejlesztési terveinek egymást kiegészítő jellegét.”⁶

A felsorolásban az európai országok közül egyedül Magyarország szerepelt. Orbán Viktor magyar miniszterelnök ez alatt hivatalos látogatást tett Kínában, amelynek keretében a fórumon is részt vett. Orbán Viktor és Hszi Csin-ping elnök közösen jelentették be a két ország közti átfogó stratégiai partnerség létrehozását. Közös nyilatkozatukban hangsúlyozták, hogy elkötelezettek a kétoldalú együttműködés erősítésére a Kína által javasolt Övezet és Út, illetve a Magyarország által javasolt Keleti Nyitás politika mentén.⁷ Az Orbán miniszterelnökkel történt találkozása során Hszi elnök rámutatott arra, hogy az Övezet és Út Kezdeményezés a legmagasabb szinten erősíti az átfogó együttműködés tervezését. Orbán Viktor jelezte, hogy az Övezet és Út Kezdeményezés nagy lehetőség minden ország számára, és Magyarország készen áll, hogy elkötelezze magát az együttműködés mellett.⁸ 2017 november végén Li Ko-csiang kínai miniszterelnök hivatalos látogatást tett Magyarországon, amelynek során részt vett Kína és a közép- és kelet-európai országok hatodik, Budapesten szervezett csúcstalálkozóján. A találkozó alkalmával mind a kínai, mind a magyar miniszterelnök megemlítette, hogy jobban összhangba kellene hozniuk az Övezet és Út Kezdeményezést Magyarország fejlesztési stratégiájával.⁹

2019 áprilisában, Pekingben megtartották a második, nemzetközi együttműködésre vonatkozó Övezet és Út Fórumot. Az *Együttműködés az Övezet és Út jövője érdekében* című vitaindító felszólalásában Hszi Csin-ping elnök a következőket mondta: „Erősítettük a kiegészítő jelleget az Övezet és Út Kezdeményezés, valamint a résztvevő országok és az olyan nemzetközi és regionális szervezetek fejlesztési tervei között, mint például az ENSZ, a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége, az Afrikai Unió,

5 „A Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. századi Tengeri Selyemút megépítésére vonatkozó jövőkép és akciók”, *Xinhua*, etöltés ideje http://www.xinhuanet.com/world/2015-03/28/c_127631962.htm,

6 Együttműködés a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. századi Tengeri Selyemút felépítésében, *Xinhua*, 2017. május 14., a letöltés ideje: 2019. augusztus 1. http://www.xinhuanet.com/politics/2017-05/14/c_1120969677.htm.

7 „A Kínai Népköztársaság és Magyarország közös nyilatkozata egy Átfogó Stratégiai Partnerség létrehozataláról”, a Kínai Népköztársaság MFA honlapja, 2017. május 13., letöltés ideje: 2019. augusztus 1, https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/1179_674909/t1461257.shtml.

8 „Hszi Csin-ping találkozott Magyarország miniszterelnökével, Orbán úrral”, *Xinhua*, 2017. május 13., a letöltés ideje: http://www.xinhuanet.com/world/2017-05/13/c_1120966634.htm

9 „Magyarország miniszterelnökével, Orbán úrral folytatott tárgyalása során Li Ko-csiang hangsúlyozta, hogy kínai-magyar hagyományos barátságot és a kölcsönösen előnyös együttműködést új szintre kell emelni”, *Xinhua*, 2017. november 29., a letöltés ideje: http://www.xinhuanet.com/politics/2017-11/29/c_1122032072.htm

az Európai Unió, illetve az Eurázsiai Gazdasági Unió.¹⁰ A fórumon résztvevő Orbán Viktorral tartott találkozók alkalmával, Hszi Csin-ping elnök és Li Kö-csiang miniszterelnök megerősítette, hogy létezik szinergia az Övezet és Út Kezdeményezés és Magyarország fejlesztési stratégiája között, valamint hogy Magyarország aktív résztvevője az Övezet és Út¹¹ felépítésének.

A Kína által kiadott különböző dokumentumok, az országok vezetőinek megszólalásai, illetve a Kína és Magyarország politikusai közti beszélgetések mind azt mutatják, hogy konszenzus van a széles körű konzultáció fenntartása, illetve a közös érdekek mentén történő cselekvés kapcsán. Szintén egyetértés mutatkozik abban, hogy elő kell segíteni a szinergiát az Övezet és Út Kezdeményezés, és a magyar fejlesztési stratégia, különösen a Keleti Nyitás politikája között. Érdemes megemlíteni, hogy Orbán politikai pozíciójának stabilitása és folytonossága Magyarországon szilárd alapokat biztosít az együttműködéshez. Érdemes arra is rámutatni, hogy több mint 150 ország és nemzetközi szervezet támogatja aktívan és vesz részt az Övezet és Út építésében, emellett pedig az ENSZ Közgyűlése és az ENSZ Biztonsági Tanácsa is figyelembe veszi döntéséinél az Övezet és Út Kezdeményezést. Az egyes országok (beleértve Magyarországot) és a nemzetközi szervezetek céljává vált a projekt közös végrehajtása.

Az Övezet és Út Kezdeményezés és Magyarország fejlesztési stratégiája közti szinergia napjainkban

Az Övezet és Út Kezdeményezés nem csupán erősíti a politikai, infrastrukturális, kereskedelemi, pénzügyi és emberek közti kapcsolatokat, hanem felszínre hozza a Kezdeményezés öt pillére és a magyar fejlesztési stratégia közti szinergiákat is. Elsőként kijelenthető, hogy a politikai összeköttetés biztosított. Az elmúlt 70 év során a kínai–magyar kapcsolatok kiállták az idő próbáját. A két ország és népeik hagyományos barátságot ápolnak, a kétoldalú kapcsolatok lényege mindig az együttműködés volt. A hidegháború befejezése óta Magyarország fontos szerepet játszott Kínának a közép- és kelet-európai országokkal fenntartott diplomáciai kapcsolataiban. A kapcsolatokban beállt rövid szünetet követően a kínai vezetők közép- és kelet-európai országok felé történő tájékozódásában ismét fontos szerepet játszik Magyarország. 1995 júliusában magyarországi látogatása során Csiang Cö-min kínai elnök a közép- és kelet-európai országokkal történő kapcsolatok fejlesztése terén négy fontos alapelvet¹² javasolt.

10 „Egy övezet, egy út Kezdeményezés jobb jövője érdekében történő együttműködés”, *Xinhua*, 2019. április 26., a letöltés ideje: http://www.xinhuanet.com/2019-04/26/c_1124420187.htm,

11 „Hszi Csin-ping találkozott Magyarországi miniszterelnökével Orbán úrral”, *Xinhua*, 2019. április 25., letöltés ideje: 2019. augusztus 1. http://www.xinhuanet.com/world/2019-04/25/c_1124416683.htm;; „Li Ko-csiang találkozott Magyarországi miniszterelnökével, Orbán úrral”, *Xinhua*, 2019. április 25.,

12 Először is tiszteletben kell tartani a KKE-országok népei által kiválasztott rendszert. Másodsorban reménykedni kell abban, hogy a KKE-országokkal kapcsolatokat lehet kiépíteni a békés együttélés öt alapelve alapján. Harmadsorban nincs alapvető érdekütközés Kína és a KKE országok között, és be kell tartanunk a bilaterális alapelveket. Negyedsorban támogatni kell a KKE-országokat abban, hogy békésen rendezzék vitáikat, és bővítsék a regionális együttműködést. „Kína bilaterális kapcsolatokat épített fel a közép- és kelet-európai országokkal a felkelés után”, az MFA honlapja, a letöltés ideje: <http://www.fmcoprc.gov.hk/chn/topic/zgwj/wjshk/t8994.htm>,

Az ezt követő időszakban e négy alapelv lett a bilaterális kapcsolatok vezérelve. E látogatás során a kínai vezetők első alkalommal használták a Közép- és Kelet-Európa elnevezést Kelet-Európa helyett.¹³ 2004. júniusában Hu Csin-tao elnök látogatta meg Magyarországot. A két állam vezetője aláírta a *Kínai Népköztársaság és a Magyar Köztársaság közös nyilatkozatát*, melyben a két fél megállapodott arról, hogy a kétoldalú kapcsolatokat a baráti és együttműködő partnerség szintjére emelik. A közép- és kelet-európai országok és Kína 2011-es budapesti Üzleti Fóruma közvetlenül hozzájárult Kína és a régió együttműködésének beindításához.

Az Övezet és Út Kezdeményezés bejelentése óta Magyarország aktívan részt vállalt a közös erőfeszítésekben, előtérbe helyezve Magyarország fejlesztési politikája – melynek magját a keleti nyitás politikája képezi – és a Kezdeményezés közti szinergiákat. 2015 júniusában aláírták a *Kínai Népköztársaság és a magyar kormány közötti egyetértési nyilatkozatot a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. századi Tengeri Selyemút építésének közös elősegítéséről*, így Magyarország lett az első olyan európai ország, amely aláírt ilyen jellegű együttműködési dokumentumot Kínával. A későbbiekben szintén Magyarország lett az első olyan európai ország, amely Kínával együttműködve hozta létre és indította be az Övezet és Út munkacsoport mechanizmusát. 2016-ban az „Övezet és Út” *Építési Együttműködési Program vázlatát* Kína és Magyarország együtt állította össze és valósította meg, erősítve a két ország stratégiai tervei közti szinergiákat. 2017 májusában a két ország vezetői bejelentették, hogy létrehoznak egy átfogó stratégiai partnerséget, amely átvezeti a bilaterális kapcsolatokat egy új korszakba. Lengyelország és Szerbia¹⁴ már korábban stratégiai partnerségre lépett Kínával, ugyanakkor Magyarország esetében a kapcsolat közvetlenül az átfogó stratégiai partnerség szintjére emelkedett a baráti és együttműködési partnerség szintjéről. Eközben Orbán Viktor 2017-ben és 2019-ben is részt vett az Övezet és Út Nemzetközi Együttműködés Fórumon, illetve a Sanghajban tartott első Kínai Nemzetközi Import Expón. A kétoldalú kapcsolatok gyors fejlődése és a két ország vezetői közti gyakori találkozások alátámasztották azt, amit a magyar kormányfő 2019 áprilisában a Hszi Csin-ping elnökkel való találkozója alkalmával hangsúlyozott: „10 éve felismertem azt, hogy Magyarország jövője nagymértékben a Kínával ápoltt kapcsolataitól függ”.¹⁵

13 Első alkalommal a kínai tisztségviselők 1992. június 29-én használták a „Közép- és Kelet-Európa” kifejezést, amikor a People’s Daily újság hatodik kiadása megjelentetett egy jelentést a következő címmel: „A magyar elnök kijelentette, hogy Közép- és Kelet-Európa súlyos etnikai problémákkal néz szembe”, amelyet aláírt a Xinhua Hírugynökség. De úgy tűnik, hogy ez csak egy idézett jelentés. A későbbiekben a Xinhua Hírugynökség riportere, Sun Weijia a következő szöveget tette közzé a People’s Daily 6. oldalán 1993. június 23-án: „az EK meg fogja erősíteni kapcsolatait Oroszországgal és Közép- és Kelet-Európával, és felül fogja vizsgálni erőfeszítéseit arra törekedve, hogy az uruguayi tárgyalások lezáruljanak az év végére”, Li Zhongfa pedig a 7. oldalon 1994. augusztus 26-án a következőt közölte: „Németország növeli gazdasági befolyását Közép- és Kelet-Európában”, mindkettőjüket idézték az újságírók. Az első alkalom, amikor Kína hatóságai és vezetői egyértelműen használták a közép- és kelet-európai országok megnevezését, 1995. július 12-én volt, amikor „Csiang Cö-min elnök átfogóan szemlélte Kína és a közép- és kelet-európai országok közötti kapcsolatok Magyarországon belül történő fejlesztésének öt alapelvét”, ami megjelent a People’s Daily első oldalán.

14 2016 júniusában Szerbia és Lengyelország is átfogó stratégiai kapcsolatot hozott létre Kínával, külön-külön.

15 „Hszi Csin-ping találkozott Magyarországi miniszterelnökével, Orbán úrral”, *Xinhua*, 2019. április 25., letöltés ideje: http://www.xinhuanet.com/world/2019-04/25/c_1124416683.htm,

A megállapítás tükrözi a kínai–magyar viszony töretlen fejlődését, és alapját képezi a bilaterális kapcsolatok további erősítésének. A kétoldalú kapcsolatok jelenleg történelmi csúcson vannak. Kína és Magyarország fejlesztési stratégiái ugyanabba az irányba mutatnak, a politikai kapcsolatok biztosítva vannak.

Másodsorban hangsúlyozni kell a kapcsolódási pontokat az infrastruktúra terén. Jelenleg a mindkét fél által szorgalmazott fő projektek a Magyarország–Szerbia-vasút építése és a kínai expresszvasút működtetése. A vasúti projektet Kína, Magyarország és Szerbia miniszterelnöke jelentette be Kína és a közép- és kelet-európai országok vezetőinek bukaresti találkozásán, 2013 novemberében. Ez az első olyan európai vasúti projekt, amelyben kínai vállalkozás részt vesz, és ez egyben az Övezet és Út zászlóshajó projektje is a térségben. 2015 novemberében Szucsouban a három ország miniszterelnöke jelen volt a *Magyarország–Szerbia-vasút magyar szakaszának fejlesztésére, építésére és finanszírozására vonatkozó együttműködési megállapodás aláírásánál*, amely esemény a projekt hivatalos elindításának tekinthető. 2018 szeptemberében megkezdődött a belgrádi központi állomás és a Zimony közötti szakasz építése. A szerb szakasz kivitelezéséhez képest a magyar szakasz építésének előkészítése lassabban haladt. A közép- és kelet-európai országok és Kína vezetőinek 2016 novemberében Rigában tartott találkozója alkalmával megkötötték a *Magyarország–Szerbia-vasút magyar szakaszának építésére vonatkozó szerződést*. Jelenleg a magyar szakasz építése még mindig a tervezési fázisban van.

A másik fókuszpont a kínai expresszvasút, amely kiemelt szerepet játszik az infrastrukturális összeköttetésben. Jelenleg Hszian, Csengtu, Csangsa, Hsziamen, Csinan és más városok működtetnek expressz vonatokat Budapest irányában, ami hozzájárult a kereskedelem bővüléséhez, és előmozdította az infrastruktúra-fejlesztést. Tekintettel arra, hogy Európa középpontjában található, Magyarország jelentős szerepet tölt be mind logisztika, mind szállítási szempontból. A közvetlen repülőjáratok számának növekedése, a kínai expresszvasút, valamint a Kínát és Európát összekötő „Tengeri-Szárazföldi Expressz Útvonal” amelynek része a Magyarország–Szerbia-vasút is, Magyarország számára háromdimenziós lehetőségeket kínálnak a szállítmányozás terén. A szárazföldi, tengeri és légi szállítási lehetőségek kombinációja Magyarországot a kínai áruk elosztó- és logisztikai központjává teheti a régióban. Emellett a közép- és kelet-európai országok és Kína vezetőinek 2019 áprilisában Dubrovnikban tartott ülésén az összes fél hangsúlyozta, hogy kész tárgyalni egy vámügyi információs központ létesítéséről az együttműködésben résztvevő országok számára. E központ a technológia szintjén javíthatja az infrastruktúrák összekapcsolását. Harmadsorban a kereskedelmi kapcsolatok emelendők ki. Az Övezet és Út Kezdeményezés és a 17+1 együttműködés keretében a kínai–magyar gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok gyorsan fejlődtek, miközben bővült a befektetési együttműködés is. Kínai statisztikák szerint a kereskedelmi forgalom értéke Kína és Magyarország között történelmi rekordot döntött, elérve a 10,88 milliárd dollárt, évi 7,5 százalékos növekedés mellett. Ezen belül Kína Magyarországra irányuló exportja elérte a 6,54 milliárd dollárt, 6,5 százalékos évi növekedést mutatva. Magyarország továbbra is Kína harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere maradt a közép- és kelet-európai régióban, miközben Kína Magyarország legnagyobb kereskedelmi partnere az EU-n kívül. 2019 áprilisáig Kína összesen

3,64 milliárd dollárt fektetett be különféle formában Magyarországon, aminek eredményeként Magyarország Kína legnagyobb befektetési célállomása a térségben. 2019 januárjára Magyarország Kínában ténylegesen végrehajtott befektetéseinek értéke elérte a 380 millió dollárt.¹⁶

2011-ben a kínai Wanhua Csoport felvásárolta Magyarországon a Borsod-Chem Zrt.-t, ami azóta is Kína legnagyobb befektetési projektje a közép- és kelet-európai régióban. 2012-ben a Huawei felépített egy európai logisztikai központot azt követően, hogy létrehozta európai ellátóközpontját Magyarországon. 2017-ben a BYD gépjárműipari üzemet hozott létre Budapesttől nyugatra, Komáromban, amely elektromos buszok és teherautók magyarországi gyáregységeként fog működni. Ezen felül, többéves tervezés után, 2019-ben beindult az Anhui BBKA vállalat szolnoki projektje. A 2011. évi magas szintű tárgyalásokon már zajlott egyeztetés a beruházásról, amelynek célja, hogy Szolnokon megépüljön egy évi 60.000 tonna citromsav előállítására alkalmas üzem. A projekt megvalósításában együttműködik a BBKA, a Magyar Fejlesztési Bank és a Szolnoki Ipari Park.¹⁷ Az Ázsia Center létrehozása mellett Budapesten felépült egy másik kínai áruház, amelynek hivatalos neve Kínai Márkák Magyarországi Kereskedelmi Központja, és amelynek feladat, hogy szolgáltatásokat nyújtson a kínai vállalatok befektetési és termékértékesítési tevékenységéhez. A Shandong Dihao Nemzetközi Befektetési Csoport 2011-ben felvásárolta az említett budapesti kínai áruházat, és hozzáfogott a kínai áruk kereskedelmi és bemutatóközpontjának létrehozásához, amely a tervek szerint fokozatosan Közép-európai Kereskedelmi és Logisztikai Együttműködési Központtá válna. A létesítményt 2015-ben a Kereskedelmi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium a külföldön található első gazdasági és kereskedelmi együttműködési központnak nevezte. 2016-ban a kínai kormány a Kínai-Magyar Borsod Ipari Parkot a kereskedelmi és gazdasági együttműködés nemzeti szintű központjaként értékelte. Összességében Magyarország a kínai áruk fő elosztó központjaként pozícionálta magát Közép- és Kelet-Európában.

Negyedikként a pénzügyi kapcsolatok jelentős fejlődését kell megemlíteni. 2013 szeptemberében a kínai jegybank és a magyar központi bank aláírt egy 10 milliárd jüanos kétoldalú valuta swap megállapodást, amely három évig volt érvényes. A megállapodást további három évvel meghosszabbították. 2014 decemberében a Bank of China formálisan létrehozta magyarországi fiókbankját. Ugyanennek az évnek a végén a Kínai Export-Import Bank és a magyar EXIM Bank aláírt egy 300 millió eurós hitelbővítő keretszerződést a kínai és magyar vállalatoknak a gazdaság, a kereskedelem, a befektetés és egyéb területeken történő együttműködésének támogatására. 2015-ben a Bank of China magyar bankfiókja sikeresen bocsátott ki 500 millió euró értékben Övezet és Út kötvényeket, Magyarország pedig sikeresen elnyerte a RMB külföldi intézményi befektető státuszt, kísérleti jelleggel. 2015 júniusában a Bank of China magyar fiókja három-

16 Források: a Magyarországon levő Kínai Nagykövetség Gazdasági és Kereskedelmi Konzuli Irodájának weboldala, aletöltés ideje: 2019. szeptember 1.

17 Fengyuan Csoport: „Elkötelezve a Kínai–Magyar Zászlóshajó Együttműködési Projekt létrehozása mellett”, *International Business Daily*, (2019. augusztus 29.): 10.

éves futamidejű, elsőbbségi jelzálogkötvényt bocsátott ki 500 millió euró értékben, amelyet elsősorban arra használtak fel, hogy fedezzék a Wanhua BorsodChemés egyéb cégek befektetési és működtetési igényeit. 2015 júniusában a kínai jegybank és a magyar központi bank megállapodást kötött a renminbi (RMB) elszámolási mechanizmus kialakításáról, valamint egy Ügynöki Megállapodást írt alá arról, hogy a kínai központi bank a magyar jegybank ügynökeként befektetéseket fog végrehajtani a kínai bankközi kötvénypiacon. A kínai jegybank emellett döntött arról, hogy kiterjeszti a Renminbi Kvalifikált Külföldi Intézményi Befektetők rendszerét Magyarországra, 50 milliárd renminbis kvótát biztosítva az országnak. 2015 októberében létrehozták Budapesten az első közép- és kelet-európai RMB-klíringközpontot. 2017 novemberében a Kínai Fejlesztési Bank illetve közép- és kelet-európai pénzügyi intézetek részvételével létrejött a Kína-Közép- és Kelet-Európa Bankközi Konzorcium, melynek titkársága a Kínai Fejlesztési Bankban működik, míg a konzorcium koordináló központja a Magyar Fejlesztési Bankban található. 2019 áprilisában a Kínai Építési Bank képviselője megbeszélést folytatott a magyar jegybank igazgatójával arról, hogy fiókot nyitnának Magyarországon. Júniusban a Kínai Építési Bank igazgatótanácsa egyhangúlag jóváhagyta a Hungarian Branch of China Construction Bank (Europe) Co., Ltd. létrehozatalára vonatkozó javaslatot.

2015 februárjában a magyar jegybank bejelentette a Budapest RMB Kezdeményezést. Áprilisban a magyar jegybank arra tett javaslatot, hogy külföldi valuta tartalékát diverzifikálni fogja RMB-kötvények révén. Májusban a magyar központi bank a Nemzetközi Fizetések Bankjával együttműködve vásárolt kínai állampapírokat. 2016 áprilisában Magyarország kínai valutában denominált kötvényeket bocsátott ki egymilliárd jüan értékben Hongkongban. Ez volt az első alkalom, hogy egy kelet-közép-európai ország jüan címletű kötvényt bocsátott ki. 2017 júliusában Magyarország, szintén első alkalommal, egymilliárd jüan értékben bocsátott ki az ázsiai ország valutájában denominált kötvényeket a kínai anyaországban. 2018 decemberében Magyarország ismét kibocsátott kötvényeket kétmilliárd jüan értékben az anyaországban. A projektben szerzett pénzeszközöket arra használhatják fel, hogy támogassák az Övezet és Út Kezdeményezés szempontjából fontos programokat.

2017 márciusában Magyarország csatlakozott az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bankhoz (AIIB), amely intézmény 2016 januárjában kezdte meg működését. 2016 januárjában Kína tagja lett az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknak, amely zökkenőmentesebbé tette a pénzügyi együttműködést kedvelt partnerével, Magyarországgal. 2017 júliusában kormánytól független nonprofit szervezetként létre jött az Ázsiai Pénzügyi Együttműködési Szövetség. 2018 novemberében Budapesten megtartották Kína és a közép- és kelet-európai országok jegybankvezetőinek első találkozóját. Mindezekből látható, hogy Kína és Magyarország gyümölcsöző pénzügyi együttműködést valósított meg az elmúlt években. Magyarország messze megelőzi a többi közép- és kelet-európai országot a távol-keleti állammal folytatott pénzügyi együttműködés terén.

Ötödikként pedig az emberek közti kapcsolatok terén mutatkozó lehetőségeket kell megemlíteni. A kultúra és oktatás terén jelenleg öt Konfuciusz Intézet és két Konfuciusz Tanterem működik Magyarországon, amely ezzel a negyedik helyen áll a közép- és kelet-európai országok között ezen intézetek számát tekintve (az

első három ország Románia, Bulgária és Lengyelország). 2014 májusában, Pekingben létrehozták a Magyar Kulturális Intézetet. 2016 márciusában Kína Kulturális Minisztériuma és Szucsou önkormányzata aláírt egy megállapodást a budapesti Kínai Kulturális Központot létrehozásáról. Továbbá 2016 novemberében az Európában található első magyar-kínai kéttannyelvű iskolát gimnáziummá alakították, és ezzel a kínai nyelv oktatása Magyarországon új korszakba lépett. Kínában ezzel párhuzamosan jelenleg 10 egyetem kínál magyar képzési programot.¹⁸ A felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek közti kapcsolatok eredményeként számos magyar szakértő és sinológus található a két országban. A két ország agytröszt feladatokat ellátó intézményei között is aktív eszmecsere folyik. 2016 októberében megalapították Övezet és Út Kutatási Központot a magyarországi Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Az intézmény az első európai kutatóintézet, amely kifejezetten az Övezet és Út Kezdeményezéssel foglalkozik, és amelyet egy, a témával foglalkozó kutatócsoport hozott létre. 2015 novemberében, 2016 júniusában és 2017 októberében egymást követően megalakult a Pekingi Nemzetközi Tanulmányok Egyetemének Magyar Kutatóközpontja, az Észak-kínai Tudomány és Technológia Egyetem Magyar Kutatóközpontja, a Pekingi Nemzetközi Tanulmányok Egyetemének Magyar Kutatóközpontja és a Xi'an Fanyi Egyetem Magyar Kutatóközpontja. 2017 áprilisában felavatták a Kína–KKE Intézetet Budapesten. Ez az első olyan kínai központ, amelyet önállóan vettek nyilvántartásba Európában, és amely platformként szolgál a kínai és a magyarországi, a kínai és közép- és kelet-európai, valamint a kínai és európai kutató intézetek közti eszmecsere és együttműködés számára. A közös munka példája, hogy 2019-ben a Kína és Magyarország közti diplomáciai kapcsolatok felvételének 70. évfordulója alkalmából a Kína–KKE Intézet, a magyarországi Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány, a Külügyi és Külgazdasági Intézet, illetve más szervezetek több nemzetközi szemináriumot is tartottak közösen.

2014 májusában Budapesten megalakult a Kína–Közép-Kelet-Európa Turisztikai Koordinációs Központ és a Kínai és Közép- és Kelet-európai Országok Turisztikai Vállalkozásainak Szövetsége, ami a turisztikai együttműködés új korszakba lépését jelzi. Az utóbbi néhány évben a Magyarországra látogató kínai turisták száma több mint 30 százalékkal növekedett. 2016 márciusában Budapesten felavatták a Kínai Turisztikai Irodát, amely az első olyan létesítmény volt, amelyet a Kínai Nemzeti Turisztikai Hivatal állított fel Közép- és Kelet-Európában. 2015 májusától az Air China közvetlen repülőjáratokat üzemeltet Peking és Budapest között. A China Eastern Airlines 2019 júniusában közvetlen járatot indított Sanghaj és Budapest között. A hírek szerint a kínai Hainan Airlines légitársaság azt tervezi, hogy közvetlen járatokat fog indítani Sencsenből és Csungkingből Budapestre, 2019 decemberétől. Ami a külföldön élő kínaiakat illeti, sok kínai állampolgár utazott és vándorolt be Magyarországra annak a megállapodásnak köszönhetően, amelyet Kína és Magyarország a vízumok

18 Ezen intézmények a következők: BFSU (1961), CUC (2003), Shanghai International Studies University (2015), BISU (2015), Sichuan International Studies University (2015), TFSU (2016), NCUST (2017), CISISU (2017), XISU (2017), BSU (2018).

eltörléséről írt alá az 1980-as évek végén. A Magyarországon tartózkodó kínai származású emberek rekord létszáma meghaladta az 50 000-et, napjainkban pedig körülbelül 30 000-35 000 kínai él Magyarországon.¹⁹ Emellett több mint 30 kínai szövetség létezik Magyarországon, melyek között találhatóak európai szinten működő szervezetek is, mint például a Zhejiang Chamber of Commerce of Europe és a European Longquan General Chamber of Fellow Townsman. Továbbá a European Tribune (hetilap) központja is Budapesten található, amelyet a Magyarországi Kínai Társadalmi Szervezetek Szövetsége szponzorál, és amely hetilapnak ügynökei és különleges tudósítói dolgoznak más európai országokban is. Elképzelhető, hogy e számos külföldön működő kínai szervezet és közösségi hálózat a híd szerepét fogja betölteni a kínai és magyarországi emberek közötti kapcsolatokban.

1. táblázat

A Konfuciusz Intézetek és Tantermek a KKE-országokban (2019. június)

	Albánia	Bosznia-Hercegovina	Bulgária	Lengyelország	Észtország	Montenegró	Litvánia	Lettország
Konfuciusz Intézet	1	2	2	6	1	1	1	1
Konfuciusz Tanterem	0	0	8	2	0	0	1	4
	Magyarország	Cseh Köztársaság	Szlovénia	Szerbia	Szlovákia	Románia	Észak-Macedónia	Horvátország
Konfuciusz Intézet	5	2	1	2	3	4	1	1
Konfuciusz Tanterem	2	0	4	2	1	10	0	0

Források: a Konfuciusz Intézetek központjának hivatalos weboldala

19 „Jelentés a KKE-országokban történő külföldi kínai fejlesztésekről” (2018.), Liu Kuirong et al., belső adatok, (2018. június 6.): 4-5.

A fentiek mellett jelentős erőfeszítések tapasztalhatók a helyi szintű együttműködés fejlesztése terén is. 2018 végére Kína és Magyarország között 38 testvérvárosi kapcsolat kötöttetett, Kína és Lengyelország között 37, Kína és Románia között 35, Kína és Csehország között 14 (lásd a 2. táblázatot). A Kínai Kulturális Minisztérium és a szucsoui önkormányzat által közösen létrehozott budapesti Kínai Kulturális Központ a második olyan külföldön levő ilyen jellegű kínai intézmény, amely minisztérium és önkormányzat együttműködésével jön létre (az első a Brüsszelben levő Kínai Kulturális Központ volt). A Magyar-Kínai Technológia Transzfer Központ (Csungking) 2016 novemberében jött létre. 2019. április végén, a Csungkingban rendezett Kínai-Magyar Autóipari Innovációs Fórum keretében hivatalos megállapodást írtak alá egy gyár létrehozásáról, amely Csungking Tongnan nevű körzetében, 50 millió jüanos beruházással épül meg. A gyáregységben autókalkatrészeket, okostelefonokat és érintőképernyőket fognak tervezni, fejleszteni és gyártani. A becslések szerint az üzem évi 1,5 milliárd jüan értékben fog előállítani termékeket. Május közepén pedig Magyarország volt a díszvendége a második Nyugat-Kínai Nemzetközi Kereskedelmi és Befektetési Vásárnak, melynek helyszíne szintén Csungking volt.

2. táblázat
A Top 5 KKE-ország az újonnan létrejött testvérvárosi
kapcsolatok száma szerint (2012–2018)

Magyarország	Lengyelország	Cseh Köztársaság	Románia	Bulgária/ Szerbia
18	15	13	9	6

Forrás: Kína Nemzetközi Baráti Városok Szövetsége

Az Övezet és Út Kezdeményezés és a magyar fejlesztési stratégia közti szinergia jövője

Jelenleg a kínai–magyar gyakorlati együttműködés valamennyi területe stabilan fejlődik. A kétoldalú kapcsolatok a valaha volt legjobb korszakukba léptek. Az Övezet és Út Kezdeményezés és a magyar fejlesztési stratégia jövőbeni kilátásai kedvezőek, és bőven van lehetőség további fejlődésre. Ugyanakkor a kétoldalú kapcsolatokat befolyásoló egyes bizonytalanságokat körültekintően kell kezelni a stratégiai szintű szinergiák kiaknázása során.

Először is javítani lehet a kétoldalú kapcsolatok pozicionálásán. Nyilvánvaló, hogy az utóbbi években a kínai–magyar kapcsolatok stabilan fejlődtek a gyakori felső szintű látogatásoknak és a növekvő kölcsönös politikai bizalomnak is köszönhetően. Sok területen közép- és kelet-európai, illetve európai viszonylatban is kiemelkedőnek mondható az együttműködés. Az elkövetkező években a két országnak fokoznia kell az Övezet és Út Kezdeményezés, illetve a Keleti Nyitás politikája közti

kölcsönhatást egy világos ütemterv elkészítése, és több konkrét, projekt megvalósítása révén. Mindeközben az alapvető belföldi, illetve diplomáciai stratégiát érintő ügyeket illetően a két országnak fenn kell tartania a magas szintű kommunikációt és koordinációt, hogy egymást jobban megismerve támogatni tudják a másik fél alapvető érdekeit, és elő tudják segíteni a kínai–magyar átfogó stratégiai partnerség stabil fejlődését.²⁰

Ami ennél fontosabb, hogy a két ország elnöke utolsó alkalommal 1994-ben és 1995-ben látogatott el kölcsönösen egymáshoz. 1994 szeptemberében Göncz Árpád, Magyarország elnöke járt Kínában, 1995 júliusában pedig Csiang Cö-min kínai elnök látogatott Magyarországra. Az azóta eltelt időszakban a két ország elnökei nem jártak hivatalos látogatáson egymásnál, Hu Csin-tao 2004-es magyarországi utazása kivételével. Kína jelenlegi elnöke, Hszi Csin-ping, még alelnökként tett hivatalos látogatást Magyarországon, 2009 októberében. Az egyes közép-és kelet-európai országok Kínával való kétoldalú kapcsolatait összehasonlítva,²¹ időszerűnek gondolom, hogy Magyarország meghívja Hszi Csin-ping elnököt egy 2020-as államfői látogatásra. A találkozó alkalmával a két ország vezetői aláírhatnának egy közös *nyilatkozatot a kínai–magyar Átfogó Stratégiai Partnerség fejlesztéséről*, amely szilárd politikai alapot biztosíthatna a kétoldalú kapcsolatoknak.

Másodsorban további áttöréseket lehetne elérni a kétoldalú együttműködés gyakorlati megvalósítása terén. A kínai–magyar gazdasági együttműködés terén egyaránt lehetne javítani a minőséget és fokozni a mennyiséget. Jelenleg Magyarország Kína harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere Közép- és Kelet-Európában, Magyarországot csak Lengyelország és Csehország előzi meg. Ám a különbség nagyon jelentős. A kínai–magyar kereskedelmi forgalom 2018-ban 10,88 milliárd dollár volt, ezzel szemben a kínai–lengyel és a kínai–cseh kereskedelmi forgalom 33,47 milliárd dollárt, illetve 28,6 milliárd dollárt tett ki. A kereskedelem szerkezetét illetően a kínai–magyar áruforgalom elsősorban nagy hozzáadott értékű elektromechanikus termékekből áll, melyek közül az optikai, fényképészeti, orvosi berendezések és alkatrészek, illetve komponensek teszik ki a forgalom körülbelül 80 százalékát. A két ország kereskedelmében erősödnie kellene a kiegészítő jellegnek. A Kína és Magyarország közt zajló áruforgalomból gyakorlatilag hiányoznak a legmodernebb, csúcstechnológiát képviselő termékek. Annak ellenére, hogy Magyarország Kína legnagyobb befektetési célországa Közép- és Kelet-Európában, a befektetési kapcsolatok messze nem kiegyensúlyozottak, ahogyan kiegyensúlyozatlan a kínai befektetések eloszlása Magyarországon belül is. Kínai statisztikák szerint országuk 2018 végéig 3,27 milliárd dollárt fektetett be különböző formákban Magyarországon, míg a Kínában megvalósított magyar befektetések értéke 367 millió dollár. Ugyanakkor egyedül a Wanhua BorsodChem vegyipari vállalat²² körülbelül 2,4 milliárd dollárt fektetett be 2018 végéig, ez a legnagyobb beruházás, amelyet kínai

20 „Átfogó stratégiai partnerség Kína és Magyarország között: történelem, jelenlegi helyzet, kilátások és politikai ajánlások”, Liu Zuokui et al. (Eds), Beijing, *China Social Sciences Press*, (2018);, 8.

21 2016 júniusában Hszi Csin-ping, Kína elnöke állami látogatáson felkereste Szerbiát és Lengyelországot egymást követően. Magyarország lett az egyetlen olyan ország, amely átfogó stratégiai partnerséget hozott létre Kínával, de Kína elnöke nem látogatta meg azt.

22 2011-ben a jentaji Wanhua Ipari Csoport felvásárolta a Borsodchem Zrt. részvényeinek a 96%-át.

vállalkozások hajtottak végre Magyarországon. Ami a befektetések iparági megoszlását illeti, a kínaiak elsősorban a vegyiparra, a pénzintézetekre, a telekommunikációra, az infrastruktúra-építésre, a logisztikára, a járműiparra, az új típusú energiatermelésre, a hagyományos kínai gyógyászatra és a biztonságtechnikára fókuszálnak. A főbb befektetési projektek elsősorban a következők: Wanhua BorsodChem, Közép-európai Kereskedelmi és Logisztikai Együttműködési Övezet, Magyarország–Szerbia-vasút, a BBKA szolnoki citromsavprojektje, Huawei Európai Ellátó Központ, BYD elektromos busz, CRRC-Ikarus elektromos busz. A felsorolt területek közül a vegyipar és az infrastruktúra-építés tudja felmutatni a legnagyobb projekteket. A jövőre vonatkozóan a járműipari és az elektronikai ipari együttműködés kilátásai kiválóak. Magyarországon több mint 700 jármű- és alkatrészgyártó cég van, amelyek a teljes ipari termelés közel 30 százalékát adják. A Magyarország és Csungking közti együttműködés jelentette az első lépést a járműipari kooperáció terén. Emellett Magyarország Kína legnagyobb elektronikusalkatrész-szállítója Közép- és Kelet-Európában, és a világ elektronikai iparának jelentős gyártóbázisa is egyben. Az ország Közép- és Kelet-Európa, illetve az EU teljes elektronikai ipari termelésének 30 százalékát, illetve 4,5 százalékát adja. E területen Kína is jól ismert márkákkal és fejlett technológiával rendelkezik, ezért tág lehetősége van a kétoldalú együttműködésnek.

Ami a nagy projekteket és az infrastruktúra-építést illeti, Kínának és Magyarországnak nemcsak hogy szorgalmazniuk kell a Magyarország–Szerbia-vasút magyar szakaszának fejlesztésének megvalósítását, hanem kitörési pontokat is kell keresniük a többoldalú együttműködés terén. 2018 októberében a Visegrádi országok bejelentettek egy expresszvasút-építési projektet, ám eddig az EU befektetési előirányzatának csak 14 százalékát használták fel a vasúti projektekre. Mindez azt jelenti, hogy a Visegrádi országoknak külső finanszírozásra van szükségük az expresszvasút felépítéséhez. A jelentések szerint Magyarország mindössze 5 millió euróval²³ tudott hozzájárulni a projekthez, ami sokkal kevesebb, mint projekt finanszírozási igénye. A kínai vállalatok számára azonban ez jó lehetőség lehet arra, hogy infrastruktúra projektjeiket népszerűsítsék Magyarországon, sőt a többi Visegrádi országban is. Ezzel párhuzamosan Kína és Magyarország további párbeszédet folytathatna az egészségügy, a közösségek, és egyéb „puha kapcsolatot” jelentő együttműködési területek lehetőségeiről.

Kína és Magyarország viszonylatában további együttműködésre van lehetőség a kulturális és az emberek közti kapcsolatok területén is. Magyarország első helyen áll a közép- és kelet-európai országok között a kínai nyelv oktatása, a kínai kultúra népszerűsítése és a testvérvárosok számát illetően. A Kína és Magyarország közti közvetlen repülőjáratok száma a második, ezen a téren csak Csehország előzi meg. A kétoldalú diplomáciai kapcsolatok felvételének 70. évfordulóján mindkét fél új intézkedéseket hozhatna, például az emberek közti kapcsolatok támogatására. Kína követhetné Magyarországot példáját, és létrehozhatná a Kínai–Magyar Barátságért Kitüntető Díjat.²⁴

23 Georgi Gotev, „A Visegrád expresszvasút-projekt bejelentése” (2018. október 2.), a letöltés ideje: 2019. szeptember 1., <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/visegrad-express-railway-project-unveiled/>,

24 A „Kínai–Magyar Barátságért Kitüntető Díjat” közösen alapította 12 szervezet 2013-ban, beleértve a magyarországi Nagy Fal Magyar–Kínai Barátság Egyesületet. A díjnak az a célja, hogy kitüntesse azokat az egyéneket és intézeteket, amelyek jelentős mértékben hozzájárultak a bilaterális kapcsolatok

A díj odaítélésekor olyan személyekre és intézményekre tehetne javaslatot, akik jelentősen támogatták a kétoldalú kapcsolatok fejlődését. Mindkét félnek erősítenie kell a diverzifikációt a régió országaival az oktatási együttműködés és diákcsereterén, a 17+1 együttműködés keretében. A két országnak ki kell terjesztenie a kommunikációt a kollégiumok, kutatóintézetek, különösen a fiatal akademikusok és a média között, illetve be kell mutatnia saját közvéleményének azokat a személyeket, akik hozzájárultak a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséhez. Harmadsorban, ügyelni kell az Övezet és Út Kezdeményezés és Magyarország fejlesztési stratégiája közti szinergiára. 2011-ben Magyarország elindította az Új Széchenyi Tervet²⁵ abból a célból, hogy elősegítse a gazdaság növekedését, és egymillió munkahelyet hozzon létre a következő tíz évben. A terv hét területre összpontosít: egészségügy, a zöldgazdaság fejlesztése, otthonteremtés, üzletfejlesztés, technológiai innováció, munkahelyteremtés és szállítmányozás. Magyarország 2014-ben elindította a Széchenyi 2020 Tervet²⁶, melynek legfőbb célja, hogy az ország a 2014–2020 közti időszakban az EU strukturális alapjából elérhető pénzforrásokat a lehető legjobban használja fel, és ez által összesen 21,9 milliárd eurónyi forrásra tegyen szert. A strukturális alapból 49,8 millió eurót a fiatalok foglalkoztatására használ fel az ország, 361,8 millió eurót pedig a regionális együttműködésre, emellett 3,45 milliárd eurót kíván lehívni le az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból, és 390 millió eurónyi forrásra kíván szert tenni az Európai Tengerügyi és Halászati Alap révén.

Szubregionális szinten Magyarországnak nagyobb fontosságot kell tulajdonítania a Visegrádi csoportnak, valamint Közép- és Kelet-Európának. A Visegrádi csoporton belül Magyarország közvetíteni tudná a Keleti Nyitás politikájának eredményeit a többi három tag felé oly módon, hogy szorosan együttműködve vennének részt az Övezet és Út Kezdeményezésben, fokozva a szinergiát a Visegrádi csoport fejlesztési politikái és Kezdeményezés között. A Visegrádi csoport szilárd politikai alapjaira, valamint a nyugat-balkáni országokkal, illetve az Európai Unió keleti tagjaival kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokra építve Magyarország fontos szerepet tudna betölteni az által, hogy megteremti a kapcsolatot az Övezet és Út Kezdeményezés és ezen országok érdekei között.

Ahogy korábban említésre került, Magyarország vezető szerepet játszik a régióban a 17+1 együttműködés több területén. Ami Magyarországot és Kínát illeti, a következő felmerülő probléma az lesz, hogy hogyan lehet biztosítani azt, hogy Magyarország továbbra is vezető szerepet töltsön be a 17+1 együttműködésben. Ezzel párhuzamosan a két félnek aktív háromoldalú, illetve multilaterális együttműködést kell végrehajtania a 17+1 együttműködés és az Övezet és Út Kezdeményezés keretében. Végül, de nem utolsósorban az EU szintjén mindez ez főként a Juncker-tervvel hozható összefüggésbe. 2017 júliusáig 3,837 milliárd eurónyi tervezett befektetéshez

előmozdításához és javításához. E díjat oda ítélő bizottság elnöke Oláh Lajos kongresszusi tag volt, a díjat magyar kormány is támogatta. Minden korábbi díjat Magyarország külgazdasági és külügyminisztere adott át.

25 „Új Széchenyi Terv”, Magyarország Nemzetgazdasági Minisztériuma, a letöltés ideje: 2019. szeptember 1. https://polgariszemle.hu/images/content/pkm/New_Szechenyi_Plan.pdf,

26 „Széchenyi 2020”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 1. <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1080755>

Magyarország 772 millió eurót kapott a Juncker-terv révén elérhető forrásokból, az Európai Befektetési Bank jóváhagyásával, vagyis jelentős finanszírozási rés mutatkozik Magyarország szempontjából. A Juncker-terv Magyarország számára elsősorban az infrastruktúra fejlesztés, valamint a kis- és közepes vállalkozások segítése miatt vonzó. A finanszírozási rés ugyanakkor a kis- és közepes vállalkozások esetében különösen jelentős. Magyarország 1,9 milliárd eurós forrásra számít, ám jelenleg mindössze 184 millió eurós finanszírozást kap. Az új befektetési terv nagyobb mértékben fog összpontosítani a kis- és közepes vállalkozások fejlesztésére és innovációjára.²⁷ Az Övezet és Út Kezdeményezés és a Kína–EU befektetési megállapodásra vonatkozó folyamatban levő tárgyalások elősegítik azt, hogy Magyarország vonzó legyen a befektetések számára. Továbbá nagyobb fontosságot kell tulajdonítani az EU Duna Régióra vonatkozó stratégiájának is,²⁸ amelyet 2011-ben fogadtak el, amikor Magyarország töltötte be az Európai Unió soros elnökségi tisztségét. A stratégia egy átfogó és fenntartható tervnek tekinthető. E stratégiai dokumentum elsősorban az alábbi területeket fedi le: energia, környezetvédelem, szállítás, infrastruktúra, szakmai képzés és innováció, kulturális és művészeti tevékenységek, fenntartható gazdasági és turisztikai tevékenységek, kis- és középvállalkozások együttműködése, élelmiszeripar, sport, oktatás, egészségügy. A dokumentumban érintett 14 ország mindegyikére vonatkozik az Övezet és Út Kezdeményezés, tíz ország tagja és egy ország megfigyelője a kínai–kelet-közép-európai együttműködésnek,²⁹ amelynek nagy jelentősége és kedvező kilátásai vannak. Érdemes hangsúlyozni, hogy a 2018 szeptemberében elfogadott, az Európa és Ázsia közötti összeköttetésekre vonatkozó uniós stratégia³⁰ erősíti az ázsiai és európai gazdasági növekedést. Az dokumentum kibocsátását követően az EU Külügyi és Biztonságpolitikai főképviselője, Federica Mogherini kijelentette, hogy az Európát és Ázsiát összekötő politika nem az Övezet és Út Kezdeményezés ellen irányul. Mindez jelzi a hajlandóságot a Kezdeményezés megvalósításához való hozzájárulásra, ami segíti a két fél közti együttműködést ezen a téren.³¹ Az EU tagjaként, és az Övezet és Út program kulcsfontosságú országaként Magyarországnak jelentős szerepe lehet az Európát és Ázsiát összekötő platform kialakításában, amely az Övezet és Út Kezdeményezés és az Európai Beruházási Terv közötti szinergiákra építene.

27 „Befektetési Terv: Magyarország”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 6. https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results/investment-plan-hungary_en.

28 „Az EU Duna Régióra vonatkozó stratégiája”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0715&from=EN>

29 A kínai–kelet-közép-európai együttműködés 10 tagországa a következő: Bulgária, Cseh Köztársaság, Horvátország, Magyarország, Szlovák Köztársaság, Szlovénia, Románia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia. Az egyetlen megfigyelő állam Ausztria. További három ország: Németország, Moldova és Ukrajna.

30 „Európa és Ázsia összekapcsolása: Az EU Stratégiája”, 2018. szeptember 19., a letöltés ideje: 2019. szeptember 6. https://eeas.europa.eu/delegations/mongolia/50699/connecting-europe-asia-eu-strategy_en

31 „Az Egy övezet, egy út kezdeményezés felgyorsítja az ázsiai és európai kapcsolatokat”, *Xinhua*, 2018. október 16., letöltés ideje: http://www.xinhuanet.com/world/2018-10/16/c_1123565566.htm

Irodalomjegyzék

- Chen Xin (ed.). *Magyarország és az RMB nemzetköziesítése*, Beijing: China Social Sciences Press, 2018 Version.
- Góralczyk, Bogdan. „Kína érdekeltsége Közép- és Kelet-Európában: a sárkány belépése”, *European View*, Volume 16, 1. 2017. június.
- Kong Tian Ping (ed.). *A Visegrádi csoport evolúciója és együttműködés Kína és a V4-országok között*, Beijing: China Social Sciences Press, 2015 Version.
- Liao Jia, & Li Baoyi. *Az „Övezet és Út”-ország áttekintése: Magyarország*, Dalian: Dalian Maritime University Press, Version 2018.
- Liu Zuokui et al. (Eds). *Átfogó stratégiai partnerség Kína és Magyarország között: történelem, jelenlegi helyzet, kilátások és politikai ajánlások*, Beijing: China Social Sciences Press, 2018 Version.
- Matura Tamás. „Az Övezet és Út Kezdeményezés magyarországi és szlovákiai értelmezése”, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7, no. 2, (2018).
- Szunomár Ágnes, Völgyi Katalin és Matura Tamás. „Kínai befektetések és pénzügyi elkötelezettségek Magyarországon”, *IWE 208 Munkaanyagok*, Világgazdasági Intézet – Gazdasági és Regionális Tanulmányok Központja – Magyar Tudományos Akadémia, 2014.

A KÍNAI–MAGYAR GAZDASÁGI KAPCSOLATOK AZ ÖVEZET ÉS ÚT KEZDEMÉNYEZÉS TÜKRÉBEN

HSZI SZE-CSANG

Összefoglalás: 2013-ban Hszi Csin-ping, a Kínai Kommunista Párt főtitkára és a Kínai Népköztársaság elnöke javaslatot tett az Övezet és Út Kezdeményezésre (BRI). A BRI egy globális stratégia, amelynek az a célja, hogy fejlessze Kína és a BRI-országok közti infrastruktúrát, a gazdasági, ipari együttműködést és a pénzügyi integrációt. A BRI a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. Századi Tengeri Selyemút rövid megnevezése. A kezdeményezés alprogramjának tekinthető a 16+1 multilaterális együttműködés, amely Kína és a 16 közép- és kelet-európai (KKE) ország közti kooperációra fókuszál. Magyarország fontos pozícióval rendelkezik a BRI útvonalán, hiszen az Európai Unió egyik tagállama és egyben a kulcsfontosságú KKE-országok egyike is. 2012-ben Magyarország azért hirdette meg a Keleti Nyitás politikáját, hogy fokozza az export diverzifikálását, megerősítse a kapcsolatokat az országban működő külföldi vállalatokkal, és hogy új befektetőket vonzzon. Mindezek a törekvések kiegészítik a BRI és a 16+1 összefogás célkitűzéseit.

A kínai és a magyar politikáknak köszönhetően a két ország közti gazdasági együttműködés intenzívebb lett, különösen a pénzügy, a kereskedelem és a befektetések terén. A Magyarországon működő kínai vállalatok összesen 15 000 személyt foglalkoztatnak, és aktívan hozzájárulnak a magyar gazdaság teljesítményéhez.

Ezzel egy időben a magyar vállalatok is fokozatosan megjelentek a kínai piacon. A terjeszkedés a kínai gazdaságra is pozitív hatást gyakorolt, továbbá nagymértékben hozzájárult a Kína és Magyarország közti gazdasági együttműködés fejlődéséhez.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a kínai–magyar gazdasági együttműködés eredményeit konkrét példákon keresztül.

Kulcsszavak: BRI, Kína, Magyarország, vállalatok, befektetés

Bevezetés

Jelen tanulmány a Kína és Magyarország közti gazdasági együttműködésre fókuszál, különös tekintettel az Övezet és Út Kezdeményezésre (a továbbiakban BRI). A tanulmány a kínai–magyar diplomáciai kapcsolatok felvételének 70. évfordulója alkalmából készült. A nevezetes évforduló jegyében tanulmányom első része történeti áttekintést ad a Kína és Magyarország közti kétoldalú kapcsolat korai fázisáról. Ez a korai szakasz 1949-ben kezdődött, amikor Magyarország az elsőként vette fel a diplomáciai kapcsolatot a Kínai Népköztársasággal. Ezen időszak alatt a két ország viszonya változó volt. 2009-től kezdődően a bilaterális kapcsolatot az optimizmus jellemezte, gyakoribbá váltak a kölcsönösen magas szintű látogatások. Ven Csia-pao miniszterelnök például 2011-ben hivatalos út keretében látogatott Magyarországra. Li Ko-csiang miniszterelnök pedig megbeszélést folytatott Orbán Viktorral, Magyarország miniszterelnökével, amikor részt vett a Bukarestben megrendezett Kína – Közép- és Kelet-Európa csúcstalálkozó.

Ezt követően a tanulmány a két ország közti jelenlegi kapcsolatot vázolja fel, különös tekintettel a BRI-re és 16+1 program keretrendszerére.¹ Továbbá ismertetem a BRI, a 16+1 és a magyar Keleti Nyitás politika közti kapcsolatot. A Keleti Nyitást a magyar kormány 2012-ben hirdette meg. A politika célja, hogy a gazdasági kapcsolatok építésének fókuszát a keleti országokra, különösen Kínára helyezze. Az új külgazdasági stratégiának egy kulcsfontosságú eleme a Keleti Nyitás politikája, melynek keretében a magyar döntéshozók célja, hogy fenntartsák a már létező erős gazdasági kapcsolatokat a fejlett nyugati országokkal, közben pedig földrajzilag diverzifikálják és bővítsék azokat kelet felé, különösen Ázsia irányában.² A gazdasági válság szintén azt eredményezte, hogy Magyarország az Európai Unió mellett alternatív együttműködési lehetőségeket keressen a keleti országokkal. Erre való tekintettel tanulmányom ismerteti, hogy miért van átfedés Magyarország Keleti Nyitás politikája, valamint a kínai BRI és a 16+1 együttműködés között.

2012-ben Kína a kereskedelem és a befektetések fejlesztése érdekében útjára indította együttműködését 16 közép- és kelet-európai országgal. A 16+1 mechanizmus célja volt, hogy létrejöjjön egy multilaterális együttműködési platform Kína és a 16 közép- és kelet-európai ország között. E politika lefedi az infrastruktúra, a szállítás és logisztika, a kereskedelem és az energia területeit.³

Egy évvel később Hszi Csin-ping főtitkár és elnök előterjesztette az ambiciózus BRI-t, amely Kína globális fejlesztési stratégiájának tekinthető. A BRI arra irányul, hogy az ősi Selyemút mintájára létrehozza a Selyemút Gazdasági Övezetet és a 21. Századi Tengeri Selyemutat, amely az áruk Kínából nyugatra történő szállítását szolgálná. 2015-ben Magyarország volt az első olyan ország a régióból, amely a BRI kapcsán együttműködési megállapodást írt alá Kínával. 2017-ben Magyarország és Kína átfogó stratégiai partnerségre léptek, aminek következtében a politikai kapcsolatok magasabb szintre emelkedtek.

1 2019 áprilisában Görögország csatlakozott a 16+1 programhoz, és így az 17+1 néven fut tovább.

2 Éltető Andrea, Völgyi Katalin, „Keleti Nyitás” a számok tükrében – külkereskedelem Ázsiával, 2.

3 Kína Állami Tanácsa, „a 16+1 mechanizmus megerősíti a Kína és Európa közti kapcsolatokat”, 2018. július 10., http://www.china-ceec.org/eng/zdogjhz_1/t11575579.htm

A stabil bilaterális politikai együttműködés mellett makroszinten áttekintem a két ország közti kereskedelmi, pénzügyi és befektetési kapcsolatokat. Az Európai Uniótól kívül Magyarországnak Kína a legnagyobb kereskedelmi partnere, összességében pedig a harmadik legnagyobb kereskedelmi partnerének számít. 2018-ban a kínai import értéke összesen 7,55 milliárd USD volt, ami 19,8 százalékos növekedést jelentett. A kereskedelem és a befektetések volumene szintén jelentősen emelkedett.

Továbbá külön foglalkozom Magyarország és Kína pénzügyi együttműködésével, melynek legjobb példája, hogy a Bank of China Magyarországon, Budapesten hozta létre kelet-közép-európai központját. A Bank of China a világ legnagyobb bankjainak, és a négy nagy, állami tulajdonban levő kínai pénzintézetek egyike. 2003-ban nyitotta meg leányvállalatát, a Bank of China (Hungária) Zrt.-t. A magyar leányvállalat sokoldalú együttműködést folytat a magyar kormánnyal, más pénzintézetekkel és Magyarországon működő vállalkozásokkal.

Ezt követően ismertetem a Magyarországon megvalósított kínai befektetéseket, és külön kitérek a Magyarországon működő kínai multinacionális vállalatokra. 2019-ben a befektetések teljes értéke meghaladta a 4,5 milliárd USD-t. A Magyarországon befektető kínai vállalatok egyik első képviselője, a Huawei 2005-ben nyitotta meg budapesti irodáját. A Huawei Magyarországon eddig több mint 1,2 milliárd értékben valósított meg beruházást, és a cég terveiben további magyarországi befektetések szerepelnek. 2011-ben a kínai Wanhua Csoport 1,2 milliárd USD-ért felvásárolta a magyar BorsodChemet vállalatot. Ez a felvásárlás volt a kínai Wanhua Csoport által Közép- és Kelet-Európában végrehajtott ügyletek közül a legnagyobb. A szintén kínai Sichuan Bohong Csoport pedig a Wescast Industries vállalat felvásárlása révén jutott a magyarországi Oroszlányban található leányvállalat birtokába. Ennek az ügyletnek az értéke 245 millió USD volt.

A két ország kapcsolatának és a kedvező befektetési környezetnek köszönhetően a kínai vállalatok fokozatosan üzleti lehetőségeket kezdtek keresni Magyarországon. 2013. után további kínai vállalatok döntöttek úgy, hogy Magyarországon fektetnek be, például a BYD, a Himile és az Express Luck. Ezek a fejlemények tükrözik, hogy Magyarország a kínai vállalatok külföldi befektetéseinek egy vonzó célországa.

A fentiekben túl felvázolom a magyar vállalatok kínai jelenlétét is. A magyar vállalatok kínai terjeszkedésének egyik nagyszerű példája az Organica tevékenysége. Az Organica Water vállalat globális szinten kínál innovatív megoldásokat a szennyvíz helyi kezelésére és újra hasznosítására. Az Organica mellett az OTP Bank és a Richter Gedeon vállalatok szintén terjeszkedni kezdtek Kínában. Ezek a példák rámutattak arra, hogy a magyar vállalatok versenyképes szereplők még egy olyan nagy piacon is, mint Kína.

A gazdasági kapcsolatokban érintett kínai és magyar vállalatok összegyűjtésével és bemutatásával célom, hogy szemléltessem, a kétoldalú kapcsolatokban rejlő kölcsönös előnyöket. A kínai vállalatok Magyarországon összességében 15 000 munkahelyet hoztak létre, míg Magyarország 350 millió USD értékben fektetett be eddig Kínában. Annak ellenére, hogy a médiában megjelenő számos

vélemény kritizálja Magyarország részvételét a BRI-ben, vagy a 16+1 programban, a valós példák rámutatnak arra, hogy ez az együttműködés mind Magyarországnak, mind Kína számára előnyös. Mi több, elmondható, hogy a magyar külpolitika kiigérszíti a kínai BRI-t és a 16+1 együttműködést.

A kutatás módszertana

A kutatás gyakorlati kérdéseinél kvalitatív módszertant alkalmaztam. A célom az volt, hogy a kínai és magyar gazdasági együttműködést inkább gyakorlati, mintsem elméleti módon közelítsem meg. A folyamatok jobb megértése érdekében ezért részletes interjúkat készítettem egy kiválasztott kínai multinacionális vállalat, illetve egy magyar cég vezetőivel.

Első lépésként kiválasztottam a potenciális kínai résztvevőket a Kínai Vállalatok Magyarországi Egyesületének tagjai közül. A lehetséges résztvevők közt előzetes szűrést végeztem. A magyar cégeket a Magyar Távirati Iroda (MTI) és más médiumok online cikkei alapján válogattam ki. Tanulmányom szempontjait figyelembe véve választásom azokra a legismertebb vállalatokra esett, amelyek más országban is végeznek különböző tevékenységet. A vonatkozó online forrásokban végzet keresés alapján választottam ki a két megfelelő interjúalanyt.

A Bank of China képviselőjére azért esett a választásom, mert a cég jelentős mértékben hozzájárult Magyarországon az RMB nemzetköziesítéséhez. Interjúalanyom Hszü Haj-feng volt, a Bank of China (Hungary) Zrt. vezérigazgatója. A Bank of China (Hungary) Zrt. a közép- és kelet-európai térség regionális központjaként működik, emellett fiókirodákkal rendelkezik Ausztriában, Csehországban és Szerbiában. A Bank of China (Hungary) Zrt. magyar pandakötvényeket bocsátott ki, mely kötvények a Budapesti Értéktőzsdén jegyezhetők. Mindez jól tükrözi, hogy a Bank of China a Magyarország és Kína közti gazdasági és kereskedelmi együttműködés elmélyítésére törekszik.

Magyar interjúalanyunk Bodnár Attilát, az Organica Water Ltd. (Organica) egyik alapítóját választottam ki. A vízkezeléssel foglalkozó Organica vállalat biológiai szennyvíztisztító megoldásokat kínál ügyfeleinek. Az Organica több éves próbálkozást követően lépett be sikeresen a kínai piacra.

Az interjúk eredménye megerősítette a tanulmányom megírása során alkalmazott alulról felfelé irányuló megközelítést. A részletes interjúk 45–60 percig tartottak, a válaszokat feljegyzésekben rögzítettem.⁴ Tekintettel arra, hogy ez a módszertan csak félig strukturált, és hogy részvételem befolyásolhatta az eredményt, a kutatás nem feltétlenül tekinthető reprezentatívnak. A tanulmány megírásához felhasználtam elsődleges adatforrásokat is, mint például a magyar Központi Statisztikai Hivatal, valamint a Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériuma. Továbbá másodlagos adatforrásokat is igénybe vettem, úgy, mint könyveket, újságcikkeket, folyóiratokat és angol, kínai, illetve magyar nyelvű kiadványokat. Emellett

4 Shona McCombes, „Hogyan írjunk kutatási módszertant”, 2019. szeptember 19., <https://www.scribbr.com/dissertation/methodology/>

információt gyűjtöttem a kiválasztott vállalatok hivatalos honlapjairól is. Ezek az adatok teljes körű rálátást biztosítottak a vállalatok tevékenységeire. A fentieknek megfelelően tanulmányom tükrözi azt, hogy három különböző nyelvű forrásokat (angol, kínai és magyar) használtam fel.

Fontos megjegyezni, hogy tisztában vagyok kutatásom lehetséges korlátaival. Az írásos források ritkasága és a témakör aktualitása miatt kutatásomban az online források túlsúlyban vannak az írott forrásokhoz képest. Teljes mértékben egyetértek Dr. Matura Tamásnak, a Közép-európai Ázsia-kutató Központ alapítójának alábbi nyilatkozatával:

„Az elemző nincs könnyű helyzetben, amikor hozzáfog ahhoz, hogy áttekintse a magyar–kínai kapcsolatokat. Ennek elsődleges oka magából a feladatból ered, mivel a jelenleg zajló és a közelmúltban lejátszódott események jellemzője, hogy velük kapcsolatban nem vagy csak nehezen lehet tudományos forrásokra, adatokra és szakirodalomra támaszkodni.”⁵

Ezzel együtt igyekeztem a lehető legtöbb információforrást figyelembe venni három különböző nyelven (angol, kínai és magyar), hogy bőséges adatmennyiség álljon rendelkezésre.

Kína és Magyarország kapcsolata

Történeti szempontból a kínai–magyar kapcsolatoknak két fő szakaszát különböztetem meg: a korai fázist és a dinamikus növekedés fázisát.

Korai fázis, 1949–2008

A korai fázis 1949-ben kezdődött, amely év októberének 4. napján Magyarország elismerte a Kínai Népköztársaságot. Két nappal később a két ország diplomáciai kapcsolatot létesített egymással.⁶ Az 1950-es években a két ország miniszterelnökei magas szintű látogatások keretében keresték fel egymást. Az 1960-as években a kínai–szovjet kapcsolatok beszűkülése miatt bizonyos súrlódások, sőt a kapcsolatok átmeneti szüneteltetése is előfordult Magyarország és Kína között. A kínai–szovjet kapcsolatok 1969-es változása eredményeképpen a kínai–magyar bilaterális kapcsolatok is enyhültek az 1970-es évektől kezdődően. A 80-as évek a Kína és Magyarország közti kapcsolatok normalizálódásának időszak. A gazdasági reformok és a nyitási politika következtében a kapcsolatok stabilizálódása hatással volt a többi közép- és kelet-európai országra is. 1981 után a kétoldalú kapcsolatok fokozatosan helyre álltak. A párbeszéd gyakorisága

5 Matura Tamás, „A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve”, (Budapest: Külügyi szemle, 2012)

6 Szunomár Ágnes, „A magyar és kínai gazdasági kapcsolatok és lehetőségek az Egy övezet, egy út Kezdeményezés tükrében”, (Budapest: Kína–KKE Intézet Nonprofit Kft., 2017)

megnőtt, az együttműködés területei bővültek. 1987-ben Kína és Magyarország kapcsolatainak a fejlődése új szakaszba lépett. Ennek jeleként a két fél felsővezetői szintű látogatást tett egymásnál. 1989 után a viszony hűvösebb lett, mivel a magyar külpolitika az euroatlanti kapcsolatok fejlesztését helyezte előtérbe.⁷

Az ezredforduló után Magyarország ismét Kína felé fordult. 2003-ban a magyar miniszterelnök Kínába látogatott,⁸ 2004-ben pedig a kínai elnök, Hu Csin-tao érkezett Magyarországra a Kína–Magyarország baráti együttműködési partnerség létrehozása céljából. Ugyanebben az évben Magyarország az Európai Unió tagja lett, a kétoldalú kapcsolatok így vonzóbbá váltak Kína számára.⁹ A befektetések terén történő együttműködés ezt követően stabilabbá vált, ahogyan Magyarország kihasználta a Kínával való kapcsolatokba rejlő lehetőségeket.¹⁰

Dinamizmus és növekedés, 2009–2019

A dinamizmus és növekedés fázisa 2009-ben kezdődött, amikor Hszi Csin-ping alelnökként az Új Kína születésének 60. évfordulója alkalmából ellátogatott Budapestre. Ugyanebben az évben Orbán Viktor miniszterelnök hivatalosan részt vett a Sanghaji Nemzetközi Vásár záróünnepségén. Ezt a magas szintű találkozót viszonzta Ven Csia-pao miniszterelnök 2011. június 24-i magyarországi látogatásával. Ven miniszterelnök részt vett az első Kína – Közép- Európa Gazdasági és Kereskedelmi Fórumon, amelyet a Magyar Fejlesztési Minisztérium szervezett. Liu és Kuo szerint:

„A magyar Nemzeti Fejlesztési Minisztérium megrendezte az első Kína – Közép-Európa Gazdasági és Kereskedelmi Fórumot a Kína és a 16 közép- és kelet-európai ország közötti együttműködés előmozdítása, a kölcsönös előnyök kihasználása és az európai integráció előmozdítása érdekében. Az első Gazdasági és Kereskedelmi Fórum sikere új fejezetet jelentett Kína és a közép- és kelet-európai országok együttműködésében.”¹¹

Ven Csia-pao miniszterelnök látogatása jelentős pillanat volt a kétoldalú kapcsolatokban, mivel 24 év után ez volt az első kínai miniszterelnöki látogatás Magyarországon. Mindez lényeges mozzanat volt a 16+1 együttműködés szempontjából is, mivel az első Fórum a 16+1 együttműködés stabil alapját képezte.

7 Ismeretlen, „Magyarország és Kína kapcsolata”, history.mofcom.gov.cn/?bandr=xylyzgdgx

8 Matura Tamás, „A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve” (Budapest: Külügyi Szemle, 2012), 10.

9 Szunomár, „Magyar és kínai gazdasági kapcsolatok és lehetőségek az Egy övezet, egy út kezdeményezés tükrében”, 2019. december, Kína–KKE Intézet Nonprofit Kft.

10 刘洪钟, 郭胤含[Hongzhong Liu, Hanyin Guo], „丝绸之路经济带”与“一带一路”经济合作框架内的中匈投资合作[A Selyemút Gazdasági Övezet és a kínai–magyar együttműködés a 16+1 Együttműködés keretében], <http://www.ojj-oys.org/UploadFile/Issue/liybivh4.pdf>, 37.

11 刘洪钟, 郭胤含[Hong Zhong Liu, Hanyin Guo], “丝绸之路经济带”与“一带一路”经济合作框架内的中匈投资合作[A Selyemút Gazdasági Övezet és a kínai–magyar együttműködés a 16+1 Együttműködés keretében], <http://www.ojj-oys.org/UploadFile/Issue/liybivh4.pdf>, 37

Az első Fórumot Budapesten tartották, ami jól mutatja, hogy a kínai–magyar politikai kapcsolat általában véve pozitívnak mondható. Mindkét fél kifejezetten szeretné és támogatja az együttműködés további fejlesztését. Ven Csia-pao elmondta, hogy Kína bíz a magyar gazdaságban, és készen áll, hogy bizonyos mennyiségű magyar államkötvényt vásároljon. A kölcsönös befektetések elősegítése érdekében Kína döntött arról, hogy 1 milliárd euró értékű speciális hitelkreatet biztosít a két ország vállalatainak együttműködésével megvalósuló projektek finanszírozására.¹²

2011-ben Budapesten tartották meg az első Kína – Közép- Európa Gazdasági és Kereskedelmi Fórumot. A tény, hogy Magyarországot érte a megtiszteltetés, hogy az első ilyen rendezvényt megszervezhette, jól mutatja, hogy Kína számára Magyarország kulcsfontossággal bír a 16 KKE országon belül. Továbbá a budapesti rendezvény a 2012-ben, Varsóban tartott hivatalos 16+1 Fórum előzményének tekinthető.

2012 áprilisában, Kína és a közép- és kelet-európai országok Varsóban tartott csúcstalálkozója során az Államtanács képviselőjében Ven Csia-pao miniszterelnök találkozott Orbán Viktor magyar miniszterelnökkel. 2012 májusában Li Ko-csiang szintén Budapestre látogatott.

2013 novemberében Li Ko-csiang Orbán Viktorral találkozott a Bukarestben tartott Kína – Közép- és Kelet-Európa Csúcstalálkozó alkalmával. Az elkövetkező években ezt az eseményt egy-egy közép- és kelet-európai ország fővárosában szervezték, a csúcstalálkozók helyszínei Belgrád (2014), Szucsou (2015) és Riga (2016) voltak.

2017 novemberében Budapesten rendezték a közép- és kelet-európai országok és Kína kormányfőinek 6. csúcstalálkozóját, illetve a Gazdasági, Kereskedelmi és Pénzügyi Fórumot. A csúcstalálkozó alkalmával több kölcsönös megállapodást írt alá a kínai és a magyar fél Li Ko-csiang és Orbán Viktor miniszterelnökök jelenlétében. A legfontosabb megállapodások az alábbiak voltak:

Wanhua Csoport: A Wanhua aláírt egy háromoldalú finanszírozási megállapodást a Chinese Export and Import Bankkal és a Magyar Fejlesztési Bankkal (MFB) 80 millió euró értékben.¹³ A 79 millió eurós kölcsönmegállapodás lehetővé teszi, hogy az MFB refinanszírozza a BorsodChem Zrt. környezetvédelmi projektjét Magyarországon.¹⁴

Kína-KKE Alap: Csiang Csien-csing, a China-Central and Eastern Europe Fund elnöke és Urbán Zoltán, a magyar EXIM Bank vezérigazgatója hivatalosan aláírták Magyarországnak a Kína – Közép- és Kelet-európai Befektetési Együttműködési

12 Ismeretlen, 匈牙利与中国的关系 [Magyarország és Kína kapcsolata] history.mofcom.gov.cn/?bandr=xlyzgdgx

13 Ismeretlen, „中匈两国总理共同见证万华签署融资协议” [A Wanhua aláírja a pénzügyi megállapodást a kínai és a magyar miniszterelnök jelenlétében], <https://www.yclmall.com/article/201712/32048.html>

14 MFB Press, „79 millió euró értékű kölcsönmegállapodások a Magyar Fejlesztési Bank és a China Development Bank (CDB) között”, <https://www.mfb.hu/en/announcements/loan-agreements-worth-eur-79-million-between-hungarian-development-bank-zrt-and-the-china-development-bank-cdb-n888>

Alaphoz való csatlakozásáról szóló megállapodást. A magyar kormány 100 millió eurót fektet be az Alapba, melynek tervezett mérete megközelíti az egy-milliárd eurót.¹⁵

European-Chinese Supply Chain Zrt. (ECSC): A Magyar Posta Zrt., a China ZTO Express és a Ningbo Talents IT Co. Ltd létre fog hozni egy vegyesvállalatot, amelynek révén Kínából gyorsabban érkeznek majd szállítmányok Európába és Magyarországra. Az új vegyesvállalat, a Chinese-European Supply Chain Zrt., 35 százalékban a Magyar Posta Zrt. tulajdona, 35 százalékban a sanghaji székhelyű ZTO Express a tulajdonos, 30 százalékával pedig a Ningbo Talents IT Co. Ltd. rendelkezik.¹⁶

A kínai oldalról a Kínai Népköztársaság miniszterelnöke, Li Ko-csiang és a Kínai Népköztársaság kereskedelmi minisztere, Csung San vett részt a rangos eseményen.

A vezetők magas szintű jelenléte azt mutatja, hogy Kína úgy tekint Magyarországra, mint kulcsfontosságú stratégiai partnerére. Továbbá az alábbi gesztusok szintén arra utalnak, hogy a kapcsolatokat a kölcsönös optimizmus jellemzi. Magyarország számos kategóriában elsőnek minősül a Kínával való kapcsolatépítés terén. A 2018. évi jelentés: *Magyarországi üzleti környezet kínai vállalatok szempontjából* című elemzés alapján Csen alelnök a következőket írta:

„Magyarország az első európai ország, amely kormányközi együttműködési megállapodást írt alá Kínával, hogy közösen segítsék elő az Övezet és Út Kezdeményezés megvalósítását, és az első olyan ország, amely Kínával együtt létrehozott és beindított egy Övezet és Út munkacsoportot, [...] és Magyarország volt az első ország, amely irodát létesített a Kínai Nemzeti Turisztikai Hivatal számára. Továbbá Magyarország volt az első európai ország, amely bevezette a kétnyelvű – anyanyelvi és kínai – oktatást.”¹⁷

Az oktatás terén történő együttműködés is azt tükrözi, hogy Magyarország komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy fejlessze a Kínával való kapcsolatokat. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) támogatásával 2019-ben a Fudan Egyetem a Budapesti Corvinus Egyetemmél együttműködve létrehozta első Kínán kívüli képzési programját. Hivatkozva Matolcsy Györgyre, a Magyar Nemzeti Bank elnökére, a program támogatja Kína BRI projektjét. A Corvinus és a Fudan közti együttműködés a kínai–magyar kapcsolatok újabb fontos építőelemének tekinthetők.¹⁸

15 Ismeretlen, „中国—中东欧基金与匈牙利进出口银行签署基金认购协” [A China-Central and Eastern Europe Fund és a Magyar EXIM Bank megállapodást írt alá], <http://www.sinoceef.com/zh-hans/news/34>

16 Ismeretlen, „KÍNAI–MAGYAR VEGYESVÁLLALATOT ALAPÍT A MAGYAR POSTA”, https://www.posta.hu/aktualitasok/kinali_magyar_vegyesvallalatot_alapit_a_magyar_posta

17 Chen, „2018. évi jelentés: Magyar üzleti körülmények a kínai vállalkozások szempontjából”, 2018

18 Ismeretlen, „Együttműködés a Fudan Egyetemmél”, https://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=31637&no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=35869&cHash=8ae0c0cb8f1b9d45d-56b50140a557e75

Az Övezet és Út és a 16+1 együttműködés kontextusa

E fejezet elemzi az Övezet és Út Kezdeményezést, a 16+1 együttműködést, illetve azok magyarországi vonatkozásait.

A BRI egy globális fejlesztési stratégia, amelyet 2013-ban jelentettek be. A BRI a Selyemút Gazdasági Övezet és a 21. Századi Tengeri Selyemút összefoglaló neve. A kezdeményezést Hszi Csin-ping főtitkár jelentette be 2013-as kazahsztáni látogatása során. A BRI célja újra létrehozni az ősi „Selyemutat”, amely az áruk keletről nyugatra való áramlásának hagyományos útvonala. A program öt fő célja a következő: infrastruktúra fejlesztés, politikai koordináció, a kereskedelem fejlesztése, pénzügyi integráció és az emberek közti kapcsolat Kína és a BRI-ben résztvevő országok vonatkozásában.¹⁹ A BRI 68 országot érint az ázsiai, az afrikai és az európai kontinensen, beleértve Magyarországot. Pavlicevic szerint:

„A BRI célja, hogy létrehozza és megerősítse a partneri kapcsolatokat az Övezet és Út mentén elhelyezkedő országok között, többszintű és összetett kapcsolati hálózatokat hozzon létre, illetve segítse elő a diverzifikált, független, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést a résztvevő országokban. A Kezdeményezés kapcsolódási pontokat létrehozó projektjei segíteni fogják az Övezet és Út mentén található országok fejlesztési stratégiáinak összehangolását és koordinálását, a régió piaci potenciáljának kiaknázását, a befektetés és fogyasztás erősödését, a munkahelyteremtést, az emberek közti és a kulturális kapcsolatok bővítését, valamint a közös tanulást az érintett országok népei között. Emellett elő fogják segíteni, hogy az emberek megértsék és tiszteletben tartsák egymást, miközben harmonikusan, békében és jólétben élnek.”²⁰

A BRI prioritása az, hogy segítse az együttműködést a Selyemút Gazdasági Övezet és a Tengeri Selyemút mentén található országokkal, melyek saját erőforrásokkal rendelkeznek, és amely országok gazdaságai kölcsönösen kiegészítik egymást. Noha az Övezet és Út Kezdeményezést Kína indította el, a projekt az útvonalak mentén található valamennyi ország közös törekvését testesíti meg.²¹

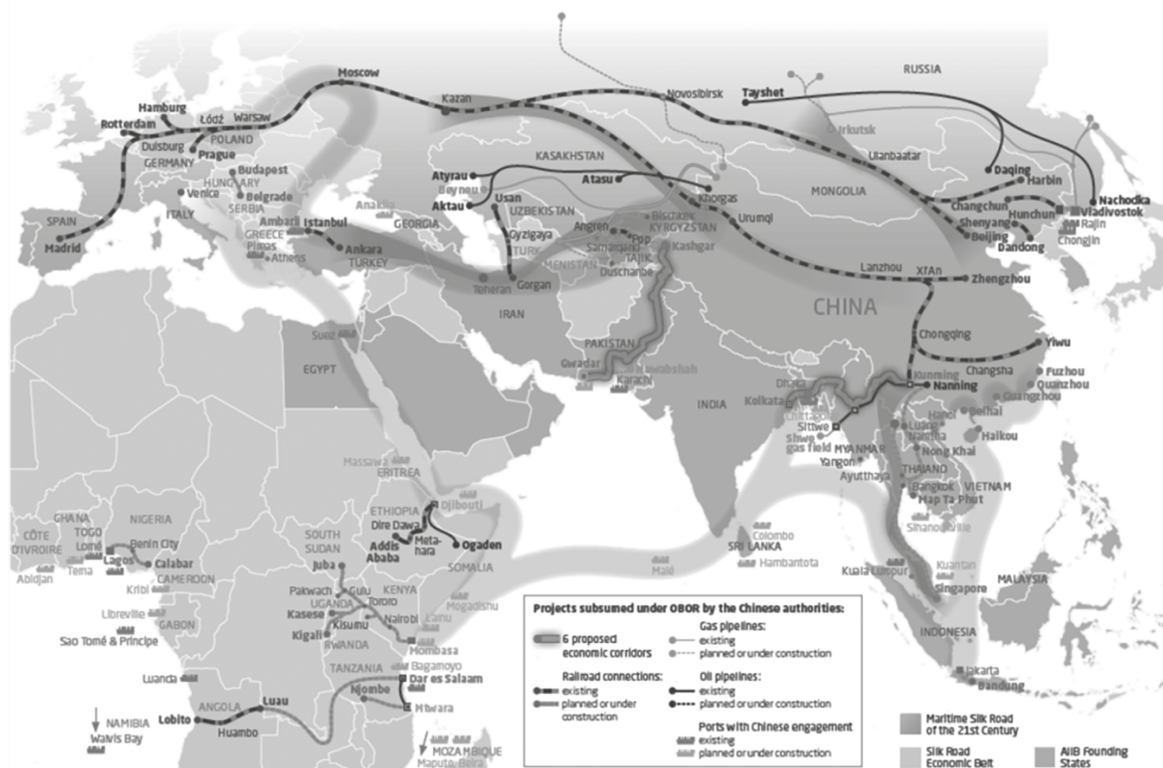
Az 1. ábra azt szemlélteti, hogy Magyarország kulcsfontosságú csomópont a szállítási útvonalak szempontjából. A kínai áruk a Tengeri Selyemúton a pireuszi kikötőbe érkeznek, ahonnan azokat szárazföldön, tehervonattal továbbítják Közép- és Kelet-Európába. A tehervonatok áthaladnak Közép- és Kelet-Európa városain, Szkopjén, Belgrádon és Budapesten, majd az árukat Budapestről indítják útnak a többi európai ország felé.

19 Dragan, Pavlicevic, „Kína Egy övezet, egy út kezdeményezésének feltérképezése: Hatalomeltolódás van folyamatban Európában? Kína kapcsolata Közép- és Kelet-Európával az Egy övezet, egy út kezdeményezés tükrében”, 249.

20 Ismeretlen, „一带一路”规划（双语全文）” [Az „Egy övezet, egy út” terve (kétnyelvű)] http://language.chinadaily.com.cn/2015-03/30/content_19950951.htm

21 Ismeretlen, „一带一路”规划（双语全文） Ismeretlen, „一带一路”规划（双语全文） [Az Egy övezet, egy út terve (kétnyelvű)] http://language.chinadaily.com.cn/2015-03/30/content_19950951_2.htm

1. ábra

A BRI és szubregionális programja, a 16+1 a közép- és kelet-európai országokkal való együttműködésre fókuszál. A „16”-os szám tizenhat közép- és kelet-európai országra utal (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Macedónia, Montenegró, Lengyelország, Románia, Szerbia, Szlovákia és Szlovénia, mely országok közül 11 EU-tagállam). Az „1”-es szám Kínára, mint kezdeményezőre vonatkozik.

2004 óta Magyarország az Európai Unió tagállama. Emellett a BRI útvonalán található, és egyike az együttműködési keretrendszerhez tartozó 16 közép- és kelet-európai országnak. Magyarország Keleti Nyitás politikája összhangban van a BRI-vel és a 16+1 együttműködéssel. A magyar és a kínai program kiegészíti egymást, mivel egyaránt érdekük saját nemzetgazdaságuk fejlesztése. A gazdasági válság óta Magyarország alternatív együttműködési lehetőségeket keres Európai Unió kívüli országokkal. 2012-ben Orbán Viktor miniszterelnök meghirdette a Keleti Nyitás elnevezésű külpolitikai stratégiát. Bernek Ágnes geopolitikai elemző szerint a Keleti Nyitás célja az volt, hogy a külkapcsolatokban ismét előtérbe helyezze a keleti országokat, köztük Kínát, Indiát, Oroszországot, Dél-Koreát, Törökországot, az ASEAN-, és a FÁK-tagországot, valamint a közel-keleti országokat. A politikának négy fő célkitűzése van:

1. A magyar export megduplázása;
2. A magyarországi kis- és középvállalatok exportjának fejlesztése;
3. A Magyarországra érkező közvetlen külföldi befektetések megduplázása;
4. A szomszédos országokba irányuló magyar közvetlen befektetések megduplázása.

A Kína és Magyarország közti politikai kapcsolat erősödésére utalva Wang külügyminiszter kijelentette, hogy a történelem során a két ország viszonya még sohasem volt ennyire jó.²² Jelen fejezetben a két ország közti kiváló külpolitikai kapcsolatokat mutattuk be, a következő fejezetben pedig a gazdasági együttműködésről lesz szó.

Gazdasági együttműködés

A Magyarország és Kína közti kereskedelem

Az Eurostat szerint a Magyarország és Kína közti kereskedelem értéke 9,32 milliárd USD volt, ami 15,3 százalékos éves növekedést jelentett. Magyarország exportja Kína felé 1,77 milliárd USD-t tett ki, ami 0,5-os csökkenésnek felel meg. A Kínába irányuló export Magyarország teljes kivitelének 1,4 százalékát jelentette, ez 0,2 százalékkal kevesebb, mint az előző évben. Magyarország 7,55 milliárd USD értékben importált Kínából, ez 19,8 százalékos növekedést jelentett. A Kínából származó import az ország teljes behozatalának 6,2 százalékát tette ki, ez 0,4 százalékos növekedésnek felel meg. Magyar szempontból a kereskedelmi deficit 5,78 milliárd USD volt, ez 27,7 százalékos növekedést jelent.

Magyarország legfontosabb exportcikkei Kína irányában a mechanikai és elektronikai termékek. 2018-ban Magyarország 910 millió USD értékben exportált mechanikai és elektronikai termékeket Kínába, ez 10,1 százalékos csökkenést jelentett. Ez a termékcsoport a Kínába irányuló teljes kivitel 51,2 százalékát tette ki. Magyarország Kína felé irányuló exportjában a második és a harmadik helyet az optikai termékek és orvosi berendezések, illetve a vegyipari termékek foglalták el.

Magyarország Kínából származó importjának fő tételei szintén a mechanikai és elektronikai termékek. 2018-ban Magyarország 5,3 milliárd USD értékben importált ilyen árucikkeket, ami 12,9 százalékos növekedésnek felel meg. A termékcsoport Magyarország Kínából származó összes behozatalának a 70,1 százalékát tette ki. A motorok és elektronikai alkatrészek importja 3,52 milliárd USD-t tett ki, ami 8,4 százalékos növekedést jelent. A termékcsoport a Kínából származó teljes import 46,6 százalékát tette ki; a gépek és berendezések importja 1,77 milliárd USD volt, ez 23,2 százalékos növekedésnek felel meg, a Kínából származó teljes import 23,5 százalékát képviselve. A mechanikai és elektronikai árucikkek terén Kína Magyarország második legfontosabb import partnere, 2018-ban Magyarország teljes mechanikai és elektronikai esz-

²² MTI-Magyarország, „Orbán találkozik a kínai külügyminiszterrel, dicséri a barátságot és a partnerséget”, <https://hungarytoday.hu/orban-meets-chinese-foreign-minister-praises-friendship-and-partnership/>

köz importjának 12,2 százalékát adta. Magyarország legnagyobb importforrása elektromechanikai eszközök terén Németország. 2018-ban Magyarország 13,08 milliárd USD értékben hozott be mechanikai és elektronikai termékeket Németországból, ez Magyarország mechanikai- és elektronikai termék behozatalának a 30,2 százalékát jelentette, 18,0 százalékkal haladva meg a Kínából származó importot.²³

Pénzügyi együttműködés

A BRI fő prioritásainak egyike a pénzügyi integráció. Jelen fejezetben a kínai és magyar pénzintézetek közti együttműködés helyzetét mutatom be.

Szeretném kiemelni a Bank of China (Hungária) Zrt.-t, amely jelentős erőfeszítéseket tett a kétoldalú pénzügyi együttműködés támogatására. Tevékenységével a Bank of China (Hungária) Zrt. népszerűsítette a RMB nemzetköziesítését Közép- és Kelet-Európában.

Bank of China

A Bank of China Kína négy legnagyobb állami tulajdonban levő kereskedelmi bankjának az egyike. A Bank of China volt az első olyan kínai bank, amely két jogi személyt hozott létre Magyarországon: a Bank of China (Hungária) Zrt.-t, valamint a Bank of China Magyarországi Fiókirodáját. A Bank of China (Hungária) Zrt. a Bank of China (BOC) saját tulajdonában levő leányvállalata, melyet 2003-ban alapítottak. A 2014-ben megnyitott Bank of China Magyarországi Fiókirodája a csehországi, szerbiai és ausztriai fiókirodák regionális központjaként is működik. Az interjú alatt Hszü Haj-feng, a Bank of China (Hungária) vezérigazgatója hangsúlyozta, hogy nemcsak nagy számban támogatták a magyar székhelyű kínai vállalatokat, de finanszírozták is az olyan magyar vállalatok projektjeit, mint például a MOL és a Magyar Villamos Művek. A MOL esetében a Bank of China konzorciális hitelt nyújtott a magyar cég részére. A Bank of China (Hungária) emellett jelentős mértékben segítette a kínai vállalatok magyarországi beruházásait.

2015-ben a Bank of China (Hungária) beindította első olyan RMB-klíringközpontját Közép- és Kelet-Európában, amelyet a Kínai Jegybank engedélyezett. 2017 januárjában a Bank of China (Hungária) kibocsátotta első kínai RMB-s és magyar forintos hitelkártyáját Európában. 2017 januárjában a Bank of China (Hungária) stratégiai partnerségi megállapodást írt alá a magyar kormánnyal.

Hszü Haj-feng, a Bank of China (Hungária) Zrt. vezérigazgatója közölte velem, hogy beépítették az Övezet és Út Kezdeményezés és a 16+1 együttműködés célkitűzéseit vállalati stratégiájukba. Továbbá Hszü Haj-feng hozzáfűzte, hogy a Bank of China Magyarországi Fiókirodája elkötelezte magát a Kína és Magyarország közti kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok erősítése mellett.

23 Ismeretlen, Országjelentés: Magyarország 2018. évi árukereskedelmének és Kína–Magyarország bilaterális kereskedelmének áttekintése, a Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériuma, https://countryreport.mofcom.gov.cn/record/view110209.asp?news_id=63798

A Bank of China 15 millió dollár és 8,5 millió euró össznévértékben bocsátott ki strukturált hitelpapírokat, amelyek mögöttes terméke a Magyar Állam 4,85 százalékos kamatozású, 2020 júliusi lejáratú „pandakötvénye”. A papírokat a Budapesti Értéktőzsdén jegyzi. Közép-Kelet Európában ez volt az első tőzsdői bevezetés, amelyet a Bank of China hajtott végre.²⁴

A Bank of China támogatta Magyarországot abban, hogy 2016 áprilisában kínai valutában denominált kötvényeket bocsásson ki egymilliárd jüan értékben Hongkongban, és 2017-ben közreműködött az 1 milliárd RMB értékű pandakötvény kibocsátásában is.²⁵ 2018-ban a Bank of China szintén segítette Magyarországnak 2 milliárd RMB értékű pandakötvény kibocsátásában a kínai bankközi kötvénypiacon.²⁶

A pénzügyi eredmények mellett 2014 óta támogatják a kínai és a közép- és kelet-európai kis- és középvállalkozások (kkv) együttműködését is, közölte Hszü Haj-feng. 2017-ben Kína és a Közép- és Kelet-európai Országok Csúcstalálkozója során lehetőséget biztosítottak 300 kkv számára, hogy kapcsolatba kerüljenek kínai vállalatokkal. Hszü Haj-feng rámutatott arra, hogy a BRI és a 16+1 elindítása óta a programok jelentős mértékben hozzájárultak a KKE-térségbe áramló befektetésekhez.

Magyar Fejlesztési Bank (MFB)

A Magyar Fejlesztési Bank (MFB) állami tulajdonban levő pénzintézet Magyarországon. Az MFB célja, hogy támogassa a magyar gazdaság fejlődését. A bank alapvető üzleti tevékenysége során a belföldi vállalatok számára biztosítja a fejlődésükhöz szükséges kölcsönöket, és támogatja az ország hosszú távú gazdasági fejlesztési céljait. A magyar kormány jelentős erőfeszítéseket tett azért, hogy megerősítse a Kínával való gazdasági kapcsolatokat. Az MFB a kormányzati stratégiai prioritások finanszírozásának és a gazdaságpolitikai célkitűzések megvalósításának egyik főszereplője. Ennek megfelelően az MFB nagy jelentőséget tulajdonít a Kínával való kapcsolatok fenntartásának, és kiemelt figyelemmel kíséri azokat a befektetési projekteket, amelyeket kínai partnerek hajtanak végre Magyarországon.²⁷

Az MFB-nek több bankközi együttműködése van kínai pénzintézetekkel. 2017-ben az MFB és a China Development Bank (CDB) a Pekingben megtartott Övezet és Út Fórum alkalmával nemzetközi hitelmegállapodást írt alá 79 millió euró értékben.²⁸

2018-ban az MFB szándéknyilatkozatot (MoU) írt alá a Magyarországon leányvállalattal rendelkező Bank of Chinával, az MFB pandakötvény piacra történő belépésének

24 BÉT, „A Budapesti Értéktőzsde bejelenti a Bank of China 2020-ban esedékes strukturált kötvényeinek jegyzését”, <https://www.bse.hu/About-Us/Press-Room/Press-Releases/budapest-stock-exchange-announcement-listing-of-bank-of-china-structured-notes-due-2020>

25 Ismeretlen, „中国银行协助匈牙利发行首支主权熊猫”, [A Bank of China segít Magyarországnak az első szuverén panda-kötvény kibocsátásában]

26 „中国金融网, „匈牙利再次成功发行主权熊猫债” [Magyarország szuverén pandakötvényeket bocsátott ki ismét sikeresen] <http://www.china-ceec.org/chn/sbhz/t1625247.htm>

27 Ismeretlen, „Magyar Fejlesztési Bank”, <https://www.mfb.hu/cn>

28 Budapest Business Journal, „Az MFB aláír egy 79 millió eurós hitelcsomagot kínai partnerével”, https://bbj.hu/business/mfb-signs-eur-79-mln-credit-pact-with-chinese-peer_132934

előkészítéséről. A megállapodás másik célja annak felvázolása volt, hogy a partnerek hogyan tudnak együttműködni különböző projektek finanszírozásában, feltehetőleg szindikált és klub hitelek formájában. A szándéknyilatkozatot 2018-ban Szófiában írták alá 16 közép- és kelet-európai ország miniszterelnökének jelenlétében, a 16+1 együttműködés csúcstalálkozóján.²⁹

Az MFB aktivitása a pénzügyi együttműködés terén további lehetőségeket tárt fel magyarországi befektetések kapcsán olyan kínai partnerek esetében, mint a BBKA Szolnok. Az MFB készen áll arra, hogy további érdeklődőkkel is együttműködjön.³⁰

China Development Bank

A China Development Bank képvisleti irodával van jelen Magyarországon és Ausztriában, tevékenysége során közreműködött kínai vállalatok külföldi terjeszkedésének finanszírozásában. Például a China Development Bank finanszírozta a Bohong Csoport azon ügyletét, amelynek keretében a kínai cég felvásárolta a Westcast Industries vállalatot. A China Development Bank együttműködött a Magyar Fejlesztési Bankkal is olyan kínai érdekeltségű vállalatok támogatásában, mint például a BorsodChem.

Befektetés

„A teljes kínai befektetés Európában - beleértve a vállalati felvásárlásokat és egyesüléseket (M&A), valamint a zöldmezős beruházásokat - elérte a 348 milliárd USD-t. Kína több mint 350 európai vállalatot vásárolt fel az elmúlt 10 évben.”³¹

Az Övezet és Út Kezdeményezéssel és a Keleti Nyitás politikájával összefüggésben ebben a fejezetben azokat a kínai vállalatokat mutatom be, amelyek Magyarországon beruházóként vannak jelen. Továbbá azokat a magyar vállalatokat is felsorolom, amelyek üzleti tevékenységüket Kínára is kiterjesztették.

Kínai befektetések Magyarországon

Kína külföldi közvetlen tőkeberuházásai főként a „3 Nagy” nyugat-európai országba, az Egyesült Királyságba, Németországba és Franciaországba áramlottak.³² A kínai befektetéseknek csak kisebb hányada érkezett Közép- és Kelet-Európába, illetve

29 Ismeretlen, „Az MFB és a Bank of China aláírt egy közös szándéknyilatkozatot a pandakötvény-kibocsátásról. Az MFB készül arra, hogy belépjen a kínai tőkepiacra”, <https://www.mfb.hu/en/announcements/mfb-and-bank-of-china-sign-memorandum-of-understanding-on-panda-bond-issue-mfb-preparing-entry-to-chinese-capital-market-n968>

30 Zhuan Ti (China Daily), „Az MFB stratégiai partnerként működik közre a magyarországi befektetésekben”, http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2017-05/14/content_29339617.htm

31 Valbona Zeneli, „Kína európai befektetéseinek térképe”, <https://thedi diplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/>

32 Thilo Hanemann, Mikko Huotari és Agatha Kratz, „A kínai FDI Európában: 2018. évi trendek és az új szűrés politikák hatása”, <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018>

Magyarországra. Ugyanakkor a régióban Magyarország volt az első számú célszámga a Kínából érkező közvetlen tőkebefektetéseknek egymást követő öt éven keresztül, 2010 és 2014 között.

Ahogy azt a Kína–KKE Intézetet képviselő Csen úr kifejtette: „a KKE régió egy Új Terület a kínai befektetések számára”. Hajlok arra, hogy egyetértsek ezzel a kijelentéssel, mivel a KKE-régió, különösen Magyarország, a kínai befektetők számára vonzó beruházási célpont. Az Európai Unió egyik tagállamaként Magyarország Európa szívében található, emellett három TEN-T folyosó találkozási pontjában helyezkedik el. Magyarországon a legalacsonyabb a társasági adókulcs, mely egységesen 9 százalék. Ezen felül az országban alacsony költség mellett jól képzett emberi erőforrás áll rendelkezésre. Közép- és Kelet-Európában Magyarországon a legnagyobb a kínai befektetések összértéke, emellett pedig az ország az Övezet és Út Kezdeményezés útvonala mentén található.

1. táblázat³³

A kínai közvetlen tőkeberuházások állományának értéke a 16 KKE országban

(millió USD)	2010	2011	2012	2013	2014
Magyarország	465,70	470,35	507,41	532,35	556,35
Lengyelország	140,31	201,26	208,11	257,04	329,35
Cseh Köztársaság	52,33	66,83	202,45	204,68	242,69
Románia	124,95	125,83	161,09	145,13	191,37
Bulgária	18,60	72,56	126,74	149,85	170,27
Szlovákia	9,82	25,78	86,01	82,77	127,79
Szerbia	4,84	5,05	6,47	18,54	29,71
Litvánia	3,93	3,93	6,97	12,48	12,48
Horvátország	8,13	8,18	8,63	8,31	11,87
Albánia	4,43	4,43	4,43	7,03	7,03
Bosznia-Hercegovina	5,98	6,01	6,07	6,13	6,13
Szlovénia	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Észtország	7,50	7,50	3,50	3,50	3,50
Macedónia	0,20	0,20	0,26	2,09	2,11
Lettország	0,54	0,54	0,54	0,54	0,54
Montenegró	0,32	0,32	0,32	0,32	0,32

Forrás: 2014. évi statisztikai közlöny Kína külföldön végrehajtott közvetlen tőkeberuházásairól

33 Louis, Chan, „Egy övezet, egy út lehetőségek Közép- és Kelet-Európában”, <http://economists-pick-research.hktdc.com/business-news/article/Research-Articles/Belt-and-Road-Opportunities-in-Central-and-Eastern-Europe/rp/en/1/1X000000/1X0A7MSE.htm>

A Kínai Népköztársaság nagykövetsége szerint 2012-ben Magyarországon a kínai befektetések értéke körülbelül 2,5 milliárd USD volt, a pénzügyi, a vegyi, a telekommunikációs és egyéb iparágakban működő kínai érdekeltségű cégek pedig 3700 embert foglalkoztattak.³⁴ Ezzel szemben 2018-ban Magyarországon a kínai befektetések összértéke már 4,5 milliárd USD-t ért el, a kínai cégek pedig 15 000 magyar embernek adtak munkát.³⁵

Csen úr szerint a kínai vállalatok 13 százaléka felvásárlások, illetve vállalati összeolvadások révén érkezett Magyarországra, a befektetések közel egyharmada tekinthető zöldmezős beruházásnak, míg a többi vállalat másféle befektetési módot választott.³⁶ A kínai beruházások teljes volumenének nagy része ugyanakkor vállalati összeolvadásokból és a felvásárlásokból származik.

Összeolvadások és felvásárlások

Magyarországon a legnagyobb kínai befektetési ügylet a BorsodChem felvásárlása volt. 2010–2011-ben a vegyi alapanyagokat gyártó magyarországi céget felvásárolta a kínai Wanhua Csoport. A tranzakció értéke 1,263 milliárd euró volt. Ez volt a legnagyobb kínai felvásárlás Magyarországon, de az egész KKE-régióban is.³⁷ A tranzakció keretében a Wanhua Csoport felvásárolta a BorsodChem valamennyi részvényét, illetve segített a vállalatnak likviditási problémái kezelésében. A BorsodChem adósság állományának átszervezését a Bank of China 900 millió euróval támogatta, emellett 200 millió eurót biztosított a műszaki reformokra, valamint a napi működés finanszírozásához.³⁸

2014-ben a Wanhua Kazincbarcikán létrehozta a Kína–Magyarország BorsodChem Gazdasági és Kereskedelmi Együttműködési Zónát. 2016-ban a kínai kormány a projektet nemzeti szintű kereskedelmi és gazdasági együttműködési zónának minősítette. Megalapítása óta az együttműködési zónaként működő ipari park határozottan reagált a BRI stratégiájára és a kapcsolódó politikákra. Az ipari park aktív módon együttműködött a kormányzati ügynökségekkel és az érintett hivatalokkal a beruházási helyszínek értékelésében. Az együttműködési zónában letelepült vállalatok összesen 2,391 milliárd USD-t fektettek be. A 2011. évi 700 millió eurós éves kibocsátás 2016–2018-ra 1,4–1,7 milliárd euróra nőtt. A nemzeti szintű együttműködési zóna a régióban 3600 munkahelyet hozott létre.

34 Ismeretlen, „Li Keqiang (Li Kö-csiang) miniszterelnök-helyettes magyarországi látogatása alkalmából Gao Jian (Kao Csien) nagykövet asszony válaszol a Xinhua (Hszinhua) kínai hírügynökség tudósítójának kérdéseire.”, <http://www.chinaembassy.hu/hu/xwdt/t927039.htm>

35 MTI, „Kína Magyarország legfontosabb Európán kívüli külkereskedelmi partnere”, <https://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/tajekoztatasert-es-magyarorszag-nemzetkozi-megjelenseert-felelos-allamtitkar/hirek/kina-magyarorszag-legfontosabb-europan-kivuli-kulkereskedelmi-partnere>

36 Chen, „2018. évi jelentés: Magyar üzleti körülmények a kínai vállalkozások szempontjából”, 2018

37 Weidi, Li, „万华正式收购匈牙利宝思德96%股权” [A Wanhua hivatalosan megszerezte a magyar Borsodchem 96%-os részesedését], <http://finance.ifeng.com/roll/20110217/3417654.shtml>

38 Ismeretlen, „A BorsodChem és a Bank of China aláírt egy 1,1 milliárd euró értékű kölcsönmegállapodást”, <http://www.whchem.com/en/newsmedia/news/259.shtml>

Nemzeti szintű, közép- és kelet-európai gazdasági és kereskedelmi közreműködési zónaként az ipari park továbbra is aktívan részt fog venni a befektetések ösztönzésében, a kulturális és oktatási csere programokban a BRI égisze alatt, és támogatni fogja Kína Övezet és Út politikáját Közép- és Kelet-Európában.³⁹

A Bank of China mellett a BorsodChem finanszírozását az MFB és a China Development Bank is segítette egy 79 millió euró értékű kölcsön keretében.⁴⁰

A közelmúltban a BorsodChem felvásárolta a Swedish International Chemical vállalat részvényeinek 100 százalékát. A feltételes felvásárlás értéke körülbelül 925 millió RMB. A Sweden International Chemicals főleg technológiai kutatással és fejlesztéssel foglalkozik. A felvásárlás célja, hogy optimalizálja a vállalat európai K+F kapacitásait.⁴¹

A második legnagyobb kínai befektető Magyarországon a Huawei Technology Hungary Kft. Kínában a Huawei az egyik legnagyobb magánvállalatnak számít, amely infokommunikációs technológiai megoldásokat és eszközöket értékesít. A cég összességében 1,2 milliárd USD értékben fektetett be eddig Magyarországon, és a jövőben további beruházásokat tervez.⁴² A Huawei 2005-ben kezdte üzleti tevékenységét Magyarországon, ezzel az egyik úttörő cégnek számított.⁴³ Négy évvel később a Huawei beindította első európai Ellátási és Logisztikai Központját, az okostelefonok kivételével a Huawei portfóliójában levő valamennyi termékből szállítanak innen 55 különböző rendeltetési helyre. 2013-ban a Huawei volt az első olyan kínai vállalat, amely stratégiai együttműködési megállapodást írt alá a magyar kormánnyal. Ugyanebben az évben a Huawei megnyitotta bővített logisztikai központját Biatorbágyon. A Huawei-nek 300 alkalmazottja van a budapesti központban, és összesen 2 000 személyt foglalkoztat országos szinten.

2019-ben az Innovációs és Technológiai Minisztérium aláírt egy szándéknyilatkozatot abból a célból, hogy megerősítse a kínai telekommunikációs óriáscég, a Huawei szerepét az ország infokommunikációs technológiai szektorának fejlesztésében.⁴⁴

A befektetés nagyságát illetően Magyarországon a harmadik legnagyobb kínai vállalat a Sichuan Bohong Csoport, amely 2012-ben vásárolta fel a Wescast Industries-t egy 2,45 milliárd dolláros ügylet keretében (az észak-amerikai és ázsiai leányvállalatokat is beleértve). A Wescast Industries egy autóipari alkatrészgyártó, amely többek között turbófeltöltőket állít elő. A Wescast Industries vállalatnak vi-

39 Kína külföldi gazdasági és kereskedelmi együttműködési zónája, „Kína–Magyarország Borsodchem Gazdasági és Kereskedelmi Együttműködési Zóna”, <http://www.coczh.org/news/content-262378.aspx>

40 Ismeretlen, „79 millió euró értékű kölcsönmegállapodások a Magyar Fejlesztési Bank és a China Development Bank (CDB) között”, <https://www.mfb.hu/en/announcements/loan-agreements-worth-eur-79-million-between-hungarian-development-bank-zrt-and-the-china-development-bank-cdb-n888>

41 Ismeretlen, „Wanhua Chemical: Alárendelt cég 925 millió jüanért felvásárolja a Swedish International Chemical 100 százalékos tulajdonát”, <https://www.yicai.com/news/100278387.html>

42 MTI, „Bővít a Huawei Magyarországon”, <https://autopro.hu/szolgaltatok/Bovit-a-Huawei-Magyarorszag/29313/>

43 Ismeretlen, „Bemutatókozás”, <http://huawei.hu/bemutakozas/>

44 MTI, „A jövőben a Huawei is részt fog venni a magyar mérnökök képzésében”, <https://www.kormany.hu/en/ministry-for-innovation-and-technology/news/huawei-to-also-take-part-in-training-of-hungarian-engineers-of-the-future>

lágszerte hét üzeme van, magyar leányvállalata Oroszlányban található. A Wescast Hungary több mint 1200 főt foglalkoztat, és összességében 70 millió eurót fektetett be Magyarországon. 2017-ben a Wescast Hungary bővítette termelési kapacitását, és létrehozott egy új, 7000 m²-es megmunkáló csarnokot. Ugyanebben az évben a Wescast Hungary és a magyar kormány stratégiai partnerségi megállapodást írt alá Csungkingben, Kínában.

2012 után több kínai multinacionális cég jelent meg Magyarországon. Csen úr szerint a cégnyilvántartásban szereplő dátumok alapján a kínai vállalatoknak közel fele 2011 után lépett be a magyar piacra. Bizonyos értelemben ez a BRI-nek, illetve Kína és a közép- és kelet-európai európai országok közti együttműködésnek az eredménye.⁴⁵ A BYD Electric & Bus Hungary Ltd. a BYD Company Ltd. leányvállalata. A BYD Company Ltd. Kína egyik legnagyobb vállalata, amely sikeresen terjeszkedett globálisan, és jelenleg több mint 50 országban és régióban van jelen. Az újratölthető akkumulátor technológiákra szakosodott cég vezetőnek és úttörőnek számít több high-tech szektorban, beleértve a nagy hatékonyságú gépkocsikat, az elektromos tömegközlekedést, a környezetbarát energiatárolást, a megfizethető napenergiát, az információs technológiát, valamint késztermékek előállítását más cégek számára (ODM-szolgáltatások). A vállalatot jegyzi a hongkongi és a sencseni értéktőzsdén. A BYD magyar leányvállalata a BYD Electric & Bus Hungary Ltd. (BYD Bus). A BYD Bus elektromos buszokat gyárt Komáromban. A vállalat több mint 20 millió euró értékben hajtott végre beruházást, és több mint 250 alkalmazottat foglalkoztat. Az üzem a BYD első buszgyára Európában, ahonnan elektromos járművek kerülnek majd az európai piacra.

Zöldmezős és barnamezős beruházások

A **China Railway Group Limited (CREG)** a térségben elsősorban a Budapest-Belgrád vasútfejlesztésben érdekelt, amely a BRI egyik zászlóshajó projektjének számít. A fejlesztési terv egy 350 km-es gyorsvasút pálya kialakítását célozza Budapest és a szerb főváros, Belgrád között. A projekt lehetőséget biztosít a China Railway számára, hogy referenciát szerezzen Európában.

Az autógumi vulkanizáló formák világszinten legnagyobb gyártójának számító **Himile Csoport** megnyitotta európai szolgáltató- és gyáregységét. A Himile fő megrendelői a Bridgestone, a Michelin, a Goodyear és a Continental.⁴⁶ A Himile Europe Manufacturing Kft. („Himile Europe”) a Himile Csoport magyarországi leányvállalata 2016-ban barnamezős beruházást hajtott végre Székesfehérváron. A cégnyilvántartásban szereplő adatok szerint a Himile Europe 32 személyt foglalkoztat, 2018-ban pedig több mint 1,2 milliárd forint árbevételt ért el.

Az **Express Luck (Shenzhen) Industries** egy televíziók gyártásával foglalkozó sencseni cég, amelynek két magyar leányvállalata van: az Express Luck Electric Kft. és az Express Luck Industrial Kft. Az Express Luck fő üzleti tevékenysége olyan elektronikus

45 Chen, „2018. évi jelentés: Magyar üzleti körülmények a kínai vállalkozások szempontjából”, 2018.

46 Ismeretlen, „Vállalati Profil”, <http://www.himile.com/en/JtDetail.aspx?sid=61B246BE086B2DF5>

termékek tervezése és gyártása, mint például az LCD-, a PDP- és az okostelevízió. Magyarországon az Express Luck felvásárolt egy üzemet Szigetszentmiklóson, ahonnan az összeszerelést követően az európai piacra szállítják a termékeket.

A **China Machinery Export and Import Ltd. („CMC”)** állami tulajdonban levő nagyvállalat, amely a China General Technology leányvállalataként működik. A CMC fő üzleti tevékenységei a következők: nemzetközi mérnöki projektek, berendezések gyártása és járművek adás-vétele. 2019-ben a CMC felvásárolt három magyar projektvállalatot abból a célból, hogy fotovoltaiikus energiatermelő üzemet hozzon létre Kaposváron. A 100 millió euró értékű zöldmezős beruházás hivatalosan 2019 júniusában indult, a projekt a CMC első európai beruházása. 2019-ben a CMC és az Innovációs és Technológiai Minisztérium aláírt egy szándéknyilatkozatot továbbbi magyarországi beruházásokról 1 milliárd euró értékben.⁴⁷

Vegyesvállalatok

A **BBCA Szolnok Biochemical Co., Ltd. (BBCA)** a világ legnagyobb citromsavgyártója és ipari kukorica feldolgozó vállalata. A BBCA Group a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. és a Szolnoki Ipari Park Kft. segítségével egy kínai–magyar vegyesvállalatot alapított Szolnokon. A vegyesvállalat helyi nyersanyagokból fog előállítani citromsavat, keményítőt és PLA nevű műanyagot.⁴⁸ A BBCA szabadalmaztatott technológiát és gépeket fog mindehhez biztosítani. A vegyesvállalat tulajdonosa közel 51 százalékban a BBCA, 45,15 százalékos tulajdoni hányaddal az MFB Invest Zrt. rendelkezik, a maradék 3,85 százalék pedig a Szolnok Ipari Park Kft. tulajdonában van. A projekt keretében a kínai fél fogja biztosítani a technológiát, illetve Magyarországra szállítani a biokémiai eszközöket.⁴⁹ A legfrissebb információk szerint többéves tervezés után a projekt végül megvalósul Szolnokon.⁵⁰

2017-ben a Magyar Posta, valamint a ZTO Express és a Ningbo Talent vállalat a Budapesten tartott kínai – közép-európai csúcstalálkozón aláírtak egy megállapodást egy 3 millió eurós kezdő tőkével rendelkező kínai–magyar vegyesvállalat létrehozásáról.⁵¹ Két évvel később megalakult a **China-European Supply Chain Zrt.**

A magyarországi székhelyű kínai vállalatok fejlődése hozzá fog járulni a magyar gazdaság növekedéséhez is. A kínai vállalatok egyrésről új technológiát, másrésről kínai tőkét hoznak az országba. Mindezzel nagymértékben hozzájárulnak a magyar nemzetgazdaság fejlődéséhez, valamint munkalehetőségeket teremtenek a helyi lakosok számára.

47 中国拟在建项目网, “中国通用技术集团中机公司投资匈牙利考波什堡100MW光伏电站项目正式启动” [A China General Technology Group Zhongji Vállalata befektetett a Magyarországon levő, kaposvári 100 MW-os fotovoltaiikus erőmű projekt felépítésébe], <http://www.bhi.com.cn/ydyl/gwdt/51671.html>

48 Ismeretlen, „BBCA Szolnok Biochemical Co.,Ltd.”, <http://www.bbcagroup.com/e/action/ShowInfo.php?classid=99&id=374>

49 Dzindzisz Sztéfan, „Nagy titokban, de csak elkezdtek a kínai óriásberuházást Szolnokon”, https://hvg.hu/gazdasag/20190620_kinai_citromsavgyar_beruhazas_szolnok_bbca

50 Dzindzisz Sztéfan, „Nagy titokban, de csak elkezdtek a kínai óriásberuházást Szolnokon”, https://hvg.hu/gazdasag/20190620_kinai_citromsavgyar_beruhazas_szolnok_bbca

51 Magyar Posta, „KÍNAI–MAGYAR VEGYESVÁLLALATOT ALAPÍT A MAGYAR POSTA”, https://www.posta.hu/news/magyar_posta_establishes_a_chinese_hungarian_joint_venture

Magyar befektetések Kínában

E fejezet bemutatja azokat a magyar vállalatokat, amelyek üzleti tevékenységet folytatnak Kínában. Számos magyar cég érdeklődik a hatalmas kínai piac iránt. A Kínai Népköztársaság budapesti nagykövetségének információi alapján Magyarország összességében 350 millió USD-t fektetett be eddig Kínában, elsősorban a szennyvízkezelés, az építőanyag-gyártás és a tejtermék-feldolgozás terén.⁵² A Keleti Nyitás politikájával összhangban a magyar kormány szorgalmazza azt is, hogy a magyar vállalatok külföldön is terjeszkedjenek. A Kína Nemzetközi Export Kiállítás alatt Orbán Viktor miniszterelnök kijelentette, hogy *„a magyar vállalatoknak lesz helyük Kínában”*. Habár a kínai vállalatok európai jelenléte gyakoribb, nagyszerű példák vannak olyan magyar vállalkozásokra is, amelyek sikeresen léptek be a kínai piacra.

Az egyik ilyen vállalkozás a magyar szennyvízkezelő cég, az Organica Water, amely kifejezetten innovatív üzleti tevékenységet folytat morális, fenntarthatósági és városrendezési szempontok figyelembe vétele mellett. Ezek alapján az említett magyar szennyvíztisztító vállalatot választottam ki, hogy Bodnár Attilával, a vállalat alapítójával és alelnökével részletes interjút készítssek kínai terjeszkedésükre vonatkozóan.

Bodnár Attila a vele készített interjúban kiemelte, hogy kínai terjeszkedésük 2009-ben kezdődött. Bodnár úr elmondta, hogy mielőtt hosszabb időre Kínába költözött, több látogatást is tett az országban. Ugyanakkor felismerte, hogy a bizalom kiépítése kulcsfontosságú elem a kínai partnerekkel történő együttműködésben, amit nem lehet telefonon keresztül megtenni. *„Kína egy másik univerzum, az embernek be kell bizonyítania személyes elkötelezettségét, alázatosnak kell lennie, és tőkével kell rendelkeznie ahhoz, hogy üzleti tevékenységet tudjon elindítani az országban.”* 2013-ban Bodnár Attila Kínába költözött feleségével együtt, ami mutatja elkötelezettségüket a szennyvízkezelési üzlet fejlesztése iránt. Első lépésként Bodnár úr egy vegyesvállalatot hozott létre (Joint Venture Shenzhen Organica Enviroment Technology) helyi kínai partnerekkel együttműködésben. 2010-ben a vegyesvállalat egy szennyvízkezelő üzemot épített a Foxcon részére, FBAS technológia felhasználásával.

Bodnár úr rámutatott arra, hogy az Organica Water egy komplex ökológiai megoldás révén innovatív szennyvíztisztító technológiát ajánl. Jelenleg az Organica világszerte több mint 110 létesítménnyel rendelkezik 16 országban. Kínában jelenleg 20 projektje fut 5 különböző üzemben (Sicsiacsuang, Hopej, Vuhan, Sanghaj, Sencsen) ahol bevezették a cég innovatív szennyvízkezelő megoldását.

2018-ban az Organica további tőkét vont be a CITIC Capital-tól és Idinvest Partners-től a CITIC Capital Silk Road Fund és az Electranova Capital I Fund révén. A kínai, állami tulajdonban levő CITIC Silk Fundot a CITIC Capital Holdings Limited hozta létre és ugyanez a cég menedzseli. A CITIC Silk Fund eurázsiai befektetésekre koncentrál, szem előtt tartva az energiahatékonyság, az élelmiszer- és vízbiztonsági szempontjait.

52 Ismeretlen, „Li Keqiang (Li Kö-csiang) miniszterelnök-helyettes magyarországi látogatása alkalmából Gao Jian (Kao Csien) nagykövet asszony válaszol a Xinhua (Hszinhua) kínai hírügynökség tudósítójának kérdéseire”, <http://www.chinaembassy.hu/hu/xwdt/t927039.htm>

2010 és 2016 között a Kínába exportáló magyar vállalatok száma 50 százalékkal nőtt, és ezer körülire tehető.⁵³ Ahogyan az az alábbi táblázatban látható (amely nem teljes körű), rengeteg magyar vállalat van, amelyet érdemes megemlíteni a tanulmányban.

2. táblázat

Vállalat neve	Üzleti tevékenysége	A vállalat alapításának dátuma / az aláírt együttműködésre vonatkozó dokumentum dátuma	A becsült befektetés értéke
Aquaprofit Zrt.	Terminálvíz	2010	n/a
Back és Rosta Kft.	Adatbiztonsági szolgáltatások	2009	n/a
Innomed Zrt.	Orvosi berendezések	2005	n/a
Tradeland Kft.	Szakmai tanácsadás	1999	n/a
Biocare Bio-Medical Equipment Co. Ltd ⁵⁴	Orvosi diagnosztikai műszerek	2012	n/a
EPS Global Zrt ⁵⁵	Közlekedési szolgáltatás	2017	14,5 millió RMB részvénytőke
OTP képviseleti iroda	Banki szolgáltatások	2017	nincsenek üzleti műveletek
Gedeon Richter Rxmidas Joint Venture Co. Ltd.	Gyógyszeripar	2010	n/a

53 Lukács Eszter, Völgyi Katalin, „Kína–Magyarország gazdasági kapcsolata az Egy övezet, egy út tükrében”, 10.

54 Ismeretlen, „Hazai eszközök a kínai kórházaknak”, <http://www.medmonitor.hu/piac-es-szabalyozas/hazai-eszkozok-a-kina-i-korhazaknak-20140420>

55 BG, „Magyar cég fejlesztett okosparkolást Kínában”, https://index.hu/gazdasag/2018/12/12/magyar_ceg_fejlesztett_okos_parkolast_kinaban/

Konklúzió

A stabil politikai kapcsolatoknak köszönhetően a magyar fél kész arra, hogy fejlessze az együttműködést a két ország között a BRI és a 16+1 platform révén. A BRI Magyarország számára új lehetőségeket teremtett, mivel a Kezdeményezés révén Magyarország a kínai befektetők előtt is reflektorfénybe került. Kína kész stratégiai partnerségi kapcsolatot fenntartani Magyarországgal. Ugyanakkor sokféle vélemény létezik a BRI-vel kapcsolatban. Az Övezet és Út nem fenyegetést, hanem lehetőséget jelent mind Kína, mind Magyarország számára.⁵⁶ Véleményem szerint a Kezdeményezés új lehetőségeket teremt a BRI útvonalának mentén elhelyezkedő országok és a 17 közép- és kelet-európai ország számára.

2019-ben a magyar kormány bejelentette, hogy a Budapest-Belgrád vasúti projekt pályázatán egy olyan konzorcium lett győztes, amelybe beletartozik a China Railway Electrification és a China Railway Tiejuiju Kft. 2019 júniusában a felek aláírták vasútvonal fejlesztéshez kapcsolódó beszerzésre vonatkozó szerződést (EPC). A Budapest–Belgrád vasútfejlesztési projekt egy teljes beszállítói láncot fog Magyarországra hozni, amely erősíti majd a helyi gazdaságot. A projektben részt vehetnek a helyi magyar vállalatok is. Továbbá az építkezéshez szükséges nyersanyagok és egyéb termékek beszerzése is helyben történhet, ezzel is támogatva a magyar gazdaságot.

A magyar Keleti Nyitás politikájával célkitűzéseivel összhangban egyre több kínai vállalat döntött úgy, hogy ebbe az országba fektet be. Magyarország folyamatosan üdvözi a kínai partnereket. Az eredmények ugyanakkor azt is jelzik, hogy Magyarország befektetőbarát üzleti környezetet kínál. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter szerint, a Keleti Nyitás politikája nemcsak a magyar termékek és szolgáltatások külföldi piacokon történő fokozott megjelenését segíti elő, hanem a tőkeerős ázsiai vállalatok magyarországi befektetéseit is támogatja.⁵⁷

Összefoglalva, a Keleti Nyitás politikája átfedésben van a BRI-vel, mivel mindkét ország célja a gazdasági együttműködés bővítése. A Kína és Magyarország közti kereskedelmi forgalom meghaladta a közelmúltban a 9 milliárd USD-t. Együttműködés tapasztalható a pénzügyi integráció terén is. A Bank of China (Hungária) segítségével Magyarország kínai valutában denominált kötvényeket bocsátott ki. A China Construction Bank és egy másik kínai bank pedig a közeljövőben fog létrehozni fiókirodát Magyarországon.

Végül megemlítendő, hogy a kétoldalú politikai kapcsolatokat az optimizmus jellemzi, már pedig a kínai befektetők előnyben részesítik az olyan országokat, ahol a politikai helyzet stabil. Ezért a jövőben Magyarország növekvő érdeklődésre számíthat a kínai befektetők részéről.

56 Xinhua Net, 2019, „习近平会见匈牙利总理欧尔班” [Hszi Csin-ping találkozik Magyarország miniszterelnökével, Orbán Viktorral], http://www.xinhuanet.com/2019-04/25/c_1124416683.htm

57 MTI, „A külügyminiszter ecseteli, hogy a keleti nyitás politikája hogyan hoz új befektetőket Magyarországra”, <http://abouthungary.hu/news-in-brief/foreign-minister-highlights-how-the-eastern-opening-policy-is-bringing-new-investors-to-hungary/>

Irodalomjegyzék

- A BorsodChem és a Bank of China aláírt egy 1,1 milliárd euró értékű kölcsönmegállapodást. A letöltés ideje: 2019. augusztus 7. <http://www.whchem.com/en/newsmedia/news/259.shtml>
- A China-Central And Eastern Europe Fund és a Magyar Export-Import Bank aláírt egy pénzalapjegyzési megállapodást. 2017. *Sino-CEEF*. <http://www.sinoceef.com/zh-hans/news/34>.
- A jövőben a Huawei is részt fog venni a magyar mérnökök képzésében, 2019. *MTI*. A letöltés ideje: 2019. szeptember 7. <https://www.kormany.hu/en/ministry-for-innovation-and-technology/news/huawei-to-also-take-part-in-training-of-hungarian-engineers-of-the-future>
- Az MFB aláír egy 79 millió eurós hitelcsomagot kínai partnerével, *Budapest Business Journal*. A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. https://bbj.hu/business/mfb-signs-eur-79-mln-credit-pact-with-chinese-peer_132934
- Az MFB és a Bank of China aláírt egy közös szándéknyilatkozatot a pandakötvény kibocsátásáról: Az MFB készül arra, hogy belépjen a kínai tőkepiacra. A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. <https://www.mfb.hu/en/announcements/mfb-and-bank-of-china-sign-memorandum-of-understanding-on-panda-bond-issue-mfb-preparing-entry-to-chinese-capital-market-n968>
- A Wanhua aláírja a pénzügyi megállapodást a kínai és a magyar miniszterelnök jelenlétében, (2019). 万华微视界. A letöltés ideje: 2019. augusztus 5. <https://www.yclmall.com/article/201712/32048.html>.
- BBCA Szolnok Biochemical Co., Ltd., a letöltés ideje: 2019. szeptember 21. <http://www.bbcagroup.com/e/action/ShowInfo.php?classid=99&id=374>
- Bemutakozás, a lehívás dátuma: 2019. szeptember 7. <http://huawei.hu/bemutakozas/BÉT>, A Budapesti Értéktőzsde bejelenti a Bank of China 2020-ban esedékes struktúrált kötvényeinek jegyzését. A letöltés ideje: 2019. június 14. <https://www.bse.hu/About-Us/Press-Room/Press-Releases/budapest-stock-exchange-announces-listing-of-bank-of-china-structured-notes-due-2020>
- BG, Magyar cég fejlesztett okosparkolást Kínában. A letöltés ideje: 2019. szeptember 21. https://index.hu/gazdasag/2018/12/12/magyar_ceg_fejlesztett_okos_parkolast_kinaban/
- Bővít a Huawei Magyarországon, 2019. *MTI*, a lehívás dátuma: 2019. szeptember 7. <https://autopro.hu/szolgaltatok/Bovit-a-Huawei-Magyarorszagon/29313/>
- Chen, Xin. 2018. évi jelentés: *Magyar üzleti körülmények a kínai vállalkozások szempontjából*. Budapest (2018).
- Dzindzisz Sztefan. 2019. „Nagy titokban, de csak elkezdtek a kínai óriásberuházást Szolnokon”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 21. https://hvg.hu/gazdasag/20190620_kinai_citromsavgyar_beruhazas_szolnok_bbca
- Együttműködés a Fudan Egyetemmél. 2018. *Budapest Corvinus Egyetem*. https://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=31637&no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=35869&cHash=8ae0c0cb8f1b9d45d56b50140a557e75.
- Éltető Andrea, Völgyi Katalin. n. d. „Keleti Nyitás” a számok tükrében – *Külkereskedelem Ázsiával*.

-
- Domokos Erika. „A magyar cég épít gyárat Kínában” (frissítve), (2019)., https://www.napi.hu/nemzetkozi_vallalatok/a_magyar_allam_gyarat_epit_kinaban.683973.html
- Hanemann, Thilo et.al, „A kínai FDI Európában: 2018. évi trendek és az új szűrési politikák hatása”, A letöltés ideje: 2019. augusztus 5. <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018>
- Hazai eszközök a kínai kórházaknak, (2019). A letöltés ideje: 2019. szeptember 21. <http://www.medmonitor.hu/piac-es-szabalyozas/hazai-eszkozok-a-kina-korhazaknak-20140420>
- Himile Vállalati Profil, 2019. szeptember 7. <http://www.himile.com/en/JtDetail.aspx?sid=61B246BE086B2DF5>
- Ismeretlen, „一带一路”规划（双语全文）[Az „Egy övezet, egy út” terve (kétnyelvű)]. A letöltés ideje: 2019. június 25. http://language.chinadaily.com.cn/2015-03/30/content_19950951.htm
- Kína külföldi gazdasági és kereskedelmi együttműködési zónája. 2019. „Kína–Magyarország BorsodChem Gazdasági és Kereskedelmi Együttműködési Zóna”, a letöltés ideje: 2019. augusztus 7. <http://www.cocz.org/news/content-262378.aspx>
- Kína Magyarország legfontosabb Európán kívüli külkereskedelmi partnere, (2019). *MTI*. A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. <https://www.kormany.hu/hu/kulgzdasagi-es-kulugyminiszterium/tajekoztataser-es-magyarorszag-nemzetkozi-megjeleseert-felelos-allamtitkar/hirek/kina-magyarorszag-legfontosabb-europan-kivuli-kulkereskedelmi-partnere>
- KÍNAI–MAGYAR VEGYESVÁLLALATOT ALAPÍT A MAGYAR POSTA. 2017. *Magyar Posta*. https://www.posta.hu/aktualitasok/kinai_magyar_vegyesvallatot_alapit_a_magyar_posta.
- Li, Keqiang (Li Kö-csiang) miniszterelnök-helyettes magyarországi látogatása alkalmából Gao Jian (Kao C sien) nagykövet asszony válaszol a Xinhua (Hszinhua) kínai hírügynökség tudósítójának kérdéseire. (2012). A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. <http://www.chinaembassy.hu/hu/xwdt/t927039.htm>
- Li, Xing. n. d. *Kína Egy övezet, egy út kezdeményezésének feltérképezése*.
- Liu, Hongzhong, és Hanyin Guo. n. d. *Selyemút Gazdasági Övezet és a kínai–magyar együttműködés a 16+1 együttműködés keretében*.
- Lukács Eszter, Völgyi Katalin, „Kína–Magyarország gazdasági kapcsolata az Egy övezet, egy út tükrében”, 10.
- Louis, Chan. „Egy övezet, egy út lehetőségek Közép- és Kelet-Európában”. A letöltés ideje: 2019. augusztus 5. <http://economists-pick-research.hktdc.com/business-news/article/Research-Articles/Belt-and-Road-Opportunities-in-Central-and-Eastern-Europe/rp/en/1/1X000000/1X0A7MSE.htm>
- Magyarország és Kína kapcsolata. (2019). *Kereskedelmi Minisztérium*. a letöltés ideje: augusztus 8. <http://history.mofcom.gov.cn/?bandr=xylyzgdgx>.
- Magyarország és Kína közti kapcsolat. (2019). *Kereskedelmi Minisztérium*. A letöltés ideje: 2019. június 5. <http://history.mofcom.gov.cn/?bandr=xylyzgdgx>.
- Magyar Fejlesztési Bank. A letöltés ideje: 2019. augusztus 5. <https://www.mfb.hu/cn/>

- Magyarország Kormánya, „Kína Magyarország legfontosabb Európán kívüli külkereskedelmi partnere”. A letöltés ideje: 2019. július 19. <https://www.kormany.hu/hu/kulgasztasi-es-kulugyminiszterium/tajekoztatasesert-es-magyarorszag-nemzetkozi-megjeleneseert-felelos-allamtitkar/hirek/kina-magyarorszag-legfontosabb-europan-kivuli-kulkereskedelmi-partnere>
- Magyar Posta. „KÍNAI–MAGYAR VEGYESVÁLLALATOT ALAPÍT A MAGYAR POSTA”, (2017). A letöltés ideje: 2019. szeptember 21. <https://www.posta.hu/news/magyar-posta-establishes-a-chinese-hungarian-joint-venture>
- Matura Tamás. *A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve*. Budapest: Külügyi Szemle. (2012).
- McCombes, Shona. „Hogyan írjunk kutatási módszertant négy lépésben | Példákkal”. *Scribbr*, 2019. A letöltés ideje: 2019. augusztus 5. <https://www.scribbr.com/dissertation/methodology/>.
- MTI, „A külügyminiszter ecseteli, hogy a keleti nyitás politikája hogyan hoz új befektetőket Magyarországra”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 21. <http://abouthungary.hu/news-in-brief/foreign-minister-highlights-how-the-eastern-opening-policy-is-bringing-new-investors-to-hungary/>
- MTI, „Orbán találkozik a kínai külügyminiszterrel, dicséri a barátságot és a partnerséget”, A letöltés ideje: 2019. június 22. <https://hungarytoday.hu/orban-meets-chinese-foreign-minister-praises-friendship-and-partnership/>
- Szunomár Ágnes. *A magyar és kínai gazdasági kapcsolatok és lehetőségek az „Egy övezet, egy út” Kezdeményezés tükrében*. Budapest, Kína–KKE Intézet Nonprofit Kft, (2017).
- Valbona, Zeneli. „Kína európai befektetései térképe”. A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. <https://thediplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/>
- Wanhua Chemical: Alárendelt cég 925 millió jüanért felvásárolja a Swedish International Chemical 100 százalékos tulajdonát. A letöltés ideje: 2019. szeptember 7. <https://www.yicai.com/news/100278387.html>
- Weidi, Li. 万华正式收购匈牙利宝思德96%股权. [A Wanhua hivatalosan megszerezte a magyar BorsodChem 96 százalékos részesedését], (2011). A letöltés ideje: 2019. augusztus 7. <http://finance.ifeng.com/roll/20110217/3417654.shtml>
- Xinhua Net. 习近平会见匈牙利总理欧尔班 [Hszi Csin-ping találkozik Magyarország miniszterelnökével, Orbán Viktorral] (2019). http://www.xinhuanet.com/2019-04/25/c_1124416683.htm
- Zhuan, Ti. Az MFB stratégiai partnerként működik közre a magyarországi befektetésekben, *China Daily*, (2017). A letöltés ideje: 2019. augusztus 4. http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2017-05/14/content_29339617.htm
- 79 millió euró értékű kölcsönmegállapodások a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. és a China Development Bank (CDB) között. (2017). *Magyar Fejlesztési Bank*. <https://www.mfb.hu/en/announcements/loan-agreements-worth-eur-79-million-between-hungarian-development-bank-zrt-and-the-china-development-bank-cdb-n888>
- 79 millió euró értékű kölcsönmegállapodások a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. és a China Development Bank (CDB) között. A letöltés ideje: 2019. augusztus 7. <https://www.mfb.hu/en/announcements/loan-agreements-worth-eur-79-million-between-hungarian-development-bank-zrt-and-the-china-development-bank-cdb-n888>

—帶一路”+“向东开放”助推两国合作升级 [Az Egy övezet, egy út + a keleti nyitás fel-
pörgeti az együttműködést a két ország között]. A letöltés ideje: 2019. június 14.
[http:// history.mofcom.gov.cn/?bandr=xylyzgjmhzqk](http://history.mofcom.gov.cn/?bandr=xylyzgjmhzqk)

中国拟在建项目网, “中国通用技术集团中机公司投资匈牙利考波什堡100MW光伏电站项目正式动工” [A China General Technology Group Zhongji Vállalata befektetett a Magyarországon levő, kaposvári 100 MW-os fotovoltaiikus erőmű felépítésébe]. A letöltés ideje: 2019. szeptember 21. <http://www.bhi.com.cn/ydyl/gwdt/51671.html>

中国银行协助匈牙利发行首支主权熊猫, [A Bank of China segít Magyarországnak az első szuverén pandakötvény kibocsátásában], a lehívás dátuma: 2019. június 14.
http://www.bankofchina.com/aboutboc/bi1/201707/t20170726_9859565.html

匈牙利再次成功发行主权熊猫债 [Magyarország szuverén pandakötvényeket bocsátott ki ismét sikeresen] 中国金融网. A letöltés ideje: 2019. június 14. <http://www.china-ceec.org/chn/sbhz/t1625247.htm>

Köszönetnyilvánítás

Először is meg szeretném köszönni a Kína–KKE Intézetnek és a Külügyi és Külgazdasági Intézetnek a kínai–magyar kapcsolatok 70. évfordulója alkalmából készülő tanulmányokra vonatkozó felhívást, valamint hogy lehetőséget biztosítottak számomra jelen munkám közzétételére.

Külön szeretném megköszönni a Kínai Társadalomtudományi Akadémia adjunktusának, Csün Cse-Manak a számomra nyújtott útmutatást, támogatást és a bizalmat.

A GAZDASÁGI KAPCSOLATOK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁG ÉS KÍNA KÖZÖTT AZ 1990-ES ÉVEK ELEJE ÓTA

LOSONCZ MIKLÓS – VAKHAL PÉTER

Összefoglalás: E tanulmány célja¹ a Kína és Magyarország közötti gazdasági kapcsolatok alakulásának áttekintése az 1990-es évek eleje óta eltelt időszakban. Ennek a kezdete egybeesett Magyarország piacgazdaságra való áttérésével, ami gyökeresen új feltételeket teremtett, s megnövelte az ország külső mozgásterét; míg vége 2018-ra tehető. Az elemzés tárgya a kétoldalú külkereskedelem és a globális értékláncokba való integrálódás. Ennek kapcsán az írás áttekintette Kína változó helyét és szerepét Magyarország, illetve Magyarország (sokkal szerényebb) jelentőségét Kína külgazdasági kapcsolataiban. A tanulmány vezérfonala a bilaterális gazdasági kötelékeknek a magyar gazdaság korszerűsítéséhez, illetve Kína külgazdasági, azon belül kelet-európai stratégiájához történő hozzájárulás. A tanulmány feltárta a gazdaságpolitika, kiemelten a külgazdasági politika (Magyarország esetében a piacgazdaságba való átmenet és az európai uniós csatlakozás, Kína esetében a politikai változások), valamint a kétoldalú gazdasági kapcsolatok egyes fordulópontjai közötti összefüggéseket. A tanulmány műfaja széles körű szakirodalmi háttérrel alátámasztott kvantitatív elemzés, amiből gazdaságpolitikai következtetések levonására került sor. A kutatási módszer a kétoldalú kereskedelemre és az értékláncokra vonatkozó statisztikai adatokon alapuló mutatószámok elemzését foglalta magába. Az adatok forrása a Központi Statisztikai Hivatal, a Magyar Nemzeti Bank és Eurostat adatbázisa volt. A jelentés legfőbb újszerű eleme a kínai-magyar külkereskedelem hozzáadottérték-tartalmának új statisztikai módszerek segítségével történő vizsgálata volt. Az ebből levont egyik leglényegesebb következtetés az, hogy a Kína és Magyarország közötti kereskedelem a 2010-es évekre elérte a stabilitás és az önfenntartás kritikus szintjét. Jövőbeli fejlődését elsődlegesen gazdasági és nem politikai tényezők alakítják, következésképpen az nem függ politikai döntésektől, bár a politikai támogatás pozitív hatással lehet rá.

Kulcsszavak: Magyarország, Kína, kivitel, behozatal, globális értékláncok.

1 A tanulmány az MTA-BGE Makrogazdasági fenntarthatósági kutatócsoport keretében, a Magyar Tudományos Akadémia Támogatott Kutatócsoportok Irodája mint munkahely támogatásával készült. Losonczi Miklós a kutatócsoport vezetője, Vakhal Péter a kutatócsoport tagja.

Bevezetés

E tanulmány célja a Kína és Magyarország közötti gazdasági kapcsolatok alakulásának áttekintése és kiértékelése.² Időszzerűségét a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 70. évfordulója adja. Közismert tény, hogy Magyarország a világon az első között ismerte el az 1949. október 1-jén kikiáltott Kínai Népköztársaságot. Bár ez az esemény alkalmat nyújt a kétoldalú gazdasági kapcsolatok történetének a bemutatására, e tanulmány időhorizontja nem fogja át a diplomáciai kapcsolatfelvételt követő hetven évet, hanem csak az 1990-es évek elejétől a jelenig tartó időszakot. Az elemzett időszak kezdete egybeesik Magyarországnak a szocialista gazdasági modellről a nyugati típusú piacgazdaságra való átmenetével, ami kitágította az ország külső mozgásterét.

A tanulmány azon a feltételezésen alapul, miszerint a hosszú távú trendeket meghatározó tényezőkön túlmenően a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat nem csekély mértékben alakítják belföldi politikai döntések, valamint a külső gazdasági és politikai környezet változásai. Ezek a tényezők és kölcsönhatásaik befolyásolhatják a hosszú távú belgazdasági trendeket, gyorsítva vagy lassítva azokat. A két ország közötti gazdasági kapcsolatokat eme összefüggések alapján tárgyaljuk meg. Ez a megközelítés és vezérfonal újszerűnek tekinthető az adott témában fellelhető szakirodalomhoz képest.

Az írás egyfelől Kína változó helyét és szerepét kívánja bemutatni Magyarország külgazdasági kapcsolataiban, másfelől Magyarország (sokkal szerényebb) jelentőségét Kína külgazdasági politikájában. A tanulmány másik vezérfonala a kétoldalú gazdasági kapcsolatok hozzájárulása a magyar gazdaság korszerűsítéséhez és Kína külgazdasági stratégiájához, különösen kelet-európai vonatkozásban. Ennek megfelelően az elemzés feltérképezi a gazdaságpolitika, azon belül a külgazdasági politika (Magyarország esetében a piacgazdaságra való áttérés és az európai uniós csatlakozás, Kína esetében a politikai változások) alakulása, valamint a bilaterális gazdasági kapcsolatok egyes fordulópontjai közötti összefüggéseket.

Ez az írás nem tér ki a Magyarországra érkező kínai működőtőke-befektetésekre, illetve a Kínába irányuló közvetlen magyar befektetésekre és a kétoldalú szolgáltatáskereskedelemre. Ennek fő oka az, hogy e kérdések tárgyalása szétfeszítené a terjedelmi korlátokat. A rendelkezésre álló megbízható adatok szűkösségén túlmenően nagyszámú módszertani kérdés is tisztázásra szorulna.

A rövid bevezetés után a tanulmány vázolja az alkalmazott kutatási módszereket, majd rövid áttekintést ad a vonatkozó szakirodalmakról. A következő fejezet bemutatja a főbb eredményeket, beleértve a kétoldalú kivitelt és behozatalt, a külkereskedelmi mérleget, a kivitel és a behozatal áruszerkezetét, valamint a hozzáadottérték-kereskedelmet. Az utolsó rész az összefoglalást és a következtetéseket tartalmazza.

2 A tanulmány a szerzők „Economic Relations between Hungary and China from the Early 1990s” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása.

Kutatási terv és módszertan

A tanulmány műfaja szakirodalmi áttekintéssel megalapozott multi-kvantitatív elemzés. A Kína és Magyarország közötti kétoldalú gazdasági kapcsolatokról szóló szakirodalom áttekintése a mérföldkövek kiemelésével megalapozza a statisztikai idősorok elemzését. A szakirodalmi áttekintés képezi bizonyos elméleti következtetések levonásával a tanulmány konceptuális-szemléleti keretét.

Az alkalmazott kutatási módszert a kétoldalú kereskedelem statisztikai adatainak az elemzése képezi, amely több hagyományos mutatószám segítségével történik, ahol lehetséges, ott nemzetközi összehasonlításban (Visegrád Csoport). A tanulmány legfőbb újszerű eleme az, hogy új statisztikai módszerek segítségével elemzi a kínai-magyar külkereskedelem hozzáadottérték-tartalmát. A statisztikai adatok elemzéséből politikai és gazdaságpolitikai következtetések kerülnek levonásra.

A tanulmány a következő statisztikai adatbázisokra támaszkodik: az ENSZ Comtrade nemzetközi kereskedelmi statisztikai adatbázisa,³ az Európai Bizottság AMECO makrogazdasági adatbázisa,⁴ valamint a magyar Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa.⁵ Az ENSZ Comtrade adatbázisa összehasonlító adatokat közöl amerikai dollárban Kína külkereskedelméről 1992-től. Konzisztens külkereskedelmi adatok (különösen áruszerkezeti bontásban) kizárólag magyar forrásokból érhetők el az 1992 előtti időszakra. 1992 előtt a magyar külkereskedelmi árak nem tükrözték a piaci viszonyokat. A statisztikai adatokat Magyarország szemszögéből elemeztük a Kínával lebonyolított kivitel és behozatal vonatkozásában egyaránt.

A globális értékláncokra (*Global Value Chains - GVC*) vonatkozó adatok többnyire saját számítások eredményei,⁶ amelyek alapjául a világra kiterjedő becsült input-output táblázatok szolgálnak. Ezek Eoraként ismertek.⁷ A tanulmányban szereplő GVC-indikátorokat a szerzők maguk számították ki. Az adatok az 1990 és 2015 közötti időszak nemzetközi inputáramlásairól adnak információt. Az Eora adatai szofisztikált optimalizálási algoritmusok eredményein alapulnak. Torzíthatnak, de annak mértékéről nincs információ.

3 „Comtrade International Trade Statistics Database,” United Nations, A letöltés ideje: 2019. október 15., <https://comtrade.un.org/>.

4 „Macroeconomic Database AMECO,” European Commission, A letöltés ideje: 2019. október 15., https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco_en.

5 „Adatok,” Központi Statisztikai Hivatal, A letöltés ideje: 2019. október 15., <http://www.ksh.hu/>.

6 A következőkön alapulnak: Manfred Lenzen, Keiichiro Kanemoto, Daniel Moran, and Arne Geschke, “Mapping the structure of the world economy,” *Environmental Science & Technology* 46, no. 15 (2012): 8374–8381.; Manfred Lenzen, Daniel Moran, Keiichiro Kanemoto, and Arne Geschke, “Building Eora: A Global Multi-regional Input-Output Database at High Country and Sector Resolution,” *Economic Systems Research* 25, no. 1 (2013): 20-49.

7 “Eora: Global Value Chain Database,” UNCTAD, A letöltés ideje: 2019. október 15., <https://worldmrio.com/unctadgvc/>.

Magyarország európai uniós csatlakozása után a külkereskedelmi adatgyűjtés módja is megváltozott. 2004 előtt a kivitelre és a behozatalra vonatkozó adatokat a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága rögzítette az országhatárokon. Az EU-ba való belépés óta viszont a nem uniós tagországokkal lebonyolított külkereskedelem adatait a Nemzeti Vám- és Adóhivatal munkatársai a harmadik országokkal közös határokon jegyzik. Az EU határain átmenő, de Magyarország területét nem érintő, harmadik országokkal lebonyolított külkereskedelem adatainak az összegyűjtése a vállalatok kötelező bevallásán alapul. Ez lehet az egyik oka a kétoldalú külkereskedelemre vonatkozó kínai és magyar statisztikai adatok eltérésének. Mindezek ellenére a rendelkezésre álló statisztikai adatok lehetővé teszik a fő tendenciák nagyfokú megbízhatósággal történő bemutatását. E módszertani kérdés alaposabb vizsgálata túlmutat e tanulmány terjedelmi és tartalmi keretein.

A vonatkozó szakirodalom áttekintése

A kínai-magyar gazdasági kapcsolatokra vonatkozó hazai és külföldi szakirodalom eléggé egyoldalú. A kérdést túlnyomóan magyar kutatók vizsgálták, magyar nézőpontból. A nyugat- és közép-európai szerzők ezt a témát kizárólag az EU és Kína, illetve a Visegrádi Csoport és Kína viszonylatában tárgyalták. A kétoldalú gazdasági kapcsolatok aszimmetriájának fényében ez a megközelítés nagyon is érthető. Kínában egészen mostanáig kevesebb figyelmet fordítottak kifejezetten Magyarországra. Magyarország eddig nem önmagában, hanem a közép- és kelet-európai, valamint a balkáni országok kontextusában került a napirendre, többek között a CEE16+1 kezdeményezés keretében (a részleteket lásd később).

Az áttekintett szakirodalmi források először a kétoldalú gazdasági kapcsolatokra hatást gyakorló belső és külső tényezőket határozták meg mind Magyarország, mind pedig Kína szemszögéből. Ezen túlmenően pedig többé-kevésbé részletes időrendi áttekintést közöltek azon politikai, diplomáciai és egyéb események történetéről, amelyek a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat alakították. Erre a kereskedelmi és egyéb gazdasági mutatók megfelelő értékelése miatt volt szükség.

A vonatkozó szakirodalmi források időrendi áttekintése különböző periódusokat ölelt fel. Így lehetővé vált a téma történelmi távlatokba helyezése, ezáltal megfelelő szemléleti keretek kialakítása (1. táblázat). Az alábbi kronológiát és mérőköveket a szakirodalmi források felhasználásával mi határoztuk meg.

1. táblázat
A kínai-magyar kapcsolatok főbb mérföldkövei időrendben⁸

Évek	Magyarország	Évek	Kína
1989-1997	Áttérés a piacgazdaságra	1978-1984	A piaci reformok és nyitás első állomása
1990	Kormányközi kereskedelmi egyezmény	1984-1991	A kifelé forduló fejlődés kibontakozása
1991	Beruházásvédelmi egyezmény	1992-2001	Előrehaladás a reformokban
1995	OECD-tagság	2001	WTO-tagság
1998-2004	Felkészülés az EU-csatlakozásra	2006-2010	A 11. ötéves terv
2005-2010	Az EU-csatlakozás előnyei	2008	Pekingi nyári olimpiai játékok
2003	A magyar miniszterelnök látogatása Kínába	2008-2009	A nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság
2004	Új kormányközi kereskedelmi egyezmény	2012	A CEE16+1 elindítása
2008-2010	A nemzetközi pénzügyi és gazdasági, valamint a szuverén adósságválság	2013	OBOR
2011 – jelenleg	Keleti nyitás	2016	BRI

Megjegyzés: Az időrendi sorrend Kína szempontjából készült.

Magyarországot illetően véleményünk szerint az első szakasz az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején kezdődött el, és 1997-ig tartott. Ennek a fő meghatározója a piacgazdaságra való átmenet volt, amikor létrejöttek a piacgazdaságra jellemző intézmények, tulajdonviszonyok, jogszabályok és mechanizmusok stb. Magyarország az 1995-ben elnyert OECD-tagsággal vált hivatalosan is piacgazdasággá.⁹

⁸ Saját munka, 2019.

⁹ Majoros Pál, *Régiók a világgazdaságban* (Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó és Oktató Részvénytársaság, 2011): 172-245.

A második időszak 1998-tól 2004-ig tartott. Ezekben az években a gazdasági szereplők és a kormány az ország európai uniós csatlakozására készült. Az első két időszakban a külső környezet kedvező volt Magyarországra számára.

A harmadik szakasz 2005-től 2010-ig tartott, amelyre az uniós tagság által nyújtott előnyök kiaknázása nyomta rá bélyegét. A hosszú távú trendeket a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság törte meg, aminek következményeként a magyar GDP 2009-ben 6,6 százalékkal esett vissza.

A negyedik, utolsó szakasz 2011-ben kezdődött és jelenleg is tart. Legfőbb jellemzője a kormányzati külgazdasági politika prioritásainak módosítása, aminek leglényegesebb eleme az úgynevezett keleti nyitás. Ennek középpontjába Kína került.

Kína esetében a fontosabb mérföldkövek határozzák meg a bilaterális gazdasági kapcsolatok történetének szakaszait. Az első mérföldkő a gazdasági reformokra és a világgazdasági nyitásra vonatkozó azon intézkedéseket öleli fel, amelyeket 1978 decemberében jelentettek be a politikai prioritásokban bekövetkezett radikális változások következményeként. Napjaink fogalomrendszerében, utólagosan, ez a piacgazdaságra való áttérés előfutáraként értelmezhető Kínában. Az 1984-től 1991-ig tartó évek a kifelé forduló fejlődés kibontakozásaként írhatók le. Az e tanulmány szempontjából releváns 1992 és 2001 közötti időszakot a reformpolitikában és a világgazdasági nyitásban történő előrehaladás jellemezte.

A második mérföldkővet Kína Kereskedelmi Világszervezetbe (*World Trade Organization* - WTO) való 2001. évi felvétele képezi, ami további lendületet adott az ország korábbi reformok által táplált külgazdasági expanziójának.¹⁰ Kína WTO-tagsága új piaci szegmenseket nyitott a magyar vállalatok számára. (Magyarország 1973-ban csatlakozott a WTO elődjének tekinthető GATT-hoz.) Másrészt a 2006 és 2010 közötti 11. ötéves terv új, potenciális területeket szabadított fel a kétoldalú együttműködéshez. Ez a gyors külgazdasági terjeszkedési szakasz 2008-ig tartott. Ebben az időszakban, 2004-től vette kezdetét az Európai Unió keleti bővülése, aminek eredményeképpen Kína vált az EU elsőszámú gazdasági partnerévé.

A harmadik mérföldkő a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság volt, ami Kínát is elérte, és jelentős lassulást idézett elő gazdasági növekedési ütemében. A válság felgyorsította az exportorientációról a befelé forduló gazdasági növekedési pályára való áttérést.

A negyedik mérföldkő a CEE16+1 keretrendszer kezdeményezése volt, amit a kínai kormányzat indított 2012-ben a Kína és 11 EU-tagállam, valamint 5 balkáni ország (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Cseh Köztársaság, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Macedónia, Montenegró, Lengyelország, Románia, Szerbia, Szlovákia és Szlovénia) közötti együttműködés előmozdítására a befektetések, a szállítás, a pénzügyek, a tudományok, az oktatás és a kultúra területén. A CEE16+1 keret kapcsolódott a 2013-ban bejelentett

10 Fehér Helga, and Poór Judit, „A dinamikus kínai külkereskedelmi növekedés mögött álló tényezők,” in *A felfedező tudomány*, ed. Béla Beszteri (Győr, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2013), https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmanyok/feher_poor.pdf.

Egy övezet, egy út (*One Belt, One Road - OBOR*) elnevezésű nemzetközi infrastruktúrafejlesztési projekthez. 2016-ban a projektet Övezet és Út Kezdeményezésre (*Belt and Road Initiative - BRI*) nevezték át.

A kétoldalú kapcsolatok politikai keretrendszerét a két országban lezajló belső változásokból és az aktuális külpolitikai és gazdasági környezet átalakulásából fakadó hullámhegyek és -völgyek jellemezték. A kínai kulturális forradalom után, az 1960-as években a két ország eltávolodott egymástól.¹¹ Az 1960-as évek végén és az 1970-es években azonban a Magyar Szocialista Munkáspárt és az állam vezetői nem csatlakoztak teljes mellszélességgel a Szovjetunió Kínával való szembenállásához. Ezt a gesztust a kínaiak nagyra értékelték.¹² A belföldi reformokkal összefüggésében 1978-tól a kínai vezetés nagy érdeklődést mutatott a magyar szocialista gazdasági rendszer 1968-ban bevezetett reformja iránt (új gazdasági mechanizmus). Az 1986 és 1990 közötti időszakra kötött hosszú távú kereskedelmi megállapodás kedvező környezetet teremtett a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlesztéséhez.

A piacgazdaságra való áttérés után Közép- és Kelet-Európában a bilaterális kapcsolatok új alapokra helyeződtek. A legfőbb változás a kínai-magyar gazdasági kapcsolatok dezideologizálása volt. A kínai és a magyar fél egyaránt tartózkodott a másik partner belső ügyeibe való (szóbeli és egyéb módon történő) beavatkozástól, aminek nyomán a gazdasági kapcsolatok politikamentessé váltak.¹³ Ennek következtében a két ország közötti kapcsolatokat elsősorban gazdasági tényezők, nem pedig politikai és ideológiai megfontolások formálták. Ez utóbbiak nem, vagy csak csekély szerepet játszottak a kapcsolatok alakulásában. Magyarország uniós csatlakozása nyomán az 1990-ben megkötött kormányközi kereskedelmi megállapodást 2004-ben újabb kormányközi kereskedelmi egyezmény váltotta fel. 1991-ben megállapodást írtak alá a beruházásvédelemről, a következő évben pedig a kettős adóztatás és az adóelkerülés megelőzéséről.

A magyar–kínai gazdasági kapcsolatok történetéről szóló egyik átfogó tanulmány¹⁴ nem csak a külkereskedelemmel, hanem a közvetlen tőkebefektetésekkel és az új kereskedelmi csatornákkal is foglalkozott. Eszerint a Kínába irányuló magyar kivitel számottevő része transznacionális vállalatokon keresztül bonyolódik le, a kivitel és a behozatal áruszerkezete pedig hasonló. A tanulmány egyik lényegi következtetése az, hogy a közvetlen külföldi befektetések nem járulnak hozzá

11 Salát Gergely, „Budapesttől Pekingig, a magyar–kínai kapcsolatok múltja,” *Konfuciusz Krónika* 3, no. 2 (2009): 8-11, http://www.konfuciuszintezet.hu/letoltesek/pdf/Konfuciusz_Kronika_2009-2.pdf.

12 Juhász Ottó, Inotai András and Tóth Barna, „Magyarország Kína-stratégiájának megalapozása,” in *Stratégiai kutatások 2006-2007*, Miniszterelnöki Hivatal - Magyar Tudományos Akadémia, Budapest: Kutatási jelentések (2007): 188, http://www.terport.hu/webfm_send/289.

13 Juhász, Inotai, Tóth, „Magyarország Kína-stratégiájának megalapozása,” 188.

14 Fábrián Attila, Matura Tamás, Nedelka Erzsébet and Pogácsa Zoltán, “Hungarian-Chinese relations: Foreign Trade and investments,” in “Current trends and perspectives in development of China - V4 trade and investment,” eds. Stanislav and Mráz, Katarina Brocková, *Conference proceedings* (March 12-14, 2014): 96-106, http://docs.wixstatic.com/ugd/72d38a_5d656087529146fa955a-ef2f4b0cb4cd.pdf.

Magyarország Kínával szemben felhalmozódott külkereskedelmimérleg-hiányának a csökkenéséhez. Bár az ország érdekelt a külföldi működőtőke-befektetések növelésében, Kína számára Magyarország elhanyagolható célszárnak számít.

Egy másik átfogó jellegű áttekintés Szunomár Ágnes nevéhez fűződik.¹⁵ Az írás a Magyarország uniós csatlakozását követő évek fejleményeinek tárgyalása mellett a politikatörténet mérföldköveit is röviden összefoglalta. A legfrissebb statisztikai mutatók 2009-ből származtak. A tanulmány fontos információs forrásai voltak Magyarország pekingi nagykövetségének éves jelentései. Az írás e tanulmány felfogásától eltérően határozta meg a kétoldalú kapcsolatok mérföldköveit. A cikk nagy része a politikai események és a kétoldalú kapcsolatok alakulásával foglalkozott, és azoknak a bilaterális gazdasági kapcsolatokra gyakorolt hatásait elemezte. Ebben a tekintetben megközelítése hasonlít a jelen tanulmány nézőpontjához.

A 2003 és 2006 közötti időszakban a bilaterális gazdasági kapcsolatok dinamikus fejlődésének Medgyessy Péter, akkori magyar miniszterelnök kínai látogatása ágyazott meg, ami áttörés volt a bizalom helyreállítása szempontjából, és új lehetőségeket nyitott a gazdasági együttműködésben.¹⁶ Magyarország 2004. május 1-jei EU-csatlakozása után egy hónappal a kínai államfő magyarországi látogatásakor a kétoldalú kapcsolatok partnerségi szintre emelkedtek, amit egy gazdasági és együttműködési egyezmény megkötése fémjelzett. A 2007 és 2010 közötti években folytatódott a dinamikus növekedés, amit a diplomáciai és más események is elősegítettek.

Majoros Pál a Magyarország és Kína közötti gazdasági kapcsolatokat a magyar kormány által 2011-ben indított új külgazdasági stratégiája fényében elemezte.¹⁷ Szerinte a mindenkori magyar kormány stratégiájának az alapja az általános politikai preferenciáktól függetlenül egy politikától mentes jövőkép kell, hogy legyen. A stratégiának tartalmaznia kell a hosszú távú célokat és azok megvalósításának fő feltételeit. A kereskedelemben a legfontosabb cél Magyarország jelentős kínai viszonylatú külkereskedelmimérleg-hiányának a csökkentése kell, hogy legyen. A szerző megjelölte azon főbb területeket, ahol a magyar kivitel növelhető lenne (korszerű mezőgazdasági technológiák, élelmiszer-gazdaság, környezetvédelmi technológiák, gyógyszeripar, a vízkezeléshez és az alternatív energiaforrások felhasználásához köthető tudás és technológia). A magyar kiviteli potenciál leginkább a szolgáltatások terén korlátozott. Magyarországnak egyfajta általános hídfővé, valamint logisztikai és pénzügyi központtá kell válnia az olyan kínai vállalatok számára, amelyek az Európai Unióban kívánják bővíteni üzleti tevékenységüket. A kínai működőtőke-befektetések nem fogják lényegesen megváltoztatni a bilaterális kapcsolatok aszimmetriáját. A magyarországi kínai közvetlen befektetések feltehetően jelentősen meghaladják majd a

15 Szunomár Ágnes, „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok alakulása az uniós csatlakozás óta eltelt időszakban,” in *Kína és a Világ*, eds. Inotai András and Juhász Ottó (Budapest: MTA, 2011): 387-409.

Szunomár Ágnes, „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok új szakasza: eredmények és várakozások,” *Külgazdaság* LV (November – December, 2011): 67–85.

16 Juhász, Inotai, Tóth, „Magyarország Kína-stratégiájának megalapozása,” 189.

17 Majoros, *Régiók a világgazdaságban*, 172-235.

Kínába irányuló magyar működőtőke-exportot. A magyar vállalatoknak diverzifikálniuk kell kivitelük regionális megoszlását Kínában, például új régiókat kell felkutatniuk eladásaik növelése érdekében. A Magyarországon élő kínai kolónia (becslések szerint több mint tízezer ember) szintén hozzájárulhat a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséhez. A szakirodalmi források lényegi következtetéseinek nagy részére kitérünk a kétoldalú gazdasági kapcsolatok elemzésekor.

A kétoldalú kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokon túlmenően Magyarország és Kína a globális értékláncokon keresztül is erőteljesen kapcsolódik egymáshoz. Nagyszámú nemzetközi szakirodalmi forrás foglalkozik a GVC-kel. Timmer és szerzőtársai¹⁸ mélységében elemezték a hozzáadottérték-alapú kötelékeket a világkereskedelemben, és igazolták, hogy a kínai hozzáadott érték számottevő része csaknem minden, a háztartások által elfogyasztott végtermékben megtalálható. Ez döntően azzal magyarázható, hogy a 2000-es években a vezető kínai vállalatok képesek voltak egyrészt az egyes felfevőpiacok igényeihez szabni a gyártást, másrészt jelentős mértékben bővíteni termelési, illetve főleg összeszerelési kapacitásaikat. Ez eredményezte a globális értékláncokban azt, hogy Kína a világ gyárává vált.¹⁹ Nemzetgazdaságának kis mérete ellenére Magyarország is jelentős szerepet tölt be a globális értékláncokban. Los és szerzőtársai²⁰ becslései szerint Magyarország fontos szereplője például a globális autóiparnak, Vakhall pedig kimutatta,²¹ hogy Kína a magyar gépipar egyik legnagyobb beszállítója.

Főbb eredmények

Bilaterális áruexport és -import, külkereskedelmi mérleg

A kétoldalú gazdasági kapcsolatok történetének 1992 és 1997 közötti első szakaszában, amelyben lezajlott a piacgazdaságra való átmenet Magyarországon, a Kínával folytatott külkereskedelem értéke meglehetősen szerény volt. Ekkor a kínai viszonylatú magyar kivitel a 12 millió és 21 millió dollár közötti sávban mozgott, miközben 1993-ban egy átmeneti ugrás eredményeként 33 millió dollárra emelkedett (2. táblázat). Ebből adódóan Kína részesedése a magyar kivitelben elhanyagolható volt ebben az időszakban, 1993 kivételével éves átlagban 0,1-0,2 százalékra rúgott.

18 Timmer, Marcel P., Erumban, Abdul Azeez, Los, Bart, Stehrer, Robert, and de Vries, Gaaitzen J., "Slicing up global value chains," *Journal of Economic Perspectives* 28, no. 2 (2014): 99-118.

19 Gereffi, Gary, and Sturgeon, Timothy, "Global value chain-oriented industrial policy: the role of emerging economies," *Global Value Chains in a Changing World* (2013): 329-360.

20 Los, Bart., Timmer, P. Marcel, and de Vries, Gaaitzen J. "How global are global value chains? A new approach to measure international fragmentation." *Journal of Regional Science* 55, no. 1 (2015): 66-92.

21 Vakhall Péter, *Magyarország elhelyezkedése a globális érték- és termelési láncban* (Budapest: Kopint-Tárki, 2017).

2. táblázat
Adatok a Magyarország és Kína közötti külkereskedelemről²²

Kínába irányuló magyar kivitel				Kínából származó magyar behozatal				Külkereskedelmi mérleg egyenlege	
Év	1000 dollár	Magyar kivitel százaléka	Kínai behozatal százaléka	Év	1000 dollár	Magyar behozatal százaléka	Kínai kivitel százaléka	1000 dollár	Export/import %
1992	14 963	0.15	0.02	1992	39 746	0.37	0.05	-24 783	38
1993	33 030	0.40	0.03	1993	71 363	0.63	0.08	-38 333	46
1994	11 720	0.11	0.01	1994	99 175	0.68	0.08	-87 455	12
1995	21 879	0.18	0.02	1995	126 090	0.83	0.08	-104 211	17
1996	15 197	0.12	0.01	1996	191 444	1.19	0.13	-176 247	8
1997	15 251	0.08	0.01	1997	287 950	1.36	0.16	-272 699	5
1998	18 850	0.08	0.01	1998	434 099	1.69	0.24	-415 249	4
1999	70 780	0.28	0.04	1999	610 175	2.18	0.31	-539 395	12
2000	39 255	0.14	0.02	2000	936 926	2.92	0.38	-897 671	4
2001	111 499	0.37	0.05	2001	1 332 363	3.96	0.50	-1 220 864	8
2002	154 264	0.45	0.06	2002	2 081 463	5.53	0.64	-1 927 199	7
2003	174 416	0.41	0.04	2003	3 296 811	6.92	0.75	-3 122 395	5
2004	389 795	0.70	0.07	2004	2 873 110	4.77	0.48	-2 483 315	14
2005	399 366	0.64	0.07	2005	3 511 016	5.33	0.46	-3 111 650	11
2006	758 732	1.02	0.11	2006	3 851 287	5.00	0.40	-3 092 555	20
2007	997 547	1.05	0.11	2007	5 110 400	5.40	0.42	-4 112 853	20
2008	1 106 445	1.02	0.11	2008	6 112 474	5.62	0.43	-5 006 029	18
2009	1 205 333	1.46	0.13	2009	4 943 631	6.40	0.41	-3 738 298	24
2010	1 529 010	1.61	0.12	2010	6 168 372	7.06	0.39	-4 639 362	25
2011	1 682 979	1.51	0.10	2011	6 045 648	5.96	0.32	-4 362 669	28
2012	1 810 642	1.76	0.11	2012	5 412 283	5.74	0.26	-3 601 640	33
2013	1 997 307	1.85	0.11	2013	5 360 437	5.40	0.24	-3 363 131	37
2014	2 156 227	1.92	0.12	2014	5 140 097	4.93	0.22	-2 983 870	42
2015	1 796 784	1.79	0.12	2015	4 776 877	5.26	0.21	-2 980 093	38
2016	2 246 493	2.18	0.14	2016	4 868 856	5.29	0.23	-2 622 363	46
2017	2 663 852	2.35	0.16	2017	5 291 355	5.07	0.23	-2 627 503	50
2018	2 366 809	n/a	n/a	2018	6 345 641	5.47	n/a	n/a	n/a

Ezen időszak kezdetén Magyarország a piactgazdaságra való áttérés nehézségeivel küszködött, GDP-je visszaesett, a külkereskedelemnek mind az áru-, mind pedig a földrajzi szerkezete átalakult, beleértve a transzferábilis rubelről a konvertibilis valutában történő elszámolásra való átállást. Ekkoriban a fő prioritás Magyarország euroatlanti integrációja volt, ebből adódóan a kormány kevés figyelmet fordított a világ többi részére. Bár a kínai vezetők nyitottak voltak a kapcsolatok elmélyítésére, a magyar politikai döntéshozók nem ismerték fel a felzárkózó Kína jelentőségét.²³ A külkereskedelmi tevékenység liberalizációja, a külkereskedelmi monopólium megszüntetése az exportáló vállalatok számának növekedéséhez vezetett. Az újonnan alapított vállalatok ugyanakkor meglehetősen kicsik voltak, célpiacaik a szomszédos országokban voltak, mivel nem álltak rendelkezésükre a távolsági kereskedelembe való bekapcsolódáshoz elengedhetetlen pénzügyi és egyéb források. Emiatt a külkereskedelem liberalizációja csak szerény mértékben járult hozzá a Kínába irányuló magyar kivitel bővüléséhez. A piactgazdaságra való áttérés idején nagyszámú magyar vállalat hagyta el a kínai piacot.²⁴ Mindez kielégítően magyarázza, hogy a magyar kivitel miért nem profitált sokat ezekben az években a kétoldalú kapcsolatok újonnan lefektetett alapjaiból adódó lehetőségekből.

A Kínából származó magyar behozatal az 1992. évi 39 millióról 287 millió dollárra nőtt 1997-ben, aminek nyomán Kína részesedése a magyar importban 0,4-ről 1,4 százalékra emelkedett (2. táblázat). Ez a bővülés a kínai oldalt tekintve nem csekély mértékben táplálkozott a kínai reformok második hullámából és az ország folytatódó világgazdasági nyitásából. Szunomár Ágnes szerint a dinamikus behozatalt az 1990-es évek elején Magyarországon letelepedett nagyszámú kínai vállalkozó is elősegítette, akik olcsó ruhákkal árasztották el a hazai piacot.²⁵ Ezen túlmenően a svájci frankban történő bilaterális elszámolásról az amerikai dollárban történő közvetlen elszámolásra való áttérés sokkal kedvezőbb hatással volt a Kínából származó magyar behozatalra, mint az oda irányuló kivitelre.²⁶ A keresleti oldalt tekintve az import liberalizációja, beleértve a mennyiségi korlátozások eltörlését és a vámtarifák fokozatos csökkentését, illetve az egyéb adminisztratív akadályok enyhítését, dinamizálta a Magyarországra irányuló kínai kivitelt. Az import és az export eltérő dinamikája nyomán Magyarország kínai viszonylatú külkereskedelmimérleg-hiánya az 1992. évi 25 millióról 1997-ben közel 273 millió dollárra nőtt.

A kétoldalú gazdasági kapcsolatok történetének második, 1998 és 2004 közötti szakasza a külkereskedelem gyors növekedését hozta magával. A magyar kivitel 2004-ben 390 millió dollárra emelkedett, ennek nyomán Kína 0,7 százalékos részesedést ért el a magyar exportban. A behozatal 2,9 milliárd dollárra nőtt, aminek eredményeként Kína relatív súlya 4,8 százalékra emelkedett a magyar importban. 2004-ben

23 Tólas Barna, „Adalékok Kína-stratégiánk megalapozásához,” in *Kína: realitás és esély. Tanulmányok Magyarország Kína-stratégiájának megalapozásához*, eds. Inotai András, and Juhász Ottó (Budapest: Az MTA Világgazdasági Kutatóintézet és a Miniszterelnöki Hivatal kiadványa, 2008).

24 Tólas, „Adalékok Kína-stratégiánk megalapozásához.”

25 Szunomár, „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok új szakasza: eredmények és várakozások.”

26 Majoros Pál, „Kína szerepe Magyarország külgazdasági stratégiájában,” *EU Working Papers*, no. 3 (2008), http://epa.oszk.hu/00000/00026/00040/pdf/euwp_EPA00026_2008_03_003-021.pdf.

Magyarország Kína legnagyobb külkereskedelmi partnerévé vált Közép-Európában, Kína pedig Magyarország legfontosabb partnerévé Ázsiában. Ekkor Magyarország Kínával szembeni külkereskedelmi mérlegének a hiánya 2,5 milliárd dollárra rúgott.

Véleményünk szerint erre az időszakra Magyarország uniós csatlakozásra való felkészülése nyomta rá bélyegét. Az EU-tagság perspektívája az Európai Unió keleti bővítésének kontextusában felkeltette a kínai vállalatok magyar piac iránti érdeklődését. Magyarország az EU-n kívül Kína számára jelentéktelen kereskedelmi partner. Az integrációba való belépéssel azonban az EU közös kereskedelempolitikája Magyarországon is hatályossá vált, korlátozva a mindenkori kormány mozgásterét. Ennek ellenére számos olyan lehetőség maradt a magyar kormány hatáskörében, amely lehetővé teszi a kétoldalú kapcsolatok javítását.

Ugyanilyen fontos esemény volt Kína WTO-tagsága 2001-ben, aminek eredményeként Kína felhagyott egyes mezőgazdasági termékek importjának mennyiségi korlátozásával, és csökkentette legnagyobb kedvezményes vámtarifáit a 2001. évi 15,6-ról 2005-ben 9,7 százalékra.²⁷ Ez nagymértékben járult hozzá a magyar kivitel gyors növekedéséhez.

A bilaterális gazdasági kapcsolatok 2005 és 2010 közötti harmadik szakaszában a kétoldalú külkereskedelmi forgalom tovább nőtt. A Kínába irányuló magyar kivitel 2010-ben elérte az 1,5 milliárd dollárt. Így Kína a magyar kivitel 1,6 százalékát vette fel. A Kínából származó magyar import 6,2 milliárd dollárt tett ki (7,1 százalékos részesezés), ennek következtében a magyar külkereskedelmimérleg-hiánya 4,6 milliárd dollárra kúszott fel (2. táblázat). A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság nem érintette a kétoldalú külkereskedelmi áruforgalmat. Mind a Kínából származó magyar behozatal, mind az oda irányuló kivitel további emelkedett 2008-ban és 2009-ben. Ez kedvező teljesítmény volt mindkét fél számára olyan időszakban, amikor nemcsak a világexport csökkent, hanem a kínai is. A magyar kivitel profitált a 11. kínai ötéves terv, azon belül a pekingi nyári olimpiai játékok által teremtett lehetőségekből. Sok magyar vállalat szállított például árukat és szolgáltatásokat az utóbbi rendezvényhez, és egyes kereskedelmi kapcsolatok az esemény lezajlását követően is fennmaradtak.²⁸

A 2011 és 2018 közötti harmadik időszakban a Kínába irányuló magyar kivitel minden évben növekedett 2015-öt és 2018-at kivéve. A magyar kivitelben Kína részesezése 2017-ben elérte a 2,35 százalékot, a behozatalban pedig az 5,1 százalékot. Ekkor Magyarország kínai viszonylatú külkereskedelmimérleg-hiánya 2,6 milliárd dollárt tett ki. Ebben az időszakban a kivitel sokkal gyorsabb ütemben nőtt, mint a behozatal, aminek oka feltételezhetően részben a kormány külgazdasági politikája prioritásainak változása, a keleti nyitás lehetett. Nincs bizonyíték arra vonatkozóan, hogy az „Egy Övezet, egy út” vagy az azt követő „Övezet és Út Kezdeményezés” bármilyen hatással lett volna a kétoldalú kereskedelmi forgalomra. A projekt sajátos jellegéből és céljaiból fakadóan ilyen közvetlen hatással indokolatlan volt számolni.

A bilaterális külkereskedelem jelenlegi helyzetét tekintve megállapítható, hogy 2018-ban Kína a magyar behozatalban a 4. helyen állt Németország, Ausztria és Lengyelország után, és a 15. kiviteli célország volt Magyarország számára.

27 Ianchovichina, Elena, and Martin, Will, *Impacts of China's Accession to the World Trade Organization* (Washington, DC: World Bank, 2004), <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/17152>.

28 Szunomár, „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok új szakasza: eredmények és várakozások.”

Még jellemzőbb, hogy Kína foglalta el a második helyet Oroszország után Magyarország nem európai uniós országokból származó behozatalában. Ugyanakkor Magyarország Kína harmadik legnagyobb külgazdasági partnerországa lett Közép-Európában Lengyelország és a Cseh Köztársaság után. Mennyiségi értelemben a kétoldalú kereskedelem volumene elérte a stabil kapcsolatokhoz szükséges kritikus szintet. Az aszimmetriát a relatív súlyok eltérései jelzik. 1992 és 2017 között Kína aránya a magyar kivitelben és behozatalban sokkal magasabb volt, mint fordítva, azaz mint Magyarország részesedése a kínai kivitelben és behozatalban (2. táblázat). Valójában az utóbbi elhanyagolható volt.

Magyarország túlságosan kis ország Kína számára a terület, a GDP volumene és a kereslet tekintetében, míg Kína (ugyanezen szempontok szerint) túl nagy gazdaság Magyarország számára. A kínai vállalatok eladásai könnyen lefedhetik Magyarország teljes területét, a magyar vállalatoknak azonban nagy nehézségekkel kell szembenéniük, ha ugyanezt szeretnék Kínában elérni. Kínában a kereslet sokkal nagyobb egy-egy termék iránt, mint amit a magyar vállalatok termelési kapacitása ki tudna elégíteni. Ennek ellenére Magyarország csaknem minden kínai tartománnyal és várossal folytat külkereskedelmet. „Legfőbb partnerei közé Peking, Kuangtung, Csöcsiang, Kuanghszi, Csiangszu, Shanghaj és Tiencsin tartozik.”²⁹ Szunomár szerint³⁰ Pekingre jut a kínai viszonylatú magyar kivitel és behozatal 25 százaléka, míg Kuangdongra 20 százaléka.

A WTO és az EU keretrendszerében vállalt nemzetközi kötelezettségek miatt mindkét fél jelentősen csökkentette vámtarifáit a vizsgált időszakban, hozzájárulva ezzel a kivitel és a behozatal nagymértékű bővüléséhez. A Világbank becslései szerint 2017-ben a valamennyi termékre vetített átlagos súlyozott vámtarifa összesen 3,8 százalékot tett ki Kínában, és 1,8 százalékot Magyarországon.³¹ (A vámtarifa mértéke uniós tagországokként megegyezik.) Ez aszimmetriát jelez a vámtarifák területén, vagyis azt, hogy a Kínából Magyarországra (és valamennyi EU-tagországba) érkező kivitelre alacsonyabb vámtarifákat vetnek ki, mint fordítva. Ezek az aszimmetrikus vámtarifák érintik a kétoldalú kereskedelmet, hatásuk feltérképezéséhez további elemzésre van szükség.

A bilaterális külkereskedelem az 1990-es évek eleje óta magyar szempontból deficit, bár a hiány jelentős mértékben csökkent a negyedik szakaszban. Az import exporttal fedezett aránya az 1992. évi 4-ről 2010-ben 25 százalékra, majd 2017-ben 50 százalékra emelkedett. Ez a hiány szerkezeti természetű, szorosan összefügg a transznacionális vállalatok bilaterális kereskedelemben betöltött sajátos szerepével.

Az export és az import áruszerkezete

Miként az a 3. táblázatból kivehető, a kétoldalú kereskedelem áruszerkezete jelentős változásokon ment keresztül az 1990-es évek eleje óta. Ezt a két ország belföldi kínálatának és keresletének kölcsönhatása formálta. A magyar kivitel szerkezeti átalakulása

29 Fábán, Matura, Nedelka, and Pogátsa, "Hungarian-Chinese relations: Foreign Trade and investments," 982.

30 Fábán, Matura, Nedelka, and Pogátsa, "Hungarian-Chinese relations: Foreign Trade and investments," 982.

31 „Tariff rate, applied, weighted mean, all products (%)”, World Bank, A letöltés ideje: 2019. október 15., <https://data.worldbank.org/indicator/tm.tax.mrch.wm.ar.zs>.

igen gyors volt 1992 és 2000 között (SITC1 osztályozás). Ebben az időszakban az export dinamikusán nőtt, bár volumene viszonylag alacsony volt. Ebből következően egy vagy két nagy volumenű ügylet jelentős változásokat idézett elő az áruszerkezetben. A nyersanyagok részesedése például 1998-ban és 2000-ben a nyers bőr és szőrme eladások miatt ugrott meg. Ettől függetlenül, az 1990-es évek végére a kivitel volumene olyan kritikus szintet ért el, amely mellett az áruszerkezet ingadozása mérséklődött. A 2000-es évek elejétől a kínai viszonylatú export áruszerkezete mind nagyobb mértékben tükrözte a hazai termelési szerkezet korszerűsödését. Különösen erőteljes volt a szerkezetváltás alacsonyabb aggregátumokban, azaz termékcsoport- és termék szinten.

3. táblázat

A Kínába irányuló magyar kivitel áruszerkezete az SITC1 osztályozás szerint³²
(Összes kivitel = 100 százalék)

	1992	1995	1998	2000	2004	2010	2017
Italok és dohány	0.0	0.2	1.6	0.1	0.8	0.2	0.3
Vegyianyagok és kapcsolódó termékek	81.5	20.0	27.2	12.8	3.2	2.5	5.0
Nyersanyagok	1.0	0.3	12.1	11.5	1.9	0.2	1.1
Élelmiszer és élő állatok	0.1	3.8	6.2	5.9	0.3	0.9	2.5
Gépek és szállítóeszközök	13.3	71.4	46.3	59.8	87.3	88.5	76.2
Alapanyag szerint csoportosított féltermékek	2.5	2.9	1.7	4.0	3.5	2.2	4.2
Vegyes iparcikkek	1.6	1.3	4.9	5.8	3.0	5.6	10.7
Összesen	100.0	100.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Az 1992 és 2017 közötti időszakban a legradikálisabb változás a vegyianyagok és kapcsolódó termékek részesedésének 81,5-ről 5 százalékra csökkenése volt. Ez a vegyipar magyar ipari termelésben elfoglalt arányának visszaszorulására volt visszavezethető.

32 United Nations, "Comtrade International Trade Statistics Database."

Az 1990-es évek végére a magyar gépipar szerkezetének átalakulása többé-kevésbé befejeződött, sőt a közvetlen külföldi befektetések és a nemzetközi munkamegosztásba való erőteljes bekapcsolódás nyomán új alapokra helyeződött.³³ Ehhez még Magyarország globális, azon belül kínai értékláncokba történő integrálódása is hozzájárult. Ennek eredményeként a gépek és szállítóeszközök részesedése a 2000. évi közel 60-ról 2010-ben 88,5 százalékra emelkedett. A relatív súly ettől függetlenül 2017-ben 76,2 százalékra esett vissza. Ennek magyarázata az lehet, hogy Kína globális értékláncokba való bekapcsolódása az 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság után lassult. A vegyes iparcikkek részesedésének növekedése a szakmai, tudományos és ellenőrző műszerek bővüléséből táplálkozott.

A Kínából származó magyar import áruszerkezetének az átalakulása is leképezte a kereslet és a kínálat terén bekövetkezett változásokat. A legfontosabb a technológiai és tudásintenzív gépek és szállítóeszközök árucsoport részesedésének előretörése volt, ami az 1992. évi 12-ről 2010-ben 89,6 százalékra emelkedett, illetve 75,8 százalékot tett ki 2017-ben. Ezzel párhuzamosan visszaszorult a túlnyomórészt munka-intenzív könnyűipari termékeket tartalmazó vegyes iparcikkek relatív súlya (4. táblázat). A közhiedelemmel ellentétben nem ruházati cikkek, lábbelik, úti felszerelések, kézitáskák stb. alkotják a Kínából származó magyar import nagy részét, hanem gépek és berendezések, bár az előbbi termékek aránya még mindig viszonylag magas.

4. táblázat

A Kínából származó magyar behozatal áruszerkezete a SITC1 osztályozás szerint³⁴
(Összes behozatal = 100 százalék)

	1992	1995	1998	2000	2004	2010	2017
Italok és dohány	1.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0
Vegyszerek és kapcsolódó termékek	5.9	9.9	5.1	2.7	1.4	1.2	4.5
Nyersanyagok	7.4	3.1	1.1	0.5	0.2	0.1	0.2
Élelmiszer és élő állatok	7.1	1.5	1.1	0.6	0.2	0.2	0.3
Gépek és szállítóeszközök	12.0	16.9	55.9	73.5	87.5	89.6	75.8
Alapanyag szerint csoportosított féltermékek	7.8	10.1	8.8	6.0	3.9	3.5	8.0
Vegyes iparcikkek	58.6	58.4	28.0	16.6	6.7	5.4	11.3
Összesen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

33 Losoncz Miklós, „Külgazdasági kapcsolatok a múltban. A magyar gazdaság a globalizálódó környezetben. A nemzetközi működő tőke szerepe. Külső egyensúly,” in *Magyar tudománytár, Gazdaság, ed.* Palánkai Tibor (Budapest: MTA társadalomkutató Központ, Kossuth Kiadó, 2004): 413-470.

34 United Nations, “Comtrade International Trade Statistics Database.”

Jelenleg készáruk teszik ki a kétoldalú kereskedelem több mint 97 százalékát. Ez arra utal, hogy az 1990-es évek eleji iparágak közti kereskedelem (*inter-industry trade*) a 2000-es években iparágon belüli (*intra-industry trade*) kereskedelemmé alakult át. A gépek és a szállítóeszközök viszonylagos súlya megegyezik a kínai viszonylatú magyar behozatalban és kivitelben, ami a két ország közötti munkamegosztás elmélyülését jelzi. A kétoldalú árukereskedelem szerkezete hasonlít a magasán fejlett országokéhoz. Az elmúlt évtizedek dinamikus GDP-növekedése ellenére azonban Kína még mindig nem teljesítette az IMF által meghatározott, fejlett gazdaságokra vonatkozó kritériumait.

Alacsonyabb aggregátumokban a magyar vállalatok által Kínába exportált áruk száma meghaladja az 1900-at, a behozott áruké pedig a 650-et. E széles termékpaletta ellenére a bilaterális külkereskedelem termékkoncentrációja meglehetősen magas, az első tíz termékcsoporthoz ugyanis az export és az import több mint 70 százalékát adja. Ezek legnagyobb része gépekre, elektronikai termékekre, járművekre és járműalkatrészekre jut. A magyar kivitelben a motorok, a telekommunikációs berendezések alkatrészei, a fogyasztói elektronikai cikkek, a mobiltelefonok és a tudományos műszerek dominánsak. A magyar behozatal legnagyobb részét mobiltelefonok és azok alkatrészei, számítógépek és azok alkatrészei, laptopok és notebookok, nyomtatott és integrált áramkörök, valamint monitorok teszik ki.³⁵

Az ipari együttműködés intenzitását mutatja, hogy a 2010-es évek végén Kína részesedése a magyar importban 33-35 százalék volt a magyar telekommunikációs berendezések, 8-10 százalék az elektronikai berendezések, 30-32 százalék az adatfeldolgozó irodai gépek körében. Más oldalról Kínára jutott 2010-ben és 2014-ben a magyar kivitel több mint 20 százaléka a villamos járművek körében, ami nagyságrendekkel magasabb Kína magyar exportban elfoglalt súlyánál. A jelek szerint a jelentős földrajzi távolság nem akadályozta az ipari együttműködést.

Az ipari együttműködés hajtóerői olyan transznacionális vállalatok voltak, mint az Audi, a Philips, a Siemens, az IBM, a Nokia, az Allison stb. Rájuk jutott a bilaterális külkereskedelmi forgalom orosz-lánrésze. Becslések szerint a Kínába irányuló magyar kivitel 92,1 százalékát olyan külföldi vállalatok adták, amelyek magyarországi telephellyel rendelkeznek.³⁶

A kétoldalú külkereskedelem áruszerkezetének elemzéséből a külkereskedelmi mérleg egyenlegéről is levonhatók következtetések. Az elmúlt néhány évben Magyarország kínai viszonylatú külkereskedelmének mérleghiánya teljes egészében a gépek és szállítóeszközök árucsoportához kapcsolódott. Ezt a termékcsoporthoz leszámítva a kétoldalú külkereskedelem egyensúlyban lenne. Ebből a szempontból a magyar áruforgalmi deficit messze nem olyan negatív, mint ahogy első megközelítésben magasabb aggregátumban tűnik. A bilaterális külkereskedelem sajátosságait, áru- és vállalati szerkezetét tekintve a magyar deficit mérskelésének lehetőségei meglehetősen korlátozottak.

35 „Adatok,” Központi Statisztikai Hivatal, A letöltés ideje: 2019. október 15., <http://www.ksh.hu/>.

36 Matura Tamás, A magyar-kínai termékgazdaság alakulása 2012-ben (Budapest: Hungarian Institute for International Affairs, 2013).

Hozzáadottérték-kereskedelem

A jelentős gazdasági méretkülönbségek ellenére, mind Magyarország, mind pedig Kína fontos résztvevője a globális értékláncoknak, mivel a magyar kivitel mintegy 60 százaléka, a kínai külkereskedelemnek pedig 50 százaléka köthető az értékláncokhoz.³⁷ Ugyanakkor a két gazdaság GVC-pozíciója eltérő. Kína kapcsolódása előrefelé irányuló, a kivitel belföldi hozzáadottérték-tartalma 50 százalék feletti. Magyarország azonban inkább visszafelé csatolt, mert kivitele kevesebb belföldi hozzáadott értéket tartalmaz, mint külföldit.

A hozzáadottérték-kereskedelem értékelésekor a leggyakrabban használt mutató a belföldi hozzáadottérték-tartalom (*domestic value-added – DVA*), ami a belföldi gazdasági szereplők által megtermelt hozzáadottérték-mennyiséget mutatja a bruttó kivitel százalékában. 2015-ben ez a mutató Kínában 86 százalékot, Magyarországon pedig 40 százalékot tett ki. Kína magas DVA-je ellentmond Kraemer és szerzőtársai tanulmányának,³⁸ amely szerint Kína belföldi hozzáadott értéke rendkívül alacsony az exportban (5 százalék). Számításaink szerint azonban Kína összesített kivitele mindig is magas belföldi hozzáadott értéket tartalmazott, habár az egyes iparágak között jelentős eltérések vannak.

2005 volt az az év, amikor Kína a legalacsonyabb DVA értéket állította elő (78 százalék). Ekkor a villamos- és gépipar a bruttó exporthoz viszonyítva a legkisebb belföldi hozzáadott értéket termelte meg (67 százalék), míg más iparágak átlagosan meghaladták a 70 százalékot. 2005 óta azonban a villamos- és gépipar hazai hozzáadottérték-tartalma a teljes bruttó export 80 százalékát teszi ki. A DVA emelkedése az olyan folyamatosan növekvő és globális jelenléttel bíró kínai IT-vállalatok tevékenységének tudható be, mint például a Huawei, a Xiaomi és a Lenovo.

Kína magas DVA-jének az oka az, hogy a kínai termékek és szolgáltatások nagyrészt belföldi inputokra támaszkodnak, a munkaerőt is beleértve. A Kínában összeszerelt márkák mellett a belföldi tulajdonú vállalatok saját márkájú termékei is nagy arányban kerülnek exportra. Nem elhanyagolható az sem, hogy más kelet-ázsiai országok, mint például Banglades, Vietnam, Indonézia stb. is integrálódtak a GVC-kbe, így Kína versenytársaivá váltak. A tényezőáron való versenyzés helyett Kína a K+F ráfordítások megnövelésével javított a pozícióján, és nagyszámú, alacsony képzettséggel rendelkező munkavállalót terelt át sikeresen a textiliparból más feldolgozóipari munkahelyekre.³⁹

Magyarország útja a globális értékláncokba ettől eltérő volt. 1990-ben a DVA/export arány 60 százalékot tett ki, azonban a viszonylag gyors privatizáció következtében a belföldi hozzáadott érték meredeken zuhant: 1995-ben már csak 46 százalék volt, míg 2000-ben 42 százalék. Az EU-csatlakozást követően a csökkenés folytatódott. Közvetlenül a nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság előtt,

37 "Global Value Chains and Development," UNCTAD (2013), A letöltés ideje: 2019. október 15.

38 Kraemer, K. L., Linden, G., and Dedrick, J., *Capturing Value in Global Networks: Apple's iPad and iPhone* (Irvine: University of California, Berkeley: University of California, NY: Syracuse University, 2011).

39 De Vries, Gaaitzen, Chen, Quanrun, Hasan, Rana, and Li, Zhigang, "Do Asian Countries Upgrade in Global Value Chains? A Novel Approach and Empirical Evidence," *Asian Economic Journal* 33, no. 1 (2019): 13-37.

2007-ben ez 40 százalékot jelentett, 2012-ben pedig 37 százalékot. A legfrissebb adat 2015-ben szintén 40 százalékot mutatott. Magyarországot nyersanyaghiány jellemzi, következésképpen a belföldi hozzáadott értéke soha nem lesz magas a kivitelhez viszonyítva, mivel az inputok terén többnyire importra szorul.

A végső belföldi keresletben meglévő hazai és külföldi hozzáadottérték-tartalom alakulása (azaz a teljes végső fogyasztás és a bruttó tőkefelhalmozás) ezt a jelenséget erősíti. Kínában a teljes végső kereslet 89 százaléka a belföldi hozzáadott érték, míg ez Magyarországon mindössze 73 százalék. Mindkét országban az üzleti szolgáltatások (a pénzügyi közvetítést is beleértve) alkotják a hozzáadott érték fő forrásait. A kínai végső keresletben a legnagyobb külföldi hozzáadott érték a japán villamos- és gépiparra, valamint az üzleti szolgáltatásokra jut, amit a koreai és az amerikai üzleti szolgáltatások követnek. Magyarország esetében a végső keresletben Németország dominál a külföldi hozzáadottérték-tartalom terén. Mindazonáltal, Kína szintén fontos forrása a magyar fogyasztásnak: a kínai villamos- és gépipar, valamint az üzleti szolgáltatások a teljes külföldi hozzáadott értéknek nagyjából 1 százalékát teszik ki. Ez a szám elég alacsonynak tűnhet, ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy Magyarországon a tényleges végső fogyasztás 60 százalékát az élelmiszerek és az italok teszik ki, amit jellemzően hazai termelők állítanak elő.

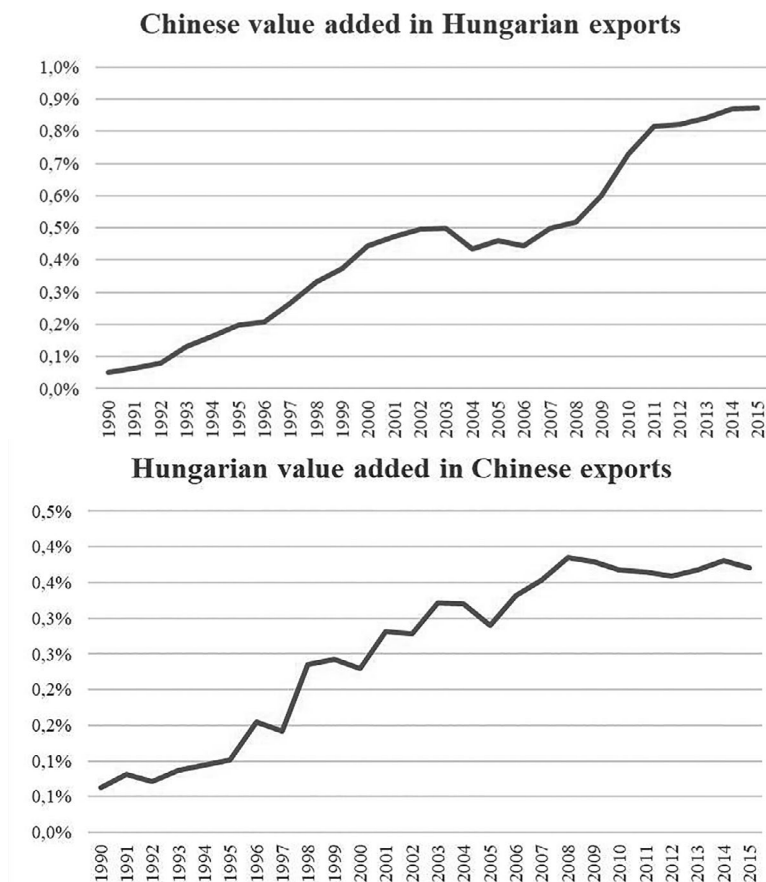
A Magyarország és Kína közötti gazdasági kapcsolatok sokkal erősebbek a globális értékláncok körében, mint a bilaterális árukereskedelemben, mivel a hozzáadott érték legnagyobb része nem a végső keresletbe, hanem a kivitelbe épül be. A magyar export szintén 1 százalékban tartalmaz kínai hozzáadott értéket. Ez is kissé alacsonynak tűnhet, de a nemzetközi input-output módszertanban a kivitel a szolgáltatásokat is magában foglalja, vagyis a nevező (export) a magyar szolgáltatásokat is tartalmazza, amelyek csaknem 100 százalékban magyar hozzáadott értéket takarnak. Ha a külkereskedelmet csak az árukat előállító iparágakra korlátozzuk (azaz a mezőgazdaságra, a bányászatra és a feldolgozóiparra), akkor a kínai hozzáadott érték a 8 százalékot is eléri.

Kína esetében az áruk és a szolgáltatások teljes kivitele 0,4 százalékban tartalmaz magyar hozzáadott értéket. Ha kizárólag az áruk kivitelét vizsgáljuk, akkor a magyar hozzáadottérték-tartalom 2 százalékot tesz ki, ami a két gazdaság méretbeli különbségének fényében viszonylag magasnak mondható. A legnagyobb magyar hozzáadott értéket a kínai villamos- és gépipar használja fel, míg a teljes kínai áruexport külföldi hozzáadott értékének 0,7 százalékát a magyar ipar biztosítja. Magyarországon a villamos- és gépipari export 2,2 százalékban tartalmaz kínai hozzáadott értéket. Magyarországon a mezőgazdaság, Kínában pedig a halászat az az ágazat, amely nem igényel hozzáadott értéket a másik partnerországtól.

A kínai-magyar hozzáadottérték-kereskedelem alakulása szorosan összefügg a hagyományos kereskedelem trendjeivel. Az 1990-es évek elején a hozzáadottérték-forgalom csaknem elhanyagolható volt, azonban a politikai és gazdasági szerkezetváltás után dinamikus emelkedés következett be. A hozzáadottérték-idősorok is jól elkülöníthető időszakokra bonthatók, akár csak az árukereskedelméi, bár a magyar és a kínai szegmentáció eltérő képet mutat. A kínai hozzáadottérték-tartalom a magyar kivitelben egyenletesen növekvő, a másik irányban viszont igen csak volatilis (1. ábra).

1. ábra
A kivitel hozzáadottérték-tartalma 1990 és 2015 között⁴⁰

1990 és 2003 között a kínai hozzáadott érték a magyar kivitelben meredeken növekedett. Ebben az időszakban Magyarország a világ egyik legnyitottabb gazdaságává vált, így a kínai részesedés emelkedése a kivitelben nem meglepő. 2003 után Magyarország növekvő gazdasági egyensúlytalanságokkal küszködött, és bár a kivitel továbbra is nőtt, a belföldi fogyasztás hanyatlott. Majdnem fél évtizedbe telt az egyensúlytalanságok enyhítése, ami után a kínai hozzáadott érték-beszállítás visszatért az eredeti pályájára. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság nem gyakorolt hatást a kereskedelmi kapcsolatokra, bár 2010 óta a növekedés üteme kissé mérséklődött.

A kínai kivitelben megjelenő magyar hozzáadott érték alakulása ennél jóval ingatóbb. Az 1990-es évek közepén kezdett el erősödni, amikor a magyar hozzáadott érték-tartalom aránya megháromszorozódott. A 2008-2009. évi pénzügyi válságig a hozzáadott érték-kereskedelem növekvő tendenciája töretlen volt, azóta viszont

40 Saját számítások a következő alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."

stagnál. A volatilis idősorok mögött meghúzódó ok valószínűleg a magyar termelők alacsony részesedése a kínai kivitelben. Feltehetően a magyar hozzáadott érték forrása csak néhány rezidens vállalat, míg Kínában akár több vállalat is érintett lehet a Magyarországgal folytatott kereskedelemben. A Kínával kereskedő kisszámú magyar vállalatot a helyi és a globális gazdasági események, valamint a saját üzleti politikájuk is befolyásolja, így a belső vagy külső környezetben történő bármilyen változás hatással lehet a trendekre.

A magyarországi gazdasági helyzet romlása 2002 és 2008 között egyértelműen kiolvasható az alábbi ábrából. Ha az elemzést kizárólag a főként árukat előállító ágazatokra (mezőgazdaság, bányászat és feldolgozóipar) vonatkoztatjuk (2. ábra), akkor megállapítható, hogy a trendben bekövetkezett törést a magyar gazdaságban végbement növekvő egyensúlytalanságok okozták. A kínai hozzáadottértékrészesedés 2011-ben érte csak el a korábbi legmagasabb, 2002. évi szintet, így a Magyarországon tapasztalt gazdasági nehézségek miatt Kína relatív súlya lényegében 9 év alatt tért vissza a korábbi szintekhez.

A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság óta a két ország hozzáadottérték-kereskedelme jelentősen mérséklődött. Ebben a globális recesszió mellett, Kína gazdasági szerkezetének átalakítása is szerepet játszott. Az elmúlt években a kínai kormány nagyobb hangsúlyt fektetett a rezidens vállalatok és háztartások beruházásaira. Ezzel egyidőben csökkentette a nehézipar kapacitását azáltal, hogy a pénzügyi forrásokat és a munkaerőt a nagyobb hozzáadott értéket előállító ágazatokba terelte át. A kialakult helyzetben, amelyet gyakran a „*Made in China 2025*” kezdeményezésnek is neveznek, a high-tech iparágak gyorsabban növekednek.⁴¹

2. ábra
Az árukivitel hozzáadottérték-tartalma 1990 és 2015 között⁴²

41 China shows faster pace of economic restructuring, but still relying on credit: Moody's," Reuters (June 5, 2018), A letöltés ideje: 2019. október 15., <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-moody-s/china-shows-faster-pace-of-economic-restructuring-but-still-relying-on-credit-moodys-idUSKCN1J10YG>.

42 Saját számítás a következő alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."

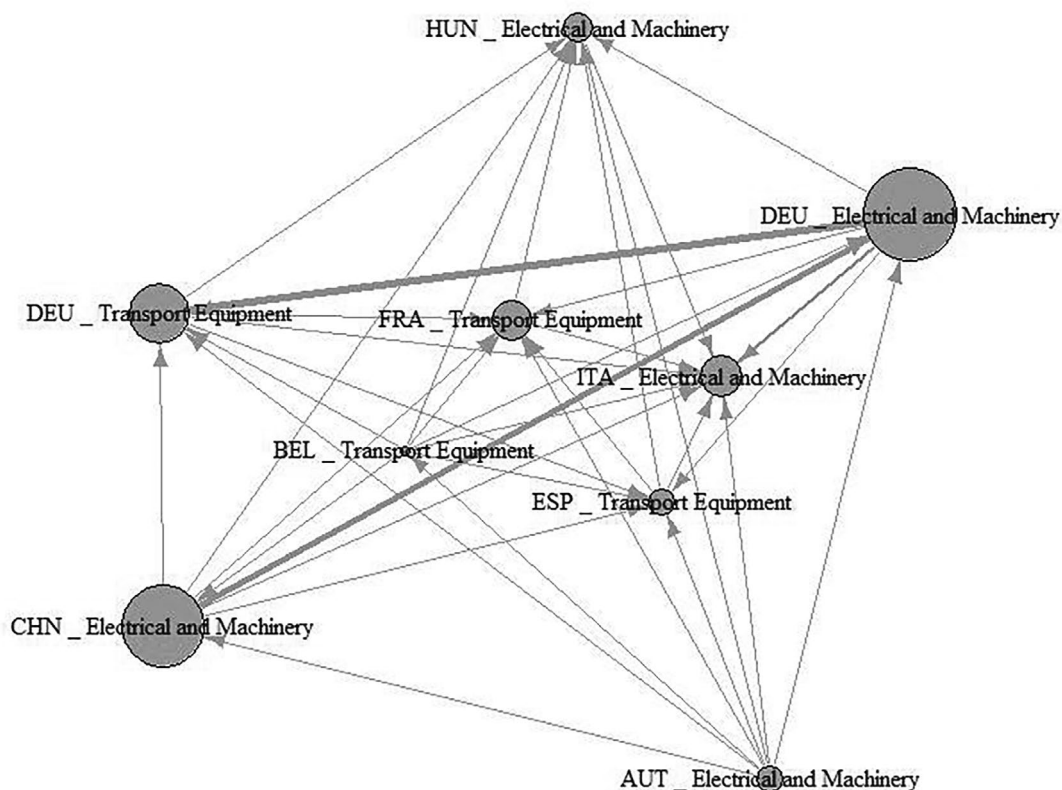
Az új gazdasági környezetben Kína inputkereslete is megváltozott. 2010 óta növekszik az elektromos berendezések, a közúti járművek, az irodai és adatfeldolgozó gépek, valamint a gyógyszeripar importkereslete. Noha súlyuk alacsony, a parfümök, az italok és az egyéb fogyasztási cikkek iránti kereslet is virágzik. Kína beszállítói hálózatát átalakították a válság óta, és úgy tűnik, hogy Magyarország nem tud érdemben csatlakozni hozzá.

A következő részben a legfontosabb iparágak értékláncait vizsgáljuk meg. Nemzetközi input-output környezetben minden ország kereskedelmi kapcsolatban áll minden országgal, ezért az így létrejövő globális ábra rendkívül komplex lenne, mi azonban kizárólag a vizsgált országokat tartalmazó részére vagyunk kíváncsiak. Erre, vagyis a vizsgált iparágak értékláncainak megjelenítésére egy egyszerű hálózatonövelő algoritmust dolgoztunk ki, amely csupán a vizsgált iparágat a központba helyezve növeli a hálózatot a legfontosabb partnerek irányába. Az első iteráció során az adott iparág legfőbb partnereit jelenítjük meg. A második iterációban pedig ezen partnerek legfontosabb partnereit ábrázoljuk. Az algoritmus megáll, ha eléri az előre meghatározott mélységet (iterációk számát).

A következő ábra Magyarország villamos- és gépiparának visszafelé irányuló hálózatát mutatja be, vagyis azon partneriparágakat ábrázolja, amelyek hozzáadott értéket szállítanak be a magyar villamos- és gépipar számára. Az ábrán az élek szélessége mutatja a kereskedelem nagyságát a hozzáadottérték-kapcsolatokban, míg a csúcsok mérete az iparág fontosságára utal a hálózatban.

A 3. ábra rávilágít arra, hogy Kína rajta van a magyar villamos- és gépipar értékláncon. Noha a kapcsolatok Magyarország és a többi ország között meglehetősen gyengék, Magyarország fontossága a hálózatban mégis mérsékeltnek mondható, mivel a partnerek jelentős hozzáadott értéket képviselnek az iparágban.

3. ábra
A magyar villamos- és gépipar
befelé irányuló ellátási láncja 2015-ben⁴³

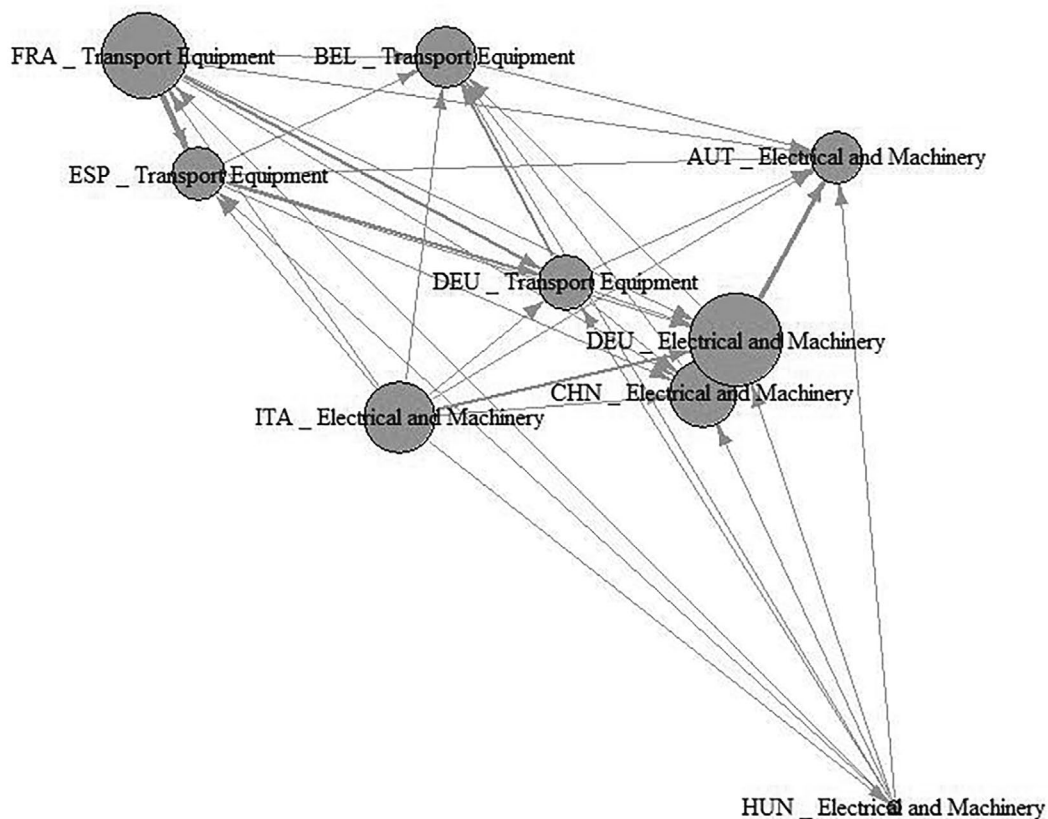

Az ábra igencsak eltérő, ha az előre irányuló hálózatot vizsgáljuk, vagyis azt, hogy mely partner ágazatoknak mekkora mennyiségben szállít be hazai hozzáadott értéket a magyar villamos- és gépipar. A 4. ábra megmutatja, hogy az iparág elhanyagolható szerepet tölt be a hálózatban. Habár kétségtelenül szállít be hozzáadott értéket a legnagyobb iparágak számára, volumene nagyon alacsony, amely megerősíti azt a tényt, miszerint a magyar iparágak hozzáadottérték-teremtő kapacitása meglehetősen szerény.

43 Az ábra saját számításokon alapul a következők alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."

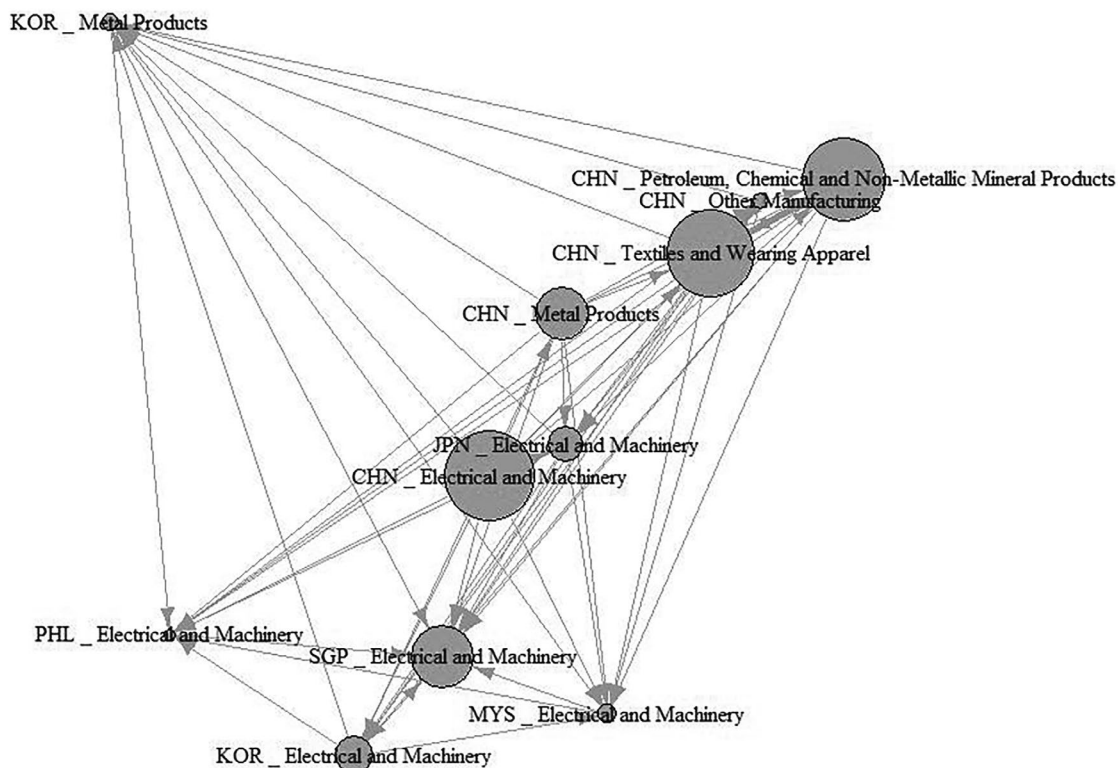
4. ábra
A magyar villamos- és gépípar
kifelé irányuló ellátási láncja 2015-ben⁴⁴

Kína villamos- és gépíparának visszafelé irányuló értéklánca nagymértékben regionális jellegű, mivel csak kelet-ázsiai országok szerepelnek benne (5. ábra). A kínai vegyi és fémipar mellett a textil- és ruházati ipar is hozzáadott értéket szállít be a villamos- és a gépípar számára. Ennek oka, hogy a textilipar főként belföldi inputokat használ fel, ezért hozzáadottérték-tartalma magas (következésképpen, a kínai értéklánc nagy befolyással rendelkező eleme, és viszonylag nagy csúcsa van az ábrán).

⁴⁴ Az ábra saját számításokon alapul a következők alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."

5. ábra
A kínai villamos- és gépipar befelé irányuló
ellátási láncja 2015-ben⁴⁵

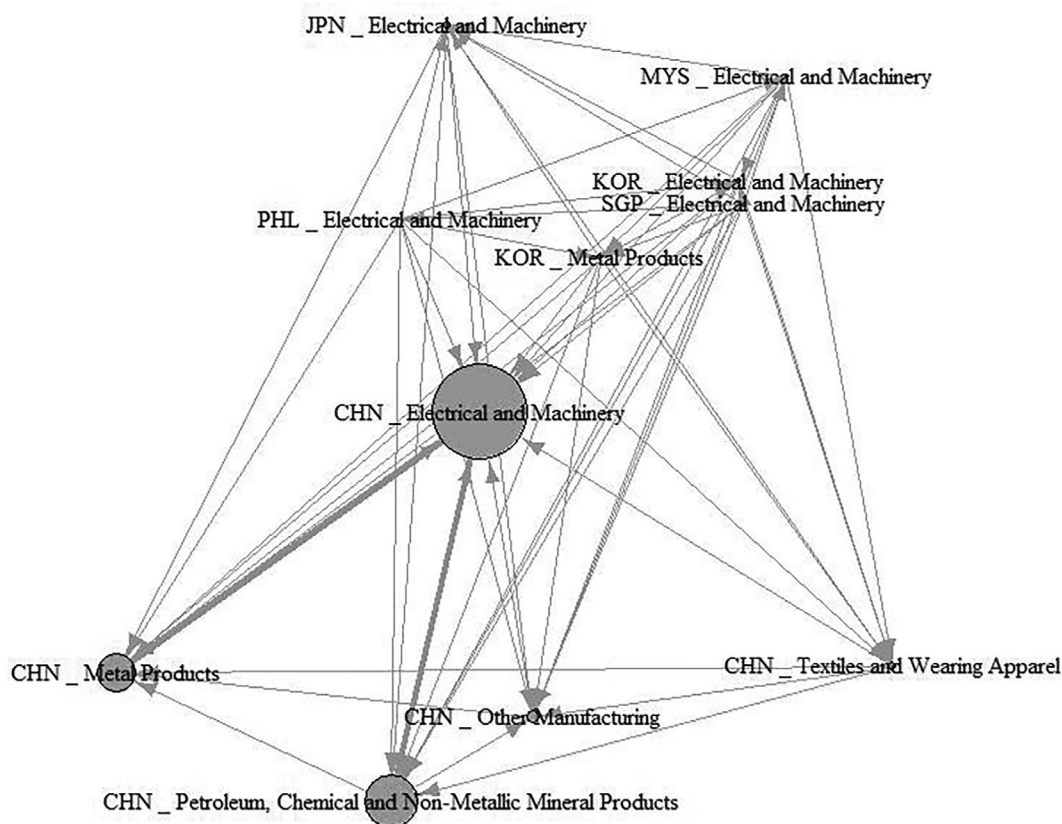

Ami a villamos- és gépipar előre irányuló értékláncát illeti (6. ábra), hozzáadott értékének legnagyobb partnere a kínai vegyi és fémelőállító ipar. A külföldi ágazatok szintén jelentős mennyiségű hozzáadott értéket vásárolnak, bár ennek a kínai vállalatokhoz viszonyított súlya alacsony. A legfőbb külföldi partner Japán, Korea, Malajzia és Szingapúr.

45 Az ábra saját számításokon alapul a következők alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."

6. ábra
A kínai villamos- és gépipar
kifelé irányuló ellátási lánc 2015-ben⁴⁶

A legfontosabb kínai iparág legfőbb partnerei (a hozzáadott érték visszafelé és előre irányuló áramlásának a tekintetében) a hazai vállalatok, ami azt is jelenti, hogy Kínában is található egy értéklánc. Ez a hálózat a hozzáadottérték-volumenét tekintve az egyik legnagyobb a világon. A kínai villamos- és gépipar biztosítja a legnagyobb mértékű hozzáadott értéket a világon hazai partnerei számára a fémipari termékek (4. legnagyobb hozzáadottérték-beszállítás a világon), a vegyipar (5. legnagyobb), üzleti szolgáltatások, a pénzügyi közvetítést is beleértve (6. legnagyobb) és a szállítás (10. legnagyobb) terén.

46 Az ábra saját számításokon alapul a következők alapján: UNCTAD, "Eora: Global Value Chain Database."
A 6. ábrát egy olyan hálózatrövelő algoritmus segítségével terveztük meg, amely csak a villamos- és gépipar három legnagyobb partnerét elemzi.

Összefoglalás és következtetések

Az 1980-as évek vége és az 1990-es évek eleje óta a Magyarország és Kína közötti kétoldalú külkereskedelmet nagyszámú tényező alakította. A legfontosabb mérföldköveket Magyarország esetében a piacgazdaságra való áttérés, az európai uniós csatlakozás és a tagságból származó előnyök realizálása alkotta. Kína esetében a gazdasági reformok, az azokat követő világgazdasági nyitás, a WTO-csatlakozás, a 11. ötéves terv és a 2008. évi olimpiai játékok megrendezése teremtett kedvező keretfeltételeket a bilaterális gazdasági kapcsolatok fejlesztésére. A WTO-csatlakozás hozzájárult Kína külkereskedelmének dinamizálásához. Ugyanakkor a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság Magyarországot, és Kínát egyaránt kedvezőtlenül érintette.

Ezeknek a tényezőknek az interakciójához specifikus bilaterális intézkedések kapcsolódtak, beleértve azokat a magas szintű politikai döntéseket, amelyek a kapcsolatok ideológia- és politikamentessé tételét célozták, ezáltal kedvező keretfeltételeket hoztak létre a bilaterális külkereskedelem fejlesztéséhez. A politikai támogatás különösen fontos volt az első szakaszban, amikor a piaci mechanizmusok még nem voltak kellően fejlettek ahhoz, hogy lehetővé tegyék a kétoldalú külkereskedelem zavartalan bővülését. Ugyanakkor önmagukban a gazdasági tényezők, a tényleges, a lehetséges és a potenciális érdekek szükséges, de nem elégséges feltételei a bilaterális gazdasági kapcsolatok fejlesztésének. A tapasztalatok alapján nem lehet eltekinteni a külső környezettől sem, de nagyszámú jel szerint ennek jelentősége valamelyest mérséklődött. A 2000-es években a kétoldalú gazdasági kapcsolatok ugyan stabilizálódtak és önfenntartókká váltak, a politikai szféra támogatásáról azonban nem célszerű lemondani.

A kétoldalú kereskedelmi forgalom aszimmetrikus. Először, a gazdasági méretekben fennálló különbségek miatt Kína sokkal fontosabb Magyarország, mint Magyarország Kína számára. Kína részesedése Magyarország kivitelében és behozatalában sokkal nagyobb, mint fordítva. Másodszor, a kínai vállalatok korlátok nélkül tudják értékesíteni termékeiket Magyarország viszonylag kis területén. Korlátozott pénzügyi forrásaik és termelési kapacitásaik miatt a magyar vállalatok nem képesek ugyanerre a nagy földrajzi kiterjedésű Kínában. Bár a magyar vállalatok több kínai régióban is jelen vannak, erőforrásaikat egy vagy két kulcsfontosságú régióra célszerű összpontosítaniuk, azokra, amelyek ígéretes növekedési lehetőséget kínálnak számukra. Ettől függetlenül, a méretbeli aszimmetria korlátokat támaszthat a bilaterális külkereskedelmi forgalom bővítése előtt. Ebből a szempontból a szűk keresztmetszet egyértelműen Magyarország.

Annak ellenére, hogy különböző megfontolásokból ugyan, de mindkét ország csökkentette vámtarifáit, az átlagos kínai vámtarifák sokkal magasabbak, mint a magyarok, több mint kétszeresen meghaladják azokat (3,8 százalék 1,8 százalékkal szemben), ami azt jelenti, hogy a gyengébb magyar fél terhei nagyobbak, mint az erősebb kínai fél terhei. Más szavakkal: a kialakult állapot sokkal kedvezőbb a gazdaságilag erősebb ország (Kína), mint a gyengébb fél (Magyarország) számára. Ez a helyzet fordított aszimmetriának tekinthető. Következésképpen indokolt Magyarországot bizonyos mértékű kompenzációhoz juttatni a kínai piacra való belépés megkönnyítésére.

Noha a kétoldalú kapcsolatok ideológiai megfontolásoktól mentesek, 1992 és 2010 között meglehetősen erős volt a kapcsolat a politikai kezdeményezések (magas szintű kölcsönös látogatások, különféle megállapodások stb.), valamint a kétoldalú kereskedelmi forgalom alakulása között. Az ebben az időszakban meghozott explicit politikai döntések nagymértékben ellensúlyozták a piaci mechanizmusok gyengeségéből adódó különféle hátrányokat. A bilaterális külkereskedelmi forgalom különféle kormányzati intézkedések hatására bővült a legdinamikusabban. Emiatt megalapozottan feltételezhető, hogy a kétoldalú kereskedelem lassabban növekedett volna kormányzati támogatás nélkül.

Ugyanakkor 2010-től a bilaterális külkereskedelmi kapcsolatok mindinkább önfenntartóvá váltak, kevesebb beavatkozásra volt, illetve van szükség a dinamizmus fenntartásához. Ennek egyik magyarázata egyrészt a piaci mechanizmusok megerősödése mindkét országban, aminek eredményeképpen a gazdasági szereplők egyre kevésbé függenek az állami-kormányzati segítségtől. Másrészt a bilaterális külkereskedelemben jelentős szerepet játszó transznacionális nagyvállalatok autonóm módon alakították, illetve alakítják üzleti stratégiáikat, kisebb mértékben szorúlnak rá állami támogatásra.

Az Övezet és út kezdeményezés keretében előirányzott beruházások végrehajtása, magyar szempontból különösen a Budapest-Kelebia-Belgrád vasútvonal tervezett korszerűsítése javíthatja a bilaterális külkereskedelem lebonyolításához szükséges szállítási infrastruktúrát, és további forgalmat indukálhat, ami mérsékelheti Magyarország hátrányait, beleértve a külkereskedelmi mérleg hiányát is. Különféle szakértői számítások szerint a vasútvonalba történő beruházás megtérülése a belátható jövőben nem valószínű, sőt szinte kizárt.

A kínai viszonylatú magyar kivitel és behozatal áruszerkezete a 2000-es években közeledett egymáshoz. Az ipari termékek dominanciája azt jelzi, hogy az 1990-es évekre jellemző iparágak közötti munkamegosztást mindinkább felváltotta az iparágon belüli munkamegosztás. A bilaterális külkereskedelem hajtóerejét a gépek és szállítóberendezések alkotják. Magyarország hatalmas külkereskedelmi hiánya Kínának a gépek és szállítóeszközök körében kialakult áruforgalmi többletére vezethető vissza. E termékcsoporthoz nélkül a kétoldalú kereskedelem egyensúlyban lenne.

A gépek és szállítóeszközök külkereskedelme jórészt transznacionális nagyvállalatokhoz kapcsolódik. A hagyományos munkaintenzív könnyűipari termékek sokat veszítettek súlyukból a Kínából érkező magyar behozatalban. A transznacionális vállalatok üzleti stratégiái, döntéseikkel egyetemben, csak korlátozott mértékben befolyásolhatók közvetlen vagy közvetett állami intézkedésekkel. A kétoldalú külkereskedelem transznacionális nagyvállalatoktól való kiemelkedő mértékű függősége kizárólag hosszú távon mérsékelhető. A magyar vállalatok többsége kis és közepes méretű, általános irányzatként kevés erőforrással rendelkezik a távolsági külkereskedelemben való bekapcsolódáshoz, illetve ahhoz, hogy megfeleljenek a kínai piaci kereslet sajátos elvárásainak. A magyar kis- és középvállalkozások fokozatos nemzetközivé válásával ez a helyzet hosszútávon megváltozhat, bár igen lassan. További lehetőség a kínai közvetlen befektetések növelése Magyarországon, ami bizonyos mértékben helyettesítheti a nyugati transznacionális vállalatokat, vagy legalábbis ellensúlyozhatja dominanciájukat a kétoldalú kereskedelemben.

Kína a világ legnagyobb termelőjeként mindig nagy értéket adott hozzá kiviteléhez, bár az iparágai között jelentős különbségek vannak. Az elemzés megállapította, hogy Kína jelenti a legnagyobb fogyasztói piacot, hatalmas mennyiségű végterméket és szolgáltatást állít elő belföldi végfelhasználásra, ekképpen pedig az országon belül egy teljes értéklánc létezik, és a legtöbb Kínában előállított hozzáadott érték sosem hagyja el az országot.

A Magyarország és Kína közötti gazdasági kapcsolatok a hozzáadottérték-kereskedelme szempontjából emelkedőkkel és visszaesésekkel virágzottak 2002 és 2010 között. Ezen időszakban a magyar gazdaság fiskális egyensúlytalanságokkal és hanyatló belföldi fogyasztással küzdött. Az egyensúly visszaállítása majdnem fél évtizedbe telt, és azóta a Magyarország és Kína között zajló hozzáadottérték-kereskedelem ismét a korábbi szintjén áll. 2015-ben a magyarországi (mezőgazdasági, bányászati és feldolgozóipari) termékek kivitelének 8 százaléka tartalmazott kínai hozzáadott értéket.

Másfelől, Magyarország hozzáadott értéke Kína árukivitelében mérsékelt, és idővel csökkenő. A 2001-es WTO-csatlakozás után a kínai kormány felismerte a GVC-kben való részvétel fokozásának a szükségességét. Mivel a fejlődő országoknak komparatív előnyük van a tényezőárakban, Kína sikeresen vezette át a munkaerő- és K+F kapacitását a csúcstechnológiai iparágakba. A vállalatok globális növekedést mutattak, és az input kereslete ezzel egyidejűleg megváltozott. A kínai háztartások vásárlóereje szintén gyorsan növekedett, keresletet generálva ezzel a végtermékek piacán. A nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság óta Kína importkereslete a csúcstechnológiai inputok iránt növekedett, a magyar vállalatok azonban nem voltak képesek megfelelni ennek.

Irodalomjegyzék

- De Vries Gaaitzen, Chen Quanrun, Hasan Rana, and Li Zhigang. "Do Asian Countries Upgrade in Global Value Chains? A Novel Approach and Empirical Evidence." *Asian Economic Journal* 33, no. 1 (2019): 13-37.
- European Commission. „Macroeconomic Database AMECO.” A letöltés ideje: 2019. október 15. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco_en.
- Fábián Attila, Matura Tamás, Nedelka Erzsébet, and Pogátsa Zoltán. "Hungarian-Chinese relations: Foreign Trade and investments." In "Current trends and perspectives in development of China - V4 trade and investment." Eds. Stanislav, Mráz, Katarina Brocková. *Conference proceedings* (March 12-14, 2014): 96-106. http://docs.wixstatic.com/ugd/72d38a_5d656087529146fa955aef2f4b0cb4cd.pdf.
- Fehér Helga, and Poór Judit. „A dinamikus kínai külkereskedelmi növekedés mögött álló tényezők.” In *A felfedező tudomány*, ed. Béla Beszteri. Győr, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2013. https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmányok/feher_poor.pdf.
- Gereffi Gary, and Sturgeon Timothy. "Global value chain-oriented industrial policy: the role of emerging economies." *Global Value Chains in a Changing World* (2013): 329-360.
- Ianchovichina Elena, and Martin Will. *Impacts of China's Accession to the World Trade Organization*. Washington, DC: World Bank, 2004. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/17152>.
- Juhász Ottó, Inotai András, and Tólas Barna. „Magyarország Kína-stratégiájának megalapozása,” in *Stratégiai kutatások 2006-2007*, Miniszterelnöki Hivatal - Magyar Tudományos Akadémia, Budapest: Kutatási jelentések (2007): 188. http://www.terport.hu/webfm_send/289.
- Központi Statisztikai Hivatal. „Adatok.” A letöltés ideje: 2019. október 15. <http://www.ksh.hu/>.
- Központi Statisztikai Hivatal. „Magyar-kínai gazdasági kapcsolatok.” *Statisztikai Tükör*, no. 25 (2014). <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/magyarkinaig-kapcs.pdf>.
- Kraemer K. L., Linden, G., and Dedrick J. *Capturing Value in Global Networks: Apple's iPad and iPhone*. Irvine: University of California, Berkeley: University of California, NY: Syracuse University, 2011.
- Los Bart., Timmer P. Marcel, and de Vries, Gaaitzen J. "How global are global value chains? A new approach to measure international fragmentation." *Journal of Regional Science* 55, no. 1 (2015): 66-92.
- Losoncz Miklós. „Külgazdasági kapcsolatok a múltban. A magyar gazdaság a globalizálódó környezetben. A nemzetközi működő tőke szerepe. Külső egyensúly.” In *Magyar tudománytár, Gazdaság*. Ed. Palánczai Tibor. Budapest: MTA társadalomkutató Központ, Kossuth Kiadó, 2004, 413-470.
- Majoros Pál. „Kína szerepe Magyarország külgazdasági stratégiájában.” *EU Working Papers*, no. 3 (2008). http://epa.oszk.hu/00000/00026/00040/pdf/euwp_EPA00026_2008_03_003-021.pdf.

- Majoros Pál. *Régiók a világgazdaságban*. Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó és Oktató Részvénytársaság, 2011, 172-245.
- Majoros Pál. „Kína az új magyar külgazdasági stratégiában.” *Polgári Szemle* 7, no. 2 (Április, 2011). <https://polgariszemle.hu/archivum/58-2011-aprilis-7-evfolyam-2-szam/431-kina-az-uj-magyar-kuelgazdasagi-strategiaban>.
- Manfred Lenzen, Keiichiro Kanemoto, Daniel Moran, and Arne Geschke. “Mapping the structure of the world economy.” *Environmental Science & Technology* 46, no. 15 (2012):8374-8381.
- Lenzen Manfred, Moran Daniel, Kanemoto Keiichiro, and Geschke Arne. “Building Eora: A Global Multi-regional Input-Output Database at High Country and Sector Resolution.” *Economic Systems Research* 25, no. 1 (2013): 20-49.
- Matura Tamás. *A magyar-kínai termékforgalom alakulása 2012-ben*. Budapest: Hungarian Institute for International Affairs, 2013.
- Reuters. “China shows faster pace of economic restructuring, but still relying on credit: Moody’s,” (June 5, 2018). A letöltés ideje: 2019. október 15. <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-moody-s/china-shows-faster-pace-of-economic-restructuring-but-still-relying-on-credit-moodys-idUSKCN1J10YG>.
- Salát Gergely. „Budapesttől Pekingig, a magyar-kínai kapcsolatok múltja.” *Konfuciusz Krónika* 3, no. 2 (2009): 8-11. http://www.konfuciuszintezet.hu/letoltesek/pdf/Konfuciusz_Kronika_2009-2.pdf.
- Szunomár Ágnes, „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok alakulása az uniós csatlakozás óta eltelt időszakban”, in *Kína és a Világ*, eds. Inotai András and Juhász Ottó (Budapest: MTA, 2011): 387-409.
- Szunomár Ágnes. „A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok új szakasza: eredmények és várakozások,” *Külgazdaság* LV (November-December, 2011): 67-85.
- Tálas Barna. „Adalékok Kína-stratégiánk megalapozásához.” In *Kína: realitás és esély. Tanulmányok Magyarország Kína-stratégiájának megalapozásához*. Eds. Inotai András, and Juhász Ottó. Budapest: Az MTA Világgazdasági Kutatóintézet és a Miniszterelnöki Hivatal kiadványa, 2008.
- Timmer, Marcel P., Erumban, Abdul Azeez, Los, Bart, Stehrer, Robert, and de Vries, Gaaitzen J. “Slicing up global value chains.” *Journal of Economic Perspectives* 28, no. 2 (2014): 99-118.
- UNCTAD. “Global Value Chains and Development” (2013). A letöltés ideje: 2019. október 15.
- UNCTAD. “Eora: Global Value Chain Database.” A letöltés ideje: 2019. október 15. <https://worldmrio.com/unctadgvc/>.
- United Nations. „Comtrade International Trade Statistics Database.” A letöltés ideje: 2019. október 15. <https://comtrade.un.org/>.
- Vakhal Péter. *Magyarország elhelyezkedése a globális érték- és termelési láncban*. Budapest: Kopint-Tárki, 2017.
- World Bank. „Tariff rate, applied, weighted mean, all products (%)” A letöltés ideje: 2019. október 15. <https://data.worldbank.org/indicator/tm.tax.mrch.wm.ar.zs>.

TECHNOLÓGIATRANSZFER KÍNA ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT: LEHETŐSÉGEK ÉS A VALÓSÁG ÚJ GEOPOLITIKAI KÖRNYEZETBEN

MOLDICZ CSABA

Összefoglalás: Ez az elemzés elsődlegesen a geopolitika gondolkodás technológiai vonatkozásait kívánja megvizsgálni, amelyek értelmezésünk szerint egyre fontosabbá válnak, hiszen a gazdaságot, a hadsereget és még a politikát is egyre növekvő mértékben határozza meg a technológiai fejlődés. A tanulmány a Kína és Magyarország közötti technológiatranszfer általános geopolitikai akadályaira összpontosít. Noha a gazdasági szempontok döntő jelentőségűek ebben a témában, az elemzés elsősorban azt a geopolitikai környezetet elemzi, amelyben a két ország közötti technológiatranszfer megtörténhet.

Kulcsszavak: Kína, Magyarország, egységes piac, geopolitika

Bevezetés

Az elmúlt hónapok során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy ha meg akarjuk érteni és vizsgálni az országok közötti gazdasági kapcsolatok fejlődését, akkor a technológiatranszferrel kapcsolatos elemzésnek a közvetlen külföldi befektetések és a kereskedelem területére is ki kell terjednie. A technológiatranszfer-lehetőségek és a valóság elemzése kulcsfontosságú szempont a közelmúltbeli globális gazdasági és politikai hatalomváltozások mélyebb megértésekor is. Friedman így fogalmazta meg a technológia és a geopolitika kapcsolatát:

„Valamennyi hely több dimenzióból áll. A gazdaság az embereket táplálja. A politika a belső szervezést szolgálja. A hadsereg a háborúhoz és a védelemhez kell, a technológia a természetet kezeli, és a kultúra pedig mindent meghatároz, a közösségtől a szépségig. Mindezek a geopolitika alkotóelemei.”¹

Ez a tanulmány² elsődlegesen a geopolitikai gondolkodás technológiai vonatkozásainak elemzésére törekszik, hangsúlyozni kell azonban, hogy megértsük, ez az aspektus egyre fontosabbá válik, mivel a technológiai fejlődés nagy mértékben

1 George Friedman, “Understanding Our Geopolitical Model,” *Geopolitical Futures* (December, 2015).

2 A tanulmány a szerző „Technology Transfer between China and Hungary: Opportunities and the Reality in a New Geopolitical Environment” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása.

meghatározza a gazdaságot, a hadsereget és még a politikát is. A tanulmány a Kína és Magyarország közötti technológiaátadás geopolitikai akadályaira összpontosít, méghozzá általános szempontok szerint. Noha a gazdasági szempontok döntő jelentőségűek ebben a témában, a cikk elsősorban azt a geopolitikai környezetet tárgyalja meg, amelyben a technológia átadása a két ország között megtörténhet.

Meglátásunk szerint a technológiatranszfer korlátozásának vagy támogatásának módja nagyban befolyásolja Kína politikai és gazdasági felemelkedését, de nem csak a Kínába érkező technológia, hanem a Kínából érkező technológia is kulcsfontosságú szempont. Ez ugyanazon érme két különböző oldala, amely egyaránt számít az európai környezetben, de eltérően működik a nyugat-európai és a közép-európai kontextusban. Így fontos az is, hogy az országok miként értelmezik a Kínával fennálló kapcsolataikat. E különféle „Kína-stratégiák” áttekintésekor legalább a következő három fő választóvonalra kell odafigyelni:

- Először is, a „kereskedelmi háború” választóvonalat hozott létre az Egyesült Államok és Európa között, ami megnehezíti a közös Kína-politika Nyugaton történő kialakítását, és egy többé-kevésbé következetes Kína-értelmezés kialakítását.³ Az eltérő érdekek egyértelműek, mivel az EU-nak nincsenek globális geopolitikai érdekei, így „Kína feltartóztatásában” – a jelek szerint – az európai hatalmak kevésbé érdekeltek, miközben az amerikai erőfeszítések egyértelműek Kína politikai és gazdasági fellendülésének lelassítására vagy megállítására.
- Másodszor, a nyugat-európai és közép-európai országok eltérő érdekei megnehezítik az egységes Kína-politika és stratégia kidolgozását. Nemcsak a fejlettségi szintek különböznek, hanem a Nyugat- és Közép-Európában tapasztalható, különféle vállalati struktúrák is arra késztetik a döntéshozókat, hogy nagyon eltérő válaszokat adjanak.⁴ Mindeközben a másik oldalon az is igaz, hogy az egységes piac és az EU-szintű politikák közös keretet biztosítanak az EU bármely országában végrehajtott politika számára.
- Harmadszor, még a 17 + 1 együttműködési kereten belül is könnyen meg lehet különböztetni az EU-tagállamok és a nem EU-tagállamok érdekeit, és szembe lehet állítani azokat. Az EU-támogatásokhoz hozzáférő EU-tagállamok nagy mozgásterrel rendelkeznek a megfelelő finanszírozási eszközök megválasztásához, míg az EU-n kívüli tagok ezen döntéseiknél korlátozottak. (Ezen a ponton hozzá kell tenni, hogy néhány európai ország, például Magyarország is felismerte ezt a problémát, és fel kívánja gyorsítani az EU-tagságról szóló egyeztetéseket az Európai Unió és a Nyugat-Balkán között.)⁵

Mint láthatjuk, a Nyugaton kialakított Kína-képben számos törésvonal található. Először, az elemzés a német, francia és amerikai megközelítés mögött meghúzódó, Kínával szembeni motivációkat tárgyalja, különösen a technológiatranszfer területén,

3 Andrew Small, „Why Europe is Getting Tough on China?,” *Foreign Affairs* (April, 2019).

4 A közép-európai gazdaságok a 90-es évek elején átalakultak, és az átalakulás elsősorban a nyugati tőkén és technológián alapult, és még ma is ezek a nyugat-európai vállalatok uralják ezeket a piacokat. Lásd részletesebben: Robert Salamon, *The Transformation of the World Economy* (St. Martin's Press, 1995), 238.

5 Csaba Moldicz, „Strengthening Economic and Political Ties with the Balkans,” *China-CEE Institute* (July, 2019).

majd az azt követő fejezet áttekintést nyújt a magyar vonatkozásokról, dilemmákról és kérdésekről, megpróbál támpontokat adni a magyar mozgástér nagyságáról, míg az utolsó fejezet Kína érdekeire és politikáira összpontosít.

A geopolitikai háttér

Változás az európai Kína-politikában?

Néhány hónappal ezelőtt Small publikált egy cikket a Foreign Affairs-ben, amelyben megpróbálta megtalálni a választ arra, hogy miért is változhatott meg Európa álláspontja a Kínával való együttműködés lehetőségeiről. Azt állította, hogy noha a politikai és biztonsági folyamatok jelentős szerepet játszottak a változásban, a gazdasági szempontoknak fontosabbaknak kellett volna lenniük. A következőt mondta:

„Európa elvesztette azon reményét, miszerint Kína megreformálja a gazdaságát, vagy nagyobb hozzáférést biztosít a piacaihoz, ugyanakkor Kína államilag támogatott szereplői olyan ágazatokban haladtak előre, amelyeket Európa gazdasági jövője szempontjából kritikusnak tekint.”⁶

A Small által használt „Európa” kifejezés nyilvánvalóan nem helyénvaló, hisz nem tükrözi minden ország véleményét, valószínűleg Németország és Franciaország Kína iránti változó álláspontjára utal, amelyet tükröztek az Európai Bizottság legutóbbi tanulmányai is, ahol Kína leírására gyakran használták a „rendszer-szintű versenytárs” (systemic rival) szavakat.

*„Kína, egyidejűleg, a különböző szakpolitikai területeken együttműködő partner, akivel az EU szorosan összehangolta célkitűzéseit, tárgyalási partner is, akivel az EU-nak meg kell találnia az érdekek egyensúlyát, **gazdasági versenytárs a technológiai dominancia elérésében, és rendszerszintű versenytárs, aki előmozdítja a kormányzás alternatív modelljeit.** [kiemelve: Moldicz] Ehhez rugalmas és pragmatikus megközelítésre van szükség az egész EU-ban, amely lehetővé teszi az érdekek és értékek elvi védelmét.”⁷*

Érdemes megjegyezni, hogy nagyon hasonló kifejezést (systemic competitor) használtak a Német Ipari Szövetség (Bundesverband der Deutschen Industrie e.V.) politikai elemzésében is, amely ismét figyelmeztető jelzés a nyugat-európai országok Kína-felfogásának változásáról.⁸

6 Small, “Why Europe is Getting Tough on China?”.

7 “EU-China. A Strategic Outlook,” European Commission, 2019, 1, <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.

8 Federation of German Industries, “Partner and Systemic Competitor - How Do We Deal with China’s State-Controlled Economy?,” *Policy Paper, BDI* (January, 2019).

Ugyanakkor a francia elnök, Macron szintén más megközelítést sürgetett Kína esetében, az idei Kína-EU csúcstalálkozó előtt:

„A megbízatásom kezdete óta kiálltam a valódi tudatosság és az európai szuverenitás védelme mellett... Végül, olyan fontos témákban, mint Kína, megvan (...).”⁹

A francia elnök is - akárcsak Small - elköveti azt a hibát, hogy a francia és a német érdekeket általában az európai érdekekkel azonosítja. Meg kell értenünk azonban, hogy bár a Kína-EU csúcstalálkozó eredményei nem voltak jelentősek, a tárgyalásokról szóló beszámolók hangvétele semleges vagy pozitív csak akkor lett, amikor világossá vált, hogy Kína hajlandó 300 Airbus repülőgépet vásárolni az Airbus-tól,¹⁰ amely gesztus megmutatta Kína hajlandóságát a gazdasági kapcsolatok kiegyensúlyozására. Más szóval, annak módja, hogy Franciaország és Németország hogyan értelmezi Kínát, könnyen megváltoztatható, ha ez gazdasági előnyöket és üzleti lehetőségeket kínál számukra.

Az is nyilvánvaló, hogy az EU-nak a kínai politikával kapcsolatos álláspontja nem olyan egységes, mint azt Small vagy Macron sugallja, mivel a közép-európai országok és Olaszország¹¹ nagyon eltérő módon értelmezik a Kínából érkező állítólagos fenyegetéseket. Ennek egyszerű oka a különböző gazdasági érdekekben rejlik - valójában ezen a ponton lehet egyetérteni Smallal, nevezetesen azzal, hogy a gazdasági szempontok fontosabbak, mint bármely más szempontrendszer. Németországgal és Franciaországgal ellentétben Magyarország, sok más közép-európai országhoz hasonlóan, rendkívül érdekelt a Kínából érkező tőke- és technológiatranszfer felgyorsításában. Az összes többi európai országnak is érdeke fűződik a hatalmas kínai piacra való belépéshez, az általános felfogás azonban, úgy tűnik az, hogy a német és a francia vállalatok inkább többet veszítenek a növekvő kínai jelenlétből az egységes európai piacon, mint amennyit nyernek a piaci kapcsolatok változásából.

Ez az a pont, ahol a politika és a gazdaság érvei ellentmondanak egymásnak, mivel a belpolitikai diskurzusokban sokkal könnyebben lehet vitatkozni a kínai vállalatok növekvő jelenléte ellen. Miért? Mert ez a változás könnyen kommunikálható ezen a területen, és mert nehezebb olyasmi mellett érvelni, aminek hatásai (üzleti lehetőségek Kínában) távolinak tűnnek a választópolgárok számára.

Small azt is állította írásában, hogy ez a vita mélyebb kérdéseket vet fel az EU jövőjével kapcsolatban. Másként fogalmazva, az a kérdés, hogy az európai modell lassan, de egyre növekvő ütemben megszabadul-e az EU működésére jellemző, a tagállamok és a Közösség érdekeinek kiegyensúlyozása érdekében kialakított fékek és ellensúlyok rendszerétől, vagy visszatér egy olyan modellhez, ahol a nemzeti szuverenitásra nagyobb hangsúlyt fektetnek. Az első esetben Németország és Franciaország fogja formálni az EU Kína-stratégiáját, míg a második esetben a kisebb európai országok erősíthetik az érdekérvényesítő képességeiket. Sok szempontból Kína jövőben betöltött szerepéről szóló közelmúltbeli politikai, európai viták nemcsak Kínáról, hanem ami még fontosabb, Európa jövőjéről is szólnak.

9 "Macron Hails Europe 'Awakening' to China Threat," *AFP* (March 21, 2019).

10 290 repülőgép az A320 repülőgép családból és 10 repülőgép az A350 XWB repülőgép családból.

11 Olaszország 2019-ben írta alá az Övezet és Út Kezdeményezést.

Az USA álláspontjának megváltozása Kínával kapcsolatban

Az úgynevezett kereskedelmi háború jelentősen rontotta a politikai és gazdasági kilátásokat. Az „új hidegháború”¹² nyilvánvalóan nem csak a kereskedelem akadályairól és az árfolyamokról szól, hanem az USA és Kína közötti technológiai versenyről, különösen a mesterséges intelligenciával és az 5G-vel stb. kapcsolatos területeken.

Felvethető a kérdés, hogy miért fontos a mesterséges intelligencia és a hozzá kapcsolódó új technológia geopolitikai szempontból? Wright három okot vagy félelemet emel ki, amelyek miatt a mesterséges intelligencia és ezen technológiák fejlesztése kulcsfontosságú a jövőbeni fejlődés tekintetében:

- A szingularitás félelme azon a feltételezésen nyugszik, hogy van egy olyan pont, amelyen túl a mesterséges intelligencia felülmúlná az embereket.
- A másik félelem szorosan kapcsolódik az elsőhöz, és felhívja a figyelmünket a munkaerőpiacra, ahol ezek a gépek, robotok könnyen helyettesíteni tudják az embereket.
- Wright azt állítja, hogy a harmadiknak geopolitikai következményei is vannak. A mesterséges intelligenciára támaszkodva könnyebb a polgárokat megfigyelni és ellenőrizni. Ahogy Wright mondja: „(...) A mesterséges intelligencia a tekintélyelvű országok hiteles alternatíváját kínálja a liberális demokráciával szemben, az elsőt a hidegháború vége óta. Ez pedig a megújult nemzetközi versenyt vált ki a társadalmi rendszerek között.”¹³

Az első két szempont vagy félelem szorosan kapcsolódik a közgazdaságtan területéhez, ez az elemzés azonban inkább a harmadik, geopolitikai jelentőségű évrre összpontosít. Megértésünk szerint ebben az érvelésben két kritikus ellentmondás található:

- 1) Szeptember 11. és az azt követő terrorizmus elleni háború, az ISIS felemelkedése és a migrációs válság Európában egyértelműen megmutatta, hogy Nyugaton új módszerekre és megközelítésekre van szükség a szélsőségesek különböző változatainak a kezeléséhez, az új technológiákat pedig nem csak a gyártásban, hanem az élet minden területén fel kell használni, beleértve a polgárok védelmét és a biztonság garantálását is. A mesterséges intelligencia felemelkedésének harmadik hatása, ahogyan Wright állítja, a liberális demokrácia és a digitális tekintélyelvű állam közötti kényszerválasztás. Értelmezésünk szerint a technológia fejlődésével összhangban időről-időre minden politikai rezsim rákényszerül a társadalom ellenőrzésének módjának finomítására és optimalizálására. Minél fejlettebb és összetettebb a technológia,

12 Ezt a kifejezést gyakran használták a médiában, hogy rávilágítsanak a Kína és az Egyesült Államok nemrégiben folytatott kereskedelmi háborúja, és az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti verseny hasonlóságaira, bár világgazdaságunkat ma sokkal inkább összeköti a rendkívül összefonódott globális ellátási lánc, mint az ötvenes években, így az analógia erőteljesen félrevezető.

13 Nicolas Wright, “How Artificial Intelligence Will Reshape the Global Order. The Coming Competition Between Digital Authoritarianism and Liberal Democracy,” *Foreign Affairs* (July 10, 2019).

amelyet az állami bürokrácia a társadalom megfigyelésére használ, annál átfogóbb felügyeletet tud biztosítani, s amely előnyt egyik politikai rendszer sem adhatja ki a kezéből. Más szavakkal, a mesterséges intelligencia felemelkedése nagyban befolyásolja az állam és annak polgárai közötti kapcsolatot Nyugaton és Kínában egyaránt.

- 2) Ez az érv az új technológia körüli politikai vitát a liberális demokráciák és a tekintélyelvű rendszerek közötti hősies csataként ábrázolja, nem ismeri el, hogy a kereskedelmi háború az amerikai vállalatok által folytatott piaci versenyről is szól, méghozzá annak érdekében, hogy kiszorítsák a kínai vállalatokat a piacokról. Segal világossá teszi ezt a kétirányú értelmezést: „A Huawei veszélyt jelent az Egyesült Államok biztonságára, de ez nem az egyetlen oka annak, hogy Washington támadja a vállalatot. Inkább, ezek az intézkedések, megmozdulások csak az első lépések a digitális világ jövőjéért megvívott nagyobb csatában.”¹⁴

Azt a megközelítést, miszerint a Huawei körüli vita mind gazdasági, mind geopolitikai vonatkozásokról is szól, megerősítik az EU és az USA közötti növekvő feszültségek, amelyek a Trump-adminisztráció alatt a korábbiánál is nyilvánvalóbbá váltak. A transzatlanti kapcsolatok problémái a kereskedelmi tarifáktól a NATO jövőjéig terjednek, és egyértelmű, hogy a Kína európai értelmezéséről szóló vita csak egy másik választóvonal a két partner között.

Meglátásunk szerint a transzatlanti feszültségek valódi oka az Egyesült Államok és az EU közötti hatalmi aszimmetria. Ezt az aránytalan kapcsolatot mindkét oldal nagyon hosszú ideig elfogadta és ápolta,¹⁵ azonban az „Ázsia felé való fordulás”,¹⁶ szeptember 11. és különösen Kína felemelkedése csökkentette Európa szerepét az USA külpolitikájában, az Egyesült Államok számára pedig ma már nem tűnik elfogadhatónak az USA és Európa között korábban kialakult aszimmetria, főleg azoknak a költségeknek a tekintetében, amelyek jelentős részét az amerikai oldal viseli.

A közelmúltbeli amerikai erőfeszítések azonban, amelyek arra készítetik Európát, hogy felelősebb külpolitikát folytasson, visszatetszést szültek az európai fővárosokban, mindemellett van egy probléma ezzel: az európai hatalmak felelősebb külpolitikája függetlenebb is lenne. Olyan külpolitikákat folytatnának, amelyek nem feltétlenül igazodnának az amerikai érdekekhez. A Huawei európai piacról való leválasztására irányuló amerikai erőfeszítések számára a csapás Németországból, Franciaországból és más európai országokból érkezett, amelyek nem zárták ki a kínai vállalatot a piacról. S arra a következtetésre jutottak, hogy használhatják a Huawei termékeket, miközben más gyártók bevonásával enyhíthetik a kockázatokat.¹⁷

14 Adam Segal, "The Right Way to Deal with Huawei. The United States Needs to Compete with Chinese Firms, Not Just Ban Them," *Foreign Affairs* (July 11, 2019).

15 Alina Poyakova and Benjamin Haddad, "Europe Alone," *Foreign Affairs* (April 3, 2019): 109-120.

16 Clinton „America's Pacific Century” című cikke az amerikai külpolitika határozott fordulatát jelezte 2011-ben, amikor azt írta, hogy "A politika jövőjéről Ázsiában döntenek, nem Afganisztánban vagy Irakban, és az Egyesült Államok lesz a cselekvés középpontjában." Hillary Clinton, "America's Pacific Century," *Foreign Policy*, (October 10, 2011), <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.

17 Segal, "The Right Way to Deal with Huawei. The United States Needs to Compete with Chinese Firms, Not Just Ban Them".

Goldman rámutatott arra, hogy e politika háttérében különböző érvek vannak, amelyek nem minden esetben politikai jellegűek:¹⁸

- Az európai versenytársak (Ericsson vagy Nokia) nem rendelkeznek olyan kutatási kapacitásokkal, hogy átvegyék az óriás Huawei helyét ebben a szegmensben.
- Termékeik (Ericsson, Nokia és Huawei) annyira összefonódtak, hogy nem tilthatják ki a Huawei-t anélkül, hogy ne befolyásolnák vele a másik két európai vállalatot is.

Eddig, bár a Kínával való együttműködésre irányuló európai álláspont retorikai szempontból látszólag keményebbé vált, úgy tűnik, hogy a gazdasági érdekek nemcsak Közép-Európában, hanem Nyugaton is felülírják a biztonsági aggályokat. A következő fejezet a Kína és Magyarország közötti technológiai együttműködés sajátosságait vizsgálja.

A technológiatranszfer dilemmái: Magyarország esete

A Nyugathoz való gazdasági felzárkózás mindig is a magyar külpolitika legfőbb célja volt, értelmezésünk szerint ez azonban csak akkor érhető el, ha a külpolitika és a gazdaságfejlesztési politikák diverzifikálják az ország politikai és gazdasági kapcsolatait, miközben csökkentik a Nyugattól való függőséget.

Miért nem elég csak a Nyugatra támaszkodni, ha az 1990 utáni Nyugat-Európával folytatott együttműködés munkahelyeket teremtett, új technológiát és tőkét hozott, ezáltal pedig átalakította és korszerűsítette a gazdaságunkat? Az elmúlt 30 év során elért eredmények ellenére a magyar gazdaság továbbra is félperiférián van, ha a jövedelmeket és a gazdasági fejlődés egyéb mutatóit vesszük, s a magyar politika és gazdaság beágyazódása az európai keretekbe már nem tud növekedni. Másként megfogalmazva, ha elfogadjuk ezt az 1990 és 2010 közötti időszak fejlődési modelljét, akkor elfogadjuk az ország alulfejlettségét is.

Az aszimmetrikus függés vagy függőség problémáját nem lehet a függőség egyre nagyobb mértékű növelésével megoldani. Ezen a ponton jelentősen eltérnek a magyar és a nyugat-európai érdekek, erre vezethető az vissza, hogy Magyarország hajlandó Németországtól és más nyugat-európai országoktól eltérő Kína-politikát folytatni. Hozzá kell azonban tenni azt is, hogy ez az oka annak is, hogy egyértelmű választóvonal húzódik az európai hatalmak Kína-politikája és az Egyesült Államok megközelítése között.

Az elmúlt évek során a magyar döntéshozók jelentős erőfeszítéseket tettek a befektetési kapcsolatok diverzifikációjának felgyorsítása érdekében, és a beruházások származási helyének kibővítése mellett nagyobb hangsúlyt fektetnek a technológiatranszferre, mint valaha. A magyar külgazdasági és külügyminiszter kijelentette, hogy új korszak következik a magyar gazdaságban, és a „Magyarországon gyártották”

18 Andrew P. Goldman, "US ban won't derail Huawei's European 5G rollout," *Asia Times* (May 20, 2019).

időszak helyébe a „Magyarországon találták fel” időszak lép. Utalt arra is, hogy a teljes magyarországi foglalkoztatás elérése miatt ma már nem az újonnan létrehozott munkahelyek száma, hanem az új technológiák aránya válik egyre fontosabbá.¹⁹

Ezzel összefüggésben, egyértelmű, hogy a technológiatranszferben is ugyanolyan fontos az „ország eredetének” a szempontja, miközben az új technológiák megszerzése és bevezetése egyértelműen a biztonsági kérdések részét is képezi, s szorosan kapcsolódik a közvetlen külföldi befektetésekhez. Ezen a ponton érdemes megkülönböztetni a két ide tartozó, különféle típusú technológiatranszfert és azok biztonsági kérdéseit: a kifelé és a befelé irányuló technológiatranszfert.

1. A közvetlen külföldi befektetés (FDI) a technológiák kifelé irányuló transzferjéhez is vezethet, amelynek eredményeként a külföldi befektető stratégiaiul fontos technológiát szerez meg a hazai vállalkozástól. Ez a fajta veszély kevésbé jellemző Magyarországon, mint Németországban vagy más fejlett nyugat-európai gazdaságban, mivel a nagy magyar tulajdonú vállalatok listája rövid, és még rövidebbé válik, ha csak az élvonalbeli technológiát kifejleszteni képes vállalkozásokat vesszük figyelembe.
(Hozzá kell azt is tenni, hogy az adott piaci szegmensben a közvetlen külföldi befektetés a külföldi vállalkozás oligopóliumához vagy monopóliumához vezethet. Ezt a veszélyt azonban versenypolitikai intézkedésekkel kell kezelni, s ritkán kapcsolódik a technológiatranszferhez, ugyanakkor biztonsági aggályokat vet fel, amikor az FDI stratégiaiul fontos iparágakban történő felvásárláshoz vezet.)
2. A közvetlen külföldi befektetés (FDI) a technológiák befelé irányuló átadásához is vezethet, amelynek eredményeként a külföldi befektető hozzájárul egy bizonyos technológia hazai elterjedéséhez. Az ilyen technológiát ritkán értékeli biztonsági fenyegetésnek, az 5G területén azonban a bevezetés és a fenntartás biztonsági aggályokat vethet fel.

Ezen biztonsági aggályok kezelése érdekében a magyar kormány 2019 elején elfogadott egy befektetési átvilágítási törvényt. A törvény összhangban áll az Európai Unióba beáramló közvetlen külföldi befektetések átvilágítási keretrendszerének létrehozásáról szóló uniós rendelettel. Az elfogadott törvény alapvetően a fegyverekkel, fegyverrészekkel, lőszerekkel, katonai eszközökkel, titkosszolgálati eszközökkel, pénzügyi intézmények általi adatfeldolgozással, a létfontosságú társadalmi funkciók fenntartásához szükséges területekkel, mint például egészségüggyel, a polgárok élet- és vagyonbiztonságával, gazdasági és társadalmi közszolgáltatások nyújtásával kapcsolatos közvetlen külföldi befektetésekre összpontosít. A törvény nagy jelentőséget tulajdonít a beruházás külföldi részeseedésének és az ehhez kapcsolódó területeknek.

Az 5G technológiát illetően úgy tűnik, hogy a magyar kormány nem értékeli biztonsági fenyegetésént a kínai vállalatokat, különösen a Huawei-t. A magyar kormány és a Huawei nemcsak stratégiai partnerségi megállapodást írt alá 2013-ban, hanem az

19 "Hungary needs imports of highly developed technologies and Chinese investments," Hungarian Government, April 25, 2019, <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-needs-imports-of-highly-developed-technologies-and-chinese-investments>.

együttműködés azóta erősebbnek is tűnik. Az amerikai kampány és azon állítások ellenére, miszerint a kínaiak biztonsági fenyegetést jelentenek, a magyar kormány szorosan együttműködik a vállalattal. A Huawei Technologies regionális elnökével folytatott tárgyalásokat követően a magyar gazdasági miniszter megismételte, hogy a kínai vállalatnak segítenie kell a szélessávú internetes hálózat kiépítésében Magyarországon, s ezáltal hozzájárulnia a 95 százalékos lefedettség eléréséhez 2025-ig.²⁰ A partnerek egy új aspektussal bővítették ki az együttműködést, amikor 2019 júliusában aláírták azt a szándéknyilatkozatot, miszerint a vállalat együttműködik a magyar információs, kommunikációs ágazat fejlesztésében.²¹

Az 5G stratégiát a tervek szerint ebben az évben kell elfogadni, a tervezetet 2019 márciusában mutatta be az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Digitális Jólét Program és az 5G Koalíció.²² Bár ez nem a végleges változat, nyilvánvalónak tűnik, hogy Magyarországon a magyar kormány inkább egy hibrid modell megvalósítását részesíti előnyben az 5G hálózat fejlesztésében. A technológiai és innovációs miniszter az 5G Koalíció ülésén hangsúlyozta, hogy az államnak kulcsfontosságú szerepet kell játszania az 5G hálózat fejlesztésében. Azt állította, hogy ez a technológia jóval meghaladja a telekommunikációs ágazat jelentőségét, mivel más területeken is új innovációkhoz vezethet - például olyanokhoz, mint az internet of things vagy az önvezető járművek.²³

Összegezve: a magyar megközelítés pragmatikus, alapvetően a technológia hosszú távú gazdasági előnyeire összpontosít, s úgy tűnik, hogy az állam erős szerepének megőrzése mellett (a hibrid modell) kezeli a biztonsági kockázatokat, ezen a ponton azonban nem egyértelmű, hogy a kormány az 5G hálózatot tulajdonosként kívánja-e üzemeltetni, vagy inkább megvalósítana egy hibrid modellt, amely azt jelenti, hogy csak szabályozó és törvényvégrehajtó szerepben járna el. E kétértelműség ellenére, az értékelésünk szerint sokkal észszerűbb a hálózatban való tulajdonosi részesedés szerzése.

A kínai stratégia és érdekek

A Huawei körüli, közelmúltban kialakult feszültségek felhívták a figyelmet a kínai gazdasági fejlesztési politika egyes sajátos vonásaira. Ironikus módon, amíg az Egyesült Államok nem indított intézkedéseket a kínai vállalat ellen, addig az ezen a

20 „Elkészült a magyar 5G Stratégia szakmai tervezete,” Magyarország Kormánya, 2019. március. 11. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/infokommunikacioert-es-fogyasztovedelemert-felelos-allamtitkar/hirek/elkeszult-a-magyar-5g-strategia-szakmai-tervezete>.

21 „A jövő magyar mérnökeinek képzésében is részt vállal a Huawei,” Magyarország Kormánya, 2019. július. 1. 2019. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/a-jovo-magyar-mernokeinek-kepzeseben-is-reszt-vallal-a-huawei>.

22 „Az államnak szerepet kell vállalnia az 5G hálózatok kiépítésében.” Magyarország Kormánya, 2019. június. 18. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/az-allamnak-szerpet-kell-vallalnia-az-5g-halozatok-kiepiteseben>

23 „Az államnak szerepet kell vállalnia az 5G hálózatok kiépítésében” Magyarország Kormánya, 2019. június. 18. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/az-allamnak-szerpet-kell-vallalnia-az-5g-halozatok-kiepiteseben>.

téren történt fejlesztések során nagyban a piaci erőkre támaszkodtak, vagyis magától értetődő volt az amerikai technológia alkalmazása a kínai termékekben, hiszen ezek képviselték a csúcstechnológiát, és tették versenyképesebbé a Huawei termékeit.

A kínai elnök, Hszi már 2014-ben az önállóság fontosságára hívta fel a figyelmet, és bár a koncepció visszanyúlik egészen Mao-ig,²⁴ nagyon egyértelművé vált, hogy a Trump-kormány intézkedéseinek a fényében az ilyen jellegű erőfeszítéseket meg kell erősíteni. Könnyű történelmi precedenst találni arról, hogy Kína képes szembeszállni azokkal az embargókkal, amelyeket annak érdekében vezettek be, hogy elvágják Kínát az egyes technológiáktól. A Szovjetunió a hidegháború alatt szüntette meg Kína műszaki támogatását, de Kína ennek ellenére képes volt kifejleszteni nukleáris fegyvereket, és ugyanez történt a '90-es évek műholdjaival és rakétaival kapcsolatban is, amelyekre az Egyesült Államok vezetett be átfogó szankciókat. Nincs okunk azt feltételezni, hogy ezen a területen Kína ne tudná megismételni ezt a sikertörténetet, és ne tudna inkább a hazai alternatív technológiákra támaszkodni. Amikor az USA tiltó listára teszi a Huawei-t, csak felgyorsítja a Kínában zajló innovációs folyamatokat. Más szavakkal, a végrehajtott intézkedések ellentétes hatást érnek el, mivel arra kényszerítik a kínai vállalatokat, hogy más alternatívákat keressenek, s ne csak a helyi innováció, hanem a más országokkal való együttműködés tekintetében is.

A Huawei-vel vagy a ZTE-vel szemben bevezetett amerikai szankcióktól függetlenül, a kínai gazdaságnak a külföldi technológiáktól való függetlenítésére tett erőfeszítései nemcsak új, hanem logikus lépések, amelyek egyúttal a hozzáadottérték-láncon való feljebb lépések is. A kínai innovációs politika átfogó kerete az úgynevezett „Made in China 2015” stratégia, amelyet a 2013-ban elfogadott német Industry 4.0 terv ösztönzött. A kínai stratégia azonban eltér a német verziótól, és különbözik a „Strategic Emerging Industries”-tól is, amely egy 2006-ban elfogadott 15 éves terv volt. A „Made in China 2015” stratégia több területet ölel fel, mint a német megfelelője, mivel a kínai vállalatok versenyképessége egyenlőtlenebb, és az alacsony-költségekkel termelő ázsiai országok által támasztott kihívásokkal is foglalkoznia kell. Kennedy három alapvető különbséget emel ki a „Made in China 2015” és a „Strategic Emerging Industries” között:

- A „Strategic Emerging Industries” csak az innovációra, míg a „Made in China 2015” az egész termelésre összpontosít;
- A „Made in China 2015” a hagyományos iparágakat és a modern szolgáltatásokat is megcélozza;
- A „Made in China 2015” stratégiában több hely van a piaci erők számára.²⁵

Fontosabb azonban hangsúlyozni, hogy ez a terv azt a célt is szolgálja, hogy a főbb alkatrészek és az egyéb alkatrészek hazai hozzáadottérték-tartalmát 2020-ra 40 százalékra, 2025-re pedig 70 százalékra emeljék. Azt is meg kell említeni, hogy a terv tíz

24 Lorand Laskai, „Why Blacklisting Huawei Could Backfire. The History of Chinese Indigenous Innovation,” *Foreign Affairs* (June 19, 2019).

25 Scott Kennedy, „Made in China 2015,” *Center for Strategic and International Studies* (June 1, 2015).

prioritást élvező ágazatot céloz meg,²⁶ ahol az információs technológia nyilvánvalóan az egyik kulcsfontosságú terület. Ezen technológia élvonalában álló kínai telekommunikációs cégek mutatták be az 5G stratégiájukat a Sanghajban megrendezett 2019. évi Mobile World Congress alkalmával.

- A China Telecom elindította az "5Gⁿ Empowering Intelligent Connectivity" programot, amelynek elnevezésében az N új (new) génekre, új működésre, új energiára és új ökoszisztémára utal.
- A China Unicom eddig 11 iparágban alkalmazott 5G technológiát és számos kísérleti projektet indított el (130 élményközpont 40 városban, 5G intelligens gyár a Commercial Aircraft Corp of China Ltd-vel Sanghajban stb.).
- A China Mobile az év második felében 50 kínai városban 50 000 5G bázisállomást fog építeni.²⁷

Szoros kapcsolat van a Huawei erős piaci pozíciója és a telekommunikációs vállalatok stratégiája között, mivel a Huawei egyértelműen támaszkodhat egyrészt a gyorsan bővülő belföldi 5G piacokra, másrészt kiterjesztheti a vállalat külföldi értékesítését is. Richard Jü Cseng-dong, a Huawei Consumer Business Group vezérigazgatója szerint a vállalat 5G üzletét egyáltalán nem érintik az amerikai szankciók, és már 150 000 egységnyi 5G üzleti állomást leszállítottak, amely az év végére eléri az 500 000 állomást.²⁸

A hazai piac fejlődése mellett ugyanolyan fontos, hogy rávilágítsunk a kínai vállalatok nemzetközi versenyképességére ebben a szegmensben. A kínai vállalatok e technológia éllóvasainak számítanak. A múltban a 3G és a 4G szabadalmak tulajdonosai uralták az okostelefonok piacát, így minden okunk megvan azt feltételezni, hogy az 5G szabadalmak tulajdonosai szintén piacvezetők lesznek. Tavaly kb. 5600 szabadalmi bejelentést jegyeztek be. A 3G-val és a 4G-vel ellentétben azonban feltételezni lehet, hogy az 5G technológia szerepe még jelentősebb lesz, hiszen a szabadalmak tulajdonosai fogják befolyásolni az ágazatoknak a konnektivitását. A Huawei Technologies Corporation a második helyet foglalja el az 5G SEP (alapvető fontosságú szabadalom)²⁹ tulajdonosok listáján 933 SEP-pel, a ZTE a harmadik a 796-tal, a China Academy of Telecommunication Academy 352-re tart igényt. Ha megvizsgáljuk az 5G szabadalmak legfőbb tulajdonosait, láthatjuk, hogy a kínai vállalatok uralják e szegmenst körülbelül 31 százalékkal, a dél-koreai vállalatok a SEP-ek 27 százaléka tartanak

26 A kulcsfontosságú ágazatok a következők: 1) Új fejlett információs technológia; 2) Automatizált szerszámgépek és robotika; 3) Űrrepülés és repüléstechnikai berendezések; 4) Tengeri felszerelések és high-tech hajózás; 5) Korszerű vasúti szállítóberendezések; 6) Megújuló energiával meghajtott járművek és berendezések; 7) Áramellátó berendezések; 8) Mezőgazdasági felszerelések; 9) Új anyagok; és 10) Biopharma és fejlett gyógyászati termékek.

27 Jeff Pao, "Chinese Telecoms Unveil Their 5G Strategies. China Mobile, China Unicom and China Telecom are Adopting Different Strategies, Bosses Say," *Asia Times* (June 28, 2019).

28 Jeff Pao, "Huawei Says No Timetable to Launch Its Own System," *Asia Times* (June 26, 2019).

29 A SEP egy szabadalom, amely innovációt igényel, s amelyet a szabványok betartásához kell felhasználni.

igényt, az amerikai vállalatok részesedése 18 százalék, míg az európai vállalatok (Nokia és Ericsson) az 5G szabadalmaknak mindössze 16 százalékával rendelkeznek (1. táblázat).³⁰

1. táblázat
5G alapvető szabadalomtulajdonosok³¹

Samsung Electronics Co, Ltd	1166
Huawei Technologies Co, Ltd	933
ZTE Corp.	796
Ericsson Inc	794
Qualcomm INC	730
LG Electronics	621
Intel Corp.	473
Sharp Corp.	468
China Academy of Telecommunication Academy	354
Nokia	299
Inter Digital Technology Corp.	18

Következtetések

Az első nagyon egyszerűen megfogalmazható következtetés az, hogy Magyarországnak technológiatranszferre van szüksége, amelyben különösen elengedhetetlen az 5G technológia, hiszen ez lesz az egyik kulcsterület, amely lehetővé teszi az internethez való kapcsolódást. Hozzáfűzhetjük azonban, hogy Magyarországnak

30 A Sharp Corporation a SEP-ek 7 százalékát birtokolja. Az eredetileg japán vállalatot 2016-ban megvásárolta a tajvani székhelyű Foxconn Group.

31 Tim Pohlman, "Who is Leasing the 5G Patent Race?," *IAM* (December 12, 2018).

a technológia származása szerint is diverzifikációra van szüksége. A magyar FDI-állomány, a külkereskedelem szerkezete feltárják a magyar gazdaság ezen strukturális gyengeségét. Habár ebben a szegmensben lehetne érvelni a Nyugat-Európából érkező technológiatranszfer mellett, ez azonban nehézségekbe ütközik, tekintve, hogy az európai vállalatok nemcsak a kínai vállalatoktól maradnak el ebben a szegmensben, hanem náluk az amerikai és a dél-koreai vállalatok is jobban teljesítenek. Hozzá kell tenni azt is, hogy európai szempontból tanácsos lenne nagyobb mértékben támaszkodni az európai vállalatokra, de ehhez az egy-egyes piac versenyszabályainak megváltoztatására lenne szükség, hogy rugalmasabb módon lehessen több állami támogatást elérhetővé tenni.

Ebben a szegmensben Kína és Magyarország között kiválóak a politikai kapcsolatok az együttműködés felgyorsításához. Ebben a tekintetben nagyon fontos sarokkő az a magyar döntés, amely az erőteljes állami jelenlét (hibrid modell) fenntartásáról szól ebben az ipari szférában, mivel ez teszi lehetővé a magyar állam számára a piaci szereplők ellenőrzését és irányítását, valamint, ezzel egyidejűleg, az indokolt vagy indokolatlan biztonsági aggályok enyhítését.

Megértésünk szerint a kínai-magyar együttműködés ígéretes, mivel a magyar emberi erőforrások ezen a területen erősek, és a politikai akarat is erre irányul. Mint fentebb említettük, a magyar kormány és a jelzett kínai vállalat egy szándéklevelet írt alá, amelyben a két fél kifejezte hajlandóságát az infokommunikációs ágazat fejlesztésének megerősítésére. Ez a kezdeményezés rendkívül fontos, hiszen nem csak arról szól, hogy miként léphet be egy külföldi vállalat a hazai piacra, hanem arról is, hogy miként terjedhet az 5G-hez kapcsolódó tudás Magyarországon.³²

Irodalomjegyzék

- AFP. "Macron Hails Europe 'Awakening' to China Threat." *AFP*, March 21, 2019.
- Clinton, Hillary. "America's Pacific Century." *Foreign Policy*, October 10, 2011. <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.
- European Commission. "EU-China. A Strategic Outlook." 2019. <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
- Federation of German Industries. "Partner and Systemic Competitor - How Do We Deal with China's State-Controlled Economy?." *Policy Paper, BDI*, January 2019.
- Friedman, George. "Understanding Our Geopolitical Model." *Geopolitical Futures*, December 28, 2015.
- Goldman, Andrew, P. "US ban won't derail Huawei's European 5G rollout." *Asia Times*, May 20, 2019.

³² A tervek szerint a Huawei meg fogja alapítani a HUAWEI Hivatalos Információs és Hálózati Akadémiát (HAINA) Magyarországon. A HAINA központ része a HAINA partnerségi programnak, amely felhatalmazza az egyetemeket és a főiskolákat arra, hogy akkreditációt adó tanfolyamokat indítsanak hallgatóik számára. "HUAWEI Authorized Information and Network Academy," HUAWEI, <https://huaweihaina.com>.

- HUAWEI. "HUAWEI Authorized Information and Network Academy." <https://huawei-haina.com>.
- Hungarian Government. "Hungary needs imports of highly developed technologies and Chinese investments." April 25, 2019. <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-needs-imports-of-highly-developed-technologies-and-chinese-investments>.
- Hungarian Government. "Elkészült a magyar 5G Stratégia szakmai tervezete." March 21, 2019. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/infokommunikacioert-es-fogyasztovedelemert-felelos-allamtitkar/hirek/elkeszult-a-magyar-5g-strategia-szakmai-tervezete>.
- Hungarian Government. "A jövő magyar mérnökeinek képzésében is részt vállal a Huawei." July 1, 2019. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/a-jovo-magyar-mernokeinek-kepzeseben-is-reszt-vallal-a-huawei>.
- Hungarian Government. "Az államnak szerepet kell vállalnia az 5G hálózatok kiépítésében." June 18, 2019. <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/az-allamnak-szerepet-kell-vallalnia-az-5g-halozatok-kiepiteseben>.
- Kennedy, Scott. "Made in China 2015." *Center for Strategic and International Studies*, June 1, 2015.
- Laskai, Lorand. "Why Blacklisting Huawei Could Backfire. The History of Chinese Indigenous Innovation." *Foreign Affairs*, June 19, 2019.
- Moldicz Csaba. "Strengthening Economic and Political Ties with the Balkans." *China-CEE Institute*, July 2019.
- Pao, Jeff. "Chinese Telecoms Unveil Their 5G Strategies. China Mobile, China Unicom and China Telecom are Adopting Different Strategies, Bosses Say." *Asia Times*, June 28, 2019.
- Pao, Jeff. "Huawei Says No Timetable to Launch Its Own System." *Asia Times*, June 26, 2019.
- Pohlman, Tim. "Who is Leasing the 5G Patent Race?." *IAM*, December 12, 2018.
- Poyakova, Alina, and Haddad, Benjamin. "Europe Alone." *Foreign Affairs*, April 3, 2019.
- Salamon, Robert. *The Transformation of the World Economy*. St. Martin's Press, 1995, 238.
- Segal, Adam. "The Right Way to Deal with Huawei. The United States Needs to Compete with Chinese Firms, Not Just Ban Them." *Foreign Affairs*, July 11, 2019.
- Small, Andrew. "Why Europe is Getting Tough on China?." *Foreign Affairs*, April 3, 2019.
- Wright, Nicolas. "How Artificial Intelligence Will Reshape the Global Order. The Coming Competition Between Digital Authoritarianism and Liberal Democracy." *Foreign Affairs*, July 10, 2019.

A MAGYARORSZÁGRA IRÁNYULÓ KÍNAI TURISTAFORGALOM JELENE ÉS DINAMIKUSAN BŐVÜLŐ LEHETŐSÉGEI

FÁBIAN ARMIN VINCENTIUS

Összefoglalás: Az elmúlt időszak tanulságai azt bizonyítják, hogy erős szinergia fedezhető fel Kína és Magyarország között, aminek következtében a virágzó turizmus a kulturális és gazdasági kapcsolatok egyik alappillérvé vált. Céлом, hogy tanulmányomban választ kapjak arra, miért is vonzó hazánk a kínai turisták számára. Dolgozatomban első részében leíró statisztikai elemzések által vizsgálom a Magyarországra irányuló kínai turizmust, Azt tanulmányozom, miként ér össze a kínai érdeklődés mint kereslet, illetve a magyar piaci kínálat. A második fejezetben a Magyar Turisztikai Ügynökség és utazási irodák képviselőivel, illetve idegenvezetőkkel készített interjúkat mutatok be. Ezen adatgyűjtés alapján különböző irányelveket fogalmazok meg, melyek hozzásegíthetnek ahhoz, hogy a későbbiekben még inkább optimális és vonzó szolgáltatásokat lehessen nyújtani a kínai turisták számára.

Kulcsszavak: turizmus, kínai küldőpiac, lehetőségek

Bevezetés

A magyar–kínai diplomáciai kapcsolatok hetven éve kezdődtek, bár a két ország közötti kapcsolódási pontok jóval korábbra nyúlnak vissza. Az általam vizsgált téma kapcsán is izgalmas volna felidézni a magyar–kínai turizmus kezdeteit, annak fejlődését, legizgalmasabb történelmi és kulturális vetületeit. Ennek ellenére dolgozatomban a kérdés egyetlen szeletét boncolgatom, időbeli és térbeli vonatkozásban egyaránt, hisz a Magyarországra irányuló, az ezredfordulót követő kínai turizmust veszem górcső alá.

E témát különösen fontosnak tartom, mivel véleményem szerint a két állam virágzó együttműködése két különböző részből áll: egyrészt a keretként szolgáló politikai, gazdasági, tudományos és oktatási együttműködésekből, másrészt az emberek egymáshoz való viszonyából. A turizmus mindkét részhez kapcsolódik, ugyanis gazdasági vetületén túl az ilyesfajta utazások leggyakrabban egymás megismeréséről szólnak. Nem meglepő, hogy a 20. század második felétől a turizmust a diplomácia egyik eszközének tekintik.

Célom, hogy tanulmányomban választ kapjak arra, miért is vonzó hazánk a kínai turisták számára, illetve miért választja úti célnak Magyarországot egy több ezer kilométerre élő utazó. Dolgozatom első részében leíró statisztikai elemzések által vizsgálom a Magyarországra irányuló kínai turizmust. Azt tanulmányozom, hogy miként ér össze a kínai érdeklődés mint kereslet, illetve a magyar piaci kínálat. A fejezetben bemutatom továbbá, hogy milyen változások következtek be a Magyarországra irányuló kínai turizmus mennyiségét és minőségét illetően az ezredforduló és napjaink között. A tanulmány második részében a Magyar Turisztikai Ügynökség korábbi és jelenlegi munkatársaival, utazási irodák képviselőivel, illetve idegenvezetőkkel készített interjúkat mutatok be. A beszélgetéseken keresztül lehetőség adódik arra, hogy a kérdésben jártas, érintett, illetve szakmailag felkészült személyek tapasztalatait és javaslatait megosszam, ezeken keresztül pedig különböző irányelveket fogalmazzak meg, melyek hozzásegíthetnek ahhoz, hogy a későbbiekben a jelenleginél is optimálisabb és vonzóbb szolgáltatásokat lehessen nyújtani a kínai turisták számára.

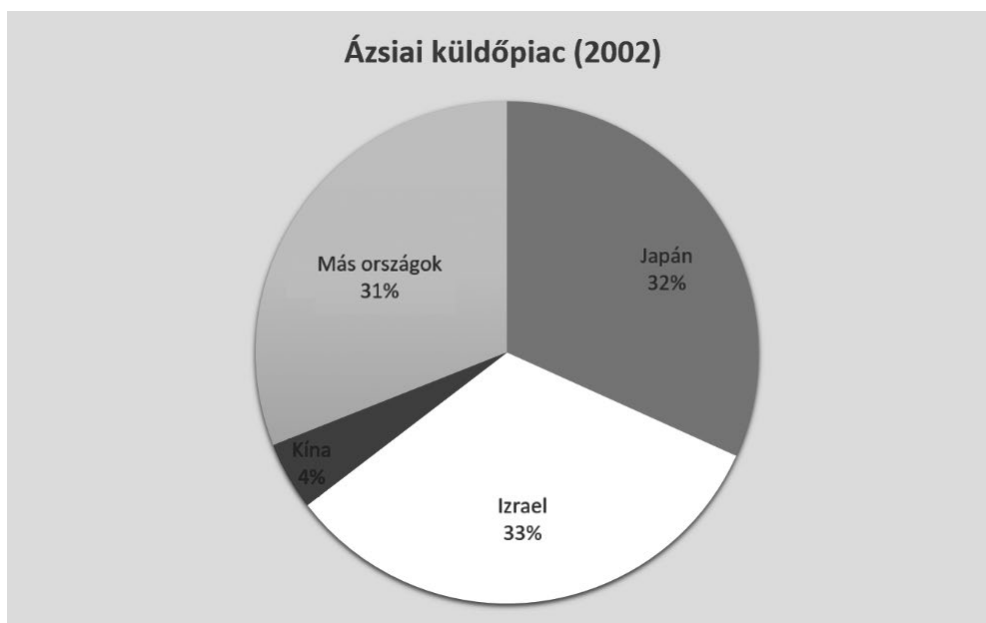
A Magyarországra érkező kínai turisták száma az ezredfordulótól napjainkig

Mennyiségét illetően a Magyarországra irányuló kínai turisták száma radikális változáson ment keresztül 2000-től napjainkig. Mi sem bizonyítja ezt jobban annál, hogy a Magyar Turizmus Rt. Kutatási Igazgatósága által publikált 2000. és 2001. évi statisztikákban Kína nem is szerepel azon a listán, amely a Magyarországra látogató külföldiek számát országonként határozza meg. A listán az akkoriban négy legjelentősebb Európán kívüli küldő ország kapott helyet: az Egyesült Államok, Izrael, Japán és Kanada. Japán esetében ezen kutatás kapcsán is releváns megemlíteni a pontos számokat: 2000-ben 100 ezer, 2001-ben 97 ezer fő érkezett Magyarországra. Bár 2002-re mintegy 10 ezres csökkenés történt, a Japánból Magyarországra érkezők száma Kínához viszonyítva még mindig rendkívül magas volt – több mint hétszer nagyobb. A 2002. évi statisztikában már Kína is szerepelt (1. ábra), Magyarországra azonban csak 12 ezer főt küldött ebben az évben.

Ebben az időszakban Izrael és Japán gyakorlatilag az ázsiai küldőpiac kétharmadát tette ki, 274 ezer főből 177 ezer főt biztosítva, míg Kína a maga 12 ezer főjével csak egy 4 százalékos szeletet jelentett. Ennek ellenére már ebben az évben is a dinamikusan fejlődő új küldőpiacok csoportjába sorolta Kínát a Turizmus Rt. A növekedés előrejelzéséhez hozzájárult az is, hogy a társaság jelen volt 2002-ben több kínai idegenforgalmi vásáron – Peking CITE, Shanghai CITM –, ezáltal továbbfejlesztve a 2001-ben kezdődő kínai–magyar utazási kapcsolatokat. Ugyanebben az évben 35 nemzetközi elektronikus médium tudósítója érkezett hazánkba turisztikai jelentőségű eseményekre és helyszínekre forgatni. Kínai viszonylatban megemlítenő a CCTV budapesti forgatása, mely során egyrészt a főváros jellegzetességeiről, másrészt a Wittelsbach Erzsébet (Sisi) magyar királynéval kapcsolatos érdekességekről készült film.

1. ábra.
A Magyarországot érintő ázsiai turisztikai küldőpiac 2002-ben

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Lényeges szempont, hogy a 2000-es évek elején Magyarországon tapasztalható alacsony kínai jelenlét egy szélesebb jelenség következménye, a kínai utazók ekkoriban ugyanis elsősorban az ázsiai országokat célozták meg. Ezt bizonyítják azon 2000-es statisztikák is, melyek szerint az utazók 83,1 százaléka Ázsián belül utazott – elsősorban az alacsonyabb áraknak, a megszokottabb környezetnek, illetve a kevesebb adminisztratív teendőnek köszönhetően –, míg Európába csak a kínaiak 10,1 százaléka érkezett. A statisztikák alapján az európai utazások 56 százaléka Oroszországot érintette, ezt követte Németország több mint 110 ezer turistával, miközben Franciaország 96 ezer, Nagy-Britanni 61 ezer utazás célpontja volt. Ekkoriban sokkal erősebben érezhető volt az ismert nyugat-európai országok felé irányuló tendencia, amit beszélgetésünk során Fu Ming, Tiencsin városából származó, a 2018–2019-es tanévben Magyarországon oktató kínai tanárnő is megerősített:

„Hogy őszinte legyek, Kínában is élt – kis átalakulásokkal pedig még ma is él – az elképzelés, hogy az észak – például Svédország és Norvégia – és nyugat-európai országok fejlettebbek, és jelentős anyagi erőfeszítéseket kívánnak, míg az úgymond kelet-európai – nem feltétlenül földrajzi elhelyezkedésük alapján – államok sokkal olcsóbbak. Az én tapasztalataim alapján a kínai közhangulatban talán még mindig Ausztria, Svájc és Németország a leginkább elérni kívánt cél. Ennek ellenére a kínai emberek jelentős részének a nyugat-európai

államok még mindig túl nagy költséget jelentenek, így valós az a feltevés, hogy a tehetős személyek gyakrabban választanak nyugat-európai országokat, míg mások Kelet-Közép-Európába utaznak.”

Annak ellenére, hogy Magyarország a 2000-es évek elején nem szerepelt a kínaiak legkedveltebb európai úti céljai között, 2002 decemberében az első kelet-közép-európai államként csatlakozott az ADS-rendszerhez. Az ADS-rendszert 1995-ben alkották meg. Célja olyan bilaterális turisztikai megállapodások létrehozása volt, melyek egyrészt könnyítik a kínai turisták beutazását az adott országba, másrészt lehetővé teszi a fogadó állam számára, hogy népszerűsítő kampányokon keresztül igyekezzen nagyobb forgalmat előidézni. Gyakorlati előnyei közül érdemes kiemelni a tényt, hogy az ADS-rendszer által a kínai lakosok utazási irodák szervezésén keresztül utazhattak egy adott országba – ezáltal már nem volt szükség hosszadalmas személyes ügyintézésre a nagykövetségen.

Bár a rendszer gyakorlati indulása további időt igényelt, a lépés fontosnak bizonyult a magyar–kínai turizmus fellendítése szempontjából. Az ezt követő években Kína megközelítésének stratégiája magyar oldalról fontos változáson esett át: 2003-ban a Visegrádi Négyek együttműködésén keresztül a Magyar Turizmus Rt. többek között a kínai China International Travel Mart kiállításon is részt vett, és igyekezett népszerűsítő kampányokon keresztül megismertetni az országot.

Mr L. tapasztalatai szerint két fő célt igyekezett elérni a társaság:

„Ekkoriban két fő szempontot tartottunk szem előtt: megismertetni, illetve vonzóvá tenni Magyarországot a kínai piac felé. Még most is rengetegen vannak, akik nagyon keveset vagy semmit sem tudnak Magyarországról. Ez 15–20 évvel ezelőtt még drasztikusabb volt. Furcsának hangozhat, de felmerült az a kérdés, hogy miért jönne egy kínai ember Magyarországra, és ha Európát választja, miért ne a sokkal népszerűbbnek tekintett célokat keresse. Azon túl, hogy igyekeztünk minden lehetőséget megragadni Magyarország népszerűsítésére Kínában és kínai közösségekben, ráeszméltunk arra, hogy egyedül – legalábbis egyelőre – túl nehéz lesz. Egyszerűen nem tűnt valószínűnek, hogy a kínai utazók jelentős hányada kilométerek ezrei után egyetlen európai országot látogasson meg, az pedig épp Magyarország legyen. Ez a probléma valójában az egész közép-európai régiót érintette, még az ismertebbnek nevezhető államokat, Ausztriát és Csehországot is. Részünkről az tűnt jó megoldásnak, hogy a Visegrádi Négyekkel közösen gondolkodjunk: az már sokkal logikusabb, hogy egy kínai utazó Franciaország és Németország helyett például egy lengyel–cseh–szlovák–magyar négyest válasszon, főleg ha kedvező áron fedezhet fel izgalmas, kevésbé ismert tájakat. Két probléma merült fel azonban: egyrészt a kínai turisták nagyon kevés időt töltöttek Magyarországon, másrészt javarészt csak a fővárossal találkoztak – azzal is csak felületesen.”

Kína jelentős növekedési lehetőséggel és nagy potenciállal rendelkező küldőpiacnak számított már ekkoriban is Magyarország számára, és a Mr. L. által említett jelenség kiküszöbölésére – melynek részeként a kínai turisták elsősorban csak Budapestet látogatták – a külföldre irányuló marketingkommunikációban a Turizmus Rt. öt régiót igyekezett promotálni: a főváros és annak környékén túl a Balatont,

2. ábra.

A European Quartet a visegrádi államok közös kampányaként folyt, közép-európai értékek hirdetését célozva

Forrás: Turizmus
Magyarországon 2004.

rizmus jövőjéről. Külön kiemelendő, hogy létrejött a Magyarországot reklámozó honlap kínai nyelven is – mely átalakult formában ma is elérhető a világhálón (3. ábra).

Észak-Magyarországot és a Dunántúlt, ezenfelüli célpontként jelent meg az Alföld és a Tisza-tó is. Egyre nagyobb hangsúlyt kapott a kínai vásárokon való jelenlét – 2004 februárjában a Visegrádi Négyek együttműködés keretében Sanghajban a World Travel Fair-en European Quartet névvel folyt kampány (2. ábra), júliusban a pekingi BITE-n és novemberben Sanghajban a CITM-en –, a Magyarország világörökségi helyszíneit bemutató CD pedig kínai nyelven is elkészült.

2004-ben 25 ezer kínai turista érkezett Magyarországra, ez pedig gyakorlatilag duplája a 2002-ben és 2003-ban érkezőknek. 2005-ben a hazánkba utazó kínai turisták száma 31 ezer volt, de a turisták számán túl az eltöltött vendégéjszakák mértéke is pozitív tendenciát mutatott 25 százalékos emelkedése által. A visegrádi országok meghívására Kínából 24 személy érkezett különböző elektronikus és nyomtatott médiumok képviselőjeként tanulmányútra, ezenfelül a Magyar Turizmus Zrt. 60 kínai főt fogadott két utazásszervező csoport képviselőjében. Ezek a turisztikai workshopok lehetőséget biztosítottak arra, hogy az érintett magyar és kínai munkatársak közösen gondolkodjanak az üzleti kapcsolatok kiépítéséről, illetve a kínai–magyar tu-

3. ábra.

A WOW Hungary Magyarország új turisztikai országmárkája 2018-ban készült el a Magyar Turisztikai Ügynökség közreműködésével

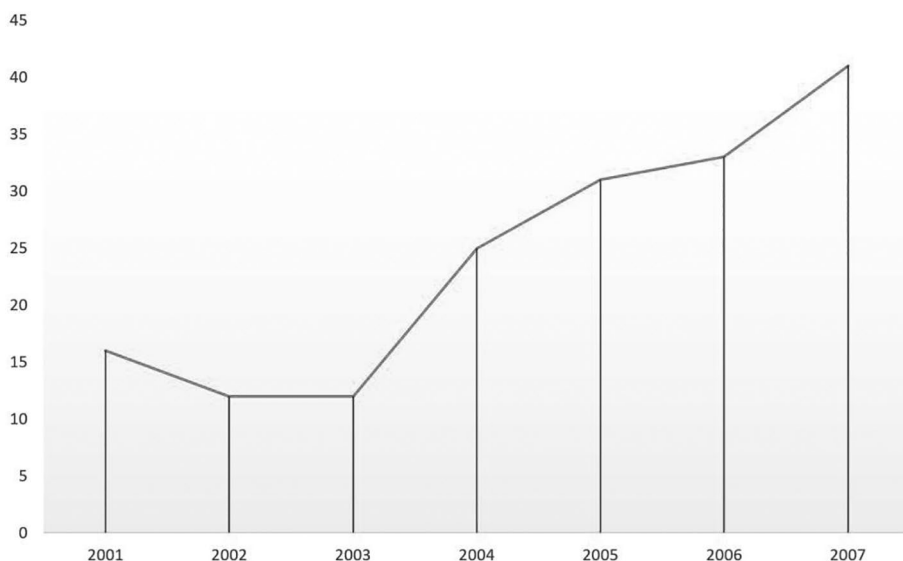

Forrás: Hellohungary.com/cn

A számok begyűjtését és az évenkénti növekedés pontos mértékét nem egyszerű vizsgálni, ugyanis a Központi Statisztikai Hivatal nem ugyanazon kritériumok alapján publikálta az éves adatokat. Míg 2001 és 2007 között találunk arra vonatkozó adatot, hogy pontosan hány ezer fő érkezett Magyarországra Kínából (4. ábra), addig 2008-tól már csak a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát – illetve a vendégéjszakák számát – mutatja be országonként.

4. ábra.

A Magyarországra utazó kínai turisták száma 2001 és 2007 között

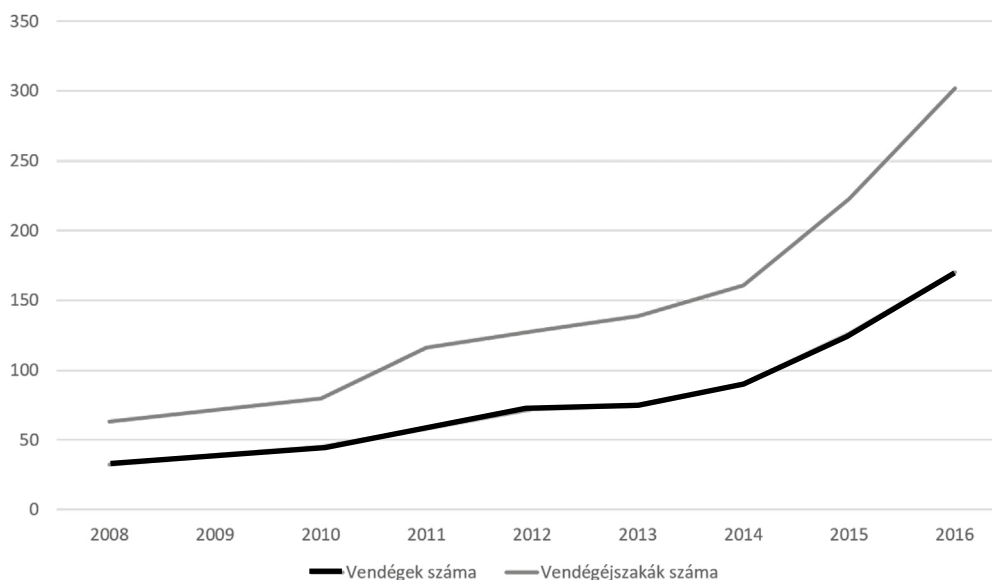
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Bár magától értetődően a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma nem egyezik meg az országba beutazó kínai személyek számával, magas az átfedés a statisztikák között, így 2008-tól a tanulmányban is ezen értékek szerepelnek (5. ábra). 2010-től jelentős növekedés fedezhető fel a turisták számát illetően: míg 2008-tól 2010-ig évi 16–18 százalékos volt ennek mértéke, addig 2010-től 2011-re közel 30 százalékot is elért, 2012-ben pedig újra 20 százalék fölött volt. Egy rövid visszaesést követően – 2013-ra a növekedés mértéke nem haladta meg a négy százalékot – újabb ugrás következett, főként 2015-ben és 2016-ban. Ezen évek kiugró, 40, illetve 35 százalékos növekedést eredményeztek. Jelentősek a különbségek a vendégéjszakák számát illetően is: 2008-tól 2010-ig 11–13 százalékos évi növekedés történt, 2011-re viszont már 45 százalékos, majd 2015-ben és 2016-ban évi 35 százalék feletti. Így lehet, hogy míg 2008-ban 38 600 kínai látogató töltött 71 469 vendégéjszakát Magyarországon, addig 2011-ben 58 386 személy 116 103 éjszakát, 2016-ban pedig 170 171 utazó 302 107 éjszakát.

5.ábra.

A vendégek és vendégéjszakák számának változása 2008 és 2016 között

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A Magyarországra irányuló kínai turizmus változásának okai

A Magyar Turisztikai Ügynökség honlapján a részletes adatok csak a 2016-os év végéig találhatóak meg, volt azonban lehetőségem az ügynökség kínai országspecialistáját, Jao Jaót kérdezni a legújabb számokról:

„A Magyar Turisztikai Ügynökség a Központi Statisztikai Hivatal által havonta közzétett hazai kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmi adatai alapján vizsgálja Magyarországon a turisztikai forgalom és a küldőpiacok alakulását. Ezek alapján a beutazók, és az általuk eltöltött vendégéjszakák számáról, valamint a magyarországi régióbontásról állnak rendelkezésre információk. Jelenleg a KSH adatainál bővebb, többek között az Ázsiából érkező turisták utazási szokásairól, illetve kínai régióbontásról részletesebb statisztikák nem érhetők el. Az utazási adatok alapján kirajzolódik, hogy Budapest még mindig a legnépszerűbb, elsődleges úti cél a kínai turisták körében is, de a magyar főváros mellett egyre többen keresik fel a Balaton térségét, többek között Hévíz városát. Az utazási irodák Kínából érkező vendégeknek kínált csomagjaiban továbbá kiemelt helyen szerepel Eger, Szeged, Tokaj és Sopron is. Magyarországon a turizmus 2010 óta folyamatosan növekszik, tavaly pedig történelmi rekordévet

ért el. Soha ennyi turista nem járt még Magyarországon. Jelentősen bővül a hazánkba érkező kínai látogatók száma is. 2018-ban 256 ezer kínai vendég érkezett Magyarországra (12,5 százalékkal több, mint egy évvel korábban), akik összesen 421 ezer vendégéjszakát tölthettek el nálunk, azaz 14,6 százalékkal többet, mint 2017-ben. 2019 első félévében is folytatódott a növekedés a kínai küldőpiacról: 2019 januárjában–júliusában az előző év azonos időszakához képest 6 százalékkal több vendégéjszakát tölthettek el a kínai turisták a magyarországi kereskedelmi szálláshelyeken. 2019 júniusában Kína volt a 8. legtöbb vendégéjszakát adó küldőpiacunk a beutazók körében, csak júniusban 51 ezer vendégéjszakát tölthettek el hazánkban a kínai turisták, ami több mint 12 százalékkal meghaladta az előző év júniusában realizált kínai vendégforgalmat.”

A számok alapján két kérdés merül fel: minek köszönhető a turisták számának jelentős növekedése, illetve mi az oka annak, hogy átlagban még mindig két éjszakánál kevesebbet töltenek el a kínai utazók Magyarországon. Ami az érkezők számának jelentős növekedését illeti, több szempontot is érdemes figyelembe venni: egyrészt a magyar fél aktív Kínával kapcsolatos tevékenységét – melynek néhány részletéről már szó esett ebben a tanulmányban is –, másrészt a tényt, hogy belső okoknak köszönhetően növekszik a kínai turisták száma, akik egyre gyakrabban választanak európai úti célt. Külön kiemelendő a Új Selyemútként is emlegetett Egy övezet, egy út kezdeményezés, melynek keretében eddig 126 ország és 29 nemzetközi szervezet írt alá együttműködési megállapodást Kínával, amelynek köszönhetően számos európai ország elérhetőbbé, bejárhatóvá vált a kínai turisták számára. Magyarország az első EU-s tagországok között volt a kezdeményezéshez való csatlakozáskor, a világméretű gazdasági-infrastrukturális lépés pedig kedvező hatással volt a kínai küldőpiacra is:

„Kína az utóbbi években Magyarország egyik legdinamikusabban bővülő küldőpiaca, (...) erre pedig igen kedvező hatással bír a 2013-ban meghirdetett Egy övezet, egy út kezdeményezés. (...) A kínai–magyar turisztikai kapcsolatokat továbbá az is nagyban segíti, hogy immár két légi járat köti össze a két országot. 2015 májusától közlekedik a Budapest–Peking légi járat, idén júniustól pedig létrejött a Budapest–Sanghaj közvetlen összeköttetés is. A Magyar Turisztikai Ügynökség a kínai–magyar turisztikai kapcsolatok erősítése érdekében közreműködik a légi összeköttetések bővítési folyamatában; erős nemzetközi marketing- és kampánytevékenységet végez Magyarország mint úti cél népszerűsítéséért; részt vesz és megjelenési platformot biztosít a hazai szolgáltatóknak a Kínában megrendezett szakmai kiállításokon; valamint workshopokat, roadshow-kat, sales callokat szervez a két ország utazásszervezői és szolgáltatói ismeretségének bővítéséért, hogy növelhessék a beutazó turistaforgalmukat” – számol be az ügynökség Kínát érintő aktuális tevékenységéről Jao Jao, aki szerint Közép-Európa, ezen belül pedig Magyarország biztonságos és egyre népszerűbb turisztikai úti cél, amit bizonyít az elismerés is, mely szerint Budapest a legjobb európai úti cél 2019-ben. A turisták számának növekedése ellenére, míg 2008-ban átlagban 1,85 éjszakát

töltöttek Magyarországon a kínai utazók, addig ez a szám 2016-ban 1,77 éjszaka volt, a tavalyi év során pedig 1,64 éjszákára csökkent. Jao Jao szerint annak érdekében, hogy a turisták több időt szánjanak Magyarországra, a fővároson túl a vidéki helyszíneket is ismertté és népszerűvé kell tenni: ennek kialakításáért mind a kormányzat, mind a Magyar Turisztikai Ügynökség számos lépést tett: *„Országszerte a hazai turisztikai desztinációkban soha korábban nem látott mértékű fejlesztések indultak el, amelyek a külföldről, például Kínából érkező turisták igényeinek is megfelelő minőségi turisztikai szolgáltatások, szálláshelyek fejlesztését szolgálják. Budapest mellett a vidéki Magyarország népszerűsítését is nemzetközi marketingkampányokkal támogatjuk, illetve egyre több turisztikai programot kínálunk az utazási irodáknak, ezáltal a különböző kiterjesztett programokkal tudjuk növelni az itt eltöltött időt.”*

A fejlesztések időigényes menete következtében azonban jelenleg több hiányosság is mutatkozik, ezek pedig negatív visszajelzést eredményeznek a külföldi turisták részéről.

„Az látszik, hogy a külföldi turistáknak gondjaik vannak bizonyos szolgáltatások színvonalával, az élményígéretnek megtalálhatóságával (...), szálláshelyek közül a kínai turisták a twin szobákat preferálják – két különálló ágyas szobákat –, azonban sok esetben a hazai szállodáknak és hoteleknek nincs ilyen típusú kapacitásuk.”

Hasonlóan vélekedik Mr. L. is, aki szerint a vidéki szállásadók jelentős részét meglepetésként érte a turisták számának nagymértékű növekedése, így nem is tudták megtenni a megfelelő lépéseket az igények kielégítése érdekében:

„Valóban, a vidéki szolgáltatások nem mindig felelnek meg a külföldi turisták igényeinek, ez pedig negatív hatással lehet a Magyarországon eltöltött éjszakák számára is. (...) Ennek ellenére a már korábban is említett okot emelném ki újra: a hazánkban eltöltött éjszakák alacsony mértéke elsősorban annak köszönhető, hogy a távolról érkező turisták nem Magyarországot célozzák meg, hanem a kontinens egy régióját. Ezen belül is két szempontot érdemes megjegyezni: egyrészt a kínai turisták többsége nem saját úti programot alakít ki, hanem a már megszokottnak nevezhető, szervezett utat követi. Ehhez számos ok hozzájárul: egyszerűbb, kényelmesebb és nem utolsósorban biztonságosabb is, legalábbis kevésbé tűnik veszélyesnek olyan személyek számára, akik több ezer kilométerről érkeznek. Ezeknek a programoknak Magyarország csak egy szeletét jelenti. Talán itt az idő, hogy jobb alternatívákat nyújtsunk.”

Másképp teljesen természetes, hogy Prága vagy Bécs előrébb szerepel a listán, mint Hévíz vagy Tokaj. Népszerű fővárosok állnak szemben olyan helyszínekkel, melyek bár rengeteget tudnak kínálni, nem rendelkeznek hasonló szintű adottságokkal. Felmerül tehát a kérdés, hogy egy ilyen – mondhatni, előre eldöntött „versenyt” – miként lehet megnyerni. Több megoldásról is beszélhetünk, és ezen megoldások nem is kívánják feltétlenül azt, hogy a régió többi országát le kelljen győzni. Egyelőre egy félnapos növekedés is nagy eredménynek bizonyulna, ehhez

pedig az utazások meghosszabbítására, a jelenlegi programok felülvizsgálatára, átalakítására van szükség. Azt gondolom, érdemes jobban megvizsgálni, hogy mit is szeretnek a kínai turisták hazánkban, illetve esetlegesen mit lehet változtatni annak érdekében, hogy még jobban érezzék magukat.

Magyarország szépségei a kínaiak szemében

Valóban, a Magyarországra irányuló kínai turizmus egyik legizgalmasabb kérdése az, hogy mi számít szépnek a kínai emberek számára, és mi az, amit igazán szeretnek Magyarországon. Fu Ming az oktatáson túl kínai közösségek kulturális tevékenységeit illetően is aktív volt, így mind saját tapasztalatait, mind pedig honfitársai visszajelzéseit közölni tudta a témában:

„Az építészet, a hidak, a Duna, illetve az esti panoráma egyszerűen hihetetlenek. Nagyon érdeklődöm az európai építészet iránt, így számomra különleges élmény az utcákon sétálni, megfigyelni a remekműveket. Úgy látom, hogy az építészeti alkotások általában a kínai turisták körében is a legnépszerűbbek.” Hasonlóan vélekedik Mrs. Y. Budapesten élő kínai turistavezető is: *„Bizonyára ismerős a budai Várból és a Halászbástyáról figyelhető panoráma. Nos, ezzel kapcsolatban kérdeznek talán a legtöbbet, már a túrák elején arról érdeklődve, hogy mikor fogják látni ők is így a várost. Valamilyen oknál fogva borzasztó szorosan kötődnek ehhez a látványhoz, szerintem sokkal erősebben, mint a szomszédos országokból érkező turisták. Kis túlzással számukra ez jelenti Magyarországot.”*

Nagy vonzóerő tehát a magyar főváros építészeti öröksége a kínai turisták számára, de ez nem meglepő azt figyelembe véve, hogy a Duna-part lát képe felkerült az UNESCO Világörökség listájára, emellett a Budai Várnegyed és az Andrássy út is. Jao Jao szerint Budapest gyakran egy különálló egységként is értelmezhető:

„A kínai turisták számára nagy vonzerő a magyar főváros történelmi, kulturális és épített öröksége, ami nagyban különbözik a sajátjuktól, és amelyet szívesen ismernek meg és fedeznek fel utazásaik során. Budapest a magyar turizmus zászlóshajója, és a kínaiak körében is egy önálló, ismert turisztikai brand. Fő programjuk a magyar fővárosban a városnézés, a kiemelten népszerű látnivalók közé sorolható a Halászbástya, a budai Vár, a Lánchíd, a Parlament, az Andrássy út, a Hősök tere, és kedvelt program továbbá a dunai hajózás.”

A kérdés másik oldalát Dömötör Tímea tolmács világította meg, aki szerint a kínai érdeklődés nem feltétlenül egyezik meg a túrák nyújtotta kínálattal:

„Azt kell mondanom, hogy abszolút hiányos mindenféle európai történelmi ismeretük, így sokan nem is értik például, hogy mi a különbség a rokokó és a gótika között, vagy hogy a katolikus templomok miben különböznek az evangélikustól, illetve miért van például ezekben több dísz.”

A jelenlegi túrák sok esetben talán túl nagy mértékű tudást, illetve kínai turisták számára esetlegesen nem releváns információhalmazt kívánnak átadni. Személyes élményként tudok beszámolni arról, hogy az Egyesült Államokban és Dél-Koreában található több múzeumban számos európai kulturális és művészeti alkotást mutattak be, viszont számomra elsőre furcsa módon Európát egy közös egységként bemutatva – országhatárokat és korokat gyakran figyelembe nem véve. Gyakran az ismerethiány a kulturális különbségeknek és Európa külső szemszögből való megfigyelésének is köszönhető, az pedig természetesen mondható, hogy egy eltérő történelmi közegből érkező személy nem rendelkezik hasonló tudással és – bizonyos esetekben – kellő érdeklődéssel sem az adott téma iránt. Mrs. Y. épp emiatt sajátos programokat igyekszik kialakítani, melyek valóban felkeltik a turisták érdeklődését:

„Már említettem, hogy mennyire tetszik nekik a panoráma, illetve milyen csodálattal tekintenek az építészeti remekművekre. Valljuk be azonban, hogy turistaként senki nem egy iskolapadhoz hasonló élményben akar részesülni. Látja az esztétikus épületeket, de nem biztos, hogy mindent tudni akar róla. Ha európai utazók eljutnak Kínába, ott pedig az adott kínai korszak jellegzetességeiről esik szó, tele aprócska részlettel, idegen, korábban nem hallott kifejezésekkel, egy idő után elvesz az élményből. A kínai turistákat érdekli a magyar történelmi és kulturális hagyaték, ebben biztos vagyok. Az erről átadott információkat azonban kreatív, innovatív és mindenki számára érthető módon kell átadni, mondhatni, az alapoktól kezdve. Ennek fordított esetben is így kell működnie.”

Az építészeti és természeti látványosságokon túl Budapest hangulata egy másik pozitív tapasztalat a kínai turisták számára. Fu Ming szerint egy másfajta életmódban csöppenhetnek bele az ide érkezők:

„A kávézók, a hangulatos romkocsmák, a barátságos és meghitt éttermek, amelyek lehetőséget teremtenek arra, hogy kinti teraszokon üljenek és fogyasztanak a vendégek, nagyon tetszenek a kínai embereknek. Kínában limitált az olyan helyek száma, amelyek kinti teraszt biztosítanak. Az emberek ritkán ülnek nyugalomban, egy kávét vagy sört fogyasztva, az épületeket és a többi embert nézve. Az élet mintha gyorsabb, rohamosabb lenne Kínában, egyszerűen nincs idő arra, hogy ilyen tevékenységeket folytassunk. Épp emiatt figyeljük csodálattal és kissé irigységgel a magyarországi nyugalmat” – mondja Fu Ming, aki szerint Budapest különlegességéhez egy bizonyos miszticizmus is hozzájárul: „Magyarország egyre népszerűbb a középosztály számára. Európai uniós tag, biztonságos, jó ár-érték arányt biztosít, emellett nem annyira zsúfolt, mint néhány igazán – mondhatni, lassan túlzottan – népszerű nyugat-európai város. A kínai emberek szeretnek új dolgokat felfedezni és kipróbálni, egy kicsit az ismeretlenben barangolni. Magyarország talán ilyen országnak nevezhető a kínaiak szemében.”

Különösen érvényes ez az olyan vidéki területekre, mint Hévíz, a Hortobágy vagy Pécs, melyek Budapestnél is erősebben jelentik az ismeretlent az érkezők számára. Az ismeretlen pozitivitásán túl egy lényeges negatív szempont is előtérbe kerül, mely a tanulmányhoz általam készített összes interjún elhangzott: ezek a nyelvi korlátok.

„Az idegennyelv-tudással kapcsolatos probléma leginkább a vidéki utazások során jellemző. Gyakran felmerülő észrevétel a kínai turistáktól, hogy a legtöbb turisztikai attrakciónál hiányoznak kínai nyelvű kiírások, táblák, leírások a látványosságokról” – véli Jao Jao, aki szerint lényeges cél a népszerűsítéseken túl a kínai turistákkal való sikeres kommunikáció megerősítése is. A kommunikáció megerősítése sok esetben gyorsan és költséghatékonyan megoldható sokkal több kínaiul beszélő idegenvezetővel és munkatárssal, illetve kínai nyelvű online tartalommal. Ilyen lehetne például egy okostelefonra szánt applikáció, mely részletes tájékoztatást ad Magyarországról, Budapest és a látogatni kívánt helyszínek nevezetességeiről, másrészt praktikus információkat, javaslatokat is megoszt a kínai turistákkal. Egy ilyen módon felépített applikáció már az utazások kezdete előtt, illetve azt követően is hasznos lehet, ezáltal is közelebb hozva Magyarországot a kínai turisták számára. Fu Ming a hazánkban eltöltött egy év alatt úgy érezte, számos eseményről maradt le, ugyanis azokat nem megfelelő helyen és módon közölték:

„Gyakran úgy éreztem, hogy le vagyok maradva, mivel nem találtam meg a megoldást arra, hogy időben értesüljek a közelgő eseményekről és programokról. Egyrészt a legtöbb program a Facebook felületén keresztül van meghirdetve – amit Kínában nem érnek el az emberek –, másrészt nemhogy kínaiul, de még angolul sincsenek részletes információk róluk. Nagyon jó volna, ha ez változna.”

Egy applikáció megfelelő felület arra, hogy a kínai turisták számára is érdekesnek bizonyuló eseményekről kellő mértékű tájékoztatók legyenek.

A nyelvi korlátokhoz kulturális, szokásbeli és étkezési különbségek is párosulnak, melyek bizonyos esetekben nehézségeket okoznak az érkezők és a fogadók számára is. Dömötör Tímea elmondása alapján az étkeztetésre különösen oda kell figyelni a kínai turisták esetében:

„Tapasztalataim szerint 2-3 napon keresztül élvezik az európai ételeket, ezt követően viszont igyekeznek kínai éttermeket és büféket, illetve a nagyobb boltokban tésztalevéseket keresni. Ez valójában nem jelent gondot, az viszont sokkal inkább aggasztó, hogy bizonyos európai termékek – például az itthoni tejtermékek – érzékenyen érintik őket. Ezek a termékek puffasztják a látogatókat, rossz közérzetük lesz tőlük, így a szerzett élmények is kevésbé pozitívak. Én mindig vigyázok, hogy olyan hungarikumokat kóstoltassak meg velük, amelyek nélkülözik, vagy opcionálisan kihagyható belőlük a tejtermék.”

Sok idegenvezető azonban nincs felkészülve az esetlegesen különösnek vagy szokatlannak tűnő igényekre, illetve a kínai turisták sem mindig ismerik a magyarországi szokásokat. Számos alkalommal problémák jelennek meg a pénzügyek kapcsán:

a turisták általában euróval érkeznek, majd a szállodában váltanak forintra egy kedvezőtlen árfolyamon, esetlegesen az ügynökségen keresztül, amely az utazást szervezte. Ilyenkor az átlagnál magasabb közvetítői díj az ügynökséghez jut. Eltérőek továbbá a borralaló adásával és alkudozással kapcsolatos szokások is:

„A borralaló [szüksége] gyakran kritikaként fogalmazódik meg a kínai turisták részéről. Nem pontosan értik, hogy miért is van szükség rá, és bár nagyon sokan az Európába való utazásuk előtt tájékozódnak ennek létezéséről, többször is jelzik, hogy nem értenek egyet a rendszerrel. (...) A kínai turisták számos kritérium – például korcsoport, szociális helyzet – alapján megoszlanak, azonban legtöbb esetben közös bennük, hogy nagyon szeretnek vásárolni, illetve alkudozni az árakat illetően. Mivel alapján ez Magyarországon nem egy mindennapos jelenség, gyakran kommunikációs félreértések és negatív tapasztalatok születnek ezekből” – ismeri el Dömötör Tímea.

Befejezés

A Magyarországot érintő kínai turizmust illetően megteremtődtek azok a feltételek és alapok, amelyek lehetőséget biztosítanak a további mennyiségi és minőségi növekedésre. A tanulmány első részében bemutatott adatok jelzik, hogy az elmúlt tíz év rendkívül pozitív tendenciát mutat a turisták száma kapcsán. Ezenfelül jelenleg is számos olyan fejlesztés folyik, amely a Magyarországra irányuló turizmus általános és specifikus kihívásaira keres megoldásokat. A további sikerek eléréséhez a hivatalos kereteken túl az összes érintett fél formális és informális erőfeszítésére szükség van, ugyanis a tanulmány második részében megnevezett néhány hiányosság és kihívás számos esetben nem jelentős keretbeli változást, hanem nagyobb egyéni és kollektív felkészülést igényel. Mrs. Y. véleménye alapján tekintettel kell lenni arra, hogy a kínai turisták sok esetben az átlagosnál kiszolgáltatottabb helyzetben vannak: *„Nagyon messziről érkeznek, és egy nagyon különböző környezetbe csöppennek, ami még turistaként is sokkoló élmény lehet elsőre. Semmiképp sem szabad tömegként kezelni őket, hanem odafigyeléssel kell tenni azért, hogy a lehető legjobb élményt biztosítsuk nekik. A kínai emberek különösen szeretik Magyarországot. Magyarország a turisták mellett egyre több kínai egyetemi hallgató számára is lehetőséget jelent, ezek a fiatalok pedig szinte mindig pozitív élményekkel térnek haza, terjesztve az ország jó hírét.*

Szoros a kapcsolat Magyarország és Kína között!”

Irodalomjegyzék

A szerző által készített interjú Dömötör Tímea tolmáccsal, Budapest, (2019).

A szerző által készített interjú Fu Ming egyetemi oktatóval, Budapest, (2019).

A szerző által készített interjú Mr. L. közgazdással, Budapest, (2019).

A szerző által készített interjú Mrs. Y. idegenvezetővel, Pécs, (2019).

A szerző által készített interjú Yao Yao kínai országspecialistával (Budapest, 2019).

- CNTA. *The Yearbook of China Tourism Statistics*. Beijing: China Tourism Press, 2000a.
- CNTA. *The Yearbook of China Tourism Statistics*. Beijing: China Tourism Press, 2018.
- European Best Destinations. "Best Places To Travel In Europe 2019." Utolsó elérés: 2019.08.17. <https://www.europeanbestdestinations.com/european-best-destinations-2019/>.
- Magyar Turisztikai Ügynökség. „Riport a rekordévről.” Mtu.gov.hu. A letöltés ideje: 2019.08.20. https://mtu.gov.hu/documents/prod/MTE_4000_105x210_LA4_StatVegleges_2015_HU_web.pdf.
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2001.” A letöltés ideje: 2019.08.12. https://mtu.gov.hu/documents/prod/1166_turizmus_mo_2001.pdf
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2002.” A letöltés ideje: 2019.08.13. https://mtu.gov.hu/documents/prod/1165_turizmus_mo_2002.pdf
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2003.” A letöltés ideje: 2019.08.15. https://mtu.gov.hu/documents/prod/1164_turizmus_magyarorszagon_2003.pdf.
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2004.” A letöltés ideje: 2019.08.16. https://mtu.gov.hu/documents/prod/1163_turizmus_Magyarorszagon_2004_vegleges.pdf.
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2005.” A letöltés ideje: 2019.08.17. https://mtu.gov.hu/documents/prod/turstat2005_magyar_vegleges.pdf.
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2010.” A letöltés ideje: 2019.08.19. https://mtu.gov.hu/documents/prod/1157_Turizmus_Magyarorszagon_2010_vegleges1.pdf
- Magyar Turizmus Rt. „Turizmus Magyarországon 2015.” A letöltés ideje: 2019.08.19. https://mtu.gov.hu/documents/prod/MTE_4000_105x210_LA4_StatVegleges_2015_HU_web.pdf
- NewsIn Asia. "126 countries, 29 international organizations are now part of China's BRI." A letöltés ideje: 2019.08.18. <https://newsin.asia/126-countries-29-international-organizations-are-now-part-of-chinas-bri/>.
- Shawn, Arita (et al.). "Impact of Approved Destination Status on Chinese travel abroad: an econometric analysis." *Tourism Economics* 2011, 17 (5): 983-996. A letöltés ideje: 2019.08.14. <https://doi.org/10.5367/te.2011.0076>
- Turizmus.com. „Yao Yao a Magyar Turisztikai Ügynökség kínai országspecialistája.” A letöltés ideje: 2019.08.11. <https://turizmus.com/szemelyi-hirek/yao-yao-a-magyar-turisztikai-ugynokseg-kinali-orszagspecialistaja-1158897>.
- Walton, John K. "Tourism." Britannica.com, a letöltés ideje: 2019.08.11. <https://www.britannica.com/topic/tourism/Day-trippers-and-domestic-tourism>
- World Heritage Center. "Budapest, including the Banks of the Danube, the Buda Castle Quarter and Andrassy Avenue." A letöltés ideje: 2019.08.22. <https://whc.unesco.org/en/list/400/>.

II. RÉSZ

EMBEREK ÉS TÁRSADALOM

A MAGYARORSZÁGI KÍNA-KUTATÁSOK KORSZAKAI 1949–2018 KÖZÖTT¹

SÁRVÁRI BALÁZS – TRAUTMANN LÁSZLÓ

Összefoglalás: Tanulmányunk célja bemutatni a Kínával foglalkozó hazai társadalomtudományi gondolkodás fejlődését és ennek részeként a főbb intézményeket, kutatócsoportokat. Ezt nemcsak keresztmetszetben szeretnénk megadni, hanem történeti összefüggésben is, mert úgy véljük, hogy ez nélkülözhetetlen a hazai műhelyek előtt álló feladatok megoldásához. A kihívások között a legfontosabbnak a változó kínai gazdaságpolitika értelmezését látjuk, valamint annak beillesztését a globális trendekbe. Ez összefoglalható abban, hogy a 70-es évek elejétől-közepétől kezdődő korszak, az úgynevezett kínai nyitás kül- és gazdaságpolitikája új szakaszba lép. Kiindulópontunk az, hogy Kína továbbra is kapcsolódni fog a globális trendekhez, nem fog visszatérni az elszigeteltséghez, de míg az elmúlt negyven évben jellemzően nyugati orientációs pályát követett, gazdasági felzárkózását az amerikai és a nyugat-európai piacok felszívóképességéhez igazította, addig a következő időszakban nagyobb hangsúlyt fog kapni az alacsonyabb fejlettségű területek felzárkóztatásának programja, legyenek azok Kínán belül vagy Kínán kívül (délkelet-ázsiai országok, közép-ázsiai országok stb.).

Nem csupán akadémiai relevanciája van ennek az áttekintésnek. Kornai János nagy hatású cikket tett közzé a Financial Timesban és az Élet és Irodalomban 2019. július 10-én, illetve július 19-én. A cikk egyik legfontosabb mondanivalója, hogy Kornai újragondolásra ajánlja az elmúlt negyven év Kína-kutatásait és azokat a javaslatokat, amiket a nyugati Kína-kutatók (Kornait is ide sorolva) tettek az aktuális kínai vezetésnek. Kornai amellet érvel, hogy a jogállami rend érvényesítéséhez nem elég a gazdasági reform, a privatizáció és a makroökonómiai szabályozás, amit a szakértők hangsúlyoztak a 70-es évek végén.

Tanulmányunk három részre oszlik, 1949-től 1986-ig, 1986-tól 2013-ig, és végül az elmúlt három év Kína-kutatásának szakirodalmát tekintjük át. Az 1986-os határt Kornai A hiány című munkájának kínai megjelenése indokolja. Mivel elmélettörténeti szakaszolásról van szó, ezért nem 1978-at, azaz Teng Hsziao-ping hatalomra jutását választottuk határnak, már csak azért sem, mert Teng reformjainak előzményei megtalálhatóak Mao Ce-tungnál is. Helyesebbnek láttuk ezért a történeti szakaszolás helyett az elmélettörténeti szakaszolást választani.

Kulcsszavak: Kína, Magyarország, tudományos elemzések, 1949–2018

1 A fejezetben tárgyalt témák részletes elemzéséhez ld. Sárvári B., Trautmann L. (2019).

Bevezetés

Tanulmányunk célja bemutatni a Kínával foglalkozó hazai társadalomtudományi gondolkodás fejlődését és ennek részeként a főbb intézményeket, kutatócsoportokat. Ezt nemcsak keresztmetszetben szeretnénk megadni, hanem történeti összefüggésben is, mert úgy véljük, hogy ez nélkülözhetetlen a hazai műhelyek előtt álló feladatok megoldásához. A kihívások között a legfontosabbnak a változó kínai gazdaságpolitika értelmezését látjuk, valamint annak beillesztését a globális trendekbe. Ez összefoglalható abban, hogy a 70-es évek elejétől-közepétől kezdődő korszak, az úgynevezett kínai nyitás kül- és gazdaságpolitikája új szakaszba lép. Kiindulópontunk az, hogy Kína továbbra is kapcsolódni fog a globális trendekhez, nem fog visszatérni az elszigeteltséghez, de míg az elmúlt negyven évben jellemzően nyugati orientációs pályát követett, gazdasági felzárkózását jellemzően az amerikai és a nyugat-európai piacok felszívóképességéhez igazította, addig a következő időszakban nagyobb hangsúlyt fog kapni az alacsonyabb fejlettségű területek felzárkóztatásának programja, legyenek azok Kínán belül vagy Kínán kívül (délkelet-ázsiai országok, közép-ázsiai országok stb.) Tanulmányunknak nem tárgya ennek empirikus igazolása, ezzel Sárvári² foglalkozik részletesebben.

A kínai gazdaságpolitikai irányváltások elsősorban formációelméleti nézőpontból gyakoroltak jelentős hatást a magyar társadalomtudományi és közgazdaság-tudományi szakirodalomra. Általában is érvényesnek tekintjük, hogy a kelet-közép-európai térség és Kína kapcsolata speciális volt, ami a Kínai Népköztársaság 1949-es megalakulása után felerősödött. Ennek oka jelentős részben a keleti blokk szerkezetének módosulásából fakadt a második világháború után. Előtte a szovjet gazdaságpolitikai és politikai gazdaságtani gondolkodást jelentős mértékben meghatározta a „szocializmus egy országban” tétel, ami a szovjet birodalmi gondolkodást és a marxizmus-leninizmus védelmét szorosan összekapcsolta. A második világháború után azonban a keleti blokk terjeszkedése nem esett egybe a Szovjetunió bővülésével, és az újonnan alakult szocialista országok elkerülhetetlenné tették egy plurálisabb szerkezetű együttműködés kialakulását a keleti blokkon belül. Ezt akkor a „népi demokrácia” fogalmával írták le. Ettől az időszaktól kezdve a keleti blokk lényegében háromosztatúvá vált: része volt a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a kelet-közép-európai országok (természetesen szovjet hegemonia mellett – nem mellékes szempont, hogy ezt a hegemon szerepet az amerikai diplomácia is támogatta). Ugyanakkor a háromszög egyes elemeinek mozgása, ezen belül a kínai befolyás Kelet-Közép-Európában nem volt elhanyagolható mértékű.

A geopolitikai átalakulásnak társadalomtudományi és közgazdaság-tudományi leágazása is volt, ami befolyással bírt a magyar társadalomtudományra is. A kapitalizmus és a szocializmus problémájának elemzése, a szocializmus fejlődésének sajátosságai, a hegeli-marxi termelési mód kategóriájának módszeres

2 Sárvári, B. and Szeidovitz, A. „The Political Economics of the New Silk Road”. *Baltic Journal of European Studies*. Vol. 6, Issue 1, 3–27., 2228-0596 (2016a).

elméleti vizsgálata, a hidegháború időszakában divatos vilárendszer-elméletekbe való bekapcsolódás (mindezekre együttesen ma azt mondanánk, hogy a globalizáció kutatása) szerves részét alkották és alkotják ma is a hazai közgazdasági gondolkodásnak. Tagadhatatlan tény, hogy a kínai elméleti közgazdasági gondolkodás és ezen keresztül a gazdaságpolitikai irányítás kiemelt figyelmet fordít a magyar közgazdaság-tudományi és társadalomtudományi eredményeknek. Ez nemcsak Kornai János munkásságára igaz, aki természetesen mérföldkő ebben a folyamatban, hanem előtte Tőkei Ferenc vagy Lukács György munkássága is jelentős befolyást gyakorolt. Tanulmányunkban ennek a hatástörténetnek néhány elemét szeretnénk bemutatni azzal a szándékkal, hogy a jelenlegi magyar sinológiai műhelyek formációelméleti vonatkozásait kiemeljük.

A törekvésnek nem csak akadémiai érdekessége lehet. Kornai János nagy hatású cikket tett közzé a *Financial Times*-ben és az *Élet és Irodalomban* 2019. július 10-én³, illetve július 19-én.⁴ A cikk egyik legfontosabb mondanivalója, hogy Kornai újragondolásra ajánlja az elmúlt negyven év Kína-kutatásait, és azokat a javaslatokat, amiket a nyugati Kína-kutatók (Kornait is ide sorolva) adtak az aktuális kínai vezetésnek. Kornai amellett érvel, hogy a jogállami rend érvényesítéséhez nem elég a gazdasági reform, a privatizáció és a makroökonómiai szabályozás, amit a szakértők hangsúlyoztak a 70-es évek végén. Felveti a tanácsadók, benne a saját felelősségét is abban, hogy a mai Kína nem teljesen következetesen jár a jogállamiság útján. Nehéz megítélni, hogy a gazdaságpolitikai döntéshozatalban mekkora szerepet játszottak a nyugati tanácsadók, de az biztos, hogy Kornai legutóbbi írásai a közgazdászszakma gondolkodását jelentősen alakíthatják, és egy új gondolkodás felé nyithatnak teret. Ezt lehet politikai gazdaságtannak is nevezni, amit Kornai mindig is művelt, hiszen a politikai gazdaságtan a hosszú távú politikai-kulturális értékrendi elemek gazdasági érvényesítésének kutatása. Kornai cikkéből az következik, hogy bármilyen szintű tanácsadás része az értékrendi összefüggések kutatása, és mivel a globális stabilitásnak nincs alternatívája, ezért csak olyan gazdaságpolitikai ajánlást szabad megfogalmazni, ami segíti Kínát (és persze minden más országot is) a globalizációhoz való harmonikus alkalmazkodásban. Tanulmányunkban ennek szellemében is szeretnénk áttekinteni a hazai műhelyeket.

Tanulmányunk három részre oszlik: előbb 1949-től 1986-ig, majd 1986-tól 2013-ig, és végül az elmúlt évek Kína-kutatásának szakirodalmát tekintjük át. Az 1986-os határt Kornai A hiány című munkájának kínai megjelenése indokolja.^{5 6}

Mivel elmélettörténeti szakaszolásról van szó, ezért nem 1978-at, azaz Teng hatalomra jutását választottuk határnak, már csak azért sem, mert Teng reformjainak előzményei megtalálhatóak Mao Ce-tungnál is. Helyesebbnek láttuk ezért a történeti szakaszolás helyett az elmélettörténeti szakaszolást választani.

3 Kornai János, „Frankenstein erkölcsi felelőssége”. (2019a).

4 Kornai, János, „Economists share blame for China’s ‘monstrous’ turn”. (2019b).

5 Kornai, János, „A hiány”. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980.

6 Kornai, János, *Duangue Tingji Xue*. [Economics of Shortage] Beijing: Tingji Kexue Chubanshe (1986).

A kezdetektől A hiány kínai kiadásáig

A magyar közgazdasági és társadalomtudományi kutatások az 1949 és 1986 közötti időszakban alapvetően két téma köré csoportosíthatók:

1. konkrét gyakorlati-gazdaságpolitikai kérdés volt az agrárpolitika;
2. egy elméleti kérdés, az úgynevezett ázsiai termelési mód és annak szocializmussal való kapcsolata.

Az agrárpolitika és a kínai tapasztalatok

Az elméleti problémát az eltérő politikai stratégia határozta meg, nevezetesen a munkásosztály és a parasztság viszonyának megítélése. A szovjet modellben csak a munkásosztály hordozta a szocializmusra való áttérés lehetőségét, míg a kínai kommunisták már a kezdetektől szorgalmazták a parasztság nagyobb szerepét a szocialista forradalomban. Úgy érveltek, hogy a parasztság mint parasztság, azaz anélkül, hogy végig kellene menniük a munkás fázison, képes megvalósítani a szocializmust. Ez volt a „népi demokrácia” jelszava. A vita nemcsak elméleti jelentőségű volt, hiszen a kollektivizálás és a város-falu viszony jellegét, az erre vonatkozó politikai stratégiát is meghatározta. Ezek a viták először gazdaságpolitikai formában jelentkeztek.

Már 1953-tól erőteljes és merész erőfeszítéseket tettek a gazdaságpolitikában a háztartások mezőgazdasági szerepének megerősítésére a falu és az egész parasztság stabilitásának megőrzése érdekében. Elkerülhetetlen valamilyen kapitalista elem használata az agrárium fejlesztéséhez – hangsúlyozták az akkori szakértők. Két szektorra kell választani a gazdaságot: a szocialista szektor, ami a nagyipar és az agrárium, ahol a piaci viszonyok, bizonyos kapitalista elemek használata megengedett. Ez utóbbi esetében a fő probléma az volt, hogy piacon nem a korabeli nyugati, szabályozott piacgazdaságot értették, hanem a 19. századi vagy azt megelőző kisárutermelésen nyugvó modellt. A mezőgazdaságban érvényesülő piacot nem az agrárium technológiai fejlődésére használták, hanem egy elmaradott technológiai szint konzerválására. Ezzel pedig lemondtak a munka felszabadításának marxi programjáról a mezőgazdaságban.

A mezőgazdaságra vonatkozó gazdaságpolitikai programnak két eleme volt: a háztáji gazdálkodás és később a melléküzemágak rendszere. A gazdaságpolitika arra ösztönözte a mezőgazdasági szövetkezeteket, hogy gyártóüzemeket, gyárakat hozzanak létre a faluban. Nagyon hatékonyan és olcsón működtek, aminek oka nem a technológiai fejlettség, hanem a vidéki alacsonyabb bérszínvonal volt. Mindkét reformelem nagy visszhangot váltott ki Kínában, és sok elemet át is vettek az ötvenes évek második felében. Ez tükröződik a szűken vett szakirodalomban is, de utalhatunk arra is, hogy Mao Ce-tung számára 1956 jelentős politikai-gazdaságpolitikai tapasztalatot hordozott. Azt bizonyította, hogy a szovjet típusú modell instabil, és ettől kezdve mindent megtett annak érdekében, hogy Kína elkerülje ezt az instabilitást.

Az ázsiai termelési mód kérdése

Az ázsiai termelési mód problémája hosszú időszakra nyúlik vissza a nemzetközi szakirodalomban, azon belül a magyar társadalomtudományban is. Ebben a formában (Asian Production Mode, asiatische Produktionsweise) Marx használta ezt a fogalmat először reflektálva arra az európai eszmetörténeti hagyományra, ami az ázsiai társadalmak despotizmusát és stagnálását állította szembe Európa dinamizmusával (azzal a kutatási programmal együtt, ami annak elkerülését szolgálta, hogy Európa elsüllyedjen az ázsiai barbarizmusban). Marx a stagnálás okát a sajátos ázsiai termelési folyamatban, azaz az önellátó faluközösségek rendszerében látta. Ezzel szemben az európai fejlődés különösségét a város dominanciájában határozta meg. Marx elemzését az indiai és az orosz történelemre és társadalomra alapozta, és csak a 20. században kezdődött el ennek vizsgálata Kínára vonatkozóan. A Kína irányába mutató érdeklődés nem volt független az 1911-es kínai forradalomtól, de erős szerepet kapott benne a szovjet és a kínai munkásmozgalom stratégiájának összehangolása is.

A fenti folyamatba kapcsolódott be a magyar társadalomtudomány a második világháború után az agrártapasztalatokra támaszkodva. A parasztság, illetve a falu stabilitása, fejlesztésének hosszú távú lehetőségei tükröződtek az ázsiai termelési mód körüli vitákban. Az ázsiai termelési mód körüli hazai kutatások kiemelkedő alakja Tőkei Ferenc volt, aki több munkájában elemezte az ázsiai termelési mód fogalmát és érvényesülését Kínában.^{7 8 9} Tőkei munkásságában a központi elem a falu gazdálkodása, a közösség és az egyén közötti diszharmónia volt. Amellett érvelt, hogy az ázsiai termelési mód alkalmatlan az egyéni kiemelkedés kezelésére: a szabadság ellentmond az ázsiai termelési módnak, a szabadság csak a közösség szétrombolásával járhat együtt. Az ázsiai nagy birodalmak, beleértve Kínát is, ezért csak úgy tudták a stabilitást biztosítani, ha a tömegeket tömegként mozgatták, vezették, és nem tértek el a mezőgazdaság-, illetve a falucentrikusságtól.

Tőkei az ázsiai termelési módot egy háromelemű modellel jellemezte: az egyén – közösség – termelési eszköz kapcsolatával. Amellett érvelt, hogy az ázsiai termelési módnak az a sajátossága, hogy az egyén csak a közösségen keresztül jut hozzá termelési eszközeihez, míg Nyugaton ez a képlet nem érvényesült. Emiatt Keleten a közösségnek lehetősége volt az egyén, egyéniség elnyomására, míg a Nyugatot az individualizmus jellemezte. Ez a képlet arra a hibás következtetésre vezetett, hogy a szabadságot individualizmusként határozta meg, ami azonos a kapitalizmussal, és ezt rendelte a Nyugathoz. Ezt nem támasztotta alá sem a nyugati, sem a keleti fejlődés egésze, hiszen a Nyugat a szabadságesszmét követte elsősorban. A szabadság kétségtelenül összekapcsolódott a kapitalizmussal a 14–19. században, de ennek kritikája is folyamatosan jelen volt a nyugati filozófiában és politikai gazdaságtanban. Illetve a keleti magaskultúra sem írható le a szabadság hiányával, noha kétségtelen,

7 Tőkei, Ferenc. „Az ázsiai termelési mód kérdéseiről”. Budapest: Kossuth Kiadó, 1965.

8 Tőkei, Ferenc (ed.). „Östársadalom és ázsiai termelési mód”. Magvető, Budapest (1982).

9 Tőkei, Ferenc. „Ázsiai termelési mód, antikvitás, feudalizmus – Életműsorozat, IV. kötet”. Budapest: Kossuth Kiadó, 2005.

hogyan ebben az időszakban, azaz a 14–19. században ez az értékrendi elem erőteljesebben kötődött a Nyugathoz. Tőkei elemzése azért volt pontatlan, mert ebből az következett, hogy ha a Kelet, beleértve Kínát is, a szabadságot be akarja építeni saját politikai és gazdasági modelljébe, akkor a kapitalizmust kell választania. Ma már jobban látszik, hogy ez így hamis dichotómia.

A hiány utóéletétől a magyarországi Kína-kutatások újabb felfutásáig

Magyarország hozzáadott értéke a kínai társadalomtudományokhoz a 80-as és 90-es években elsősorban a békés reformok, az átmenet modelljének keresésével kapcsolatos. Egyrészt Magyarország alternatív utat kínált Kínának a Szovjetunióhoz képest, amelyet fenntarthatatlannak tartottak, és amelyik az összeomlás felé haladt. Kína, akárcsak Magyarország, ebben az időszakban már elkezdett egy nyugati orientációt a politikai és a kereskedelempolitikai folyamatokban, és ennek a nyugati orientációnak az elméleti közgazdaságtani összefüggését lehetett megtalálni Kornai János munkáiban. Másrészt Magyarország fontos láncszemévé vált Európának, így pedig egy potenciális stratégiai partner lett Kína számára. Ebben az időszakban a szakirodalom négy csoportját különböztetjük meg:

1. átmenet és reformok;
2. nemzetközi kapcsolatok, globális kérdések;
3. kulturális megközelítések: kínai hagyomány és spiritualitás;
4. gazdasági és ágazati elemzés.

Ezen időszak végpontjaként 2013-at tekintjük – e szakaszhatár okát a következő fejezet elején ismertetjük.

Reformkorszak Kínában, rendszerváltás Magyarországon

A kínai közgazdászok első küldöttsége 1982-ben érkezett Magyarországra, és a tudás átadása a két ország között 1989-ig intenzív volt. Ennek a tematikus megközelítésnek a fordulatát alkotta a Tuankue Tingcsi Hszüe (*A hiány*) kínai kiadása.¹⁰ Ebben az időszakban a legfontosabb aggályok a reformok megindításának sebessége és elsősorban az árreformok körül merültek fel, amit elméletileg a szocialista piacgazdaság fogalma fejezett ki. A magyar álláspont elsősorban a sokkterápia alkalmazását és az ehhez szükséges lépések megtételét szorgalmazta. Az 1981. évi athéni „A relatív árak” elnevezésű gazdaságkonferencia után Kornai János felismerte, hogy hirtelen magára irányította a figyelmet. Az akkori szocialista gazdaságra vonatkozó kritikái erőteljes hatást gyakoroltak a közönségre, amelyben helyet foglalt az egyik legmeghatározóbb kínai közgazdász, Vu Csing-lian is.

10 Kornai, János. *Duangue Tingji Xue*. [Economics of Shortage] Beijing: Tingji Kexue Chubanshe (1986). (Second Edition: 1998. Beijing: Economic Science Press)

Kornai más vezető nyugati közgazdászok kíséretében részt vett az 1985-ös Bas-han-konferencián, amelyet a vezető kínai szakértők számára egy hajón rendeztek. A konferencia jelentősen befolyásolta a kínai reformgondolkodást – ennek erejét jelzi, hogy az eseményt követő évben jelent meg A hiány Kínában. Kornai későbbi kutatásainak rendre visszatérő témája volt a szocializmus rendszerelméleti vizsgálata és a kínai gazdaságpolitika tanulmányozása.^{11 12 13 14}

A magyarországi Kína-kutatásokkal foglalkozó műhelyek 1989 után kevésbé formalizált körülmények között, leginkább egy-egy vezető kutató körül kialakult csoportokban működtek. Ebben szerepet játszott a változó intézményi környezet, valamint a szocialista rendszer bukását követő nyugatorientált gazdaságpolitika. Az öt kiemelkedő kutatóműhely Kornai János, Juhász Ottó és Inotai András, Jordán Gyula, Tóth Barna és Salát Gergely nevéhez kötődik.

Kína nemzetközi kapcsolatai és szerepe a globális kérdésekben

Két vezető Kína-szakértő, Tóth Barna^{15 16} és Jordán Gyula^{17 18 19} tanulmányai jelentették a referenciapontot a további kutatásokhoz e témában. Tóth már 2006-ban kijelentette, hogy Kína nemzetközi hiperhatalommá válhat a 2020-as évekre. Jordán az elsők között kérdőjelezte meg a *washingtoni konszenzust* Magyarországon, és helyébe a *pekingi konszenzus* kifejezést ajánlotta. Azt is kijelentette, hogy a kínai fejlődés sok tanulsággal bír más fejlődő országok számára, de önmagában még nem fogalmaz meg modellt. Később, a 2010-es évek elején a jövőorientáltabb cikkek tükrözték a nyugati befolyást.^{20 21 22 23} Ezen tanulmányokban a szerzők Kína globális hatalmát elsősorban gazdasági és katonai erejéből, nem pedig politikai stabilitásából, kulturális és átfogó stratégiai tervezési szemléletéből vezetik le.

11 Kornai, János. „A szocialista rendszer”. Budapest: HVG Kiadó, 1993.

12 Kornai, János. „A rendszerparadigma”. In *Szocializmus, kapitalizmus, demokrácia és rendszerváltás*, ed. Kornai J. Budapest: Akadémiai Kiadó, (1999).

13 Kornai, János. *Szocializmus, kapitalizmus, demokrácia és rendszerváltás*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007.

14 Kornai, János. „Újabb javaslatok a kínai reformhoz”. *Caijing*. Letöltve: 2016. január 5. (2010).

15 Tóth, B. „Kína – a 21. század leendő hiperhatalma”. *Külügyi Szemle* (1–2.): 16–70. (2006).

16 Tóth, B. „A kínai civilizáció újabb reneszánsza a XXI. század első évtizedeiben”. *Külügyi Szemle* (2): 24–53. (2012).

17 Jordán, Gyula. „Az új főszereplő: Kína”. In *Új világrend?* ed. Rada, P., Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület – Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete. Budapest (2007).

18 Jordán, Gyula. „Washingtoni konszenzus vs. pekingi konszenzus”. *Kül-Világ* 2–3.: 60–80. (2010).

19 Jordán, Gyula. „Kína-modell és a kínai kivételesség kérdése”. *Külügyi Szemle* (2): 105–124. (2012).

20 Rácz, L. „A kínai biztonságpolitika régi és új elemei”. In *Kína belső viszonyai*, ed. Inotai A. – Juhász O. MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, Budapest (2011).

21 Horváth, Cs. B. „A kontinentális erőegyensúly mint az amerikai–kínai versengés valószínű modellje”. *Külügyi Szemle* (2) (2012): 54–74.

22 P. Szabó, S. „A Sárkány közbelép: Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században”. Nemzeti Közszerológiai Egyetem Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ, Budapest (2012).

23 Szunomár, Á. „Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás”. *Külügyi Szemle*, 2012 (2): 125–142. (2012).

Ebben a periódusban érdemes megkülönböztetni egymástól az egyes konkrét kapcsolatokat elemző tanulmányokat az általános, stratégiai szemléletű írásoktól. Kínának főként a dél-amerikai,^{24 25 26} majd később az afrikai kapcsolatai kerültek fókuszba, illetve természetesen az Európai Unióval való kapcsolata. Kínának az Európai Unióval való kapcsolatát általában történelmi szemszögből és alapvetően interkulturális helyzetként definiálják.^{27 28} A Kína–Magyarország bilaterális kapcsolat 2010–2012-es időszakáról Matura Tamás²⁹ adott rövid összefoglalót.

Kínai történelem, kultúra és ezek politikai vonatkozásai

A kínai kultúra megkerülhetetlen forrása, alakító tényezője volt a kínai fejlődésnek. Ezt emelte ki tanulmányában a volt kínai nagykövet, Juhász Ottó³⁰, amikor az első ópiumháborútól egészen 2012-ig tartó fejlődési ívet tárgyalta. Még a fejezet-címekkel is hangsúlyozza, hogy a hagyomány politikai és stratégiai célokat szolgál, és így hozzájárul Kína puha hatalmához.³¹ Juhász arra a következtetésre jut, hogy Kínában a folytonosság a konfucianizmusnak köszönhető, amely a legfontosabb szerepet játszotta a különféle ideológiák integrálásában.

Az átfogó történeti esszék és monográfiák fő célja az volt, hogy dekonstruálják a monolit Kína képét, amelyet részben a földrajzi távolság és a kulturális különbségek alakítottak ki.^{32 33 34} Részletes történelmi-kulturális áttekintést ad Hamar Imre és Salát Gergely közös kötete.³⁵ Vámos az orvosi hagyományokat, nevezetesen a Cse Kungot mutatta be. Világos és harmonikus stílusában Juhász³⁶ a tapasztalatok és a földrajz személyes prizmján keresztül fogalmazta meg a kínai világképét.

A spiritualitással kapcsolatos szakirodalom a kínai hagyományokkal, valamint a kereszténységgel foglalkozó írásokra tagolódik. Előbbihez tartozik Salát áttekintése

24 Lehoczki, B. „*Latin-Amerika és Kína: a kapcsolatok új rendszere? = Latin America and China: New System of Relations?*” (Doktori (PhD) értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola (2009).

25 Lehoczki, B. „Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad”. *Society and Economy*, 37. (2015a): 379–402.

26 Lehoczki, B. „Brazil–kínai kapcsolatok az ezredfordulón túl”. *Grotius* (2015b): 15.

27 Bóka, Éva. „*The Europe – China Dialogue in a Historical Perspective*”. Grotius E-Library. (2007)

28 Bóka, Éva. „*Modernization and Intercultural Dialogue on Values and Principles*”. (2011)

29 Matura, T. „A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve”. *Külügyi Szemle* (2): 9–23. (2012).

30 Juhász, Ottó. „A modernizáció és tradíció kérdései Kínában, 1840–2012”. *Külügyi Szemle* 11(2) (2012): 75–104.

31 Nye, J. *Soft Power. Foreign Policy* (80), (1990): 153–171.

32 Polonyi, P. „Kína története”. Kozmosz Könyvek, Budapest (1988).

33 Jordán, Gyula. „*Kína története*”. Budapest: Aula Kiadó, (1999).

34 Salát, G. „A régi Kína története”. ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest (2010)

35 Hamar, I. and Salát, G. „*Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*”. Sinológiai Műhely 5. Budapest: Balassi Kiadó, (2005).

36 Juhász, Ottó. „Kínai folyók, emberek, harmónia”. *Műhely: A folyó* 28(6): 100–107. (2005).

Kína történelmi vallásairól³⁷, valamint a vallások középkori³⁸, maoista időszakbeli³⁹ és különösen a kulturális forradalom alatti⁴⁰ helyzetéről. Utóbbi témának (Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 2013)⁴¹ a magyarországi referenciapontja Ladanyi László SJ jezsuita szerzetes munkássága^{42 43}, aki a China News Analysis szerkesztőjeként és szerzőjeként globális befolyásra tett szert.

Gazdasági elemzés

Az 1986–2013-as időszak gazdasági aspektusú szakpolitikai elemzéseiben a hazai szerzők mellett érveltek, hogy Magyarország célja a kínai reformok megértése⁴⁴, a privatizáció szerepének és mélységének vizsgálata⁴⁵, valamint a kínai agrár-reformok tapasztalatainak elemzése⁴⁶ kell legyen. A korszak egyik alapvető kérdése az volt, hogy piacgazdaságnak tekinthető-e Kína. E rendszerszintű megközelítések terén elsősorban Jordán önálló⁴⁷, Tálással közös⁴⁸, valamint Mészáros⁴⁹ írása meghatározó.

A Kína gazdasági fejlődéséről szóló összefoglalók^{50 51} mellett külön tanulmány elemezte az ázsiai válságot⁵², a 10. tervperiódust.⁵³ Gaál Gergely cikksorozatának

37 Salát, G. „Mítoszok és vallások Kínában”. In *Sinológiai műhely 1.*, ed. Hamar, I., Salát, G. P. and Szabó, S. Budapest: Balassi Kiadó, (2000a).

38 Hamar, I. and Salát, G. „Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán”. *Sinológiai Műhely 5.* Budapest: Balassi Kiadó, (2005).

39 Salát, G. „Vallások Mao Kínájában”. In *Mítoszok és vallások Kínában*, ed. Hamar I, Sinológiai Műhely Balassi, Budapest (2000c).

40 Salát, G.: „Vallási kérdések a kulturális forradalom alatt”. *Új Keleti Szemle*, 2000 (1): 26–37. (2000b).

41 Patsch, F. S.J. „Misszió, globalizáció, etika”. Budapest: JTMR Faludi Ferenc Akadémia – L’Harmattan Kiadó (2011).

42 Ladányi, L. S.J. „The Church in China”. Hong Kong: Ricci Hall (1983).

43 Ladányi, L. S.J. „Law and Legality in China”. *The Testament of a China-watcher.* Hongkong (1992).

44 Csaba, László. „The political economy of the reform strategy: China and Eastern Europe compared”. *Communist Economies and Economic Transformation*, London, (8)/1. (1996): 53-66.

45 Jordán, Gyula. „A privatizáció Kínában – tények és feltevések”. *Közgazdasági Szemle*, 43(1): (1996): 45–57.

46 Jordán, Gyula. „A kínai falusi reformok második szakasza”. *Közgazdasági Szemle* 35(4) (1988): 490–530.

47 Jordán, Gyula. „Kína az 1990-es években: Szocializmus kínai jellemzőkkel, szocialista piacgazdaság, vagy...” *Társadalmi Szemle*, 0039-971X. 48. 1993(7) (1993): 39–49.

48 Jordán, Gyula and Tálás, Barna. „Kína a modernizáció útján a XIX-XX. században”. Budapest: Napvilág Kiadó, 2005.

49 Mészáros, K. „Kínai jelen és jövő”. (2005).

50 Botos, Katalin. „A kínai gazdasági »csoda« és hatásai”. *Valóság* (9) (2007): 66–74.

51 Gáspár, T., Gervai, P. and Trautmann, L. „Az ázsiai válság természetéről”. *Az átmenet vége*, ed. Trautmann L., Saldo Rt., Budapest (1999).

52 Jordán, Gyula. „Kína az 1990-es években: Szocializmus kínai jellemzőkkel, szocialista piacgazdaság, vagy...” *Társadalmi Szemle*, 0039-971X. 48. 1993(7) (1993): 39–49.

53 Jordán, Gyula and Tálás, Barna. „A terv és háttere. Kína 10. éves tervéről”. *Külügyi Szemle* (2.) (2002): 80–103.

fókuszában Kína gazdasági fejlődése és modernizációja állt.^{54 55 56 57 58 59 60 61} A korszak meghatározó és volumenében mindenképpen legrobosztusabb vállalkozását Inotai András és Juhász Ottó vezették a Magyar Tudományos Akadémián. A kiadott négy kötetet különálló tematikai elemek szerint szerkesztették: társadalmi-gazdasági fejlődés⁶², Kína nemzetközi politikai szerepe⁶³, Kína és Magyarország jövőbeli kapcsolatának lehetséges alakulása⁶⁴ és Kína nemzetközi gazdasági szerepe.⁶⁵ Ezt a gigaprojektet egy másik könyv készítette elő, amiben arra reflektálnak, hogy milyen tényezők vannak Kína fejlődésének, és ezzel kapcsolatban milyen lehetőségek adódnak⁶⁶. Ez a tudományos műhely a pénzügyi válság után folytatta Kína helyzetének elemzését.^{67 68 69} A szerkesztők később még két további könyvvel járultak hozzá a közös gondolkodáshoz, amelyek a kínai belső kapcsolatokra, reformokra és a válságra⁷⁰, illetve Kína nemzetközi pozíciójára, gazdasági szerepére, valamint a Kína–Magyarország kapcsolatra fókuszáltak⁷¹.

54 Gaál, G. „A felelősségi rendszer kialakulása, formái és a továbbfejlesztés lehetőségei Kína agrárrendszerében”. *Közgazdasági Szemle*, 40 (10) (1993a): 900–910.

55 Gaál, G. „A reform és a nyitás hatása Kína külkereskedelmére”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(7) (1993b): 35–39.

56 Gaál, G. „Kína a modernizálás útján”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(4) (1993c): 34–39.

57 Gaál, G. „Kína gazdasági és ipari arculata az új gazdaságpolitika tükrében”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(5) (1993d): 31–37.

58 Gaál, G. „Kína külkereskedelme és perspektívái”. *Kereskedelmi Szemle*, 36(9–10) (1995a): 50–54.

59 Gaál, G. „Gazdasági-társadalmi változások és a migráció Kínában”. *Demográfia*, 38(2–3) (1995b) 203–212.

60 Gaál, G. and Xu, Y. Y. „A ’kínai modell’ a piacgazdaság útján”. *Kereskedelmi Szemle*, 35(3) (1994): 42–49.

61 Gaál, G. and Xu, Y. Y. „Ember – munka – szervezet a ’kínai modell’-ben”. *Statisztikai Szemle*, 76(2) (1998): 138–145.

62 Inotai, A. and Juhász, O. „A változó Kína – I. kötet: Kína politikai, társadalmi fejlődésének jelene és jövője”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009a).

63 Inotai, A. and Juhász, O. „A változó Kína – II. kötet: Kína a nemzetközi politikai erőterben”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009b).

64 Inotai, A. and Juhász, O. „A változó Kína – III. kötet: A magyar–kínai kapcsolatok fejlesztésének néhány területe”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009c).

65 Inotai, A. and Juhász, O. „A változó Kína – IV. kötet: Kína a nemzetközi gazdasági erőterben”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009d).

66 Inotai, A. and Juhász, O. „Kína: realitás és esély”. *Tanulmányok Magyarország Kína-stratégiájának megalapozásához*. MTA VKI – MEH, Budapest (2008).

67 Inotai, A. and Juhász, O. „Kína és a válság”. Budapest: Akadémiai Kiadó, (2010a).

68 Inotai, A. and Juhász, O. „Kína és a válság I.: Kína a globális válság első szakaszában”. MTA VKI – MEH, Budapest (2010b).

69 Inotai, A. and Juhász, O. „Kína és a válság II.: A magyar–kínai gazdasági kapcsolatok kelet-közép-európai regionális összehasonlításban”. MTA VKI – MEH, Budapest (2010c).

70 Inotai, A. and Juhász, O. „Stratégiai kutatások 2009–2010. I. kötet. Kína belső viszonyai: Belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei, A kínai modell fejlődése és következményei”. MTA VKI – MEH, Budapest (2011a).

71 Inotai, A. and Juhász, O. „Stratégiai kutatások 2009–2010. II. kötet. Kína és a világ: Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése, A kínai–magyar kapcsolat”. MTA VKI – MEH, Budapest (2011b).

A kutatások egy önálló iránya kifejezetten a kínai munkaerőpiaci folyamatokat elemezte. A tiszta statisztikai elemzéseken túl a szerzők vizsgálták a társadalmi munkamegosztás rendjét, a város-vidék migrációt, valamint az állami és a magánvállalatok szerepét.^{72 73 74 75 76}

A magyarországi Kína-kutatások aktuális irányai

A kínai gazdaságról kialakult magyarországi képpel kapcsolatban ki kell emelnünk egy új, de annál meghatározóbb kutatóközpontot, amely a Magyar Nemzeti Bankban jött létre. E műhely önmagán túlmutató módon, tágabb körben is orientálni képes a magyarországi Kína-kutatásokat. Szakaszhatárként ezért az új bankelnök, Matolcsy György kinevezését, 2013-at tekintjük.

Az elmúlt öt év publikációs listái alapján a kutatások hét csoportba sorolhatóak: Kína nemzetközi kapcsolatai, katonai stratégia és hadiipar, a kínai hagyományok szerepe, a formációelmélet és a Kornai-iskola hatása, Kína makrogazdasági teljesítménye és menedzsmentszintű elemzések, ágazati elemzések és végül a pénzügyi szektor helyzete.

Kínai külkapcsolatok

Az elmúlt években a magyar kutatók kiemelten foglalkoztak a kínai kereskedelempolitika kulturális és geopolitikai aspektusaival⁷⁷, és ennek során rendre kiemelik annak konfuciánus karakterét. Általánosságban Kína fő céljaként a globális kormányzásban és annak intézményi keretében való részvételét tüntetik föl, és ebből a megközelítésből magyarázzák a kereskedelempolitikai folyamatokat.

Kína kulturális hagyományára támaszkodva Eszterhai⁷⁸ felveti, hogy az ajándékozás intézményesült gesztusa, tartalma miatt a kereskedelemből származó előnyöket nem lehet csupán a materiális előnyökre értelmezni – tanulmányában Polányi Károly elméletére támaszkodva^{79 80} magyarázza e mechanizmust.

72 Jordán, Gyula. „A foglalkoztatás Kínában”. *Statisztikai Szemle*, 75(7) (1997): 598–606.

73 Jordán, Gyula. „A város és a vidék közötti szakadék és a belső migráció Kínában”. *Statisztikai Szemle*, 76(4-5) (1998): 407–417.

74 Artner, Annamária. „Állami vagy piaci?: Az állam és a kis- és középvállalatok szerepe Kínában”. In *Fejlesztés és finanszírozás*. (3) (2010a): 72–79.

75 Artner, Annamária. „Quo vadis Kína?: a dolgozók helyzete Kínában”. *Eszmélet* 22. (87.) (2010b): 53–75.

76 Artner, Annamária. „A kínai munkaerőpiac: (foglalkoztatás és szociális helyzet)”. In: Kína belső viszonyai: belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei: a kínai modell fejlődése és következményei, ed. Inotai A. and Juhász O., Budapest MTA Világgazdasági Kutatóintézet; Miniszterelnöki Hivatal (2011)

77 Eszterhai, Viktor. „A Kína-központú hűbér ajándék-rendszer irracionális gazdasági működésének problémája”. *Hallgatói Műhelytanulmányok*, 2. (2013a): 105–112.

78 Eszterhai, Viktor. „A guanxi az ázsiai államközi kapcsolatokban – A Kína-központú hűbér ajándék-rendszer újragondolása”. *Eszmélet*, 25. évf., 100. sz. (2013b): 148–166.

79 Polanyi, Karl, Conrad Maynard Arensberg, and Harry W. Pearson. *Trade and Market in the Early Empires: Economies in History and Theory*. Chicago, IL: Henry Regnery Company, 1957.

80 Polányi, K. „Primitive, Archaic, and Modern Economies: Essays of Karl Polanyi”. Beacon Press (1971).

Gergely⁸¹ úgy véli, hogy az ázsiai kereskedelmi rendszer, főként tehát a Kína, Japán és Korea közti kereskedelem lényegében az eltérő identitások közti konfliktusokból közelítve érthető meg. Egy másik értelmezési keretben Zsinka⁸² a kínai civilizáció folytonosságát tekinti kiindulópontnak, és azt állítja, hogy ez a stabilitás tükröződik a kereskedelempolitikában is. Kozjek-Gulyás⁸³ felvetette a kérdés egy másik aspektusát, mégpedig a külföldi kínai közösség identitását. Azt állítja, hogy ezek a közösségek egészen más identitást kaptak az elmúlt pár évtizedben – ezt posztmodern konfucianizmusnak nevezi, amely globális identitással elegyíti a klasszikus megközelítést.

Kína nemzetközi kereskedelemben betöltött szerepének elemzése kapcsán egyre bővülő irodalommal külön kutatási ággá nőtte ki magát a selyemút (Belt and Road Initiative, BRI) elemzése.

Legvilágosabban a Sárvári által szervezett kutatóközösség^{84 85 86 87 88 89} képviseli azt az álláspontot, hogy a BRI több mint egy geopolitikai átrendeződés eredménye, nem tárgyalható egyszerű szakpolitikai kérdésként. Ezekkel az értelmezésekkel szemben olyan kulturális alapa épített nemzetközi együttműködési rend formájának tekintti, amelyben Kína globális vezető erő, egyenrangú partnere a klasszikus hatalmaknak. Ebből a megközelítésből a BRI annak kifejeződése, hogy Kína nagyobb felelősséget vállal az eurázsiai stabilitásért. A kutatók természetesen nem lezárt folyamatként tekintenek a BRI-re, ellenkezőleg, azt vallják, hogy az eurázsiai országok közti együttműködés határozza majd meg a kezdeményezés végső formáját. Egyéb írások összekapcsolják Kína békés fejlődését, külpolitikáját a BRI-vel⁹⁰, illetve kulturálisan beágyazott elemzést nyújtanak a BRI-ről⁹¹, összekapcsolva az antik és a modern selyemutakat.

81 Gergely, Attila. „Identitás-stratégiák és államközi kapcsolatok Kelet-Ázsiában. A Kína–Japán–Korea komplexumról”. *Világtörténet*, 35. évf., 2–3. sz., (2013): 289–331.

82 Zsinka, László. „A kínai civilizáció történeti földrajzi portréjához”. *Grotius* (2013): 1. 9.

83 Kozjek-Gulyás, Anett. „A kínai középosztály Kínában”. *Társadalomkutatás: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata*, 31. köt., 3. sz. (2013a): 284–303.

84 Sárvári, B. and Szeidovitz, A. „The Political Economics of the New Silk Road”. *Baltic Journal of European Studies*. Vol. 6, Issue 1, 3–27., 2228-0596 (2016a).

85 Sárvári, B. „China’s Role in The New World Order”. In *China – Central and Eastern Europe Cross Cultural Dialogue*, ed. Joanna Wardęga Jagellonian, 35–47., University Press, Kraków (2016b).

86 Sárvári, B. „China’s Peaceful Rise and the New Silk Road”. In *XVII АПРЕЛЬСКАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ по проблемам развития экономики и общества*. Oroszország, Moszkva, 2. kötet. (2017a): 62–70.

87 Sárvári, B. „China Expands Tianxiaism Along the Modern Silk Road”. In *Kultura – Historia – Globalizacja*. 2017 (22): 215–228. Uniwersytet Wroclawski (2017b).

88 Sárvári, B. and Szeidovitz, A. „Political Economics of the New Silk Road”. In *The Belt & Road Initiative in the Global Arena. Chinese and European Perspectives*, ed. Cheng, Y. and Song, L. and Huang, L. Palgrave Macmillan, London (2017c).

89 Sárvári, Balázs. „China Expands Tianxiaism Along the Modern Silk Road”. In *Kultura-Historia-Globalizacja*, 22. (2017d): 215–228.

90 Tarrósy, István. „China’s ‘Peaceful Rise’ and Pragmatic Foreign Policy Along the New Silk Road”. *Globs: Foreign Affairs and Trade*, 9. sz. (2017): 28–30.

91 Juhász, Ottó. „A kizökkent idő”. In *Kínai álom – kínai valóság*, ed. Salát G. 8–17. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.

A BRI-vel foglalkozó írárok másik csoportja Peking Eurázsia túlnyúló, geopolitikai stratégiájából értelmezi azt.^{92 93} Ezek a realista megközelítésű tanulmányok vizsgálják egyrészt az Afrikára gyakorolt hatást⁹⁴, valamint a Dél-Amerikával s főként a Brazíliával való kapcsolatot^{95 96}, s ezek során jellemzően kitérnek a technológiatranszfer kérdésére is. Tischler⁹⁷ szerint a Dél-kínai-tenger szigetei körüli viták csak realista szemszögből érthetőek meg, és a megoldás is csak ebből a szempontból érhető el. Deák és Szunomár⁹⁸ szintén realista megközelítésből, az üzleti megtérülés mércéjét használva arra jutnak, hogy Oroszország csupán egy Kína számos kereskedelmi partnere közül, és ezért Pekingnek nem kell külön figyelmet fordítania Moszkvára, amelynek nemzetközi erejét főként az energiahordozókkal való rendelkezésből származtatják.

A kínai kereskedelempolitika szektorszintű elemzése önálló kutatási tematikát jelent, ami azonban erősen alulreprezentált. A technológiai fejlődés kereskedelempolitikai leképeződéséről írt tanulmányában Tamás⁹⁹ bemutatja, miként válik érzékelhetővé a nemzetközi piacokon az új kínai „intelligencia” és a kínai felsőoktatás reformja.

Védelmi stratégia és ipar

A kínai hadseregről és a védelmi politikáról szóló elemzések kiemelten foglalkoznak Kína és az Egyesült Államok kapcsolatával. Az ország védelmi stratégiájára vonatkozóan a szerzők megállapítják, hogy Kína stratégiai érdeke és szándéka elkerülni egy hidegháborús szerkezetű szembenállást, noha ennek valószínűségét

92 Tarrósy, István. „Chimerican’ Interests, Africa Policies and Changing US-China Relations”. *Biztpol Affairs*, 1. évf. 1. sz. (2013): 11–28.

93 Moldicz, Csaba. „Integration and Disintegration: European Theories and Experiences in the Light of ChinaTaiwan Relations”. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations*, 2. évf., 1. sz. (2016): 209–237.

94 Fehér, Helga and Poór, Judit. „Foreign trade competitiveness of Sub-Saharan African countries – The effects of China’s trade expansion”. *Studia Universitatis Babes-Bolyai Oeconomica*, 58. (2013): 3–21.

95 Lehoczki, B. „Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad”. *Society and Economy*, 37. (2015a): 379–402.

96 Lehoczki, B. „Brazíl–kínai kapcsolatok az ezredfordulón túl”. *Grotius* (2015b): 15.

97 Tischler, Zoltán. „Kínai szigetviták – a Szenkaku/Tiaojü-szigetek kérdése”. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 6. évf., 1/2. sz. (2013): 31–41.

98 Deák, András and Szunomár, Ágnes. „Az orosz–kínai reláció a 21. század elején – haszonelvű kapcsolat vagy világpolitikai tandem?” *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 8. évf., 1. sz. (2015): 3–22.

99 Tamás, Pál. „Felzárkózás és nemzeti technológiai kitörési pontok: A kínai modellek”. *Magyar Tudomány*, 175. évf., 12. sz. (2014): 1433–1447.

a legújabb tanulmányok jóval nagyobbak látják.^{100 101 102 103 104 105 106 107} Az adott helyzetben Kína célja megfelelő szárazföldi kapacitási előny kiépítése lehet, amivel komparatív előnyre tehet szert. Kína tengeri stratégiájáról Rónaháti cikke ad összefoglalást.

A tanulmányok második csoportja a védelmi technológiát gyakorlati szempontból vizsgálja.^{108 109 110 111}

A kínai hagyományok értelmezése

A globális kánonhoz hasonlóan a magyar kutatásokban is megjelenik az a nézet, hogy Kína globális álláspontját csak saját kulturális örökségén keresztül lehet megérteni. Mivel Magyarország történelmi távlatban is a nyugati és keleti politikai-gazdasági rendszerek határvidékén helyezkedik el, ezért itt különösen fontos azoknak a pontoknak az azonosítása, amelyek az egyes struktúrákból összhangba hozhatók. E téma kutatása kifejezi az általános igényt az olyan tudományos vita iránt, amely válaszokat tud adni az együttműködés lehetséges szintjeire, valamint a különböző megközelítések egyesíthetőségére.

Gervai és Trautmann a kínai hagyományok elemzéséből kiindulva kiemelik, hogy Kína hozta létre a történelem első modern államát, ezért hatalomgyakorlása történelmi távlatban is irányadó a nemzetközi stabilitás jövőbeli rendjének keresésekor.^{112 113}

100 Háda, Béla. „Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája – India, Kína és Japán”. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 7. évf., 1. sz. (2014): 81–96.

101 Háda, Béla. „Útban egy nemzeti álom felé?: Kína 2015. évi katonai stratégiája”. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 8. évf., 3. sz. (2015): 125–133.

102 Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhídi Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, I. rész”. *Haditechnika*, 49. évf., 5. sz. (2015a): 5–9.

103 Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhídi Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, II. rész”. *Haditechnika*, 49. évf., 6. sz. (2015b): 6–11.

104 Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhídi Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, III. rész”. *Haditechnika*, 50. évf., 1. sz. (2016a): 14–18.

105 Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhídi Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, IV. rész”. *Haditechnika*, 50. évf., 2. sz. (2016b): 7–12.

106 Klemensits Péter. „Kína építkezései a Spratley-szigeteken. A dél-kínai-tengeri konfliktus egy újabb fejezet”. *Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata*, 144. évf., 4. sz. (2016c): 56–63.

107 Rácz, Lajos. „A változó Kína hatása a nemzetközi biztonságra”. *Hadtudomány* (23. évf.), 1. elektr. sz. (2013): 228–249.

108 Sárhídi, Gyula. „A kínai légierő fokozza stratégiai szállító képességét”. In *Haditechnika*, 49. évf., 4. sz. (2015): 16–19.

109 Sárhídi, Gyula. „Kínában elkészült az AG-600-as, a világ második legnagyobb amfibiája”. *Haditechnika*, 51. évf., 5. sz. (2017): 16–18.

110 Sárhídi, Gyula. „Vízre bocsátották Kína első légvédelmi cirkálóját”. *Haditechnika*, 52. évf., 2. sz. (2018): 4–7.

111 Keszthelyi, Gyula. „Az Y-20-as, új kínai nehéz teherszállító repülőgép bemutatkozása”. *Haditechnika*, 49. évf., 3. sz. (2015): 14–18.

112 Gervai, Pál and Trautmann, László. „Ázsiai kultúra és információs társadalom”. *Fordulat* ősz–tél (1999): 53–75.

113 Gervai, Pál and Trautmann, László. „Értékrend és liberális demokrácia”. *Kirekesztés, Idegenség, Másság*, ed. Bertók R. and Bécsi Zs., ETHOSZ – Virágmandula Kft., Pécs (2014).

E tézis kibontásaként Sárvári^{114 115} részletes elemzést ad a három fő hagyomány (konfucianizmus, taoizmus, legizmus) gazdaságpolitikai relevanciájáról. Az egyes irányzatok politikai gazdasági tényezők szerinti (pl. innováció, stabilitás, profit, bizalom) elemzése mellett Sárvári azt is állítja, hogy Kína jövőbeli szerepe jelentős mértékben attól is függ, hogy mely irányzat milyen súlyt kap majd a döntéshozatalban.

A kínai kultúra, gondolkodásmód európai fogalmakkal való leírását célzó filozófiai írások mellett¹¹⁶ jelen vannak a magyar piacon a kínai történelemről¹¹⁷, kultúrtörténetről,^{118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128} a kínai–magyar kapcsolatokról,^{129 130 131 132} valamint a kínai világképről és szokásokról^{133 134 135 136} szóló összefoglaló művek is.

A nyugati álláspont szerint a hatalomból csak a felelős, választott szereplők részesülhetnek. Bár alapvetően eltérő hatalomgyakorlási formában, de Kína stabilitása azt szemlélteti, hogy a hatalom ellentmondásmentesen kapcsolható össze a felelősséggel. A különbségek mellett tehát a két megközelítés azonos elvekre vezethető vissza, ami lehetőséget kínál ezek összevetésére, összehangba hozására. Ez a kínai örökség domináns referenciapont az aktuális szakmai diskurzusban. A normatív álláspontot képviselők közti vitában a két végpont szerint Magyarországnak tanulnia vagy

114 Sárvári, B. „A kínai eszmetörténeti hagyomány”. *Köz-Gazdaság*, 2016/4. (2016c): 191–207.

115 Sárvári, B. „The Economic and Foreign Policy Foundations of the Chinese Catch Up Process 1949–2007”. PhD Dissertation. Corvinus University of Budapest (2018).

116 Várnai, András. „Kína arculata a felvilágosodás gondolkodóinak tükrében”. *Műhely* (39. évf.), 5–6.sz. (2016): 106–114.

117 Jordán, Gyula. *Kína XX. századi története: Válogatott tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2016.

118 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak”. *Kapu*, 25. évf., 11-12. sz. (2013): 42–45.

119 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 1. rész”. *Kapu*, 29. évf., 10. sz. (2016a): 42–54

120 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak”. *Kapu*, 29. évf., 11-12. sz. (2016b): 70–81.

121 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 3. rész”. *Kapu*, 29. évf., 2. sz. (2017a): 47–52.

122 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 4. rész”. *Kapu*, 29. évf., 3. sz. (2017b): 50–53.

123 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 4. rész”. *Kapu*, 29. évf., 5. sz. (2017c): 42–46.

124 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 5. rész”. *Kapu*, 29. évf., 8. sz. (2017d): 46–50.

125 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 6. rész”. *Kapu*, 29. évf., 9. sz. (2017e): 47–49.

126 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 7. rész”. *Kapu*, 29. évf., 10. sz. (2017f): 50–52.

127 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 7. rész”. *Kapu*, 29. évf., 11-12. sz. (2017g): 63–65.

128 Bakay, Kornél. „Türkök és kínaiak – 8. rész”. *Kapu*, 30. évf., 2. sz. (2018): 44–46.

129 Juhász, Ottó. „Három »első ízben«”. In Hidasi J. and Kalmár É. and Salát G. and Vértés K. and Zombory K. (2014).

130 Fazekas, Gy. „A magyar (Ázsia- és) Kína-politika új értelmezése(i) a rendszerváltást követően”. In *Kínai álmom – kínai valóság*, ed. Salát, G., 80–101. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.

131 Szunomár, Á. „Eredmények és új lehetőségek a magyar–kínai gazdasági kapcsolatokban”. In *Kínai álmom – kínai valóság*, ed. Salát, G., 102–113. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.

132 Matura, T. „Hungary and China Relations”. In *Song, Weiqing: China's Relations with Central and Eastern Europe*. Routledge (2017a).

133 Kalmár, Éva. „Kína: hagyomány, történelem, fantasztikum”. *Műhely*, 39. évf., 5–6. sz. (2016): 50–54.

134 Salát, G. (ed.). *Kínai álmom – kínai valóság*. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.

135 Salát, G. „Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban”, ed. Salát, G. and Szilágyi, Zs. Budapest: L'Harmattan, (2016a).

136 Zsubrinszky, Zsuzsanna. „Jelképek és szimbólumok a kínai kultúrában”. *Nyelvvilág*, 18. sz. (2016): 35–39.

végletesen tartózkodnia kell a kínai vezetési technikáktól. Ezt a normatív szempontoktól függetlenül vizsgálva teszi fel a kérdést Kornai,¹³⁷ hogy egyáltalán lehetséges-e ennyire különböző méretű, adottságú és kultúrájú országok esetében ilyen szinten követni egymás példáját.

A civilizációs szintű írárok hangsúlyozzák, hogy Kína nemcsak elutasítja a nyugati folyamatok másolását, hanem saját magaskultúráját követendő példaként kínálja más szereplők számára a nemzetközi térben.¹³⁸ E magaskultúra forrásait hangsúlyozzák azok az átfogó elemzések, amelyek a konfucianizmus, a legizmus és a taoizmus szerepét vizsgálják a kínai politikai gazdasági folyamatokban.^{139 140 141 142 143}

A formációelmélet és a Kornai-iskola

Az elmúlt években a Kornai-iskola tagjai elsősorban a kapitalizmus és a szocializmus fogalmának az aktuális kínai viszonyok közti értelmezésére törekedtek. Ez elsősorban Székely-Doby tanulmányaiban található meg,^{144 145 146} de más szerzőknél is látható.^{147 148 149 150 151} A szerzők egyetértenek abban, hogy a kínai gazdaságot a kapitalista eszközök használatával lehet leírni. Ezen elemzések kiindulópontját Kornai János Kínáról szóló írásai adják – a kutatók fő célja bizonyítani, hogy Kínában kapitalizmus

137 Kornai, János. „Példaképünk: Kína?” *Társadalmi Riport 2014*, ed. Kolosi Tamás and Tóth István György, 603–616. Budapest: TÁRKI, (2014).

138 Salát, Gergely. „Nyugati civilizáció – kínai szemmel”. In *Századvég*, 21. évf., 81. sz., (2016b): 117–139.

139 Kasznár, A. „A bölcseleti vallási rendszer kiépülésének vallástörténeti keretei Kínában”. *Egyháztörténeti Szemle*, 17. évf., 2. sz. (2016a): 4–18.

140 Kasznár, A. „Vallás és kormányzat Kínában. A bölcseleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre”. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2016b.

141 Kasznár, A. „A taoizmus szerepe a kínai politikai kultúrában”. *Egyháztörténeti Szemle*, 18. évf., 3. sz. (2017): 22–29.

142 Sárvári, B. „A kínai eszmétörténeti hagyomány”. *Köz-Gazdaság*, 2016/4. (2016c): 191–207.

143 Sárvári, B. „The Economic and Foreign Policy Foundations of the Chinese Catch Up Process 1949–2007”. PhD Dissertation. Corvinus University of Budapest (2018).

144 Székely-Doby, András. „A kínai reformfolyamat politikai gazdaságtani logikája”. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf., 12. sz. (2014a): 1397–1418.

145 Székely-Doby, András. „Urbanizációs tendenciák és a vidék-város ellentét gyökerei Kínában”. *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*, 9. évf., 3. sz. (2014b): [83]–97.

146 Székely-Doby, András. „A kínai fejlesztő állam kihívásai”. *Közgazdasági Szemle*, 64. évf., 6. sz. (2017): 630–649.

147 Árva, László and Schlett, András. „The long march: the lessons of China’s economic transition”. *Asia Europe Journal*, 11. évf. 1. sz. (2013): 39–52.

148 Csanádi, Mária. „A kínai hatalmi szerkezet és átalakulása összehasonlító megközelítésben”. *Hitelintézeti szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 7–20.

149 Juhász, István. „Kínai munkavállalók motiválásának alternatívái Hofstede kulturális dimenzióinak tükrében”. *Vezetéstudomány*, 45. évf., 10. sz. (2014a): 58–67.

150 Juhász, István. „Kínai munkavállalók motiválásának vezetői kihívásai – kulturális sajátosságok mint korlátok és mint lehetőségek”. *Marketing & Management*, 48. évf., 2. sz. (2014b): 71–82.

151 Nemeskéri, Zsolt. „Kína különleges övezetei”. *Tudásmenedzsment: A Pécsi Tudományegyetem Kultúraturományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar periodikája*, 18. évf., 1. sz. (2017): 33–42.

működik. Székely-Doby^{152 153 154} szerint ennek a tételnek három bizonyítéka van: a vidék- és a városfejlesztés közötti különbség, a járadékvadászat, valamint az állam szerepének hasonlóságai Dél-Koreában, Japánban és Kínában.

Makrogazdasági teljesítmény és menedzsmentszintű elemzések

A kínai gazdaságot elemző írások másik csoportja az ország makrogazdasági teljesítményét,^{155 156 157} valamint a kínai cégekre jellemző menedzsmentet kutatja.¹⁵⁸
^{159 160} Több szerző is azon az állásponton van, hogy Kína közelmúltbeli makrogazdasági teljesítménye, pontosabban az új normális valójában a közepes jövedelmi csapda kikerülésére tett kísérletként érthető meg. A gazdasági növekedés által létrejött új középosztállyal egy új társadalmi struktúra is kialakult. Ez azt jelenti, hogy az együttműködést, a gazdasági munkamegosztást ismét új anyagi és nem anyagi célokhoz kell igazítani. Az aktuális stratégiai kérdés az, hogy képes-e a kínai vezetés ennek megfelelő koherens gazdaságpolitikai víziót kialakítani. Ennek legvalószínűbb alternatívája a hosszú távú stagnálás. A szerzők egyetértenek abban, hogy a nemzetközi tapasztalat nem elegendő az ilyen kérdések megválaszolásához. Egyfelől elkerülhetetlen, hogy Kína megszabaduljon a szélsőségesen exportorientált struktúrától, amely az utóbbi néhány évtized trendje volt, és jobban koncentráljon a hazai piacra.¹⁶¹ Másfelől viszont e fejlődést akadályozza, hogy a fogyasztók viselkedése nem felel meg ennek a modellnek. Keresleti oldalon meghatározó az a réteg, amely nem szeretne folyamatosan még innovatívabb termékeket vásárolni.

152 Székely-Doby, András. „A kínai reformfolyamat politikai gazdaságtani logikája”. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf., 12. sz. (2014a): 1397–1418.

153 Székely-Doby, András. „Urbanizációs tendenciák és a vidék-város ellentét gyökerei Kínában”. *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*, 9. évf., 3. sz. (2014b): [83]–97.

154 Székely-Doby, András. „A kínai fejlesztő állam kihívásai”. *Közgazdasági Szemle*, 64. évf., 6. sz. (2017): 630–649.

155 Rippel, Géza. „Kína – Az egyensúly helyreállítása és a fenntartható felzárkózás”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 50–72.

156 Balogh, Lilla Sarolta. „Lehet-e Kína a következő ipari forradalom nyertese?” *Hitelintézeti szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 73–100.

157 Losoncz, Miklós. „A növekedési pályaváltás és a gazdasági kormányzás dilemmái Kínában”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 21–49.

158 Vaszkun, Balázs and Koczkás, Sára. „The influence of ideologies on Chinese management characteristics and its relevance in cross-cultural management between China and the European Union. A conceptual paper”. *Vezetéstudomány*, 49. évf. 5. sz. (2018): 28–37.

159 Li, Maohua and Zéman, Zoltán and Li, Jing. „A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának hatása a kínai gazdasági fejlődésre”. *Pénzügyi Szemle*, 61. évf., 4. sz., (2016): 512–527.

160 Li, Maohua and Zéman, Zoltán. „Study on the Srid Evaluation Framework of Agricultural Enterprises in China”. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 5. évf. 1. sz., (2016): 36–40.

161 Inotai, A. „The Strengthening of China's Role in World Economy and The Future of The Export-Oriented “Model”. *Köz-gazdaság* vol. 6, no.1 (2011): 215–218.

Ágazati elemzések

Egyéb tanulmányok szerzői témájukat kizárólag egy-egy ágazat vizsgálatára korlátozták. Bojnec és szerzőtársai¹⁶² a mezőgazdasággal foglalkoztak. Fő tételük, hogy az élelmiszerellátás biztosítása a gazdaságpolitikai viták legfontosabb pontja. Csutora és Vetőné¹⁶³ a környezetvédelmi kérdéseket tanulmányozta, Kurmai¹⁶⁴ kizárólag az almalé piacáról, Stukovszky¹⁶⁵ pedig az autóparról írt.

Kozjek-Gulyás¹⁶⁶ tanulmánya azt bizonyítja, hogy a városi középosztálybeli fiatalokra sokkal inkább jellemző a demokratikus fordulat, valamint a tudásszerzés iránti igény. Hasonló összefüggéseket vizsgál a turizmus fejlődése kapcsán Gondos.¹⁶⁷

A magyar kutatók körében is az egyik legnagyobb figyelemmel követett önálló terület a kínai felsőoktatási rendszer. Ennek oka a magyar felsőoktatás modernizációs folyamata, amihez a kínai változtatások egyfajta mintának tekinthetők. Az e témában elkészült tanulmányok a kínai felsőoktatás három fő tendenciáját hangsúlyozzák: a beiratkozott hallgatók számának növekedése, ebből adódóan a minőség csökkenése és a mennyiségi növekedés közti összefüggés, valamint a kormányzati struktúra decentralizációja.^{168 169 170 171 172}

Végül, de nem utolsósorban ki kell térnünk az ICT-ágazat fejlesztésének lehetőségére. Simai kijelenti, hogy a kínai gazdaság jelenlegi problémája az állami ellenőrzés és az ICT-ágazat közötti diszharmónia. Ez komoly akadály a fejlődésnek, de a nemzetközi együttműködések, különösen a G20-ak lendületet adhatnak a kínai

162 Bojnec, S. and Ferto, I. and Fogarasi, J. „Quality of institutions and the BRIC countries agro-food exports”. *China Agricultural Economic Review*, 6. évf., 3. sz. (2014): 379–394.

163 Csutora, M. and Vetőné Mózner, Z. „Proposing a beneficiary-based shared responsibility approach for calculating national carbon accounts during the post-Kyoto era”. *Climate Policy*, 14. évf., 5. sz. (2014): 599–616.

164 Kurmai, Viktória. „Market Competition and Concentration in The Global Market of Apple Juice Concentrate Concerning Hungary, Poland and China”. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. XVIII. évf., 5. sz. (2016): 1–8.

165 Stukovszky, Tamás. „Az autóipar útja a válságtól a fellendülésig (2008–2013). A kínai sikertörténet?!” *A jövő járműve*, 3–4. sz. (2013): 90–94.

166 Kozjek-Gulyás, Anett. „A kínai középosztály Kínában”. *Társadalomkutatás: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata*, 31. köt., 3. sz. (2013a): 284–303.

167 Gondos, Borbála. „A globalizáció, turizmus és életminőség kapcsolata, különös tekintettel Kína és Oroszország vonatkozásában”. *Geopolitika a 21. században*, 3. évf. 4. sz. (2013).

168 Kerekes, Gábor. „A kínai felsőoktatási expanzió folyamata és tapasztalatai”. *Educatio*, 23. évf., 2. sz. (2014): 346–350.

169 Setényi, János. „A lokális és globális összeolvadása: a kínai felsőoktatási expanzió”. *Educatio*, 23. évf., 2. sz. (2014): 344–346.

170 Keczer, Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 1.: Irányváltások és reformok Konfuciusztól a tömegoktatásig”. *Közép-európai Közlemények*, 8. évf., 3. (30.) sz. (2015): 157–164.

171 Keczer, Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 2: decentralizáció, piacosítás, privatizáció és nemzetközi nyitás”. *Közép-európai Közlemények*, 9. évf., 1.(32.) sz. (2016a): 147–157.

172 Keczer, Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 3.: A mennyiség és a minőség ellentmondásai”. *Közép-európai Közlemények*, 2. (33.) sz. (2016b): 61–80.

ICT-ágazatnak a kereskedelmi megállapodások segítségével. Marján^{173 174 175} azt javasolja a kínai döntéshozóknak, hogy hasznosítsa az európai tapasztalatokat, és különösen fontolja meg a skandináv modell adaptálásának lehetőségét, ami a szociálpolitika és a regionális politika összhangján keresztül alkalmas lehet a régiók közötti egyenlőtlenségek mérséklésére, megszüntetésére.

A pénzügyi szektor Kínában

A Magyar Nemzeti Bank tisztviselői és kutatói jelentős erőfeszítéseket tettek a kínai pénzügyi szektor megértésére és modellezésére, ami széles körben jelentett motivációt más kutatók számára is.^{176 177 178 179 180 181 182 183} Csoma azt állítja,¹⁸⁴ hogy a kínai állampapírok nagyon gyors ütemben fejlődnek a Kínán belüli óriási megtakarítások miatt, ami végeredményben a növekvő és érett gazdaságnak köszönhető. Ezek az alapok Amerika helyett egyre inkább Európa felé fordulnak, ami Kína pénzügyi politikáját tekintve figyelemre méltó változás. Komlóssy¹⁸⁵ a pénzügyi rendszer intézményi eltolódását mutatja be a tervgazdaságtól a modern bankrendszerig. Ahogy Gerőcs¹⁸⁶

173 Marján, Attila and Xi, Chen. „China’s regional policy – how it could benefit from the EU experience”. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata*, 3. (2015): 88–108.

174 Marján, Attila. „Social policies: are »European models« viable models for China”. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Szakmai Folyóirata*, 2. (2016a): 80–103.

175 Marján, Attila. „Social policies: are »European models« viable models for China”. *Huadong-Shifan-Daxue-Xuebao / Journal of East China Normal University*, 5. (2016b): 90–101.

176 Horváth, Dániel and Teremi, Márton. „Így neveld a sárkányodat: Az offshore piacok szerepe a renminbi térnyerésében”. *Gazdaság és pénzügy*, 2. évf. 4. sz. (2016): 327–340.

177 Kajdi, László. „Nyugati menü kínai fűszerekkel – a kínai pénzforgalom sajátosságai”. *Hitelintézet Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 140–169.

178 Komlóssy Laura, Körmendi Gyöngyi and Ladányi Sándor. „Út a piaciorientált monetáris politika felé és a »New Normal«: új monetáris politikai rendszere Kínában”. *Hitelintézet Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 101–125.

179 Matura, T. „China’s Economic Expansion into Central Europe”. In *Asian Studies 2013*, ed: Matura T., 138–151. Budapest: Magyar Külügyi Intézet (2013).

180 Matura, T. „Chinese Investment in the EU and Central and Eastern Europe”. In *China’s Attraction: The Case of Central Europe*, ed. Moldicz Csaba, 9–71., 125 Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem (2017b).

181 Pencz, Helga and Szalai, Gergely. „Kína bankrendszerének fejlődése és reformjai, jelenlegi helyzete”. *Közép-európai Közlemények*, 10. évf., 2. (37.) sz. (2017): 101–110.

182 Sütő, Zsanett and Tóth, Tamás. „A kínai kötvénypiac főbb jellemzői”. *Hitelintézet Szemle*, 15. évf., 2. sz. (2016): 88–113.

183 Varga, Bence. „A kínai pénzügyi felügyelést érintő aktuális kihívások és kezelésük”. *Hitelintézet Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 126–139.

184 Csoma, Róbert. „A szuverén alapok szerepének felértékelődése a világgazdaságban”. *Pénzügyi Szemle*, 60. évf. 2. sz. (2015): 275–292.

185 Komlóssy Laura, Kovalszky Zsolt, Körmendi Gyöngyi, Lang Péter and Stancsics Martin. „Kína: a tervgazdaságtól a modern bankrendszerig”. *Hitelintézet Szemle*, 14. évf., klnsz. (2015): 133–144.

186 Gerőcs, Tamás. „A nemzetközivé válás kihívásai a kínai fizetőeszköz szempontjából”. *Hitelintézet Szemle*, 16. évf., különszám, január (2017): 170–185.

állítja, Kína pénzügyi rendszere a nemzetközivé válás útján halad, és ennek során kell megoldania néhány elkerülhetetlen kihívást. Gerőcs ezek megoldásához alkalmasnak látja a német vagy az amerikai minták követését, amelyek egyaránt multipoláris rendszert tükröznek, amit azonban Kína jelenleg még nem képes alkalmazni.

A kínai pénzügyi rendszerről írt tanulmányokban is megjelenik a Kornai-iskola hatása. Bihari, Csanádi és más szerzők is felvetik a politikai rendszer és a pénzügyi, közgazdaságtani alrendszerek kapcsolatának kérdését. Bihari¹⁸⁷ a Bank of China függetlenségére összpontosító tanulmányában kifejti, hogy szerinte a közelmúltban ez a függetlenség nem érvényesült, ami akadályozza a további fejlődést. Csanádi írásaiban¹⁸⁸ a várható pénzügyi és gazdasági zavarok lehetőségére, valamint az államvezetés és az önkormányzatok kapcsolatára világít rá.

Összefoglalás

Konfuciusz írta egy helyütt: *„Ha majd az összetartozás nagy igazsága győzni fog, mindenki közös tulajdona lesz. A munka akkor sem marad végezetlenül, de nem végzik azt saját hasznukra.”* A kínai magaskultúra összhangba tudott és tud kerülni a globalizáció követelményeivel, még akkor is, ha a jelenlegi viták elég zajosan jelzik az alkalmazkodás nehézségeit. Mégis azt a tapasztalatot lehet leszűrni a második világháború utáni kínai fejlődésből, hogy elméletileg és gyakorlatilag is képes volt Kína a koevolúcióra¹⁸⁹, és a békés felzárkózás, amit a kínai vezetők hangoztatni szoktak, nem pusztán egy szlogen, hanem valódi erőfeszítés többek között a kínai gazdaságpolitika részéről is. Ehhez a magyar társadalomtudomány és azon belül a közgazdaság-tudomány mindig hozzá tudott járulni. A kínai fejlődés minden szaka-sza megfeleltethető a hazai szakmai fejlődés egyes állomásainak. Kína új fejlődési pályára állása ezért kihívásként is értelmezhető a hazai szakmai közvélemény számára, és tanulmányunkban erről szerettünk volna egy látletet adni

Irodalomjegyzék

- Artner Annamária. „Állami vagy piaci?: Az állam és a kis- és középvállalatok szerepe Kínában”. In *Fejlesztés és finanszírozás*. (3) (2010a): 72–79.
- Artner Annamária. „Quo vadis Kína?: a dolgozók helyzete Kínában”. *Eszmélet* 22. (87.) (2010b): 53–75.
- Artner Annamária: „A kínai munkaerőpiac: (foglalkoztatás és szociális helyzet)”. In: Kína belső viszonyai: belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei: a kínai modell fejlődése és következményei, ed. Inotai A. and Juhász O., Budapest MTA Világgazdasági Kutatóintézet; Miniszterelnöki Hivatal (2011)

187 Bihari Péter. „A kínai jegybank a függetlenedés és a nyíltabb kommunikáció útján”. *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*, 11. évf., 2. sz. (2016): p. [25] –37.

188 Csanádi Mária. „Állami beavatkozás, lokális eladósodás, túlfűtöttség és ezek rendszerbeli okai a globális válság alatt Kínában”. *Tér és társadalom*, 28. évf., 1. sz. (2014): 113–129.

189 Kissinger, Henry. *On China*, Penguin Books (2011).

- Árva László and Schlett, András. „The long march: the lessons of China's economic transition”. *Asia Europe Journal*, 11. évf. 1. sz. (2013): 39–52.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 1. rész”. *Kapu*, 29. évf., 10. sz. (2016a): 42–54.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 3. rész”. *Kapu*, 29. évf., 2. sz. (2017a): 47–52.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 4. rész”. *Kapu*, 29. évf., 3. sz. (2017b): 50–53.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 4. rész”. *Kapu*, 29. évf., 5. sz. (2017c): 42–46.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 5. rész”. *Kapu*, 29. évf., 8. sz. (2017d): 46–50.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 6. rész”. *Kapu*, 29. évf., 9. sz. (2017e): 47–49.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 7. rész”. *Kapu*, 29. évf., 10. sz. (2017f): 50–52.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 7. rész”. *Kapu*, 29. évf., 11–12. sz. (2017g): 63–65.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak – 8. rész”. *Kapu*, 30. évf., 2. sz. (2018): 44–46.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak”. *Kapu*, 25. évf., 11–12. sz. (2013): 42–45.
- Bakay Kornél. „Türkök és kínaiak”. *Kapu*, 29. évf., 11–12. sz. (2016b): 70–81.
- Balogh Lilla Sarolta. „Lehet-e Kína a következő ipari forradalom nyertese?” *Hitelintézeti szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 73–100.
- Bihari Péter. „A kínai jegybank a függetlenedés és a nyíltabb kommunikáció útján”. *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*, 11. évf., 2. sz. (2016): p. [25] –37.
- Bojnec, S. and Ferto, I. and Fogarasi, J. „Quality of institutions and the BRIC countries agro-food exports”. *China Agricultural Economic Review*, 6. évf., 3. sz. (2014): 379–394.
- Bóka Éva. „The Europe – China Dialogue in a Historical Perspective”. *Grotius E-Library*. (2007) Letöltve: 2017.03.07. Elérhető: http://www.grotius.hu/doc/pub/FD-WKZS/2009_02_boka.pdf (2009)
- Bóka Éva. „Modernization and Intercultural Dialogue on Values and Principles”. (2011) Letöltve: 2017.03.07. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/kozgazdasagtudomanyi/tsz-vilgazd/dialogue_mra/Intercultural_dialogue_Europe-Asia_.pdf
- Botos Katalin. „A kínai gazdasági »csoda« és hatásai”. *Valóság* (9) (2007): 66–74.
- Csaba László. „The political economy of the reform strategy: China and Eastern Europe compared”. *Communist Economies and Economic Transformation*, London, (8)/1. (1996): 53–66.
- Csanádi Mária. „Állami beavatkozás, lokális eladósodás, túlfűtöttség és ezek rendszerbeli okai a globális válság alatt Kínában”. *Tér és társadalom*, 28. évf., 1. sz. (2014): 113–129.
- Csanádi Mária. „A kínai hatalmi szerkezet és átalakulása összehasonlító megközelítésben”. *Hitelintézeti szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 7–20.
- Csoma Róbert. „A szuverén alapok szerepének felértékelődése a világ gazdaságban”. *Pénzügyi Szemle*, 60. évf. 2. sz. (2015): 275–292.
- Csutora M. and Vetőné Mózner, Z. „Proposing a beneficiary-based shared responsibility approach for calculating national carbon accounts during the post-Kyoto era”. *Climate Policy*, 14. évf., 5. sz. (2014): 599–616.
- Deák András and Szunomár, Ágnes. „Az orosz–kínai reláció a 21. század elején – haszonelvű kapcsolat vagy világpolitikai tandem?” *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 8. évf., 1. sz. (2015): 3–22.
- Eszterhai Viktor. „A Kína-központú hűbérjándék-rendszer irracionális gazdasági működésének problémája”. *Hallgatói Műhelytanulmányok*, 2. (2013a): 105–112.
- Eszterhai Viktor. „A guanxi az ázsiai államközi kapcsolatokban – A Kína-központú hűbérjándék-rendszer újragondolása”. *Eszmélet*, 25. évf., 100. sz. (2013b): 148–166.

- Fazekas Gy. „A magyar (Ázsia- és) Kína-politika új értelmezése(i) a rendszerváltást követően”. In *Kínai álom – kínai valóság*, ed. Salát, G., 80–101. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.
- Fehér Helga and Poór, Judit. „Foreign trade competitiveness of Sub-Saharan African countries – The effects of China’s trade expansion”. *Studia Universitatis Babes-Bolyai Oeconomica*, 58. (2013): 3–21.
- Gaál G. „A felelősségi rendszer kialakulása, formái és a továbbfejlesztés lehetőségei Kína agrárrendszerében”. *Közgazdasági Szemle*, 40(10) (1993a): 900–910.
- Gaál G. „A reform és a nyitás hatása Kína külkereskedelmére”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(7) (1993b): 35–39.
- Gaál, G. „Kína a modernizálás útján”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(4) (1993c): 34–39.
- Gaál G. „Kína gazdasági és ipari arculata az új gazdaságpolitika tükrében”. *Kereskedelmi Szemle*, 34(5) (1993d): 31–37.
- Gaál G. „Kína külkereskedelme és perspektívái”. *Kereskedelmi Szemle*, 36(9–10) (1995a): 50–54.
- Gaál G. „Gazdasági-társadalmi változások és a migráció Kínában”. *Demográfia*, 38(2–3) (1995b) 203–212.
- Gaál G. and Xu, Y. Y. „A ‘kínai modell’ a piacgazdaság útján”. *Kereskedelmi Szemle*, 35(3) (1994): 42–49.
- Gaál G. and Xu, Y. Y. „Ember – munka – szervezet a ‘kínai modell’-ben”. *Statistikai Szemle*, 76(2) (1998): 138–145.
- Gáspár T., Gervai, P. and Trautmann L. „Az ázsiai válság természetéről”. *Az átmenet vége*, ed. Trautmann L., Saldo Rt., Budapest (1999).
- Gergely Attila. „Identitás-stratégiák és államközi kapcsolatok Kelet-Ázsiában. A Kína–Japán–Korea komplexumról”. *Világtörténet*, 35. évf., 2–3. sz., (2013): 289–331.
- Gerőcs Tamás. „A nemzetközivé válás kihívásai a kínai fizetőeszköz szempontjából”. *Hitelintézési Szemle*, 16. évf., különszám, január (2017): 170–185.
- Gervai Pál and Trautmann László. „Ázsiai kultúra és információs társadalom”. *Fordulat* ősz–tél (1999): 53–75.
- Gervai Pál and Trautmann László. „Értékrend és liberális demokrácia”. *Kirekesztés, Idegenség, Másság*, ed. Bertók R. and Bécsi Zs., ETHOSZ – Virágmandula Kft., Pécs (2014).
- Gondos Borbála. „A globalizáció, turizmus és életminőség kapcsolata, különös tekintettel Kína és Oroszország vonatkozásában”. *Geopolitika a 21. században*, 3. évf. 4. sz. (2013).
- Háda Béla. „Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája – India, Kína és Japán”. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 7. évf., 1. sz. (2014): 81–96.
- Háda Béla. „Útban egy nemzeti álom felé?: Kína 2015. évi katonai stratégiája”. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 8. évf., 3. sz. (2015): 125–133.
- Hamar I. and Salát, G. „Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán”. *Sinológiai Műhely* 5. Budapest: Balassi Kiadó, 2005.
- Horváth Cs. B. „A kontinentális erőegyensúly mint az amerikai–kínai versengés valószínű modellje”. *Külügyi Szemle* (2) (2012): 54–74.
- Horváth Dániel and Teremi Márton. „Így neveld a sárkányodat: Az offshore piacok szerepe a renminbi térnyerésében”. *Gazdaság és pénzügy*, 2. évf. 4. sz. (2016): 327–340.
- Inotai A. and Juhász O. „Kína: realitás és esély”. *Tanulmányok Magyarország Kína-stratégiájának megalapozásához*. MTA VKI – MEH, Budapest (2008).

- Inotai A. and Juhász O. „A változó Kína – I. kötet: Kína politikai, társadalmi fejlődésének jelene és jövője”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009a).
- Inotai A. and Juhász O. „A változó Kína – II. kötet: Kína a nemzetközi politikai erőterben”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009b).
- Inotai A. and Juhász O. „A változó Kína – III. kötet: A magyar–kínai kapcsolatok fejlesztésének néhány területe”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009c).
- Inotai A. and Juhász O. „A változó Kína – IV. kötet: Kína a nemzetközi gazdasági erőterben”. MTA VKI – MEH, Budapest (2009d).
- Inotai A. and Juhász O. „Kína és a válság”. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010a.
- Inotai A. and Juhász O. „Kína és a válság I.: Kína a globális válság első szakaszában”. MTA VKI – MEH, Budapest (2010b).
- Inotai A. and Juhász O. „Kína és a válság II.: A magyar–kínai gazdasági kapcsolatok kelet-közép-európai regionális összehasonlításban”. MTA VKI – MEH, Budapest (2010c).
- Inotai A. and Juhász O. „Stratégiai kutatások 2009–2010. I. kötet. Kína belső viszonyai: Belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei, A kínai modell fejlődése és következményei”. MTA VKI – MEH, Budapest (2011a).
- Inotai A. and Juhász O. „Stratégiai kutatások 2009–2010. II. kötet. Kína és a világ: Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése, A kínai–magyar kapcsolatokat”. MTA VKI – MEH, Budapest (2011b).
- Inotai A. „The Strengthening of China’s Role in World Economy and The Future of The Export-Oriented “Model”. *Köz-gazdaság* vol. 6, no.1 (2011): 215–218.
- Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya (JTMR). „Kína valódi arca”. *A SZÍV* (99)/2. (2013).
- Jordán Gyula. „A kínai falusi reformok második szakasza”. *Közgazdasági Szemle* 35(4) (1988): 490–530.
- Jordán Gyula. „Kína az 1990-es években: Szocializmus kínai jellemzőkkel, szocialista piacgazdaság, vagy...” *Társadalmi Szemle*, 0039-971X. 48. 1993(7) (1993): 39–49.
- Jordán Gyula. „A privatizáció Kínában – tények és feltevések”. *Közgazdasági Szemle*, 43(1): (1996): 45–57.
- Jordán, Gyula. „A foglalkoztatás Kínában”. *Statisztikai Szemle*, 75(7) (1997): 598–606.
- Jordán Gyula. „A város és a vidék közötti szakadék és a belső migráció Kínában”. *Statisztikai Szemle*, 76(4-5) (1998): 407–417.
- Jordán Gyula. „Kína története”. Budapest: Aula Kiadó, 1999.
- Jordán Gyula. „Az új főszereplő: Kína”. In *Új világrend?* ed. Rada, P., Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület – Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete. Budapest (2007).
- Jordán Gyula. „Washingtoni konszenzus vs. pekingi konszenzus”. *Kül-Világ* 2–3.: 60–80. (2010).
- Jordán Gyula. „Kína-modell és a kínai kivételesség kérdése”. *Külügyi Szemle* (2): 105–124. (2012):.
- Jordán Gyula. *Kína XX. századi története: Válogatott tanulmányok*. Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2016.
- Jordán Gyula and Tóth, Barna. „A terv és háttere. Kína 10. öt éves tervéről”. *Külügyi Szemle* (2.) (2002): 80–103.

- Jordán Gyula and Tólas Barna. „Kína a modernizáció útján a XIX-XX. században”. Budapest: Napvilág Kiadó, 2005.
- Juhász István. „Kínai munkavállalók motiválásának alternatívái Hofstede kulturális dimenzióinak tükrében”. *Vezetéstudomány*, 45. évf., 10. sz. (2014a): 58–67.
- Juhász István. „Kínai munkavállalók motiválásának vezetői kihívásai – kulturális sajátosságok mint korlátok és mint lehetőségek”. *Marketing & Management*, 48. évf., 2. sz. (2014b): 71–82.
- Juhász Ottó. „Kínai folyók, emberek, harmónia”. *Műhely: A folyó* 28(6): 100–107. (2005).
- Juhász Ottó. „A modernizáció és tradíció kérdései Kínában, 1840–2012”. *Külgügyi Szemle* 11(2) (2012): 75–104.
- Juhász Ottó. „Három »első ízben«”. In Hidasi J. and Kalmár É. and Salát G. and Vértés K. and Zombory K. (2014).
- Juhász Ottó. „A kizökkent idő”. In *Kínai álom – kínai valóság*, ed. Salát G. 8–17. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.
- Kajdi László. „Nyugati menü kínai fűszerekkel – a kínai pénzforgalom sajátosságai”. *Hitelintézési Szemle*, 16. évf., klsz. (2017): 140–169.
- Kalmár Éva. „Kína: hagyomány, történelem, fantasztikum”. *Műhely*, 39. évf., 5–6. sz. (2016): 50–54.
- Kasznár A. „A bölcseleti vallási rendszer kiépülésének vallástörténeti keretei Kínában”. *Egyháztörténeti Szemle*, 17. évf., 2. sz. (2016a): 4–18. Kasznár, A. „Vallás és kormányzat Kínában. A bölcseleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre”. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2016b.
- Kasznár A. „A taoizmus szerepe a kínai politikai kultúrában”. *Egyháztörténeti Szemle*, 18. évf., 3. sz. (2017): 22–29.
- Keczer Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 1.: Irányváltások és reformok Konfuciusztól a tömegoktatásig”. *Közép-európai Közlemények*, 8. évf., 3. (30.) sz. (2015): 157–164.
- Keczer Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 2: decentralizáció, piacosítás, privatizáció és nemzetközi nyitás”. *Közép-európai Közlemények*, 9. évf., 1.(32.) sz. (2016a): 147–157.
- Keczer Gabriella. „Felsőoktatás Kínában 3.: A mennyiség és a minőség ellentmondásai”. *Közép-európai Közlemények*, 2. (33.) sz. (2016b): 61–80.
- Kerekes Gábor. „A kínai felsőoktatási expanzió folyamata és tapasztalatai”. *Educatio*, 23. évf., 2. sz. (2014): 346–350.
- Keszthelyi Gyula. „Az Y-20-as, új kínai nehéz teherszállító repülőgép bemutatkozása”. *Haditechnika*, 49. évf., 3. sz. (2015): 14–18.
- Kissinger, Henry. *On China*, Penguin Books (2011).
- Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhidai Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, I. rész”. *Haditechnika*, 49. évf., 5. sz. (2015a): 5–9. Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhidai Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, II. rész”. *Haditechnika*, 49. évf., 6. sz. (2015b): 6–11.
- Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhidai Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, III. rész”. *Haditechnika*, 50. évf., 1. sz. (2016a): 14–18.
- Klemensits Péter, Hajdú Ferenc and Sárhidai Gyula. „Hadseregreform és katonai modernizáció Kínában: a Népi Felszabadító Hadsereg a 21. században, IV. rész”. *Haditechnika*, 50. évf., 2. sz. (2016b): 7–12.

- Klemensits Péter. „Kína építkezései a Spratley-szigeteken. A dél-kínai-tengeri konfliktus egy újabb fejezet”. *Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata*, 144. évf., 4. sz. (2016c): 56–63.
- Komlóssy Laura, Kovalszky Zsolt, Körmendi Gyöngyi, Lang Péter and Stancsics Martin. „Kína: a tervgazdaságtól a modern bankrendszerig”. *Hitelintézeti Szemle*, 14. évf., klisz. (2015): 133–144.
- Komlóssy Laura, Körmendi Gyöngyi and Ladányi Sándor. „Út a piacorientált monetáris politika felé és a »New Normal«: új monetáris politikai rendszere Kínában”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klisz. (2017): 101–125.
- Kornai János. „A hiány”. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980.
- Kornai János. *Duangue Tingji Xue*. [Economics of Shortage] Beijing: Tingji Kexue Chubanshe (1986). (Second Edition: 1998. Beijing: Economic Science Press)
- Kornai János. „A szocialista rendszer”. Budapest: HVG Kiadó, 1993.
- Kornai János. „A rendszerparadigma”. In *Szocializmus, kapitalizmus, demokrácia és rendszerváltás*, ed. Kornai J. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1999.
- Kornai János. *Szocializmus, kapitalizmus, demokrácia és rendszerváltás*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007.
- Kornai János. „Újabb javaslatok a kínai reformhoz”. *Caijing*. Letöltve: 2016. január 5. <http://www.kornai-janos.hu/Kornai%20Caijing-interju%202010.pdf> (2010).
- Kornai János. „Példaképünk: Kína?” *Társadalmi Riport 2014*, ed. Kolosi Tamás and Tóth István György, 603–616. Budapest: TÁRKI, 2014.
- Kornai János. „Frankenstein erkölcsi felelőssége”. Letöltve: 2019.08.10. Elérhető: <https://www.es.hu/cikk/2019-07-19/kornai-janos/frankenstein-erkolcsi-felelossege.html> (2019a).
- Kornai János. „Economists share blame for China’s ‘monstrous’ turn”. Letöltve: 2019.08.10. Elérhető: <https://www.ft.com/content/f10ccb26-a16f-11e9-a282-2df48f366f7d> (2019b).
- Kozjek-Gulyás Anett. „A kínai középosztály Kínában”. *Társadalomkutatás: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata*, 31. köt., 3. sz. (2013a): 284–303.
- Kurmai, Viktória. „Market Competition and Concentration in The Global Market of Apple Juice Concentrate Concerning Hungary, Poland and China”. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. XVIII. évf., 5. sz. (2016): 1–8.
- Ladányi, L. S.J. „The Church in China”. Hong Kong: Ricci Hall (1983).
- Ladányi, L. S.J. „Law and Legality in China”. *The Testament of a China-watcher*. Hongkong (1992).
- Lehoczki B. „Latin-Amerika és Kína: a kapcsolatok új rendszere? = Latin America and China: New System of Relations?” (Doktori (PhD) értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola (2009).
- Lehoczki B. „Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad”. *Society and Economy*, 37. (2015a): 379–402.
- Lehoczki B. „Brazil–kínai kapcsolatok az ezredfordulón túl”. *Grotius* (2015b): 15.
- Li, Jing and Zéman, Zoltán. „Pro-Cyclical Effect on Capital Adequacy of Commercial Banks in China”. *Vadyba: Journal Of Management*, 2. (29). (2016): 77–83.
- Li, Maohua and Zéman, Zoltán and Li, Jing. „A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának hatása a kínai gazdasági fejlődésre”. *Pénzügyi Szemle*, 61. évf., 4. sz., (2016): 512–527.

- Li, Maohua and Zéman, Zoltán. „Study on the Srid Evaluation Framework of Agricultural Enterprises in China”. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 5. évf. 1. sz., (2016): 36–40.
- Losoncz Miklós. „A növekedési pályaváltás és a gazdasági kormányzás dilemmái Kínában”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 21–49.
- Marján Attila and Xi, Chen. „China’s regional policy – how it could benefit from the EU experience”. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata*, 3. (2015): 88–108.
- Marján Attila. „Social policies: are »European models« viable models for China”. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Szakmai Folyóirata*, 2. (2016a): 80–103.
- Marján Attila. „Social policies: are »European models« viable models for China”. *Huadong-Shifan-Daxue-Xuebao / Journal of East China Normal University*, 5. (2016b): 90–101.
- Matura T. „A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve”. *Külügyi Szemle* (2): 9–23. (2012).
- Matura T. „China’s Economic Expansion into Central Europe”. In *Asian Studies 2013*, ed: Matura T., 138–151. Budapest: Magyar Külügyi Intézet (2013).
- Matura T. „Hungary and China Relations”. In *Song, Weiqing: China’s Relations with Central and Eastern Europe*. Routledge (2017a).
- Matura T. „Chinese Investment in the EU and Central and Eastern Europe”. In *China’s Attraction: The Case of Central Europe*, ed. Moldicz Csaba, 9–71., 125 Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem (2017b).
- Mészáros K. „Tudományos-technikai modernizáció és gazdasági fejlődés Kínában – A multidiszciplináris világrend egy új nagyhatalmának születése”. (Doktori (PhD) értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Posztgraduális Kar, Budapest) (1999)
- Mészáros K. „Kínai jelen és jövő”. Letöltve: 2017. augusztus 29. <http://www.vki.hu/mt/mh-68.pdf> (2005).
- Moldicz Csaba. „Integration and Disintegration: European Theories and Experiences in the Light of ChinaTaiwan Relations”. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations*, 2. évf., 1. sz. (2016): 209–237.
- Nemeskéri Zsolt. „Kína különleges övezetei”. *Tudásmenedzsment: A Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar periodikája*, 18. évf., 1. sz. (2017): 33–42.
- Nye, J. *Soft Power. Foreign Policy* (80), (1990): 153–171.
- P. Szabó, S. „A Sárkány közbelép: Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században”. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ, Budapest (2012).
- Patsch, F. S.J. „Misszió, globalizáció, etika”. Budapest: JTMR Faludi Ferenc Akadémia – L’Harmattan Kiadó (2011).
- Pencz Helga and Szalai Gergely. „Kína bankrendszerének fejlődése és reformjai, jelenlegi helyzete”. *Közép-európai Közlemények*, 10. évf., 2. (37.) sz. (2017): 101–110.
- Polanyi, Karl, Arensberg, Conrad Maynadier and Pearson, Harry W.. *Trade and Market in the Early Empires: Economies in History and Theory*. Chicago, IL: Henry Regnery Company, 1957.

- Polányi K. „Primitive, Archaic, and Modern Economies: Essays of Karl Polanyi”. Beacon Press (1971).
- Polonyi P. „Kína története”. Kozmosz Könyvek, Budapest (1988).
- Rácz L. „A kínai biztonságpolitika régi és új elemei”. In *Kína belső viszonyai*, ed. Inotai A. – Juhász O. MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, Budapest (2011).
- Rácz Lajos. „A változó Kína hatása a nemzetközi biztonságra”. *Hadtudomány* (23. évf.), 1. elektr. sz. (2013): 228–249.
- Rippel Géza. „Kína – Az egyensúly helyreállítása és a fenntartható felzárkózás”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klsz. (2017): 50–72.
- Salát G. „Mítoszok és vallások Kínában”. In *Sinológiai műhely 1.*, ed. Hamar, I., Salát, G, P. and Szabó S. Budapest: Balassi Kiadó, (2000a).
- Salát G. „Vallási kérdések a kulturális forradalom alatt”. *Új Keleti Szemle*, 2000 (1): 26–37. (2000b).
- Salát G. „Vallások Mao Kínájában”. In *Mítoszok és vallások Kínában*, ed. Hamar I, Sinológiai Műhely Balassi, Budapest (2000c).
- Salát G. „A régi Kína története”. ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest (2010)
- Salát G. (ed.). *Kínai álom – kínai valóság*. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.
- Salát G. „Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban”, ed. Salát, G. and Szilágyi, Zs. Budapest: L'Harmattan, 2016a.
- Salát Gergely. „Nyugati civilizáció – kínai szemmel”. In *Századvég*, 21. évf., 81. sz., (2016b): 117–139.
- Sárhidai Gyula. „A kínai légierő fokozza stratégiai szállító képességét”. In *Haditechnika*, 49. évf., 4. sz. (2015): 16–19.
- Sárhidai, Gyula. „Kínában elkészült az AG-600-as, a világ második legnagyobb amfibiája”. *Haditechnika*, 51. évf., 5. sz. (2017): 16–18.
- Sárhidai, Gyula. „Vízre bocsátották Kína első légvédelmi cirkálóját”. *Haditechnika*, 52. évf., 2. sz. (2018): 4–7.
- Sárközi Ildikó Gyöngyvér. „Az emberi tényező: Terepmunka és barátság Kínában”. *Távol-keleti Tanulmányok*, 1. sz. (2017): 29–47.
- Sárvári B. and Szeidovitz A. „The Political Economics of the New Silk Road”. *Baltic Journal of European Studies*. Vol. 6, Issue 1, 3–27., 2228-0596 (2016a).
- Sárvári, B. „China's Role in The New World Order”. In *China – Central and Eastern Europe Cross Cultural Dialogue*, ed. Joanna Wardęga Jagellonian, 35–47., University Press, Kraków (2016b).
- Sárvári, B. „A kínai eszmétörténeti hagyomány”. *Köz-Gazdaság*, 2016/4. (2016c): 191–207.
- Sárvári, B. „China's Peaceful Rise and the New Silk Road”. In *XVII АПРЕЛЬСКАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ по проблемам развития экономики и общества*. Oroszország, Moszkva, 2. kötet. (2017a): 62–70.
- Sárvári B. „China Expands Tianxiaism Along the Modern Silk Road”. In *Kultura – Historia – Globalizacja*. 2017 (22): 215–228. Uniwersytet Wrocławski (2017b).
- Sárvári B. and Szeidovitz, A. „Political Economics of the New Silk Road”. In *The Belt & Road Initiative in the Global Arena. Chinese and European Perspectives*, ed. Cheng, Y. and Song, L. and Huang, L. Palgrave Macmillan, London (2017c).
- Sárvári Balázs. „China Expands Tianxiaism Along the Modern Silk Road”. In *Kultura-Historia-Globalizacja*, 22. (2017d): 215–228.
- Sárvári B. „The Economic and Foreign Policy Foundations of the Chinese Catch Up Process 1949-2007”. PhD Dissertation. Corvinus University of Budapest (2018).

- Sárvári Balázs and Trautmann László. „匈牙利与中国的智库合作1949-2018” [„Think Tank cooperation between Hungary and China 1949-2018”]. Manuscript (2019).
- Setényi János. „A lokális és globális összeolvadása: a kínai felsőoktatási expanzió”. *Educatio*, 23. évf., 2. sz. (2014): 344–346.
- Stukovszky Tamás. „Az autópálya útja a válságtól a fellendülésig (2008-2013). A kínai sikertörténet?!” *A jövő járműve*, 3–4. sz. (2013): 90–94.
- Sütő Zsanett and Tóth Tamás. „A kínai kötvénypiac főbb jellemzői”. *Hitelintézeti Szemle*, 15. évf., 2. sz. (2016): 88–113.
- Székely-Doby András. „A kínai reformfolyamat politikai gazdaságtani logikája”. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf., 12. sz. (2014a): 1397–1418.
- Székely-Doby András. „Urbanizációs tendenciák és a vidék-város ellentét gyökerei Kínában”. *Közgazdaság: tudományos füzetek*, 9. évf., 3. sz. (2014b): [83]–97.
- Székely-Doby, András. „A kínai fejlesztő állam kihívásai”. *Közgazdasági Szemle*, 64. évf., 6. sz. (2017): 630–649.
- Szunomár Á. „Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás”. *Külügyi Szemle*, 2012 (2): 125–142. (2012).
- Szunomár Á. „Eredmények és új lehetőségek a magyar–kínai gazdasági kapcsolatokban”. In *Kínai álom – kínai valóság*, ed. Salát, G., 102–113. Budapest: Typotex Kiadó, 2015.
- Tálas B. „Kína – a 21. század leendő hiperhatalma”. *Külügyi Szemle* (1–2.): 16–70. (2006).
- Tálas B. „A kínai civilizáció újabb reneszánsza a XXI. század első évtizedeiben”. *Külügyi Szemle* (2): 24–53. (2012).
- Tamás Pál. „Felzárkózás és nemzeti technológiai kitörési pontok: A kínai modellek”. *Magyar Tudomány*, 175. évf., 12. sz. (2014): 1433–1447.
- Tarrósy István. „‘Chimerican’ Interests, Africa Policies and Changing US-China Relations”. *Biztpol Affairs*, 1. évf. 1. sz. (2013): 11–28.
- Tarrósy István. „China’s ‘Peaceful Rise’ and Pragmatic Foreign Policy Along the New Silk Road”. *Globs: Foreign Affairs and Trade*, 9. sz. (2017): 28–30.
- Tischler Zoltán. „Kínai szigetviták – a Szenkaku/Tiaojü-szigetek kérdése”. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 6. évf., 1/2. sz. (2013): 31–41.
- Tőkei Ferenc. „Az ázsiai termelési mód kérdéseihöz”. Budapest: Kossuth Kiadó, 1965.
- Tőkei Ferenc (ed.). „Őstársadalom és ázsiai termelési mód”. Magvető, Budapest (1982).
- Tőkei Ferenc. „Ázsiai termelési mód, antikvitás, feudalizmus – Életműsorozat, IV. kötet”. Budapest: Kossuth Kiadó, 2005.
- Varga Bence. „A kínai pénzügyi felügyelést érintő aktuális kihívások és kezelésük”. *Hitelintézeti Szemle*, 16. évf., klnsz. (2017): 126–139.
- Várnai András. „Kína arculata a felvilágosodás gondolkodóinak tükrében”. *Műhely* (39. évf.), 5–6.sz. (2016): 106–114.
- Vaszkun Balázs and Koczka, Sára. „The influence of ideologies on Chinese management characteristics and its relevance in cross-cultural management between China and the European Union. A conceptual paper”. *Vezetéstudomány*, 49. évf. 5. sz. (2018): 28–37.
- Zsinka László. „A kínai civilizáció történeti földrajzi portréjához”. *Grotius* (2013): 1. 9.
- Zsubrinszky Zsuzsanna. „Jelképek és szimbólumok a kínai kultúrában”. *Nyelvilág*, 18. sz. (2016): 35–39.

A KÍNAI IRODALMI ALKOTÁSOK ISMERTTÉ TÉTELE MAGYARORSZÁGON A KÍNAI–MAGYAR DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK FELVÉTELE UTÁN

KUO HSZIAO-CSING

Összefoglalás: A kínai-magyar diplomáciai kapcsolatok kiépítése után a kínai irodalom magyarországi megismertetése folyamatának több fázisa követte egymást: a virágzó időszakot – amelynek során elsődlegesnek tekintették a kínairól való közvetlen fordítást, s csak másodlagosnak a „közvetítő” nyelvről történőt – a műfordítások szempontjából a mélypont követte, ám utána a reneszánszát élte a műfaj, s végül a szépirodalmi alkotások mellett magyarul is olvashatóvá váltak a kínai tudomány és a művészet egyéb ágai is. Fő jellemzői a következők: a „mások” általi elismerés igénye és a „gyökök keresése”, a keleti érzés motiválta, a klasszikus művek fordítása a költők és a sinológusok együttműködésével történt, így színvonalas műfordítások születtek. A fordítások és a két ország közti kapcsolat trendje pozitív, így már Magyarországon is találhatók olyan kiadók, amelyek fő célja a kínai irodalmi művek megjelentetése.

Kulcsszavak: Kínai–magyar kapcsolat, műfordítás, közvetlen fordítás, fordítás más médianyelvekről, kiadvállalat

Bevezetés¹

Magyarország Kínát eleinte főleg az angol, olasz és más médianyelveken keresztül ismerte meg, s – akárcsak számos más európai államban – először csupán a nemesek és egyes misszionáriusok tanúsítottak érdeklődést a távol-keleti ország iránt, de a kíváncsiságuk leginkább az ottani régi épületek és más antik, hagyományos dolgok iránt mutatkozott meg. 1760-ban Molnár János írt le Kínáról néhány tényről a régi jeles épületekről szóló művében² – az volt az első alkalom, amikor magyar nyelven említették az országot. Később, miután a misszionáriusok bemutatták Kína történelmét és kultúráját Európában, a magyar tudósok is igyekeztek fokozottabban és mélyebben megérteni mindazt, ami ott történt. A 19. század elején egy „eredetkutatási láz”

1 A tanulmány a szerző „Chinese literature in Hungary after the establishment of the bilateral relations between China and Hungary” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása.

2 Molnár János, *Molnár Jánosnak Jesus Társasága szerzetes papjának A' régi jeles épületekről kilentz könyvei* (Nagyszombat, 1760).

söpört végig a magyar akadémiai körökön belül. Számos tudós indult el Keletre, hogy bebizonyítsa a hunok és a magyarok közti kapcsolatot, ám egyikük sem tudta igazolni az ázsiai közös ősokeket. Bár a céljukat nem sikerült elérniük, meghonosították a „rejtélyes Kelet” fogalmát.

Az ő nyomdokaikon kezdett el teret hódítani Magyarországon az orientalisztika, amelynek képviselői az ázsiai nyelvek és kultúrák tanulmányozására összpontosítottak. Az előfutárunknak Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842), az utolsó orientalistának pedig Ligeti Lajos (1902–1987) tekinthető. Az utóbbi 1925 és 1928 között a híres francia sinológus, Paul Pelliot és Henri Maspero irányítása alatt folytatta tanulmányait a L'Institut de France egyik intézményében. 1939-től 1950-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1924-ben megalapított Kelet-ázsiai Intézet (a sinológusok „bölcsője”), 1941–1945-ben a Magyarságtudományi Intézet igazgatója, 1952 és 1970 között a belső-ázsiai tanszék tanszékvezető tanára volt, a fiatalabb generáció³ sok sinológusát támogatta.

Budapest a Kínai Népköztársaság megalapítása után rövid időn belül, már október 6-án felvette a diplomáciai kapcsolatot Pekinggel. A szocialista táboron belüli és ugyanazt az ideológiát követő két ország kapcsolatai egy új történelmi korszak részeként alakultak, s a kulturális szinten folyamatosan fejlődtek. A magyar és a kínai könyvtárak gyakran cseréltek egymással dokumentumokat és könyveket, ami igencsak megkönnyítette a sinológusok munkáját, ráadásul autentikus anyagokat kaphattak. Az 1950-es években megkezdődtek a diákcsereprogramok is: abban az évben érkeztek meg az első, kínaiul tanulni vágyó magyar diákok Pekingbe. 1966-ban már közel harmincan folytatták a tanulmányaikat Kínában, elsősorban a Csinghua Egyetemen és a Pekingi Egyetemen. Köztük volt Galla Endre, Józsa Sándor, Miklós Pál, Tóth Barna, Mészáros Vilma, Polonyi Péter és Kalmár Éva is. A kínai kormány is nagy jelentőséget tulajdonított az oda érkező magyar diákoknak, és a tanáraik között is több híres tudós volt. Az akkori egyetemi hallgatók adták a továbbiakban is a két ország közti csereprogramok gerincét: számos kiváló diplomata és sinológus került ki közülük, akik egyaránt ismerték a kínai nyelvet és kultúrát. Ők szorgalmazták a kínai nyelv kutatását és magyarországi tanítását, a kínai irodalmi művek magyarra fordítását, és ők viragoztatták fel a sinológiát.

A kínai irodalom magyarországi megismertetésének fázisai

Az első fázis a 19. századtól a 20. század közepéig tartott: ez volt a más nyelvekből történő fordítások időszaka.

A 19. században, az „eredetkutatás” virágzásával egy időben, a magyar olvasóközönség lelkesen érdeklődött a régi kínai irodalmi alkotások iránt is. Ezért elkezdtek magyarra fordítani a valamely ismertebb (angol, német és orosz) nyelven már megjelent kínai novellákat. A magyar írók tökéletes fordításának köszönhetően az akkor megjelent művek irodalmi szempontból igen színvonalasak voltak. A bennük szereplő illusztrációk is művészi értékkel bírtak, és a kínai állapotokat hűen tükrözve

3 Horányi Gábor és Pivárcsi István, *Magyar világjárók kalandjai* (Budapest: Palatinus, 2000), 84–87.

mutatták be az olvasóközönségnek a távoli ország történeteit és történelmét. A század folyamán a kínai klasszikus művek, köztük már a költemények is fokozatosan eljutottak Magyarországra.⁴

Arany János (1817–1882), a három nagy magyar költő egyike, szintén kedvelte a kínai kultúrát. Az általa lefordított három kínai irodalmi alkotást – *A szép horgany tű*, *A tőr* és a *Wangné asszony* című költeményeket – a kínai költészet első magyar megjelenésének tartják. Arany fordításai az angol nyelvű változatokról készültek. Az 19. század végén és a 20. század elején több híres magyar költő is követte a példáját – köztük tartozott Kosztolányi Dezső (1885–1936), Szabó Lőrinc (1900–1957), Illyés Gyula (1902–1983) is –, és ők szintén még angol, német, illetve francia nyelvű fordításokból dolgoztak. Ugyanakkor tény, hogy a Kosztolányi által fordított *Kínai és japán költők* (1931), valamint az Illyés Gyula munkáját dicsérő *Kínai szelence* (1958) immár a klasszikus művek közé tartozik. De Weöres Sándor (1913–1989) és Faludy György (1910–2006) is számos kínai művet fordított le. Kalmár Éva sinológus *Kosztolányi Dezső Kína-képe* című írásában kiemelte, hogy milyen fontos „megértenünk és áttekintenünk, hogy Kosztolányi a kínai kultúra nagy tisztelőjeként mit tanult meg, mit értett meg a kínaiak gondolkodásmódjából – mit hozott át írásaiban és versfordításaiban a magyar kultúrába”.⁵

A magyar olvasók Kína iránti élénk érdeklődésének köszönhetően Lin Jü-tang (1895–1976), az akkor már az Amerikai Egyesült Államokban élt híres kínai író novelláit és esszéit az angol nyelvű kiadásuk után nem sokkal magyarra is lefordították. A Révai Nyomda 1939 és 1945 között számos művét kiadta – de csak korlátozott példányban, így azokat több alkalommal is újranyomtatták. A kiemelkedő irodalmár, történész és fordító, Benedek Marcell (1885–1969) volt az első, aki hozzáfogott Lin Jü-tang műveinek lefordításához. A szerző megítélése ugyanolyan volt, mint Nyugaton: Lin munkái dicséretekkel és kritikákkal egyaránt illették. Egyes olvasók úgy vélték, hogy sok szempontból felületesen mutatta be a kínai kultúrát, és hiányzott belőle a logika, míg mások kedvelték humoros, saját magát kifigurázó stílusát. Mindenesetre tény, hogy Lin fontos szerepet töltött be a kínai kultúra tengerentúli elterjesztésében, és a magyar sinológusok első generációjára is jelentős hatást gyakorolt. Magyarországon a munkáit az Európa Könyvkiadó adta ki ismét, 1991-ben.

A második fázis az a virágzó időszak volt, amikor az eredeti kínai szövegek közvetlenül magyarra történő fordítása volt az uralkodó, és e téren a széles körben használt nyelvek (angol, orosz, német) csak másodlagos szerepet tölthettek be (csupán néhányan éltek e lehetőséggel). A „konzervatív” álláspontot képviselő fordítók és irodalmárok viszont jól együtt tudtak működni: virágzott a kínai irodalom magyarra fordítása.

Az 1950-es években Kína és Magyarország diákcseraprogramokat indított, ami jelentős mértékben hozzájárult a sinológia gyors fejlődéséhez. Magyarországon, különösen az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, egy kiváló tudósokból álló új generáció nevelődött ki; köztük tartozott a két sinológus és műfordító,

4 Ferenczy Mária, „Kína kultúrája magyarul. Válogatás az utolsó harmincöt év könyvterméséből”, in *Kína kultúrája Magyarországon*, szerk. Ferenczy Mária (Budapest: MTA Orientalisztikai Munkaközösség, 1985), 83.

5 Kalmár Éva, „Kosztolányi Dezső Kína-képe”, *Studia literaria* no. 1–2. (2018) 23.

Tőkei Ferenc (1930–2000) és Csongor Barnabás (1923–2018). E generáció tagjai szilárd alapot teremtettek a magyar sinológia fejlődésének, és számos kínai klasszikus és modern remekművet fordítottak le magyarra.

Ez az időszak volt az, amelyben Kína modern, 20. századi irodalmi alkotásai is eljutottak Magyarországra. Azonban az első műveket – mint például Ting Ling (1904–1986), Csou Li-po (1908–1979) és Csao Su-li (1906–1970) novelláit – az orosz változatukból fordították magyarra, így a nevek átírása és egyéb szempontok tekintetében is számos hibát tartalmaztak, mivel sem a fordítók, sem a szerkesztők nem ismerték a kínai nyelvet.

Ahogy egyre többen kezdték a kínai nyelvet elsajátítani, a közülük kikerült fordítók hozzáfogtak a kínai irodalmi műveknek az eredeti változatukból magyarra történő átültetéséhez. A kínai irodalom magyarra fordítása ekkoriban érte el a csúcspontját. A közvetlenül és a más nyelvek segítségével történő fordítások közötti „átmeneti időszakban” a műveket – köztük a Lu Hszün (1881–1936) válogatott rövid novelláit tartalmazó „A-Q hiteles története” című könyvet – tájékoztatásul a kínai, orosz vagy angol változatukból készült fordításban is megjelentették.

1950 és 1970 között, sőt az 1980-as években is újabb és újabb kínai irodalmi és filozófiai műveket fordítottak le magyarra, köztük Li Paj, Tu Fu, Po Csü-ji és más, a Tang-dinasztia idején alkotó költők válogatott költeményeit, illetve olyan, idővel jelentős megbecsülést kiváltó munkákat, mint Vu Cseng-en „Nyugati utazás, avagy a majomkirály története”, Cao Hszüe-csin „A vörös szoba álma”, Si Naj-an „Vízparti történet” című műve, illetve az ismeretlen szerző által írt híres regény, a „Szép asszonyok egy gazdag házban”.

A magyar sinológia szempontjából jelentősebb értéket képviselnek a közvetlenül kínairól lefordított művek. E téren Tőkei Ferenc, Miklós Pál, Csongor Barnabás, Galla Endre és más neves sinológusok játszottak fontos szerepet. A kínai klasszikusok fordítói közül elsősorban Csongor Barnabást kell említeni, akinek a nevéhez fűződik a „Nyugati utazás...” és a „Vízparti történet” magyar változata. Galla Endre és Miklós Pál főleg Lao Sö, Lu Hszün, Kuo Mo-zso és Tien Han írásait ismertette meg a magyar olvasóközönséggel. Az említettek mellett még néhány novellát, rövid történetet és színművet is fordítottak le az eredeti változatról magyarra. Példaként említhető a „Mostani és régi idők csodálatos látványai”, a „Klasszikus kínai elbeszélések”, továbbá Pu Szung-ling: „Különös történetek”, Pu Zeng: „Virág a bűn tengerében”, Liu O: „Öreg Can kóborlásai”, Vu Csing-ce: „Írástudók”, Pu Ji: „Az utolsó kínai császár voltam” című könyve, a drámák közül pedig Kuan Han-csingtól a „Az olajárus és a kurtizán”; „Tou O ártatlan halála” (A 25. Színház „Tou O igaztalan halála” címmel játszotta.); „Csao Pan-er, a mentőangyal”, Vang Si-futól a „Nyugati szoba”. Az olyan kiváló műveket, mint „A vörös szoba álma” és a „Szép asszonyok egy gazdag házban”, németről fordították magyarra.

Tőkei Ferenc erőfeszítéseinek köszönhetően ebben az időben a magyar olvasók megismerhették az irodalmi alkotások mellett a kínai klasszikus filozófiai műveket is. Ez utóbbiakhoz az eredeti kínai változatok jelentették a forrást, és a történelmi utalásokat rengeteg hivatkozással látták el. A legfontosabb munkát maga Tőkei végezte, akinek életműsorozatában neves kínai filozofikus alkotások

fordítása is megtalálható, például a „Konfuciusz: Beszélgetések és mondások”, „Az út és erény könyve”, „A nagy tanítás” és „A közép mozdulatlansága”, valamint Mo-ci, Menciusz, Hszün-ce, Csuang-ci és Han Fej-ce műveinek egyes fejezetei.

A magyar olvasók komolyan érdeklődnek a kínai filozófiai munkák iránt, ám sokan nem értették meg a bennük rejlő gondolatokat mindaddig, amíg el nem olvasták az eredeti szövegek fordítását. Az évek során több műfordító is neki- veselkedett az egyes műveknek. A „Konfuciusz: beszélgetések és mondások” című (teljes) írásnak háromféle fordítása létezik; a magyar nyelvre a legtöbbször lefordított klasszikus filozófiai mű „Az út és erény könyve”, amelynek legalább 12 fordítása létezik, és 13 vagy 15 ízben adták ki az elmúlt 20 évben. A külföldi irodalmi alkotások közül csupán Puskinnak a nyolc különböző fordításban megjelent Anyeginja vívott ki olyan jellegű figyelmet, mint „Az út és erény könyve”.⁶

Szinte valamennyi modern és mai klasszikus író összes művét lefordították már magyarra, és ki is adták őket – lásd többek között Lu Hszün, Kuo Mo-zso, Lao Sö, Tun Mao, Pa Csin alkotásait. Ilyenek például Lu Hszün novellagyűjteményei – az „A-Q hiteles története”, a „Régi mesék mai szemmel” – vagy a „Vadfüvek: Versek prózában” és az „Irodalom, forradalom, társadalom: Válogatott irodalompublicisztikai írások”; Tun Mao „Éjfél” című regénye és „A selyemhernyó” címet viselő elbeszélése; a Pa Csin által írt „A család” és „A nyugalom kertje”; Lao Sönek a riksás fiúról szóló írása, illetve a „Fekete Li és Fehér Li”, a „Teaház”, valamint a „Macskaváros krónikája”, amely az 1930-as Kínáról szóló szatirikus novella; Cao Jü „Zivatar” és „Pekingi emberek” című drámája; Kuo Mo-zso „Csü Jüan” című tragédiája...

Számos kiváló magyar költő csiszolta a sinológusok szó szerinti fordítását, s csodálatos költemények születtek így. Ennek köszönhető például, hogy Tőkei Ferenc szerkesztésében kiadták a „Dalok könyve. Si King” című verseskötetet, illetve a kínai irodalom két legnagyobb költőjének, Li Pajnak és Tu Funak a versgyűjteményét is. 1967-ben jelent meg Tőkei Ferenc és Csongor Barnabás gondozásában a kétkötetes „Klasszikus kínai költők” című gyűjtemény, amely a műfordítás remeke, és több mint 300 költő összesen ezernél is több művét tartalmazta, a Dalok könyvétől a késő 19. századig.

A harmadik fázis az elhidegülés időszaka volt, amely az 1970-es éveket és 1980-as évtized elejét jellemezte. A hetvenes években az irodalmi fordítások virágzó periódusa hirtelen véget ért: a Magyarország és Kína közti politikai kapcsolatok bensőségességének csökkenésével párhuzamosan egyre nehezebbé vált a kínai könyvek vásárlása is, így az olvasóközönség érdeklődését más irányba terelték.

A negyedik fázis az 1980-as évektől 2000-ig tartott. A két ország közti együttműködés és párbeszéd egyre gyakoribbá vált mind a politika, mind az irodalom terén. Az olvasók ismét érdeklődéssel fordultak a kínai klasszikusok felé, s újból megnövekedett az újryomtatásuk iránti igény, amit a kiadók igyekeztek is teljesíteni. A műfordítás szintén a reneszánszát élte. Kína fokozatos nyitásának és a szorosabbá vált kínai–magyar kapcsolatoknak köszönhetően egyre több sinológus

6 Kósa Gábor, „Laozi és a Daodejing”, in *Bölcseleők az ókori Kínában*, szerk. Kósa Gábor és Várnai András (Budapest: Magyar Kína-kutatásért Alapítvány, 2013), 161–85.

foglalkozott modern kínai irodalmi alkotások fordításával és ismertetésével, továbbá a korabeli kínai íróknak is lehetőségük nyílt arra, hogy a magyar olvasóikkal találkozzanak.

Az 1980-as években a nagyobb magyarországi kiadóknak általában volt sinológus szerkesztőjük, de mivel ők már akkor sem voltak fiatalok, a következő évtizedben már nem tudtak részt venni a szerkesztésben. Bár a legtöbb kiadó a nyereséget tekintette az elsődleges szempontnak, a régi, nagy presztízsű vállalkozások azt is fontosnak tartották, hogy az irodalmi magazinokban megjelentessenek egy-egy kínai irodalmi alkotást, illetve kínai témákkal foglalkozó művet.

A kínai filozofikus témájú alkotások közül ismét egy remek változatban jelent meg a „Tao Te King” és a „Változások könyve”, amelyeket a kínai eredetijükből fordított le a Kossuth-díjas sinológus és író, Karátson Gábor (1935–2015) az 1990-es években. Az utóbbinak a harmadik kötetéhez az európai filozófiával való összevetése alapján megjegyzéseket is fűzött.

Érdemes megemlíteni, hogy az egyik legsikeresebb mai író – Kossuth-díjas, a Nemzetközi Man Booker-díj nyertese –, Krasznahorkai László (1954–) nem sinológus ugyan, de jól ismeri és szereti a kínai kultúrát. Az 1990-es évek óta négyszer is ellátogatott Kínába. Az általa írt művek – például: „Az urgai fogoly” című novelláskötet, a „Csak a csillagos ég” című novella, az „Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó”, illetve a „Rombolás és bánat az Ég alatt” című regény – elősegítették, hogy a magyar értelmiség közelebről is megismerkedhessen a kínai kultúrával.

Az 1990-es éveket követően néhány mai kínai irodalmi alkotást is lefordítottak, például Ku Hua „Hibiszkuszháza” és Sen Zsung „Az élet derekán” című művét. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kínai Tanszékének diákjai pedig bemutattak néhány kortárs kínai írórt is Magyarországnak, akik között volt Jü Kiujü, Paj Hszian-jung, Can Hszüe, Szan Mao, Vang Hsziao-po és Csen Su is.

Végül az ötödik fázis a megjelenő anyagok és a terjesztés többrétűvé válásának időszaka, amely 2000-től napjainkig tart.

A bilaterális kapcsolatok folyamatos fejlődésének, a Konfuciusz Intézetek létrehozásának és az „Egy övezet, egy útnak” (OBOR), illetve a mostanában használt nevén az Övezet és Út Kezdeményezésnek (BRI) köszönhetően az irodalmi fordításokkal kapcsolatos helyzet igen kedvező: a lehetőségek és a témák köre szélesebbé vált. Úgy tűnik, a kiadók forrásai elegendőnek bizonyulnak a bővítéshez, a kiadványok pedig egységesebbekké és tematikusabbakká válnak. A magyar könyvkiadói piac érdekeltté vált az érthető és népszerű kínai irodalmi alkotások fordításában, mivel az olvasókat határozottan érdeklik a kínai klasszikus művek, valamint szívesen olvassák az olyan könnyen érthető írásokat, amelyeket a nyugati olvasóközönség is vonzónak tart. Előnyt élveznek azok a szerzők, akiknek az életrajzából és az írásaiból is az tükröződik, hogy ismerik a modern és a hagyományos Kína társadalmi jellemvonásait, történelmi folyamatát.

2003-ban adta ki az Európa Könyvkiadó a közelmúlt egyik legtermékenyebb fordítójának, Zombory Klárának a „Nők egy fedél alatt. Mai kínai kisregények” című válogatását. E mű öt mai kínai szerző novelláját tartalmazza, a közreadó fordításában. Az antológiában szereplő írások: Szu Tung: „Nők egy fedél alatt”, Jü Hua: „Az élet,

mint a füst”, Liu Csen-jün: „Linék hétköznapija”, Ma Jüan: „Fabrikált történet”, Han Sao-kung: „Papapa”. A könyvet hosszú időn keresztül jelentős figyelem övezte. Zombory egy évvel később magyarra fordította Csiang Zsung „Farkastotem” címet viselő novelláját is.

A Hamar Imre és Salát Gergely szerkesztésében 2007 őszén kiadott „Modern kínai elbeszélők” című könyv bemutatta a magyar olvasóknak Csü Csecsing, Sen Cung-ven, Hszü Ti-san, Csang Aj-ling, Csahszitava, Cseng Van-lung és más kínai írók alkotásait. 2007 szeptemberében első alkalommal rendezték meg a magyar kulturális évadot Kínában. Novemberben Pekingben tartották meg a kínai–magyar könyvkiállítást, amelyen számos magyar témájú könyv kínai, illetve kínai tematikájú kiadvány magyar változatát lehetett megtalálni; összesen 156 magyar és 85 kínai fordítást mutattak be. Ez volt az első közösen szervezett könyvvásár, és jól tükrözte a kínai–magyar kulturális kapcsolatok fejlődését. 2008 áprilisában, a 15. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál standjain összesen több mint ötven könyv szerepelt Kínáról. A magyar könyvvásárok történetében ritkaságszámba ment, hogy egyszerre ilyen sok könyvet adtak ki ugyanarról az országról. A könyvek között megtalálható volt Lu Hszün „Hajnali virágok alkonyi csokorban” című könyve, amelyet Galla Endre fordított le, valamint Kao Hszing-csientől a „Lélek-hegy” és a „Farkastotem”, továbbá a Hamar Imre és Salát Gergely szerkesztette „Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán”.

A 2010 után kiadott jelentősebb műveket az alábbi szempontok szerint lehet csoportosítani:

1. nemzetközileg ismert kínai modern és kortárs irodalom (például: Mo Jen „Szeszföld” és „Békák”, Jü Huának az angol változathoz lefordított „Testvérek”, valamint Szu Tung „Rizs” című műve);
2. népszerű olvasmányok és szótárak, amelyek a kínai nyelv magyarországi oktatását segítik, és kínai kultúra rajongóit célozzák meg;
3. a sinológiával foglalkozó akadémiai írások és tanulmánygyűjtemények (például: az ELTE Modell Konfuciusz Intézet által kiadott *Távol-keleti Tanulmányok* című folyóirat, illetve más, a kínai kultúra terjesztésére és a tudományos kutatás eredményeinek közérthető ismertetése révén a nagyobb olvasóközönség megnyerésére hivatott művek, mint amilyen a Vang Hszüe-csün által írt „A selyemút története”).

A magyar olvasókat nagyon érdeklik a napjaink kínai társadalmi, gazdasági és politikai helyzetéről szóló művek, például Hszi Csin-pingtől a „Kína kormányzásáról” vagy Henry Kissingertől a „Kínáról” című könyv. Magyarországon sok értékes akadémiai kiadvány jelent meg ezekről a témákról, melyek szerzői Kína történelmét és a Kelet-Ázsiában betöltött pillanatnyi helyzetét is elemezték. Ilyen például a Csicsmann László, Rácz Gábor és Salát Gergely szerkesztette „Politikai rendszerek Dél- és Kelet-Ázsiában” című könyv.

Magyarországon a hagyományos kínai orvoslás és egészségügyi módszerek is egyre népszerűbbek, így a magyar könyvpiacra viszonylag nagyszámú – lefordított, illetve magyar írók által írt tudományos – munka jelent meg azokról, többek között Oravecz Márknak „A hagyományos kínai orvoslás elméleti alapjai” című könyve.

A magyar olvasóközönség körében mindig is népszerűek voltak az ősi kínai vallásokról és filozófiákról szóló művek és tudományos monográfiák, bár az ilyen kiadványok száma csökkent az előző évtizedekhez képest. E témakörön belül

nemcsak tudományos munkák jelentek meg, mint amilyen Hamar Imre: „A kínai buddhizmus története” című alkotása, hanem a modern kínai írók olyan olvasmányos írásai is, amelyek a hagyományos kínai filozófia bemutatását tűzték ki célul (például Yu Dantól a „Konfuciusz szívből” és Charles Q Wutól az „Ímígyen szóla Laozi”).

De olyan írások is napvilágot láttak, amelyek a Kínában élő etnikai kisebbségek kultúráját ismertetik. Ezek közé tartoznak a tibeti írók művei – például Tenzintől „A tibeti gyermekszerzetes” vagy Tsering Norbutól „A szabadon bocsátott bárány” –, amelyeket kínai nyelvről fordítottak magyarra.

Ma az átlagos olvasók számára a jól ismert és népszerű kínai személyek életrajza a „sláger”. Jackie Chan „Csúcsformában” című önéletrajzi regénye igen keresett a magyar rajongók között. 2016-ban adták ki Mai Jia „Kódfejtő” című kémtörténetét, az izgalmas regények szerelmeseinek nagy öröme. 2018-ban jelent meg „A háromtest-probléma”, illetve „A sötét erdő” címmel a Liu Cehszin által írt, magyar nyelvre az angol változatból lefordított „A háromtest-trilógia” első és második része, 2019-ben pedig a harmadik is, melynek címe „A halál vége”. Csin Jung 1957-ben írt, és azóta számos nyelvre lefordított kétkötetes harcművészeti fantasyregényének, „A Sasíjász legendájának” az első („Hős születik”) és második része („A felbontott kötelék”) szintén idén jelent meg magyarul.

A kínai irodalmi művek magyar fordításának jellemzői

Először is, vajon mi motiválta a műfordítókat arra, hogy kínai szövegeket ültessenek át magyar nyelvre? A válasz: a „mások” általi elismerés igénye. A magyarokat Kína mindig is lenyűgözte, és nemcsak az ősmagyaroknak a hunokkal való lehetséges kapcsolata miatt, hanem azért is, mert az Európától távol fekvő, hosszú időre visszanyúló történelemmel és fejlődéssel rendelkező ország tanulmányozása lehetővé tette, hogy a magyarok, akik Ázsiából származnak, egy másfajta perspektívából lássák magukat.

A nyugat-európaiaktól eltérően, a magyar irodalom kimondottan sokat foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy mi is zajlik Európán kívül. De nem a különböző történelmi korszakok és földrajzi térségek írásos anyagain és irodalmi alkotásain keresztül tanulmányozta a problémát, hanem az európai átalakulások megfigyelése és a külföldi szokások keresése révén. A 18. század második felében Kína tanulmányozása és a vele kapcsolatos új ismeretek viszonylag széles körű hatást gyakoroltak Nyugat-Európára, ahol a problémák megoldásának a jellemző módszerévé a keleti témájú politikai és morális könyvek kiadása vált.⁷

Magyarországon Szdellar Ferenc (1685–1745) szerzetes volt az első, aki az Európán kívüli világgal kapcsolatos tapasztalatait papírra vetette. Munkája jellemzően filozófiai gondolatokat és utazási feljegyzéseket egyaránt tartalmazó útleírás volt. Később megjelentek a dialógusokra épülő irodalmi művek is – mint például a kínai és görög filozófusok közti „beszélgetés” –, amelynek műfaját a francia Nicolas Malebranche alkotta meg a 18. század első éveiben, majd Voltaire

7 Várnai András, „A Kína-kép változásai a magyar történelemszemléletben”, in Kína kultúrája Magyarországon, 31.

tökéletesítette. Az „Annius és Nicanor beszélgetései” a kínai filozófiát és uralmi rendszert dicsőítette, a kínait a birodalmi irányítás jó példájaként említette, továbbá követendő modellként írta le a kínai társadalmi rendszert, amelyről Aquinói Szent Tamás úgy vélte, hogy az az ideális társadalom megvalósításának egyik módja.⁸

A fordítások második jellemzője és motiváló tényezője a magyarok eredetének és az ősöknek a keresése. Mivel a magyarok ősei Ázsiából származó nomád népek voltak, különleges érzelmek fűzik őket a kínai kultúrához. Ez az érzés nemcsak az itteni orientalizmusnak adott életet, de arra is ösztönözte a magyarokat, hogy keressék és megszeressék a kínai irodalmat. Így szinte valamennyi klasszikus, modern és kortárs irodalmi művet lefordították magyarra.

Érezhető volt ez a Kína iránti vonzalom a könyvek ismételt kiadásainak a számából is. 1975-ben a Dalok könyvének első kiadása (1000 példány) fél órán belül elfogyott. Két évvel később a második kiadás 10 000 kötete is gyorsan elkel. Még a harmadik kiadással sem lehetett az igényeket kielégíteni. Számos klasszikus kínai regény szintén több kiadást ért meg. A Si Naj-an által írt, s A Világirodalom Remekei sorozatban 1977-ben megjelent „Vízparti történet” című háromkötetes regénnyel, amely annak második, bővített változata volt, rekordot ért el a kiadó: 146 000 példányt nyomtattak belőle, és az ismeretek szerint az összes el is kelt.⁹ Az olvasókat annyira érdekelték e könyvek, hogy a kiadóknak a kínaiból fordított változatok megjelenése előtt már valamely más nyelvről is le kellett fordíttatniuk őket. Például „A vörös szoba álma” című szerelmi történetet négy alkalommal adták ki, és valamennyi példányt el is vitték, annak ellenére, hogy a kínairól magyarra történő fordítása még csak kezdeti fázisban volt.

A harmadik ismertetőjegye e fordításoknak, hogy a költők együttműködtek a sinológusokkal annak érdekében, hogy a klasszikus kínai művek stílusa és tartalma egyaránt biztosítsa a hazai olvasóközönség részéről a kedvező fogadtatást.

Sok irodalmár és költő dolgozott együtt a fordítókkal. A sinológusok szó szerinti fordításai alapján a legjobb magyar lírikusok tollából gyönyörű versek születtek, amelyek hűen visszaadták az eredeti változatot – gondoljunk csak Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc és Weöres Sándor költeményeire. Sajnálatos, hogy e művek egy részét közvetítő – angol, német vagy francia – nyelvekről fordították le, s az így készített változatok eltérhettek a kínai eredetijüktől, ezért e műfordításokat „kínai ihletésű” verseknek tekinthetjük. Mindazonáltal természetesen így is segítik az olvasókat a kínai költők érzéseinek a megértésében, hiszen a magyar költők híven tükrözték a versekből rájuk is átragadt lényegét: a ritmust, a nyugalmat és a meditációt.

A kiváló költőt, Weöres Sándort lenyűgözték Csü Jüan, Tu Fu és Li Paj versei. Tőkei Ferenc segítségével lefordította „Az út és erény könyve” című művet. Csanádi Imre, Illyés Gyula, Jánossy István és mások csiszolták a Tőkei által lefordított Dalok könyvét – általános elismerést váltottak ki az általuk készített sorok. Csü Jüan főművét, a „Száműzetés” (*Li szao*) című elégiát és „A Zenepalota verseiből.

8 Várnai, „A Kína-kép változásai”, 31.

9 Ferenczy Mária, „Kína kultúrája magyarul. Válogatás az utolsó harmincöt év könyvterméséből”, in *Kína kultúrája Magyarországon*, 83.

Az eredeti szöveg magyar műfordításokkal" (*Jo fu*) című kötet költeményeit is hasonló módon fordították magyarra. Az eredeti művekből készült fordításokat az olvasók nagyra értékelik. A kitűnő magyar költők és fordítók az eredeti műveket alaposan tanulmányozták, és tartalmilag és stílusban is megőrizték azok művészi értékeit a magyar nyelvre történő átültetés során. Gondos munkájuknak köszönhetően az eredeti történeteket és helyszíneket azok is el tudják képzelni, akik nem ismerik a kínai nyelvet, kultúrát és hagyományokat. Tőkei Ferenc rámutatott arra, hogy „a nyelvhűséget és a fordítók státuszát illetően a világon a kínai költészet magyar nyelvű fordításai a legjobbak. A tehetséges magyar költők készek arra, hogy átalakítsák a sinológusok fordításait gyönyörű versekké. Miután e verseket lefordították, klasszikus művekké váltak, és a költők alkotásainak szerves részét képezték.”¹⁰

A negyedik jellemző, hogy a magyarra fordított kínai irodalmi alkotások számára jelentős hatással vannak a bilaterális kapcsolatok. A kétoldalú diplomáciai kapcsolatok felvételét követően, s így a kínai nyelvben jártas sinológusok szükségességének növekedésével a kínai irodalom – különösen a klasszikus irodalom – fordítása az arany korába lépett. Az 1970-es években viszont a kevésbé bensőséges bilaterális viszony miatt a fordítási munka is stagnált.

Végül, de egyáltalán nem utolsósorban, megalakult néhány, a kínai könyvek publikálásáról is elhíresült kiadó.

A második világháborút követően a magyar Irodalmi Könyvkiadó adott ki kínai versválogatást.

Az ötvenes évektől csak az Európa Kiadó jelentetett meg kínai irodalmi alkotásokat. Mivel a kiadó a világirodalmi művek közkinccsé tétele mellett kötelezte el magát, jelentős mértékben hozzájárult a kínai irodalom magyarországi bevezetéséhez. 1957 és 1967 között Tőkei Ferenc volt a könyvkiadónak a keleti irodalomért felelős szerkesztője, ami fokozott segítséget jelentett abban, hogy számos klasszikus és modern kínai művet tehettek – színvonalas fordításban – közzé. Noha azok nem alkottak egy sorozatot, azonos formátumban és elrendezésben jelentek meg. Az illusztrációk is magyar művészek munkáját dicsérik. A régi könyvek piacán és a gyűjtők polcain az akkoriban kiadott könyvek ma már kincsnek számítanak.

1970 és 1980 között a szépirodalmi művekre összpontosító Magvető Kiadó is foglalkozni kezdett a kínai alkotások magyarországi megismertetésével.

Az 1990-es évek közepén Tőkei Ferenc együttműködött a Barash Publications nevű kiadóval néhány hagyományos kínai irodalmi alkotást tartalmazó könyv összeállítására és kétnyelvű változatban történő kiadása érdekében.

A „Kőrösi Csoma kiskönyvtár” az Akadémiai Kiadó gondozásában 1966 és 2009 között megjelent orientalisztikai sorozat volt, amely minél több olvasóval kívánta megismertetni a magyarok által végzett keleti kutatások eredményeit. A gyűjteményben számos, a sinológusok munkájáról szóló kiadvány is szerepelt. Közéjük tartozik Galla Endre „Világjáró magyar irodalom – A magyar irodalom Kínában” című könyve, amely a magyar irodalmi alkotások kínai fordításának a helyzetét ismertette, és többek között azokat a fordítókat is bemutatta, akik Petőfi Sándor verseit fordították le kínaira.

10 Tőkei Ferenc, *A kínai elégia születése: Kű Jüan és kora* (Budapest: Kossuth Könyvkiadó), 1986.

Magyarország egyik legjelentősebb kiadója a Kossuth Kiadói Csoport, amelynek palettáján hagyományosan megjelennek kínairól fordított és kínai témákkal foglalkozó könyvek is. Ők adták ki a jelen tanulmányban már sokszor emlegetett híres sinológus, filozófus és akadémiai tag, Tőkei Ferenc összes művét és fordítását, illetve az életműsorozatát is. (Például a következő munkáit: „Vázlatok a kínai irodalomról”, „Kínai filozófia. Ókor (I–III.)”, „A kínai elégia születése: K’ü Jüan és kora”, valamint az összes művét tartalmazó hatkötetes gyűjteményt.) Szintén a Kossuth Kiadó publikálta a 2010-es évek elején az irodalmi Nobel-díjas Mo Jen „Szeszföld” és „Békák” című művét. Az említettek mellett a kiadó gondozásában megjelent kínai témájú könyvek közül „Kínai bölcsességek”, „Nagy civilizációk: Kína”, „A hagyományos kínai orvoslás nemzetközi szabványú kínai–magyar–angol alapterminológiája”, „Huszadik századi kínai novellák” és sok más is felkeltette az olvasók figyelmét a közelmúltban. 2018 áprilisában a Kossuth Kiadói Csoport és a legnagyobb kínai egyetemi kiadó, a Foreign Language Teaching and Research Press közös könyvszakmai irodát nyitott Budapesten, hogy közvetlenül ismertetni tudják egymással a legkiválóbb magyar és kínai alkotásokat. 2019-ben kiadták Casper Shih „A siker legmagasabb szintje. Legyél a legjobb vezető Konfuciusz bölcsességével” című könyvét, Charles Q Wutól az „Imígyen szóla Laozi” és Szu Tungtól a „Rizs” című alkotást.

Összegzés

Amióta 70 évvel ezelőtt, 1949-ben létrejött Kína és Magyarország között a diplomáciai kapcsolat, a kínai irodalom – a sinológusok és fordítók rendületlen erőfeszítéseinek hála – fokozatosan beépült a magyar olvasók mindennapjaiba, és a magyar irodalom szerves része lett. Ennek köszönhetően az emberek felismerik a klasszikus, a modern és a kortárs kínai irodalom lényegét, elősegítik a kultúrával kapcsolatos eszmecserét, érzik a kultúrák egymást kiegészítő jellegét. A Konfuciusz Intézet léte kiemelt szerepet játszik mindebben, hiszen egy nagyobb platformot biztosít a kínai nyelv és irodalom terjesztéséhez. Az OBOR kezdeményezés összhangban áll Magyarország „keleti nyitás” politikájával: már eddig is sokan kaptak lehetőséget arra, hogy kínai oktatásban részesüljön, Kínával kapcsolatos kutatásokat végezzen, és kínai irodalmat fordítson. Mindezen tényezők lehetővé teszik a kínai kultúra és az irodalmi művek további terjesztését.

Irodalomjegyzék

- Feng, Zhisheng. *History of Hungarian Literature* (匈牙利文学史). Peking: Social Sciences Academic Press, 1995.
- Ferenczy Mária. „Kína kultúrája magyarul. Válogatás az utolsó harmincöt év könyvterméséből”. In *Kína kultúrája Magyarországon*, szerk. Ferenczy Mária, 83–95. Budapest: MTA Orientalisztikai Munkaközösség, 1985.
- Ferenczyné Wendelin Lidia. *Kínai–magyar bibliográfia*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1959.
- Földi Attila. „Kínai–magyar bibliográfia”. *Terebess Online*. 2007. október 15. <https://terebess.hu/keletkultinfo/bibliografia.pdf>.
- Galla Endre. „Magyar szépirodalom Kínában”. *Népszabadság*. 1957. június 19.
- Galla Endre. *A világjáró magyar irodalom – A magyar irodalom Kínában*. Budapest: Akadémiai Könyvkiadó, 1968.
- Gong Kunyu. [Kínai irodalom Magyarországon], [Európai Nyelvek és Kultúrák] 3 (2007):
- Hamar Imre. „Xiongyali hanxue jianjie” [Bevezetés a magyarországi sinológiába]. *Bank és Tőzsde különszáma* 5 (1997): 23.
- Horányi Gábor és Pivárcsi István. *Magyar világjárók kalandjai*. Budapest: Palatinus, 2000.
- Kalmár Éva. „Kosztolányi Dezső Kína-képe”. *Studia Literaria* no. 1–2. (2018): 23–34.
- Kósa Gábor. „Laozi és a Daodejing”. In *Bölcselek az ókori Kínában*, szerk. Kósa Gábor és Várnai András, 161–85. Budapest: Magyar Kína-kutatásért Alapítvány, 2013.
- Tőkei Ferenc. *A kínai elégia születése: Kü Jüan és kora*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986.
- Várnai András. „A Kína-kép változásai a magyar történetiszemléletben”. *Kína kultúrája Magyarországon*, szerk. Ferenczy Mária, 31–43. Budapest: MTA Orientalisztikai Munkaközösség, 1985.
- Zbra Juna. „自由与爱情» 聚焦匈牙利文” [A magyar–kínai irodalom áttekintése]. *„Szabadság, Szerelem” – Fókuszban a magyar kultúra*. Budapest: Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2007.

KÍNAI–MAGYAR EGYÜTTMŰKÖDÉS A FELSŐOKTATÁSBAN ÉS A KUTATÁSBAN: HETVEN ÉV ÁTTEKINTÉSE A KÉTOLDALÚ DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK FÉNYÉBEN

TARRÓSY ISTVÁN – VÖRÖS ZOLTÁN

Összefoglalás: Tanulmányunk¹ a kínai–magyar kapcsolatok együttműködési kere-
teinek elmúlt hetven évét öleli fel, különös tekintettel a felsőoktatás terén történő
együttműködésre, és több olyan konkrét személy karriertörténetét is felvázolja, akik
jelentősen hozzájárultak a kétoldalú kapcsolatok fejlődéséhez. Az általunk tárgyalt
időszakot több fázisra osztjuk:

1. 1949-től 1978/79-ig;
2. az 1980-as évek;
3. a magyarországi rendszerváltozástól, azaz az 1980-as évek végétől az ország
EU-csatlakozásáig, 2004-ig;
4. 2004-től napjainkig, kiemelt figyelemmel a kínai Egy övezet, egy út kezdeménye-
zésre, valamint a magyar *Stipendium Hungaricum* programra.

Az utóbbival kapcsolatban egyrészt áttekintjük az országos szintű adatokat, más-
részt egy intézményi esettanulmány segítségével illusztráljuk a kétoldalú kapcsola-
tok legújabb dinamikáját.

Kulcsszavak: felsőoktatás, korábban végzett hallgatók, puha erő (*soft power*),
Stipendium Hungaricum, Pécsi Tudományegyetem

Bevezetés

Napjainkban a nemzetközi porondon a Kínai Népköztársaság (KNK) kétségtelenül
befolyásos pozíciót tölt be. 1949. októberi megalakulása óta az ország jelentősége
fokozatosan nőtt a saját régióján belül, és mára a világpolitika egyik legmeghatáro-
zóbb tényezőjévé vált. A kínaiak ma már mindenütt hangsúlyosan vannak jelen, s ez
Peking külpolitikájának köszönhető, amelynek sikerült összekapcsolnia a Középső
Birodalmat (中国) az egész világgal, illetve a különböző országokban élő kínai közös-

¹ A tanulmány a szerzők „The Sino–Hungarian Cooperation in Higher Education and Research: A 70-Year Overview in the Light of Bilateral Diplomatic Dynamics” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása. Tarrósy István kutatását a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János kutatási ösztöndíja támogatja (2018–2021).

ségeket egymással.² Peking politikai, gazdasági, kulturális és katonai döntéseit ma már nem lehet félvállról venni, nagyon is komoly figyelmet kell szentelni nekik. A közelmúlt eseményei bebizonyították, hogy a KNK napjaink egyik legnagyobb vonzerővel rendelkező központja, amely számos más ország politikáját is meghatározza. Több regionális politikai szerveződés – a Sanghaji Együttműködési Szervezettől a 17+1-es együttműködésig – mutatja, hogy Kína egyre fontosabb szerepet tölt be a világpolitika színpadán. Ennek végső eredője az Egy Övezet, Egy Út (*One Belt One Road*, OBOR, illetve újabban: Övezet és Út Kezdeményezés, *Belt and Road Initiative*, BRI) kezdeményezés, amely nemcsak az egykori selyemút által létrehozott nemzetközi kapcsolatok újjáélesztése, hanem Kína geopolitikai pozíciójának a közvetlen környezetében, valamint a tágabb regionális és globális kontextusban történő megerősítésére való törekvés is. A hálózat új kapcsolódási módjai mellett – mint amilyen az Új Selyemút Gazdasági Övezet vagy a Tengeri Selyemút – Kína egyértelműen stratégiaiul fontos régiónak tekinti a kelet-közép-európai (KKE) országokat is.

Peking képviselői számos gyakorlati partnerséget alakítottak ki a KKE-országokban, tartós beruházások és kereskedelmi kapcsolatok formájában, így ebből a szempontból Kína a térségben kulcsfontosságú referenciaponttá vált. A régió országai közül hazánk több szempontból is versenyelőnyt szerzett, és a kínai beruházások számára az egyik legvonzóbb területté vált. Mint Matura Tamás kiemeli: „Bár Kína formális együttműködési megállapodást írt alá 16 KKE-országgal, amelyek közül 11 az EU tagja, közülük a legfontosabb Csehország, Magyarország, Lengyelország, Románia és Szlovákia, amelyek a kelet-közép-európai EU-tagállamok GDP-jének csaknem a 82 százalékát adják; ezekbe az országokban irányul a régió és Kína 64 millió dolláros kétoldalú kereskedelmének 89 százaléka.”³

Nem sokkal az után, hogy Mao Ce-tung, a Kínai Kommunista Párt vezetője 1949. október 1-jén kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot, Magyarország elismerte az új államot, és diplomáciai kapcsolatot létesített vele. A kétoldalú kapcsolatok során elsősorban a politikai és gazdasági, másodsorban a „puhább” területeken történő együttműködésre koncentráltak. Már 1950-ben bevezették a diákok és kutatók cseréjét elősegítő ösztöndíjakat, amelyeknek köszönhetően első ízben tanulhattak magyar ösztöndíjasok Pekingben. Salát Gergely szavaival élve: „az 1950-es évek első fele alapvetően az ismerkedés időszaka volt.”⁴

A jelen cikkben a kétoldalú együttműködés két fontos időszakát vizsgáljuk:

1. az 1949–1950-től 1988 tavaszáig tartót, amely több fázisból állt;
2. a magyar rendszerváltástól (1989–1990) napjainkig, amelyben az események és tevékenységek alapján szintén különböző fázisok figyelhetők meg.

2 A kínai külpolitika ősidők óta arra törekedett, hogy kapcsolatokat teremtsen mind más országokkal, mind a Mennyei Birodalomban élő nemzetiségekkel. Ennek eszközeül felhasználták a „házasságdiplomáciát” (heqin, 和亲) és egyéb „puha” asszimilációs módszereket is. Bővebben lásd: Bárdi László, *Őstörténetünk ösvényein* (Pécs: Pro Pannonia Kiadó, 2016), 21.

3 Matura Tamás: „China–CEE Trade, Investment and Politics”, *Europe–Asia Studies* 71. no. 3. (2019): 389.

4 Salát Gergely, „Budapestől Pekingig. A magyar–kínai kapcsolatok története”, *Konfuciusz Krónika* 3, no. 2 (2009): 11., http://www.konfuciuszintezet.hu/letoltesek/pdf/Konfuciusz_Kronika_2009-2.pdf.

Óvatos kezdet az 1950-es években, stagnálás a hatvanas években, újrakezdés a hetvenes évek végén és a nyolcvanas éveken át

A frissen kialakított diplomáciai kapcsolat első éveiben mindkét fél lépéseit természetesen a központi pártpolitika határozta meg. A kezdeti diákcserék a nyelvoktatást célozták: ösztöndíjasok utaztak Pekingbe mandarin nyelvet, Budapestre pedig magyarot tanulni. Az első magyar diákok (köztük például Galla Endre, Józsa Sándor, Polonyi Péter) később fontos szerepet játszottak az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) 1924-ben alapított – és már a kezdetektől kínai nyelvet és kultúrát is oktató – Kelet-ázsiai Intézetén belül a sinológia tudományág fejlődésében. Mint arra Salát Gergely is utalt, e tudósok közül sokan fordítottak magyarra klasszikus és modern kínai irodalmat. A hazánkba érkezett kínai diákokat viszont a pártszervek a diplomáciai kapcsolatok erősítése céljából választották ki: egyetemi tanulmányaik elvégzése után különböző diplomáciai pozíciókba kerültek – először Budapesten, a Kínai Népköztársaság Magyarországi Nagykövetségén, később a pekingi külügyminisztériumban, majd néhányuk ismét visszakerült a magyar fővárosba.

Ahogy Michael B. Yahuda 1994-ben megállapította, „1955 és 1959 között Kína aktív és konstruktív szerepet játszott a kelet-európai transznacionális kapcsolatokban”.⁵ Érdemes azonban megjegyezni, hogy Magyarország már korábban, 1952-ben is közvetítőként lépett fel Egyiptom és a KNK között. Mivel Kairó „előbb ismerte el a rivális Kuomintang-rezsimet Tajvanon, mint a KNK-t 1954-ben, [és] mivel diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat szeretett volna kialakítani a szocialista Kínával, Magyarország segítségét kérte.”⁶

Két évvel később a magyar forradalom és az arra adott szovjet reakció „jelentős következményekkel járt, ugyanis annak hatására [Mao] újragondolta a szocialista társadalom problematikáját.”⁷ A Kádár-rendszer konszolidációjához a KNK politikai és gazdasági támogatást is nyújtott, amit két magas szintű látogatás is megerősített: először Csou En-laj kínai miniszterelnök és külügyminiszter utazott Budapestre, 1957 januárjában, majd még ugyanabban az évben Kádár János viszonzta a látogatást Pekingben.⁸

1959 márciusában egy kínai párt- és kormánydelegáció érkezett Budapestre Csú Te alelnök vezetésével, április-májusban pedig egy magyar küldöttség utazott Kínába, élén Münnich Ferenc miniszterelnökkel. E látogatás során, május 6-án írták alá a baráti együttműködési szerződést, amelyben a felek a politika, a gazdaság és a kultúra terén történő együttműködés erősítéséről és fejlesztéséről állapodtak meg. Mivel az 1956-os forradalom után a Kádár-rendszernek nagymértékű nemzetközi elszigeteltséggel kellett szembenéznie, a Pekinggel kialakított, hasonló formális

5 Michael B. Yahuda, „China and Europe: The Significance of a Secondary Relationship”, in *Chinese Foreign Policy. Theory and Practice*, szerk. Thomas W. Robinson és David Shambaugh (Oxford: Clarendon Press, 1994), 266–82.

6 Békés Csaba és Vékony Dániel, „Unfulfilled Promised Lands: Missed Potentials in Relations Between Hungary and the Countries of the Middle East, 1955–75”, in *Warsaw Pact Intervention in the Third World. Aid and Influence in the Cold War*, szerk. Philip E. Muehlenbeck és Natalia Telepneva (London–New York: I.B. Tauris, 2018), 274.

7 Yahuda, „China and Europe”, 276.

8 Salát, „Budapesttől Pekingig”, 11.

kötélékek és tevékenységek sokat jelentettek a magyar külpolitika számára, amely igyekezett támogatást nyerni a környező szocialista államoktól, a fejlődő országoktól és más, nem szövetséges politikai formációktól is.⁹

Amikor 1963-ban normalizálódott a viszony Magyarország és az ENSZ között, hazánk elszigeteltsége lassan megszűnt. Ezzel egyidejűleg viszont fokozatosan nőtt a távolság a KNK és a Szovjetunió között,¹⁰ és mivel Magyarország a Moszkva vezette kelet-európai blokkba tartozott, a kétoldalú kapcsolatok stagnálni kezdtek. A viszonyukat egyre növekvő feszültség jellemezte 1960 és 1966 között, majd a kínai kulturális forradalom első éveiben (1969-ig) a két ország szocialista pártja közötti ideológiai szakadék is nőtt, ami a kétoldalú kapcsolatokra is negatív hatással volt.¹¹ Ennek ellenére Pekingben a felsőoktatás terén intézményesült a hungarológia: megalapították az ottani Idegen Nyelvek Egyetemének magyar nyelv és kultúra szakát. Az oktatás a nyelvre és az irodalomra koncentrált, s így a hallgatók magas szintű nyelvtudást értek el, de más területen nem rendelkeztek készségekkel és szaktudással. Ugyanakkor az akkoriban ott végzett diákok mindegyike kapott munkát, általában kormányintézményeknek.¹²

Az 1970-es évek kétoldalú diplomáciai kapcsolataira jellemző alacsony szint után, „ahogy az 1970-es évek végén Kína elindult a reformok útján, az országban zajló bel- és külpolitikai változások lehetővé tették, hogy ismét nyisson Kelet-Európa felé”,¹³ így Magyarország irányába is. Ebben Peking építhetett a meglehetősen független magyar külpolitikára is, amely az 1980-as évek elejére nemzetközi elismerést szerzett azáltal, hogy határozottan kiállt a nyugati és keleti blokk békés egymás mellett élésének lehetősége, sőt szükségessége mellett. Ennek hatására Kádár János sok külföldi szemében a keleti blokk „tiszteltetreméltó nagy öregje”¹⁴ lett.

Azon magyar szakos kínai diákok közül, akik az 1970-es évek végén és az 1980-as évek elején szerezték meg a diplomájukat, néhánynak lehetősége nyílt magyarországi részképzésen is részt venni, de csak kevesen tehették ezt Budapesten, az ELTE-n.

9 Például a magyar külügyminiszter-helyettes 1957 nyarán Indiába, Burmába, Nepálba, Ceylonba, Szíriába, Egyiptomba és Szudánba is vezetett delegációt. Még jelentősebb esemény volt az indonéz elnök, Ahmed Szukarno hivatalos látogatása Budapesten, 1960-ban, majd Kwame Nkrumah ghánai elnöke 1961-ben. Bővebben lásd: Romsics Ignác, *Magyarország története a 20. században* (Budapest: Osiris Kiadó, 2003), 512.; Ginelli Zoltán, „Hungarian Experts in Nkrumah's Ghana. Decolonization and Semiperipheral Postcoloniality in Socialist Hungary”, *Mezosfera.org*, a letöltés ideje: 2019. július 21., <http://mezosfera.org/hungarian-experts-in-nkrumahs-ghana/>.

10 Ekkorra már „Kína és a Szovjetunió rendszeresen nyilvánosan ellentétbe került egymással, [...] és Mao minden lehetőséget megragadott, hogy Kína autonómiáját kifejezze.” Henry Kissinger, *On China* (New York: Penguin Books, 2012), 168.

11 Ministry of Foreign Affairs, „Sino–Hungarian Relations”, *China Daily*, a letöltés ideje: 2019. augusztus 20., http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-06/08/content_337607.htm.1.

12 Kunyu Gong, „A magyartanítás múltja és jelene Pekingben”, *THL2: Journal of Teaching Hungarian as a 2nd Language and Hungarian Culture* no. 1–2. (2008): 44, a letöltés ideje: 2019. június 18., <https://epa.oszk.hu/01400/01467/00004/pdf/044-047.pdf>. Az első hallgatók az ötéves egyetem elvégzése után kapták meg a diplomájukat, 1966-ban. A 2010-es évekig több mint 250 diák végzett magyar szakon Pekingben.

13 Yahuda: „China and Europe”, 278.

14 Romsics: *Magyarország története*, 521.

A Magyarországon töltött hónapok során vidéki látogatásokra is sor került, így például lehetőségük nyílt két napot Pécsen tölteni. A magyar és a kínai tudományos akadémiák 1984-ben aláírtak egy megállapodást, amely a tudományos csereprogramokat és a kutatók mobilitását tette lehetővé.

Dolgozatunkban a kétoldalú oktatási kapcsolatok első időszakának utolsó generációját vizsgáljuk meg részletesebben. Közéjük tartozott az a tizennégy pekingi diákból álló végzős évfolyam, amelynek tagja a részképzést a pécsi Janus Pannonius Egyetemen végezték 1986 ősze és 1988 tavasza között. Mint Bárdi László Kína-szakértő egy interjúban elmondta,¹⁵ e diákok későbbi karrierjét már nem teljes mértékben a pártvezetés határozta meg: néhányan cégeknél helyezkedtek el, sőt olyanok is volt köztük, akik Magyarországon maradtak. Bárdi professzor a pécsi egyetemen dolgozott, és az említett kínai diákoknak a magyar oktatási rendszerről, annak szerkezetéről, szabályairól és intézményeiről tartott előadásokat. A képzés során számos szakmai kirándulást tettek, és a helyi iskolákba és állami intézményekbe is ellátogattak, amit a kínai diákok igen hasznosnak találtak. A kormánynak abban a döntésében, hogy egy vidéki egyetem is részt vegyen a csereprogramban, egy jó kapcsolatokkal rendelkező és újító gondolkodású professzor, Ormos Mária¹⁶ is szerepet játszhatott, aki akkoriban a Janus Pannonius Egyetem rektora volt.

Azok a kínai diákok, akik a diplomáciai pályára léptek, magas pozíciókat és sikeres karriert értek el. Bárdi László név szerint is kiemelte Liang Cai-dét, aki politikai tanácsadóként a budapesti nagykövetség második legfontosabb diplomatája lett, majd több évig egy kínai cégnél dolgozott, és ma a malajziai Sabah főkonzulja. Vang Hung-liang a budapesti nagykövetségen a gazdasági ügyek felelőse volt, ma Örményországban, Jerevánban tanácsadóként dolgozik a helyi kínai nagykövetségen. Csen Hszin Pécsen közgazdaságtant tanult, később jogászként szerzett doktori címet. Jelenleg a Kínai Társadalomtudományi Akadémián az Európai Tanulmányok Intézetének főigazgató-helyettese, valamint 2017 óta egy Budapesten bejegyzett kínai szakértői csoport, a Kína–KKE Intézet elnöke és ügyvezetője. Bárdi professzor szerényen megjegyezte, hogy mindhármuktól ő maga is sokat tanult.

A következő rész egy 1990-es években végzett diák karriertörténete, amely a kétoldalú kapcsolatok néhány fontos jellemzőjére mutat rá.

Magyarország demokratizálódása az 1990-es évek elején, csatlakozás az EU-hoz az új évezredben és az OBOR kezdeményezés

A magyar kormány 1988 végén megszüntette a kínai állampolgárok vízumkötelezettségét (ez a döntés 1992-ig maradt életben). Ezt megelőzően, 1987-ben két fontos diplomáciai látogatás történt: először Csao Ce-jang párttitkár érkezett Budapestre, majd október 9. és 15. között Kádár János tartózkodott Pekingben.

15 A szerzők 2019. szeptember 2-án rögzített interjúja Bárdi Lászlóval. Bárdi László (1932–) orientalista, Kína-szakértő, a Pécsi Tudományegyetem professor emeritusa, Pécs város díszpolgára; pályája során számos rangos díjat kapott, köztük 2017-ben Kína Különleges Könyv díját.

16 Ormos Mária (1930–) történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, professor emerita a Pécsi Tudományegyetemen, 1984 és 1992 között a Janus Pannonius Egyetem rektora.

A magyar rendszerváltás éveiben a hungarológiát, illetve kelet-európai tanulmányokat folytató diákok segítették fenntartani a két ország kétoldalú kapcsolatait. Taj Ping-kuo 1989 és 1991 között Budapesten volt nagykövet, Hu Csin-tao kormánya alatt pedig 2008-tól a kínai külpolitika egyik legrangosabb személyisége lett. Jelenleg a Csinani Egyetem vezetője. Csen Csi-liu szintén Kína nagykövete volt Magyarországon, akinek az 1992 és 1996 közötti mandátuma alatt két fontos diplomáciai látogatás történt: először 1994-ben Göncz Árpád köztársasági elnök utazott Kínába, majd 1995-ben Csiang Cö-min, az akkori kínai elnök érkezett Budapestre.

Magyarországon azonban akkoriban nem volt hangsúlyos a Kínával (vagy más ázsiai országokkal) való együttműködés fejlesztése, mivel a külpolitika fő irányjai az alábbiak voltak:

1. transzatlanti kapcsolatok, csatlakozás a NATO-hoz;
2. európai integráció, európai uniós tagság;
3. kapcsolatok a Kárpát-medencében élő magyar diaszpórakkal és így Magyarország makrokörnyezetével.¹⁷

A kínai–magyar kapcsolatok nem élveztek prioritást 2003-ig, amikor is ismét a magyar kormány külpolitikai napirendjére kerültek. Az oktatás és a tudomány terén azonban több fontos intézményi megállapodás született. 1997. december 2-án a két ország a képesítések és diplomák kölcsönös elismerésében állapodott meg. 2002 júniusában kétoldalú tudományos és a technológiai együttműködési megállapodást írtak alá, amely jelentősen hozzájárult a tudományos kapcsolatok fejlődéséhez. A végrehajtására mindkét ország kormányügynökséget nevezett ki, valamint közös kutatási alapot hoztak létre a közösen folytatandó projektek mobilitási költségeinek finanszírozása céljából.¹⁸

Az 1990-es évek óta a kétoldalú együttműködés inkább „egyenközpontúan” szerveződik. Természetesen mind a magyar, mind a kínai kormány fontosnak tartja a közös projektek megfelelő politikai és anyagi háttérének biztosítását, magát az együttműködést azonban inkább egyes intézmények irányítják, vagyis a két ország egy-egy egyeteme között jön létre megállapodás. A hallgatók a másik ország számos felsőoktatási intézményében szerezhetnek diplomát, részképzésen vagy nyári egyetemen vehetnek részt, illetve akár kutatási együttműködést alakíthatnak ki. Ez minden tudományterületre igaz, nem csak a nyelvvel és irodalommal foglalkozó képzetekre.

Magyarország 2004-es európai uniós csatlakozása óta a magyar–kínai kétoldalú oktatási együttműködés terén is számos, mérföldkőnek számító esemény történt, illetve projekt valósult meg.¹⁹ 2004 szeptemberében kezdte meg működését az első

17 A külpolitika változásairól bővebben lásd: Tarrósy István és Vörös Zoltán, „Hungary's Global Opening to an Interpolar World”, *Politeja* 2, no. 28. (2014): 140.

18 Magyarország Nagykövetsége, Peking, „Kétoldalú tudományos kapcsolatokfejlődése”, (2019).

19 Az eredmények hivatalos listáját lásd: Magyarország Nagykövetsége, Peking, „Magyar–kínai oktatási kapcsolatok dióhéjban”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://peking.mfa.gov.hu/eng/page/magyar-kina-iktatasi-kapcsolatok-diohejban>.

magyar–kínai két tanítási nyelvű általános iskola.²⁰ 2006 decemberében nyitották meg az ELTE-n az első Konfuciusz Intézetet (KI), amely napjainkban már egy kelet-közép-európai regionális tanárképző központot is működtet (hivatalosan 2014 novemberétől). A magyar egyetemeken összesen négy KI működik: az ELTE mellett a Szegedi Tudományegyetemen (2012), a Miskolci Egyetemen (2013) és a Pécsi Tudományegyetemen (2015) nyílt ilyen központ. Ez utóbbi Tuan Csie-lung kínai nagykövet szerint Kelet-Közép-Európában, sőt az egész kontinensen az első olyan Konfuciusz Intézet, amely a kínai hagyományos gyógyászatra koncentrál.²¹ Az intézet alapító partnere a tangsani (Hopej tartomány) Észak-kínai Tudományos és Technológiai Egyetem, amely nemrég egy hungarológiai központot is nyitott a városban.

A két ország állami szintű oktatási rendszerének globális pozícióját erősítő kétoldalú együttműködés fokozása érdekében különböző „puha” eszközöket vettek be. Ezek közül a legfontosabb az ösztöndíjak körének kibővítése volt, de a kulturális diplomácia is alapvető szerepet játszik a lakosságon belül a másik ország iránti érdeklődés felkeltésében. A Pekingi Magyar Kulturális Intézet számos eseménye kapcsolódik az oktatáshoz, például a 2015. októberben indult Kodály Pont program, amely „3–12 éves gyermekeknek, illetve felnőtteknek is kínál korosztályonként kiscsoportos zenei foglalkozásokat, valamint a környékbeli szegény gyermekek számára ingyenes kórus foglalkozásokat (Sic!)”.²²

A legmeghatározóbb hatású intézkedés a széles körű *Stipendium Hungaricum* (SH) ösztöndíjprogram, amelyet egy kormányügynökség, a Tempus Közalapítvány (TKA) irányít. A program megalapozhatja a különböző kétoldalú együttműködéseket és hosszú távon segít azok fenntartásában, amennyiben a már lediplomázott diákokat a rendszerben tartja, s így tulajdonképpen „kulturális nagykövetekeként” számíthat az ország rájuk. A kormány 2013-ban, a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény, valamint a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény felhatalmazása alapján indította el a programot. Az ösztöndíjprogram „célja a kormányközi oktatási megállapodások végrehajtása érdekében a külföldi hallgatók magyar felsőoktatási intézményekben folytatandó tanulmányainak kiemelt támogatása. Az ösztöndíjprogram végrehajtásának részleteit a külpolitikaért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) által vezetett minisztérium (a továbbiakban: minisztérium) a külföldi partner illetékes minisztériumával (a továbbiakban: küldő fél) kötött megállapodása szabályozza az e rendelet és a vonatkozó kormányközi megállapodás előírásainak megfelelően.”²³

Igyártó István, a Külgazdasági és Külügyminisztérium kulturális diplomáciáért felelős államtitkára azt hangsúlyozta, hogy a program „mint külpolitikai eszköz” a napjaink globalizálódó világában egyre nagyobb jelentőségű oktatási vagy tudományos

20 Lásd még: Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium, <http://magyar-kinai.hu>.

21 Hanban News, „Europe’s First Confucius Institute for Traditional Chinese Medicine Celebrates Its First Anniversary”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 7., http://english.hanban.org/article/2016-04/13/content_637979.htm, 1.

22 Magyarország Nagykövetsége, Peking, „Magyar–kínai oktatási kapcsolatok dióhéjban”.

23 Lásd: „285/2013. (VII. 26.) Korm. rendelet a Stipendium Hungaricumról”, Wolters Kluwer, a letöltés ideje: 2019. szeptember 5., <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300285.KOR>.

migráció hatására született meg: „az agyakért – egyfajta kulturális dominancia jegyében – megindult egyfajta harc a világban a fejlett országok között is, és mindenféleképpen az az ország élvez előnyt, amely nemcsak odavonzza a diákokat, hanem tartósan ezt a kvalifikált munkaerőt meg tudja szerezni a saját munkaerőpiaca számára, hosszabb távon tud számítani annak tudására, annak munkájára.”²⁴ Ez az ösztöndíjprogram nem egy vadonatúj jelenség, hanem a már a szocializmus idején létezett hasonló programok felélesztése. Annak idején is sikeresen toboroztak egyfajta „támogató közösséget” a magyar egyetemeken végzetekből. A magyar–kínai kétoldalú kapcsolatok keretein belül a kínai kormány is „egyre több ösztöndíj-lehetőséget kínál a magyar diákoknak, köztük doktori kurzusokat is a tudósok következő generációja számára.”²⁵

Az OBOR része egy ösztöndíjrendszer is, amelyet a KNK oktatási minisztériuma indított annak támogatására, hogy a kínai egyetemek vonzóbbá váljanak a kezdeményezésben részt vevő országok diákjai számára. Ugyanakkor maguk az egyetemek és az egyes tartományi kormányzatok is kínálnak ösztöndíjakat. A népköztársasági szintű rendszer „kínai kormányzati ösztöndíjként” ismert; ennek keretén belül bármely külföldi diák beiratkozhat annak a 243 egyetemnek valamelyik szakára, amelyek a Kínai Ösztöndíjtanács (*China Scholarship Council, CSC*) által biztosított ösztöndíjakat adhatnak.²⁶

A Stipendium Hungaricum

és az egyetemek közti kétoldalú megállapodások:

egy 2019-es országos szintű áttekintés a kínai diákok kapcsán

A *Stipendium Hungaricum* (SH) program 2018-ra nemzetközi szinten is példaértékű keretet alakított ki a külföldi tanulás és kutatás terén, hiszen annak keretén belül összesen több mint ötezer diák tanult Magyarországon az ötvennél is több olyan országból, amellyel a magyar kormány kétoldalú megállapodást írt alá. A 2018–2019-es tanévre 28.338 diák írta be a jelentkezésében az első helyre a programban részt vevő huszonnyolc intézmény valamelyikét (ezek nagyrészt egyetemek, továbbá a Balassi Intézet, amely most már a Külgazdasági és Külügyminisztérium része).²⁷ A partnerországok közül Kína 2019-ben 265 új diákot küldhetett (az első évben ez a kvóta csupán 200 volt). A KNK-ból érkező diákokat huszonkét felsőoktatási intézmény fogadja, köztük a Balassi Intézet. Az 1. táblázat és az 1. ábra részletesen mutatja a kínai hallgatók eloszlását.

24 Országgyűlés külügyi bizottsága, „Jegyzőkönyv az Országgyűlés Külügyi bizottságának 2015. május 20-án, szerdán, 9 óra 50 perckor kezdődően az Országház főemelet 55. számú tanácstermében megtartott üléséről”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 4., <https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkw40/KUB/1505201.pdf>, 6.

25 Magyarország Nagykövetsége, Peking: „Magyar–kínai oktatási kapcsolatok dióhéjban”.

26 Lásd: Scholarship Fellow, <https://scholarshipfellow.com/chinese-government-scholarship-china-government-scholarship-process/>.

27 Az adatok forrása: Tempus Közalapítvány, „2018. évi jelentkezési adatok”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 5., <https://tka.hu/palyazatok/7619/statistikak>.

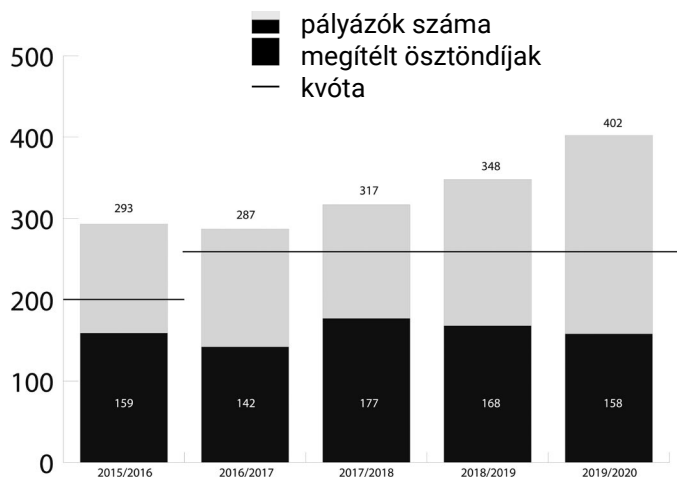

1. ábra
A jelentkezők és a megítélt SH-ösztöndíjak száma
a kínai országkvótához viszonyítva, 2015–2019²⁸

Kínai pályázók és megítélt ösztöndíjak	2017 pályázók	2017 ösztöndíjasok	2018 pályázók	2018 ösztöndíjasok	2019 pályázók	2019 ösztöndíjasok
Budapesti Gazdasági Egyetem – Alkalmazott Tudományok Egyeteme	34	9	31	20	29	15
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	55	36	67	43	66	29
Budapesti Corvinus Egyetem	65	31	74	20	105	37
Eötvös Loránd Tudományegyetem	22	8	35	9	35	16
Eszterházy Károly Egyetem	2	3	1		3	2
Magyar Képzőművészeti Egyetem	2	0	0	0	2	0
Károli Gáspár Református Egyetem	1	0	0	0	0	0
Liszt Ferenc Zeneakadémia	4	2	11	4	9	0
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest	25	12	16	4	nincs adat	nincs adat
Balassi Intézet	2	4	0	0	2	2
Nemzeti Közszerzői Egyetem	2	2	3	0	1	
Óbudai Egyetem	9	4	0	1	4	3
Semmelweis Egyetem	0	0	1	0	10	0
Széchenyi István Egyetem	0	1	23	2	4	3
Szent István Egyetem	15	13	38	10	18	14
Debreceni Egyetem	26	9	2	23	44	19
Dunaújvárosi Egyetem	1	3	0	0	0	0
Miskolci Egyetem	3	3	3	1	3	1
Pannon Egyetem	4	7	4	2	7	2
Pécsi Tudományegyetem	30	21	2	1	43	9
Soproni Egyetem	0	1	19	14	1	1
Szegedi Tudományegyetem	15	8	19	14	16	5
Összesen	317	177	348	168	401	158

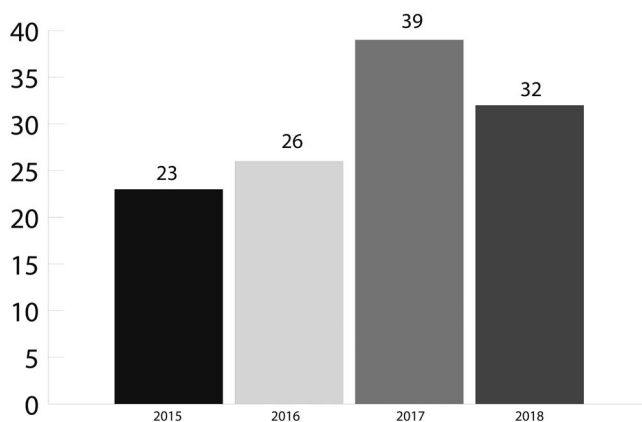
28 Az adatok forrása: Tempus Közalapítvány.

1. ábra
A jelentkezők és a megítelt SH-ösztöndíjak száma a kínai országkvótához viszonyítva, 2015–2019²⁹

A kínai diákok angol vagy magyar nyelvű programra iratkozhatnak be. Túlnyomó többségük minden szinten (alap- és mesterszakon, illetve a doktori képzésben is) az angol nyelvű programot választja. 2017-ben és 2018-ban több mint harminc diák tanult doktori képzésben (lásd 2. ábra), ami összhangban van a *Stipendium Hungaricum* filozófiájával, amely egyre nagyobb hangsúlyt fektet a doktoranduszok toborzására és ezáltal a kutatási együttműködések kialakítására.

2. ábra
Doktori SH-ösztöndíjjal beiratkozott kínai diákok, 2015–2018³⁰

29 Az adatok forrása: Tempus Közalapítvány.

30 Az adatok forrása: Tempus Közalapítvány.

A kutatást támogatja a már említett Kína–KKE Intézet, amelyet 2017-ben alapított a Kínai Társadalomtudományi Akadémia (KTA), a közép- és kelet-európai tudományos és kutatóintézetek kapcsolatainak és partnerségének az erősítése céljából. „Az intézet szívesen látja a KKE-országok tudósait és kutatóit, hogy együttműködést valósítsanak meg a kutatás, a tereptanulmányok, a szemináriumok és előadássorozatok, fordítások és publikációk terén, továbbá képzési programokat szervezzenek a fiatalabb hallgatók számára.”³¹ A Magyarországról és Kínából ki-, illetve az oda beutazó kutatók mobilitását folyamatosan elősegítik a kétoldalú tudományos és technológiai (TÉT) megállapodások. Ezek közül az egyik legfrissebbet a KTA és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) írta alá 2019 májusában, a két ország diplomáciai kapcsolatainak 70. évfordulójára rendezett ünnepségek részeként. A KTA igen aktívan támogatja a különböző egyezményeket, köztük azt, amely lehetővé tenné egy kínai–magyar egyetemnek az NKE közreműködésével történő megalapítását.

A magyar diákok számára is hasznosak a kétoldalú egyetemi megállapodások, amelyek a 2010-es években az együttműködést dominálják. Az általános gyakorlat az, hogy az egymásnál tett látogatásokat követően a két fél egyetértési megállapodást (EM) ír alá, amely lehetővé teszi, hogy a magyar diákok a *Campus Mundi* program révén egy féléven (általában 3–5 hónapon) keresztül ösztöndíjasként tanulhassanak az adott kínai partneregyetemen. Az ilyen kétoldalú megállapodások segítségével könnyebb megszerezni az Erasmus+ nemzetközi kreditmobilitási ösztöndíjat, amely szintén felhasználható a partnerintézetek között a diákok, tanárok és adminisztrátorok cseréjének finanszírozására.

Az oktatási szektor (és természetesen a hozzá kapcsolódó kormányhivatalok, a tagjakkal, magukkal az egyetemekkel együtt) mindkét országban biztosítja, hogy a döntések a minőség alapján szülessenek (és nem csak számszerűleg szeretné növelni a kétoldalú kapcsolatokat), és konszenzus van arról is, hogy a minőségi és fenntartható partnerségeket ösztönözni kell. David M. Lampton „a kínai hatalom három arcáról” írt könyvében azt hangsúlyozza, hogy „Kínában az oktatás fejlesztése az az alap, amelyre a jövő politikai, üzleti és intellektuális vezetése támaszkodik.”³² Ezért a nemzetközi szinten elismert és rangsorolt egyetemeken történő minőségi oktatás bel- és külpolitikai szempontból egyaránt kulcsfontosságú a KNK hosszú távú fejlődéséhez és pozíciójának megtartásához.

Esettanulmány: a Pécsi Tudományegyetem kínai kapcsolatai 2019-ben

Tanulmányunk utolsó részében egy vidéki magyar intézménnyel kapcsolatosan készült rövid esettanulmányt mutatunk be. A Pécsi Tudományegyetem – amely 1367-es alapításával Magyarország első egyeteme volt – a *Stipendium Hungaricum* program bevezetése óta az öt legnépszerűbb fogadóintézmény egyike. 2018-ban például az összes jelentkező 8,2 százaléka a Pécsi Tudományegyetemet jelölte be az első helyen; e téren csak a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (19,1%), a Debreceni

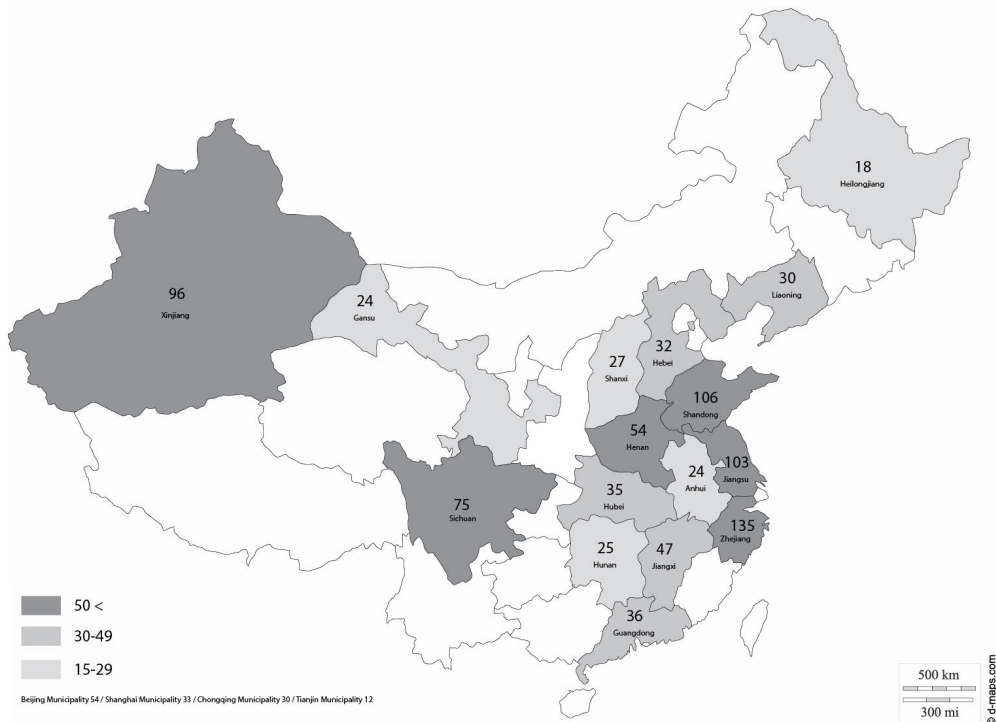
31 Bővebben lásd: China–CEE Institute, „China–CEE Institute”, a letöltés ideje: 2019. szeptember 5., <https://china-cee.eu/structure/>.

32 David M. Lampton, *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 2008), 124.

Egyetem (17,3%), az ELTE (10,5%) és a Budapesti Corvinus Egyetem (9,7%) előzte meg.³³ Pécssett már több mint 30 éve folyik tandíjköteles oktatás az orvos- és fogász-, valamint az utóbbi időben a gyógyszerészképzés terén. Az alábbi térképen (3. ábra) az látható, hogy a Pécsi Tudományegyetemen 2019-ben tanuló kínai diákok mely tartományokból jöttek, míg a 2. táblázat a kínai hallgatók számáról ad teljes képet.

3. ábra

Kínai diákok a Pécsi Tudományegyetemen, 2019 (származási tartomány szerint)³⁴

Mivel a diákok száma és az egyetemi, városi vagy nagyobb közigazgatási egység szintű kétoldalú megállapodások között korrelációt találunk, azt feltételezhetjük, hogy minél intenzívebbek és élénkebbek a tartományi és városi szintű közös tevékenységek, annál nagyobb a hallgatók száma. A Pécsi Tudományegyetemnek idén 12 érvényes és működő EM-je van. A 4. ábra az egyetem kínai partnerintézményeinek az országon belüli (tartományi szintű) elhelyezkedését mutatja. A régiók közötti politikai kapcsolatok tovább erősíthetik az együttműködést, így a Baranya megye és Csöcsiang tartomány által nemrég – a két térség közti baráti kapcsolatok felvételének 15. évfordulója alkalmából – megújított egyezmény is új csatornákat nyithat meg az oktatási és kutatási lehetőségek, valamint a diákcserék előtt.³⁵

33 Az adatok forrása: Tempus Közalapítvány, „2018. évi jelentkezési adatok”.

34 Az adatok forrása: Pécsi Tudományegyetem, Kapcsolati és Nemzetköziesítési Igazgatóság.

35 Lásd: Govt.Chinadaily.com.cn, a letöltés ideje: 2019. szeptember 5., <http://govt.chinadaily.com.cn>.

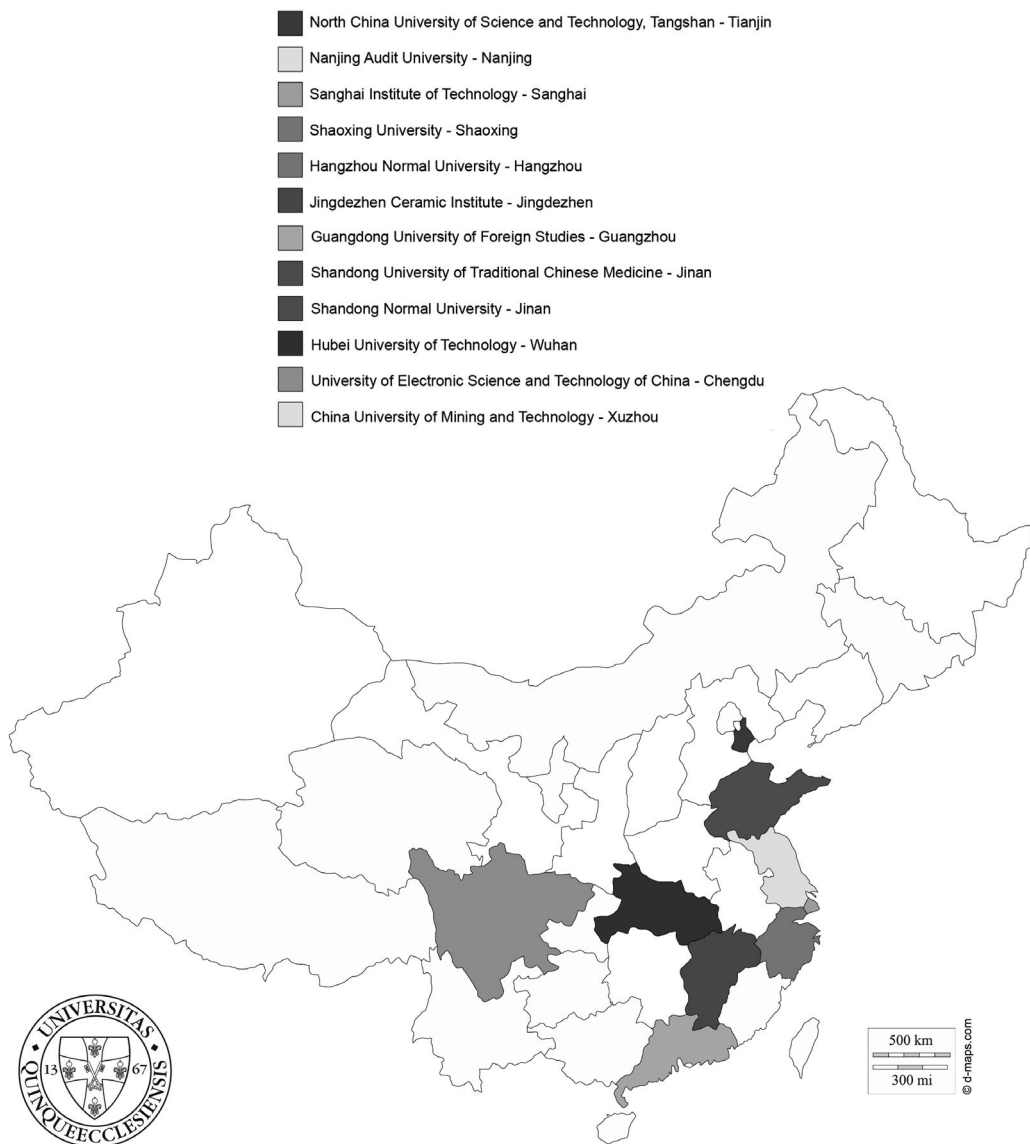

2. táblázat
A diákok száma a származási tartományuk szerint, 2019³⁶

Tartományi szintű közigazgatási egység	Diákok száma
Csöcsiang	135
Santung	106
Csiangszu	103
Hszincsiang–Ujgur Autonóm Terület	96
Szecsuán	75
Peking tartományi jogú város	54
Honan	54
Csianghszi	47
Kuangtung	36
Liaoning	36
Hupei	35
Sanghaj tartományi jogú város	33
Hopej	32
Csungking tartományi jogú város	30
Sanhszi	27
Honan	25
Anhuj	24
Kanszu	24
Hejlungcsiang	18
Senhszi	14
Jünnan	13
Csilin	13
Tiencsin tartományi jogú város	12
Belső-Mongólia Autonóm Terület	12
Kujcsou	11
Kuanghszi–Csuang Autonóm Terület	10
Fucsien	9
Ninghszia–Huj Autonóm Terület	8
Csinghaj	5
Hajnan	1
Hongkong Különleges Közigazgatási Terület	1
Tibeti Autonóm Terület	0
Makaó Különleges Közigazgatási Terület	0

36 Az adatok forrása: Pécsi Tudományegyetem, Kapcsolati és Nemzetköziesítési Igazgatóság.

4. ábra
A Pécsi Tudományegyetemnek a kétoldalú EM-ek
révén meglévő partnerintézményei 2019-ben³⁷

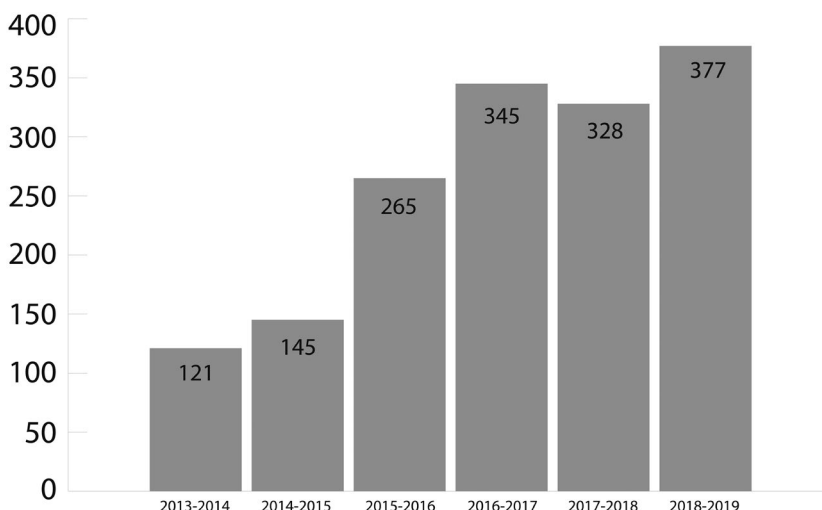

37 Az adatok forrása: Pécsi Tudományegyetem, Kapcsolati és Nemzetköziesítési Igazgatóság.

Az elmúlt hat tanév során megháromszorozódott a Pécsi Tudományegyetem kínai hallgatóinak a száma (5. ábra), s ma már Kínából érkezik oda a harmadik legtöbb diák a több mint 110 küldő ország közül. A kínai hallgatók zöme felveszi az egyéves felkészítő kurzust is, amely egy, a Nemzetközi Tanulmányok Központjában zajló komplex, integrált előkészítő program, s célja a külföldi diákok nyelvi készségeinek a fejlesztése és a magyar felsőoktatásba történő integrációjuk elősegítése. A 2014–2015-ös tanévben nagyszámú diák végezte el a kurzust, akik a következő tanítási évben (2015–2016) már a Műszaki és Informatikai Karon vagy a Közgazdaságtudományi Karon folytatták a tanulmányaikat. Természetesen az EM-partnerek is hozzájárultak a kínai hallgatók számának növekedéshez, de általánosságban elmondható, hogy ők maguk is szívesen és gyakran választják ezeket a karokat. A Bölcsészettudományi Karra jelentkezőknek viszont Pécsre kerülésük előtt egy évig magyar nyelvet kell tanulniuk Budapesten (a Balassi Intézetben). Összességében kijelenthető, hogy a kínai hallgatók többsége részt vesz valamilyen alapképzésben, mivel közvetlenül a középiskola befejezése után jelentkeznek a magyar egyetemre. Újabb növekedés volt megfigyelhető a 2018–2019-es tanévben, elsősorban a (2 vagy 4 hetes) nyári egyetem résztvevőinek köszönhetően, akik közül néhányan egy évvel később egy féléves vagy egy teljes képzésre visszatértek Pécsre.

5. ábra
A kínai diákok számának tanévenkénti alakulása
a Pécsi Tudományegyetemen (2013–2019)³⁸

38 Az adatok forrása: Pécsi Tudományegyetem, Kapcsolati és Nemzetköziesítési Igazgatóság.

Összefoglalás

Dolgozatunk, amely a Kínai Népköztársaság és Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvételének 70. évfordulójára született, a felsőoktatás és a kutatás területén meglévő kínai–magyar kapcsolatokat tekintette át. Felvázoltuk néhány személy karriertörténetét is, akik jelentősen hozzájárultak a kétoldalú viszony fejlődéséhez. Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a volt hallgatók fontos szerepet játszhatnak a két ország közti kapcsolatok fenntartásában, valamint további szektorokban való kialakításában is, hiszen ők nemcsak megtanulták az adott ország nyelvét, hanem késztetést is éreznek arra, hogy elevenen tartsák a kapcsolatot egykori iskolájukkal, illetve azokkal a közösségekkel, amelyekben éveket töltöttek. Részletesen megvizsgáltunk néhány történelmi időszakot, ezáltal a kínai–magyar együttműködést a nemzetközi kapcsolatok tágabb kontextusába helyeztük. Különös figyelmet szenteltünk a magyar *Stipendium Hungaricum* ösztöndíjprogramnak, amely fontos „puha hatalmi” eszköznek bizonyult a Magyarország és az adott partnerország közti kétoldalú diplomáciai kapcsolatok alakításában. A Tempus Közalapítvány (a programot koordináló kormányügynökség) legfrissebb országos adatai és a Pécsi Tudományegyetemre fókuszáló esettanulmányunk bepillantást kínált témánk legújabb dinamikájába, illetve azt is megmutatta, hogy a felsőoktatásnak az egyre jobban felgyorsuló nemzetközivé válása miatt az intézményektől ma már elvárják, hogy a színvonaluk és a hírnevük növelése érdekében újításokkal álljanak elő, és minden alkalmat megragadjanak a kétoldalú együttműködésre.

Irodalomjegyzék

- „285/2013. (VII. 26.) Korm. rendelet a Stipendium Hungaricumról”. *Wolters Kluwer*. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300285.KOR>.
- Bárdi László. *Őstörténetünk ösvényein*. Pécs: Pro Pannonia Kiadó, 2016.
- Bárdi László. Személyes interjú, 2019. szeptember 2.
- Békés Csaba és Vékony Dániel. „Unfulfilled Promised Lands: Missed Potentials in Relations Between Hungary and the Countries of the Middle East, 1955–75”. In *Warsaw Pact Intervention in the Third World. Aid and Influence in the Cold War*, szerk. Philip E. Muehlenbeck és Natalia Telepneva, 271–97. London–New York: I.B. Tauris, 2018.
- China–CEE Institute. „China–CEE Institute”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://china-cee.eu/structure/>.
- Ginelli Zoltán. „Hungarian Experts in Nkrumah’s Ghana. Decolonization and Semiperipheral Postcoloniality in Socialist Hungary”. *Mezosfera.org*. A letöltés ideje: 2019. július 21. <http://mezosfera.org/hungarian-experts-in-nkrumahs-ghana/>.
- Gong, Kunyu. „A magyartanítás múltja és jelene Pekingben”. *THL2: Journal of Teaching Hungarian as a 2nd Language and Hungarian Culture* no. 1–2. (2008): 44–47. A letöltés ideje: 2019. június 18. <https://epa.oszk.hu/01400/01467/00004/pdf/044-047.pdf>.
- Govt.Chinadaily.com.cn. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. http://govt.chinadaily.com.cn/a/201905/30/WS5cf0d300498e079e680221b8_2.html.
- Hanban News. „Europe’s First Confucius Institute for Traditional Chinese Medicine Celebrates Its First Anniversary”. 2016. április 13. A letöltés ideje: 2019. szeptember 7. http://english.hanban.org/article/2016-04/13/content_637979.htm.
- Kissinger, Henry. *On China*. New York: Penguin Books, 2012.
- Lampton, David M. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds*. Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 2008.
- Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium, <http://magyar-kinai.hu>.
- Magyarország Nagykövetsége, Peking. „Kétoldalú tudományos kapcsolatok fejlődése”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://peking.mfa.gov.hu/hun/search?q=k%C3%A9toldal%C3%BA+tudom%C3%A1nyos+kapcsolatok>.
- Magyarország Nagykövetsége, Peking. „Magyar–kínai oktatási kapcsolatok dióhéjban”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://peking.mfa.gov.hu/eng/page/magyar-kinai-oktatasi-kapcsolatok-diohejban>.
- Matura Tamás. „China–CEE Trade, Investment and Politics”. *Europe–Asia Studies* 71. no. 3. (2019): 388–407.
- Ministry of Foreign Affairs, „Sino–Hungarian Relations”, *China Daily*. A letöltés ideje: 2019. augusztus 20. http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-06/08/content_337607.htm.

- Országgyűlés külügyi bizottsága. „Jegyzőkönyv az Országgyűlés Külügyi bizottságának 2015. május 20-án, szerdán, 9 óra 50 perckor kezdődően az Ország-ház főemelet 55. számú tanácstermében megtartott üléséről”. A letöltés ide-je: 2019. szeptember 4. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/KUB/1505201.pdf>.
- Pécsi Tudományegyetem, Kapcsolati és Nemzetköziesítési Igazgatóság, 2019.
- Romsics Ignác. *Magyarország története a 20. században*. Budapest: Osiris Kiadó, 2003.
- Salát Gergely. „Budapesttől Pekingig. A magyar–kínai kapcsolatok története”. *Konfuciusz Krónika* 3. no. 2. (2009): 8–11. http://www.konfuciuszintezet.hu/letoltesek/pdf/Konfuciusz_Kronika_2009-2.pdf.
- Salát Gergely. „Budapesttől Pekingig. A magyar–kínai kapcsolatok múltja”, *Ázsiamánia* (blog). A letöltés ideje: 2019. október 20. <http://www.asiamania.hu/azsia-blog/tudomany/salat-gergely-budapesttol-pekingig-a-magyar-ki-nai-kapcsolatok-multja>.
- Tarrósy István és Vörös Zoltán. „Hungary’s Global Opening to an Interpolar World”. *Politeja* 2, no. 28. (2014): 139–162.
- Tempus Közalapítvány. „2018. évi jelentkezési adatok”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://tka.hu/palyazatok/7619/statisztikak>.
- Tempus Közalapítvány. A letöltés ideje: 2019. szeptember 5. <https://tka.hu/>.
- Yahuda, Michael B. „China and Europe: The Significance of a Secondary Relationship”. In *Chinese Foreign Policy. Theory and Practice*, szerk. Thomas W. Robinson és David Shambaugh. 266–82. Oxford: Clarendon Press, 1994.

A KONFUCIUSZ INTÉZETEK FEJLŐDÉSE A KÍNA ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTTI FELSŐOKTATÁSI CSEREPROGRAMOK ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS JEGYÉBEN

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM KONFUCIUSZ INTÉZETÉNEK ESETTANULMÁNYA

LIU HSZIAO-CSEN

Összefoglalás: A kínai felsőoktatás öt fő feladatának egyike, és elsődleges fejlesztési iránya a nemzetközi csereprogramok és együttműködések bővítése. Ez támogatja Kína és a világ fejlődését, de számos más feladatot is ellát, így többek között támogatja az egyetemi oktatást, a kulturális együttműködést, valamint a tehetséggondozást, mindezt Kína globális jövőképének keretében. Az oktatási csereprogramok lebonyolításában fontos szerepet játszanak a Konfuciusz Intézetek, amelyek küldetése a Kína és a világ közötti multikulturális kapcsolatok megvalósítása. Jelen cikk, felsorolva az Eötvös Loránd Tudományegyetem Konfuciusz Intézetének közelmúltbeli eredményeit, elemezni fogja az intézet csereprogramját, az együttműködést támogató módszereit, és a kínai partneregyetemmel való együttműködését abból a célból, hogy referenciát állítson fel a többi Konfuciusz Intézet és felsőoktatási intézmények számára.

Kulcsszavak: Konfuciusz Intézetek, felsőoktatás, csere és együttműködés

A tanulmány jelentősége

A világban immár egy évszázada megfordíthatatlan és óriási változások zajlanak, melyeket a politikai multipolarizáció, a gazdasági globalizáció, a kulturális diverzifikáció és a társadalom információ-alapúvá válása jellemez. A különböző országok egyre több szálon kapcsolódnak egymáshoz, és egyre jobban függenek is egymástól, miközben különböző közös kihívásokat kell leküzdeniük. Kína elnöke, Hszi Csin-ping erre válaszul tett javaslatot az emberiség közös jövőjének közösségi kiépítésére, rámutatva a világbéke fontosságára és a gazdasági együttműködés jövőbeli irányára. Az Övezet és Út Kezdeményezés (Belt and Road Initiative – BRI) kivitelezése és bővítése képezi ezen erőfeszítések fő platformját. A kapcsolódó területeken azonban a szaktudás hiánya hátráltatja a BRI kivitelezését. Kína fő partnerei a nemzetközi felsőoktatási együttműködés terén hosszú ideje mindig a fejlett országok voltak, például az európai és az amerikai kontinenseken. A BRI keretein belül eddig csak tíz ország felsőoktatási intézményei

hoztak létre kínai campusokat, ami mindössze 15 százalékát teszi ki projektben résztvevő összes országnak. A partnerek aránya azonban még kisebb, ha az összes potenciális, fejlettebb partnerország számát nézzük. A kínai egyetemek képzéseinek az Út mentén kilenc ország (például Szingapúr) ad otthont a Konfuciusz Intézeteken belül megvalósított programokon keresztül, miközben öt közép-ázsiai országban, 18 nyugat-ázsiai országban és 16 közép- és kelet-európai országban nincsen kínai egyetemi campus.¹

2017-ben a kínai kormány első alkalommal jelentette be, hogy a nemzetközi cse-reprogramek megvalósítása és az egyetemi együttműködés a kínai felsőoktatási intézetek (FOI-k) öt fő funkciójának egyike, ami jelentős elméleti áttörést jelentett a kínai felsőoktatás és az oktatás nemzetközi nyitásának tekintetében. Ha a másik négy funkciót – a tehetséggondozást és a tudományos kutatást, a társadalom kiszolgálását, a kulturális örökség gondozását, valamint az innovációt – a kínai felsőoktatás négy alapköveként határoznák meg, akkor a nemzetközi csere és együttműködés funkciója hídként kötné össze e négy alapkövet. Egyben ez a kínai és külföldi felsőoktatási intézetek közötti közös tanulási folyamat és együttműködés előmozdításának leggyorsabb módja is. A nemzetközi cseréken keresztül a kínai felsőoktatási intézetek nemcsak hogy világszerte együtt tudnak működni más felsőoktatási intézményekkel az oktatás, kutatás és kulturális cserével kapcsolatos tevékenységek terén, de képesek megkönnyíteni az oktatási együttműködést is a kínai és a külföldi felsőoktatási intézmények, és így Kína és a világ között is, és ily módon:

„nagy számban tudnak gondozni globális jövőképpel rendelkező nemzetközi tehetségeket, akik ismerik a nemzetközi rendszert és rendelkeznek a nemzetközi kapcsolatok és verseny megértésének képességével.”²

A Konfuciusz Intézetek (KI-k) különböző küldetésekkel jöttek létre; fő céljaik:

- világszerte kielégíteni az emberek kínai nyelv tanulása iránti igényét, és elősegíteni azt, hogy megértsék a kínai nyelvet és kultúrát;
- elősegíteni a kínai–külföldi csereket és együttműködést a kultúra és oktatás terén; támogatni a baráti kapcsolatok kiépülését Kína és a világ között;
- elősegíteni a különböző kultúrák diverzifikált fejlődését, és felépíteni egy harmonikus világot.

Az első Konfuciusz Intézet a Koreai Köztársaságban jött létre 2004-ben. 2018. december 31-ére 548 Konfuciusz Intézetet és 1193 Konfuciusz Tantermet hoztak létre 154 országban világszerte.³ 2006. december 7-én a Pekingi Idegen Nyelvi Egyetem (BFSU)

1 Guoyong Cao, „A nemzetközi felsőoktatás fejlesztése a BRI alapján”, *Economic Daily*, 2018. december 20., 15th Column of Theory Weekly

2 Kínai Oktatási Minisztérium, Nemzeti közép- és hosszú távú képzési reform és fejlesztés terve-zése (2010–2020), http://old.moe.gov.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/info_list/201407/xxgk_171904.html

3 „A Konfuciusz Intézetről/Tanteremről”, a Konfuciusz Intézet Központja, a lehvívás dátuma ismeretlen, http://www.hanban.org/confuciousinstitutes/node_10961.htm

és az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) közösen létrehozta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Konfuciusz Intézetét (ELTE-KI), Ez volt Magyarországon az első Konfuciusz Intézet, ami egyben egyike volt az egész világon modellértékűen működő Konfuciusz Intézeteknek is.

A Konfuciusz Intézetek összekötő szerepet töltenek be a nemzetközi együttműködésben, a kulturális kapcsolattartás és az felsőoktatási csereprogramok terén Kína és a világ között. A szerző véleménye szerint a BFSU és az ELTE között példaértékű az együttműködés a Konfuciusz Intézettel kapcsolatban. Ennek a kínai-külföldi felsőoktatási csereprogramokra gyakorolt hatása okán a magyar példa érdemes az alaposabb elemzésre, hiszen így értékes tapasztalatokat lehet bemutatni, amelyekre később mások is hagyatkozhatnak majd.

A kínai-külföldi együttműködés mechanizmusának kialakítása

A Konfuciusz Intézet igazgatótanácsa

A Konfuciusz Intézetek Konfuciusz Intézeti Központjának, Alapszabályának és Működési Szabályzatának előírásai szerint az igazgatótanács irányítja a Konfuciusz Intézet működését és vezetését. Az igazgatótanács a két oldal egyetemi vezetőiből, szakértőiből és tudósaiból áll, akik irányítják és felügyelik a Konfuciusz Intézetek fejlődését és működését. Az ELTE-KI esetében ez a következő struktúrát alkotja:

1. táblázat
Az ELTE-KI igazgatótanácsa

Magyar oldal, 4 személy	Kínai oldal, 3 személy
- Az igazgatótanács elnöke (az egyetem rektora) - igazgatótanács tag (az egyetem korábbi rektora, a Konfuciusz Intézet Tanácsának tiszteletbeli tagja) - igazgatótanács tag (az egyetem rektorhelyettese) - igazgatótanács tag (a Bölcsészettudományi Kar dékánja)	- Az igazgatótanács alelnöke (a nemzetközi ügyekért felelős alelnök) - igazgatótanács tag (a Konfuciusz Intézet Irodájának igazgatója) - igazgatótanács tag (magyar nyelvi lektor)

A Konfuciusz Intézet igazgatótanácsának tagjai nem vesznek részt a Konfuciusz Intézet napi működésének irányításában. Az igazgatótanács elsősorban az alábbiakért felelős:

- az intézet rendes működtetésének felügyelete ;
- az intézet működési terveinek és beszámolóinak jóváhagyása;
- az intézet költségvetésének és végső pénzügyi beszámolójának elkészítése és jóváhagyása;
- az intézet kínai és helyi igazgatóinak kinevezése és elbocsátása.

Az igazgatótanács gondoskodik a Konfuciusz Intézetek gördülékeny működéséről és irányítja azok fejlődését. Az elmúlt évek alatt az ELTE Konfuciusz Intézet által elért hatalmas eredmények nem lettek volna lehetségesek az igazgatótanács támogatása nélkül. A Konfuciusz Intézet igazgatótanácsa általában évente egyszer ülészik. Az ülésen az összes igazgatótanács tag áttekinti a kínai és helyi igazgatók által – a Konfuciusz Intézetek tényleges, működésért felelős tisztségviselői által – benyújtott jelentéseket, és megbeszéli a következő év fejlesztési tervét. Véleményezik a Konfuciusz Intézet növekedési tervével összhangban az elmúlt év eredményeit, és javaslatot tesznek a jövőre vonatkozó fejlesztési tervre a befogadó egyetem intézményfejlesztési terve alapján. Emellett az igazgatótanács felülvizsgálja a két igazgató által benyújtott Konfuciusz Intézetre vonatkozó fejlesztési terveket is. Ennek a folyamatnak és erőfeszítésnek eredményeként a Konfuciusz Intézetek képesek lehetnek arra, hogy javítsák az oktatás minőségét, fokozzák helyi eredményeiket és hatásait, valamint jobban integrálódjanak a befogadó egyetemekbe, a helyi közösségekbe és a befogadó ország kulturális szövetébe, és ily módon is megvalósítsák fenntartható fejlődésüket.

A Konfuciusz Intézetek szimbolizálják a Kína és Magyarország közötti felsőoktatási csere és együttműködés terén a kínai és a magyar egyetemek közötti mély kapcsolatokat. A KI-k ezért egyfajta innovációs modellnek is tekinthetők, amelyek meghaladják a szokásos egyetemek közötti csereprogramok szintjét és minőségét. Az Intézetek tevékenysége nem csak az eredeti megállapodásban foglaltakra korlátozódik, hanem valójában több mint akadémiai kapcsolat, személyek cseréje, illetve a nyelvoktatással kapcsolatos kommunikáció: a KI-k valójában a kínai és a világ más részében található egyetemek átfogó együttműködésének egy platformját jelentik. Az igazgatótanácsok működése az Intézetek részéről intézményi garanciát biztosít a platform stabil működéséhez. Az intézet mindkét egyetemi vezetéstől kedvező iránymutatást kaphat, a tervezett programokat megbeszélhetik az érintett részlegek vezetői és szakértői, és az Intézet legalapvetőbb küldetését – azaz a kínai nyelv oktatását és a kínai kultúra terjesztését – is sikeresen megvalósíthatják.

Az egyetemek közötti csere és együttműködés

A Konfuciusz Intézetek a kínai és a külföldi felsőoktatási intézmények közötti csere és együttműködés bejáratott formájának tekinthetők, amiken keresztül mindkét oldal hatékonyabban tudja fejleszteni csereprogramjait. A kínai és a külföldi felsőoktatási intézmények közötti együttműködés elsősorban az alábbi területekre terjed ki:

- a kínai, mint idegen nyelv oktatása / külföldi nyelvoktatás;
- a kínai és a külföldi kultúrák közötti csere és kölcsönös tanulás elősegítése;
- tudományos kutatás és akadémiai (oktatói és hallgatói) csereprogramok megvalósítása;
- együttműködés kreditet és diplomát biztosító programok terén (közös képzések);
- külföldi intézetek és központok működtetése;
- elsőoktatási intézményeken belüli kutatások megvalósítása;
- a felsőoktatáshoz kapcsolódó iparágakkal való együttműködés (tanácsadás, logisztika, kutatási eredmények közzététele, tudományos és technológiai inkubátor-tevékenység) fejlesztése.

A kínai és a külföldi felsőoktatási intézmények közötti csere és együttműködés általában a két fél által megkötött együttműködési megállapodás szerint történik, és a csereprogramokat ennek megfelelően kell végrehajtani. A megállapodás az aláírása után rendszerint egy bizonyos ideig nem módosul jelentős mértékben. Ez a gyakorlat biztosítja az együttműködés stabil alapját, de néha hátráltatja is azt. Ebben az esetben kiegészítő megállapodásokkal megoldhatók egyes problémák oly módon, hogy bizonyos feltételeket hozzáadnak az eredeti szöveghez vagy éppen eltávolítanak abból; de egy sokszor módosított együttműködésre építő hosszú távú kapcsolat egyetértés és bizalom nélkül olyan lesz, mintha futóhomokra épült volna.

Összehasonlításképpen: a kínai és a külföldi egyetemek Konfuciusz Intézetek létrehozásán alapuló együttműködési programjai mindig a két fél egymás kölcsönös tiszteletben tartásával és jóakarátának megerősítésével zajlanak. Először is, a Konfuciusz Intézetek egy platformot biztosítanak a két egyetem vezetői számára, hogy rendszeresen találkozzanak – ez az igazgatótanács mechanizmusa. Másodszor, a Konfuciusz Intézetek garantálják a két partneregyetem számára a kölcsönös bizalom és a hosszú távú tervek kialakítását – ez biztosítja a Konfuciusz Intézetek fenntartható fejlődését is. Harmadszor, a Konfuciusz Intézetek multidiszciplináris és átfogó együttműködési lehetőséget kínálnak a két egyetem számára – ez a Konfuciusz Intézetek oktatási dimenziója. Negyedszer, a Konfuciusz Intézetek támogatják az együttműködés szakterületi eredményeinek jobb társadalmi hasznosulását – ez a Konfuciusz Intézetek társadalmi hatása. Saját fejlődésük biztosítása mellett a Konfuciusz Intézetek nagy szerepet töltenek be a kínai és a külföldi felsőoktatási intézetek közötti csereprogramok és együttműködés erősítésében, aminek eredményeképpen a Konfuciusz Intézetek, mint összekötő láncszemek hosszabb és stabilabb egyetemek közötti cseréket, változatosabb együttműködési programokat és e programok gördülékenyebb kivitelezését valósíthatják meg.

A kínai és a helyi igazgatók munkamódszere

A *Konfuciusz Intézetek Alapszabálya és Működési Szabályzata* szerint egy konkrét Konfuciusz Intézet köteles olyan működési modellt kidolgozni és elfogadni, amelyben elsősorban az igazgató a felelős az intézet napi működéséért és adminisztrációjáért az igazgatótanács vezetése mellett.

A legtöbb Konfuciusz Intézet a következő módszert alkalmazza: „a kínai igazgató befelé, a helyi igazgató kifelé dolgozik”. Részletesebben kifejtve: a kínai igazgató a felelős az intézet belső irányításáért, ideértve az osztályok és a kulturális tevékenységek megszervezését, a kínai igazgató végzi a kínai személyzet irányítását, az intézmény fejlesztését és ellátja a kapcsolattartást a Hanbannal (Konfuciusz Intézetek Központja) valamint a kínai partneregyetemekkel is. A helyi igazgató a felelős a népszerűsítésért, a pénzügyekért és a kiadásokért, a helyi erőforrások bővítéséért és koordinálásáért, a helyi alkalmazottak vezetéséért, valamint a kormányzattal, és a befogadó egyetemmel történő kapcsolattartásért. Csak a két igazgató együttes erőfeszítésével működhet a Konfuciusz Intézet egészséges és fenntartható módon.

A kínai és helyi igazgatók „funkcióorientált” munkája jelenti az egyetemek közötti csere és együttműködés személyi garanciáját.

Először is, a Konfuciusz Intézetek emberek nélkül nem tudnak működni. A kínai és a helyi igazgatók a Konfuciusz Intézetek vezetését végzik. A kínai igazgatókat, akik teljes munkaidőben dolgoznak a Konfuciusz Intézetekben, a kínai partneregyetem választja és nevezi ki, míg a helyi igazgatók részmunkaidőben vagy teljes munkaidőben rengeteg energiát szentelnek tevékenységüknek. A két igazgató munkája garantálja a Konfuciusz Intézetek stabil fejlődését és az egyetemek közötti csere és együttműködés folytonosságát.

Másodsorban, a Konfuciusz Intézet igazgatóinak „funkcióorientált” foglalkoztatása a két egyetem számára abból a szempontból is előnyös, hogy feltárhatnak további együttműködési lehetőségeket is, ami már túlmutat a Konfuciusz Intézetek keretein. A csere és az együttműködés magas szintű platformjaként a Konfuciusz Intézetnek többet kell nyújtania, mint a kínai nyelv tanítása külföldön, ennél szélesebb körű feladatuk van – ahogyan ezt már korábban is említettük. E programok megalkotása, a javaslatok kidolgozása, jóváhagyása és végrehajtása nem valósítható meg emberi erőfeszítés nélkül. Az igazgatók, akik jól ismerik a két egyetem közötti együttműködést, a megfelelő személyek arra, hogy kezükbe vegyék az ilyen programok tervezését és kezdeti kommunikációját.

Harmadsorban, a kínai és a helyi igazgatók kooperációja bővíti a két egyetem közötti együttműködés csatornáit. Ez azért is nehéz kérdés, mert két különböző rendszerű és rendszerben működő jogi személy között kell olyan közös alapokat találni, ami lehetővé teszi az előrehaladást és az eredmények elérését, miközben meg is őrzi és tiszteletben tartja a különbségeket. A két igazgató között az együttműködésük során létrejövő kölcsönös bizalom és megértés az „aranykulcs” minden egyes program esetében. Ha egy adott program esetében mindkét fél csak a saját hasznát fogja szem előtt tartani, az negatívan fogja befolyásolni tárgyalásaikat és együttműködésüket. De a két igazgató közötti kölcsönös megértés és bizalom alapján valószínűbb, hogy a két egyetem konszenzust fog elérni, és így jóvá fogja hagyni és támogatni fogja a programot.

Az ELTE-KI fejlődésének ismertetése

14 éves fejlődése alatt az ELTE-KI egy egyedülálló úton haladt végig a világ összes Konfuciusz Intézetéhez képest is, melynek eredményeképpen a többi magyarországi Konfuciusz Intézet modelljévé vált. A cikk szerzője a következőkben összefoglalja és elemzi az ELTE-KI fejlődésének folyamatát, különböző fázisokra bontva azt az alábbi szempontok alapján: történelmi háttér, kulturális és oktatási tevékenységek, társadalmi befolyás, az igazgatók munkamódszerei, illetve a felsőoktatási cserére és együttműködésre gyakorolt hatás.

Történelmi háttér: a lokalizált fejlődés beindítása

2006 novemberében Hiller István, Magyarország akkor oktatási és kulturális miniszterének vezetésével egy delegáció érkezett Kínába, ami kifejezetten támogatta azt, hogy Magyarországon létrejöjjön egy Konfuciusz Intézet. Egy hónappal később, decemberben az első magyarországi Konfuciusz Intézet hivatalosan is megalakult az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE), ami a Kína és Magyarország közötti nyelvi és kulturális cserének új lendületet adott. Az első magyarországi Konfuciusz Intézetként abban az időben az ELTE-KI a két ország közötti kulturális és oktatási együttműködés sikeres példája volt. A két partneregyetem, az ELTE és a BFSU már 1988-ban aláírt egy oktatási és kutatási együttműködési megállapodást, de az ELTE-KI létrehozása után a két egyetem még többet tudott tenni a közös munka keretében

2. táblázat

A hallgatókra és a kulturális rendezvényekre vonatkozó adatok,
ELTE-KI, 2007–2009

	A nyilvántartásba vett hallgatók száma	A kulturális rendezvények és résztvevők száma
2007	290	15 alkalom, 6210 résztvevő
2008	449	16 alkalom, 5077 résztvevő
2009	972	54 alkalom, 17 000 résztvevő

Korai fázisában az ELTE-KI három célra összpontosított: a kínai nyelv oktatása különböző nyelvi programokon keresztül; a kínai kultúra terjesztése különböző színtereken; a Kína és Magyarország közötti kulturális csere elősegítése.

A 2. táblázat alapján elmondható, hogy az ELTE-KI nyilvántartásba vett hallgatóinak és kulturális rendezvényeinek száma évről évre nőtt, ami jelezte, hogy az intézet társadalmi befolyása fokozatosan erősödött Magyarországon. Működésének első napjaitól kezdve az ELTE-KI nagy jelentőséget tulajdonított a nagyközönség megnyerésének, és ezért mindig meghívta a magyar, a Magyarországon működő kínai nyelvű és a kínai médiát is az összes jelentős eseményére. A Duna TV, az M1, M2, a HszinTaoPao, az EurAsia Info, a Hszinhua és a Phoenix CNE TV minden alkalommal szerepelt a meghívottak listáján. Növekvő ismertségének köszönhetően a magyar társadalom megismerte és elfogadta az Intézetet. Az Origo, a legnagyobb magyar híroldal a Magyarországon folyó külföldi nyelvoktatással foglalkozó egyik cikkében megemlíttette a Konfuciusz Intézetet, és ugyanakkora fontosságot tulajdonított neki, mint a Goethe Intézetnek és a British Councilnek. 2009-ben a Kína és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 60. évfordulóján a Magyar Nemzet kiemelt hírként számolt be arról a szemináriumról, amelyet az ELTE-KI szervezett az évforduló megünneplése alkalmából. Mindössze három év kellett ahhoz, hogy az ELTE-KI-t megismerje a magyar közvélemény, és hogy az Intézet számukra Kína megértésének egy új csatornájává váljon.

Az ELTE-KI gyors és hatékony fejlődése nem lett volna lehetséges a kínai és a magyar igazgatók munkája nélkül. Hamar Imre professzor, az ELTE-KI magyar igazgatója az egyik legismertebb magyar sinológus, aki alapos kínai nyelvtudással és kultúraismerettel rendelkezik. Kuo Hsziao-csing docens, az ELTE-KI első kínai igazgatója, a BFSU magyar nyelvtanára jól ismerte a magyarországi kultúrát és nemzeti identitást. Hároméves együttműködésük során a két igazgató szorosan együtt dolgozott, és mindketten jelentős mértékben hozzájárultak az ELTE-KI sikeres elindításához. Ezen időszak alatt a magyar igazgatóval gyakran készített interjút a magyar média, mely interjúkban az igazgató bemutatta Kínát és a Konfuciusz Intézetet a magyar társadalomnak; miközben a kínai igazgató az intézet irányításának fejlesztésére koncentrált, szilárd alapot teremtve a további fejlődésének elsősorban a nyelvoktatás, a rendezvényszervezés és az intézményépítés területén.

Az ELTE-KI a Kína és Magyarország közötti felsőoktatási csere és együttműködés érdekében, az intézmény életének korai szakaszában végzett munkája két részre osztható: nevezetesen a nyelvoktatáson alapuló akadémiai együttműködésre és a kulturális cserére alapuló tematikus tevékenységekre. 2007-ben az ELTE és a BFSU első alkalommal szervezte meg a kínai–magyar fordítási szemináriumot. 2008-ban a Zene Központi Konzervatóriumától (Kína) az ELTE-KI meghívta Csang Csien és Liu Jüe-ning professzorokat az ELTE-KI által szervezett Kínai Zenei Estre. E két rendezvény is hangsúlyozta az ELTE-KI korai korszakának egyik legfontosabb célját, azaz a határokat átszelő akadémiai és kulturális programok végrehajtásán keresztül történő fejlődést.

A belső optimalizálásra törekedve

Az ELTE-KI számára az oktatás hatóköre bővült az intézet növekedésével. 2010 körül az intézet prioritása eltolódott a növekedéstől a belső optimalizálás felé. 2010 és 2016 között az ELTE-KI-n regisztrált hallgatók száma évi 2500 körül maradt. Időközben az intézet bevezette a szervezett kínai nyelvi teszteket. 2016-ban a HSK/HSKK/YCT teszten vizsgázók száma megközelítette a 600-at. A kulturális rendezvényeken résztvevők száma negyven, illetve ötvenszeresére nőtt 2010-ben az első évhez viszonyítva, több mint 10 000 résztvevővel. 2016-ban már több mint hetvenszeres volt a növekedés az első évhez képest, 30 000, illetve 40 000 résztvevővel. Az olyan, gyakran megtartott kulturális rendezvények mellett, mint például a Kínai Híd verseny, a holdújév kulturális eseményei és a magyar gyermeknap, az ELTE-KI új, úttörő eredményeket is elért. Ezek közül a legsikeresebbek 2010-ben a „Kínai kultúra a vakok számára”; 2012-ben az „Első Kínai Híd nyári tábor középiskolás diákok számára Magyarországon” voltak, de 2014 óta az éves Konfuciusz Intézeti Nap is hagyománnyá vált. A BFSU Art Troupe társulat 2015-ös magyarországi turnéja, valamint az ELTE-KI megalapítása tizedik évfordulójának megünneplése 2016-ban is mind új típusú rendezvények voltak. A fenti adatok egyértelműen tükrözik, hogy annak ellenére, hogy kisebb mértékű eltolódás történt a fejlődés dinamikája terén, az ELTE-KI folytatta munkáját, valamint továbbfejlesztette és hatékonyabbá tette azt.

2012-ben jött létre a második Konfuciusz Intézet Magyarországon, ettől kezdve az ELTE-KI már nem az egyetlen Konfuciusz Intézet volt az országban. Az ELTE-KI eredményeinek titka ugyanakkor a belső folyamatok optimalizálása – tehát az, hogy az intézet vezetése arra törekedett, hogy egyedülálló és kiemelkedő legyen, azaz javítsa a minőséget és a hatékonyságot, valamint felkarolja az átalakulást és a további fejlődést. E célból az ELTE-KI három területen tett erőfeszítéseket: nevezetesen az oktatási anyagok, a tanárok és az akadémiai kutatások terén. Az intézet összeállított egy *magyar–kínai tankönyvet*, Magyarország első lokalizált kínai tananyagát, létrehozta a Közép- és Kelet-európai Kínai Nyelvtanárok Oktatási Központját, amely számos oktatási programot szervezett; otthont adott az első Kínai Nyelvoktatás Európában című szimpóziumnak és más akadémiai eseményeknek. E néhány év alatt három kínai igazgató váltotta egymást; az igazgatók hasonló akadémiai háttérrel rendelkeztek – kínai, mint idegen nyelvet tanítottak, és kínai nyelvvvel és irodalommal foglalkoztak. Az igazgatók az intézetnél töltött idejük alatt újabb és újabb kurzusokat vezettek be, részt vettek a helyi kínai oktatási anyagok összeállításában, és támogatták a közép- és kelet-európai kínai nyelvtanárok oktatóközpontjának felállítását, mely központ elősegítette az ELTE-KI-n tanító helyi kínai nyelvtanárok képzését. Sőt mi több, a kínai és a helyi igazgatók természetes együttműködése jelentős mértékben bővítette az intézet fejlődési lehetőségeit. 2015-ben az ELTE-KI elnyerte a világ első modell Konfuciusz Intézet címét, ami tükrözte azt a vezető szerepet, amelyet betölt a Magyarországon, sőt mi több, a világszerte működő Konfuciusz Intézetek között. Ezen eredmények annak a hozzájárulásnak a jelentőségét tükrözik, amelyet az ELTE-KI biztosított a Kína és Magyarország közötti felsőoktatási cserék és együttműködés terén.

Megerősödés a fejlődés jegyében

Egy új korszakba lépve az ELTE-KI-nak a folyamatos fejlődésre és innovációra kell törekednie átfogó és mélyreható reformokon keresztül vezető pozíciójának megőrzése érdekében. Az ezért felelős személynek előrébb kell tekintenie, és elő kell segítenie az intézet fejlődését. Ehhez konkrétabb célkitűzésekre, nagyobb átfogó erőre, az otthont adó egyetemtől nagyobb támogatásra és rugalmasabb együttműködési mechanizmusokra van szükség.

Az ELTE-KI-nak mindig van és volt egy egyértelmű célja, nevezetesen az, hogy a nyelvoktatást, a kultúrák közötti közvetítést és az egyetemi oktatást átfogóan lefedő Konfuciusz Intézetté váljon. „Globális Modell-Konfuciusz Intézetként” az ELTE-KI messze megelőzte partnereit tízéves fejlődése során. Annak ellenére, hogy vezető szerepet tölt be a nyelvtanítás, a kulturális közvetítés és az egyetemi oktatás terén, az ELTE-KI-nál még mindig hiányzik a lendület a továbbfejlődéshez, elsősorban a túl konzervatív felfogása miatt. A jó hír az, hogy 2017 októberében Hamar Imre professzort, az ELTE-KI magyar igazgatóját kinevezték az ELTE rektorhelyettesének, ami azt is jelzi, hogy az intézet fejlődésének kilátásai javultak. A fejlődési kilátások egyértelművé tétele és az oktatási-működési módszerek integrálása nagy lehetőséget jelent az intézet számára, melynek segítségével leküzdheti a most meglévő nehézségeket és a jövőben is prosperálhat. A két partneregyetemre, az igazgatótanácsra, valamint a kínai és a magyar igazgató munkájára van szükség ahhoz, hogy egy alapos helyzetelemzés elkészülhessen, ami később a legmagasabb szintű tervezéssel és a megújult célok kitűzésével párosítva meghatározza majd az ELTE-KI jövőbeli fejlődését.

Az ELTE-KI-nak otthont adó kínai és magyar egyetemek együttműködése

A Konfuciusz Intézeti Központ útmutatása alapján és az ELTE és a BFSU kölcsönös támogatásának segítségével az ELTE-KI hű maradt küldetéséhez, és nagymértékben hozzájárult Kína és Magyarország között a szakember- és a kulturális csere terén elért eredményekhez; különböző tanfolyamokat indított a kínai nyelvoktatás javítása érdekében, kulturális rendezvényeket és csereprogramokat szervezett különböző szinteken, más-más tematikával; kiaknázta Magyarország sinológiával kapcsolatos előnyös helyzetét a jelenkori Kína tanulmányozása céljából. Mindezzel jelentősen megkönnyítette a Kína és Magyarország közötti szakembercserét és kulturális közvetítést azáltal, hogy nyelvi és kulturális hidat hozott létre.⁴

4 A Konfuciusz Intézetek Irodájának hírei, BFSU: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Konfuciusz Intézete, <https://oci.bfsu.edu.cn/info/1128/1084.htm>

A Kína és Magyarország közötti kulturális közvetítés és szakembercsere felfuttatása a KI közreműködésével

Az emberek közötti jó viszony a kulcs az államok közötti erős kapcsolatokhoz, míg a kölcsönös megértés az emberek közötti barátság nyitja. A művészetek közös nyelveként az ének, a hangszeres zene és a tánc fontos szerepet játszott a Kína és Magyarország közötti kulturális közvetítés fellendítése terén, és bemutatta a kínai társadalom fejlődését is. Az ELTE és a BFSU között az ELTE-KI képezte az összekötő láncszemet. Eddig két művészeti csereprogramra került sor az együttműködés keretében, bemutatva a két nemzet magas színvonalú kulturális együttműködésének eredményeit. 2015 szeptemberében a BFSU Art Troupe társulata egy turné keretében „Kína hangja, ősz ritmusa” című előadásával többször is fellépett Magyarországon, ízelítőt adva a kínai kultúrából a magyar hallgatóságnak. Ezt követően októberben az ELTE Bartók Béla Énekkara és Kamarazenekara lépett fel a BFSU-ban kínai turnéjának első állomásaként. E két nagyszabású kulturális esemény megmutatta a két civilizáció közötti különbségeket és kontrasztot, de egyben további eszmecserét és kölcsönös tanulási folyamatot indított el két kultúra között, pozitív hatást gyakorolva a művészet és a kultúra különböző területeire mindkét országban.

A Te és Én Pekingben nyári tábor, amelyet a BFSU indított el 2008-ban, 12 egymást követő évben szervezték meg. A tábor szervezői meghívták a BFSU partner Konfuciusz Intézeteinek hallgatóit Kínába. Az ELTE-KI a programban minden egyes évben részt vett. A táborban töltött idejük alatt a Magyarországról érkezett hallgatók fejleszteni tudták kínai nyelvtudásukat, megismerhettek különböző országokból és kultúrákból érkező új barátokat, és közelebb kerültek az ELTE-hez és Pekinghez. A rendezvény segítségével a hallgatók jobban megismerhették Kínát és továbbfejleszthették nyelvtudásukat is. Az itt végzetek közül néhányan a későbbiekben még kulturális nagykövetek is lehetnek, és tovább építhetik a barátságot a két nép között.

2013-ban a BFSU létrehozta és megvalósította a Beszéljünk a kínai kultúráról! című, BFSU-oktatóknak és kutatóknak szóló külföldi tanulmányútját. E program lehetőséget biztosít a kínai oktatók számára, hogy közelebb kerüljenek más országok közösségeihez, megismertessék velük a mai Kína kultúráját és világban elfoglalt helyzetét, valamint eszmecserét folytassanak a hasonló tudományos területen dolgozó külföldi szakemberekkel. E program keretében 2015-ben és 2017-ben a kínai oktatók meglátogatták az ELTE-t és az ELTE-KI-t, a kínai vendégoktatók előadásai során a magyar érdeklődőknek lehetőségük nyílt a kínai gazdaság, jog, történelem, informatika, a hagyományos kínai orvoslás és gyógyítás megismerésére, ami új csatornát nyitott a tudományos együttműködésben is.

3. táblázat
„Beszéljünk a kínai kultúráról!”
BFSU-oktatók előadásai az ELTE-KI-ben

Időpont	Témakör
2017. március	W.H. Auden: A japán agresszió elleni ellenállás háborúja Hogyan változtatja meg az internet az üzletet Kínában?
2015. november	A gazdasági bűncselekmények és a kínai gazdasági büntetőjog áttekintése Az Új Norma keretében működő kínai gazdaság: kihívások és lehetőségek Egészségügy a hagyományos kínai orvoslás jegyében

„A világnak meg kell ismernie Kínát” címmel az ELTE KI is, hasonlóan a világ más Konfuciusz Intézeteihez előadás-sorozatot szervezett, melynek során interaktív előadások keretében mutatták be az Intézet munkatársai Kínának a következő korszakra vonatkozó fejlődési koncepcióját. Ezek az előadásokon a szakértőknek és egyetemi szakembereknek lehetőségük nyílik arra, hogy bemutassák a fogadó országnak Kína álláspontját és életfilozófiáját, az ország törvényeit és politikai rendszerét, ezáltal is kivívva a nemzetközi közösség egyre nagyobb elismerését. A kínai és a magyar szakemberek közötti ötlet- és eszmecsere a leghatékonyabb, legjobb módja a kölcsönös bizalom kiépítésének. E bizalom tovább fog a nemzetek között, ahogy kultúráik egyre befogadóbbak lesznek, és egyre jobban el fogják ismerni egymást.

Tehetséggondozás a Konfuciusz Intézet közreműködésével

Az ELTE-KI létrejötté óta a BFSU, mint az ELTE-KI Kínában levő testvér-egyeteme, önkéntes egyetemi oktatókat küld Magyarországra minden évben az intézet igényeinek megfelelően.

4. táblázat
Az ELTE-KI önkéntes tanárainak száma
(2010–2018)

Év	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
A BFSU által küldött önkéntesek száma	2	4	4	18	14	9	13	18	18

Az önkéntes oktatók általában a BFSU posztgraduális hallgatói, akik mesterfokú végzettségre tettek szert a kínai, mint idegen nyelv oktatása terén (Teaching Chinese to Speakers of Other Languages – TCSOL). Módszertani tanulmányaik és a Konfuciusz Intézet Központ által szervezett válogatóvizsga sikeres teljesítésével az önkéntesek az ELTE-KI-n egyéves oktatási gyakorlaton vesznek részt. A 4. táblázat adatai szerint a BFSU által az ELTE-KI-ra küldött önkéntesek száma évről évre nő, miközben az ELTE-KI a BFSU-hallgatók szakmai gyakorlatának egyre fontosabb nemzetközi bázisává válik.

Ahogyan a korábbiakban ismertettük, az igazgatótanácsi ülések egyre több lehetőséget teremtenek a két egyetem vezetőinek rendszeres találkozására. A találkozások alkalmával az egyetemi vezetőknek és az igazgatótanácsi tagoknak lehetőségük van arra, hogy ne csak a Konfuciusz Intézet fejlődésével foglalkozzanak, hanem az olyan fontos kérdéseknek is figyelmet szenteljenek, mint például az egyetemek közötti együttműködési programok. Az igazgatótanácsi ülések alkalmával a BFSU és az ELTE különböző együttműködési programokat tervezett meg és hajtott végre, megkönnyítve ezzel az oktatók és a hallgatók cserejét, valamint a közös tehetséggondozást. Például az ELTE-KI 2019-ben tartott igazgatótanácsi ülésének videokonferenciáján a két oldal megegyezett a csere-diákok számában, és megállapodtak abban is, hogy ettől kezdve öt-öt hallgatónak lesz lehetősége a másik egyetemen tanulmányokat folytatni. Az ülés után a két egyetem érintett részlegei gyors és mélyreható elemzést készítettek, és megfogalmaztak egy kiegészítő megállapodást a BFSU és az ELTE közötti diákcserére vonatkozóan. 2019 márciusában az ELTE rektorhelyettese meglátogatta a BFSU-t, és hivatalosan is aláírta a kiegészítő megállapodást, az igazgatótanács ülésén elhangzottaknak megfelelően.

Ahogy Kína egyre szélesebbre tárja kapuit és közelebb kerül a világhoz, egyre jobban növekszik a kereslet a nyelvtudással, kulturális ismeretekkel, jövőképpel és képességekkel rendelkező nemzetközi tehetségek iránt. A Konfuciusz Intézet fokozatosan a tehetséggondozás bázisává fejlődik a TCSOL-on és a ritkán beszélt nyelvek oktatásán belül. Ez a feladat különösen a BRI útvonala mentén elhelyezkedő országokban vált a Konfuciusz Intézetek egyik fő feladatává. Az ottani

KI-k két kínai partneregyeteme létrehozott egy új tehetséggondozási modellt, ami a kínai nyelv mellett egy másik szakon is mesterdiplomát ad. Ez a modell biztosítja, hogy a kínai és egy ritkán beszélt nyelv ismerete mellett a hallgatók egy, a BRI szempontjából releváns szaktudást is elsajátíthassanak.

Az akadémiai csereprogramok támogatása a Konfuciusz Intézeteken keresztül

2011 júniusában hivatalosan is kiadták Magyarországon a *magyar–kínai tankönyvet*. E tankönyv – melyet az ELTE sinológusai, az ELTE-KI igazgatói és tanárai közösen állítottak össze; tördelését és tervezését pedig a BFSU végezte – már most is modellként szolgál a helyi viszonyokra átirított kínai tankönyvek szerkesztéséhez és kiadásához más országokban is azokban az esetekben, amikor ezeket a tankönyveket közös munka eredményeként adják ki. Ez a felfogás nemcsak fokozni tudja a kínai tankönyvek hatékonyabb adaptációját a két együttműködő fél eszmecseréje és interakciója révén, de számos, a tankönyvek kiadása terén a külföldi piacokon felmerülő nehézséget is le tud küzdeni.⁵

2014-ben az ELTE és a Konfuciusz Intézetek Központja együttesen létrehozta a Közép- és Kelet-európai Kínai Nyelvtanárok Oktatási Központját. A központ lehetőséget biztosít a kínai nyelvtanároknak Közép- és Kelet-Európában (KKE), hogy továbbképzésen vegyenek részt a kínai nyelvoktatás terén. A Központ így járul hozzá a közép- és kelet-európai régióban a kínai nyelvoktatás minőségének javításához, a Kína és a KKE országok közötti barátság megerősítéséhez. Az ELTE-KI társszervezeteként a központ közösen használja az oktatási erőforrásokat az intézettel. A központ egyik kulcsfontosságú együttműködő partnereként a BFSU oktatókat és szakértőket küldött több alkalommal is Magyarországra abból a célból, hogy előadásokat tartsanak a továbbképzés részeként. 2018-ban megrendezték a BFSU, a Foreign Language Teaching and Research Press (FLTRP), az ELTE és az ELTE-KI társszervezésében az „Eredményorientált megközelítés [POA] a multikulturális környezetekben” című nemzetközi konferenciát. A központ oktatói találkozókat is szerveztek a konferencia alatt. „A POA használata a külföldi kínai nyelvtanítás céljából” témakörű szakmai szemináriumot egy Kínából érkezett csapat bonyolította, amelyet Csang Hsziao-huj professzor, a BFSU Kínai Nyelv és Irodalom Karának ügyvezető dékánja vezetett. A programot kedvezően fogadta a több mint ötven, Közép- és Kelet-Európából érkezett kínai nyelvtanár.

A külföldön működő Konfuciusz Intézeteknek mindig alapvető céljuk volt, hogy az adott országok számára kiváló minőségű tanárokat, hiteles tananyagokat és fejlett tanítási módszereket biztosítsanak. A nyelvoktatást szem előtt tartva a Konfuciusz Intézetek mindig arra törekednek, hogy az akadémiai csereprogramok és együttműködések új modelljeit dolgozzák ki, például tudományos művek

5 Wenyang Jiang, „Az ország-specifikus kínai tankönyvek közzétételének módja, szerkesztési koncepciója és népszerűsítési stratégiái: Esettanulmány a Magyar Kínai tankönyvekről,” *Journal of Yunnan Normal University* Vol.12, No. 1 (2014 január): 89, <https://doi.org/10.16802/j.cnki.ynsddw.2014.01.015>

és fordítások kiadásával, kutatóprogramok beindításával és magas szintű szemináriumok megszervezésével. Kína egyre szélesebb körű, világgal folytatott csereprogramjainak részeként a Konfuciusz Intézetek bemutatják a világnak Kína egy nyitott, befogadó, tiszta és gyönyörű világra vonatkozó olyan jövőképeit, ahol a tartós béke, az egész világegyetemre kiterjedő biztonság és a közös prosperitás az uralkodó. Az akadémiai csereprogramok oktatói és hallgatói szintjeinek és típusainak folyamatos bővítése egyértelműen közelebb fogja hozni Kínát és a világot egymáshoz, és hozzá fog járulni az emberiség okosabb jövőjéhez.

Következtetés

A Konfuciusz Intézetek – a kultúra és oktatás csereprogramjainak és együttműködésének szervezeteiként – jelentős áttörést értek el a Kína és a külvilág közötti kulturális kommunikáció terén. Ehhez széles körű és sikeres fejlesztésekre volt szükség, ami egyben egy kiemelkedő mérföldkövet is jelent a kínai nyelvoktatás és Kína a világ felé történő nyitásának folyamatában. Az „emberiség közös jövőjének szem előtt tartásával történő közösségépítés”, valamint az Út és Övezet megvalósításának elindításával Kína felvette a ritmust más országok fejlett oktatási csereprogramjaival. Ebben a feladatban Konfuciusz Intézetek nyelv- és kultúraközvetítőkként, az akadémiai csereprogramok lebonyolítóiként katalizátor-szerepet töltenek be. A kultúra és az oktatás világán kívül a Konfuciusz Intézeteknek funkciójukat a kínai reform és a kínai nyitás értelmében a nemzetközi csereprogramok bővítésével kell kiegészíteniük. A Konfuciusz Intézeteknek jellegüket tekintve fejlődniük kell az oktatás hatékonyabb szervezésén, a tudományos eredmények üzleti alapokra való helyezésén és az innovatív üzleti tevékenységek globalizálásán keresztül. A kínai és a külföldi befogadó egyetemek, a Konfuciusz Intézetek erős bástyáiként az innovatív programok motorjai és kivitelezői lesznek, és ezáltal hatékonyabb, hasznosabb és kreatívabb működési modelleket fognak létrehozni a minden fél számára hasznos és fejlett oktatási csereprogramok keretében.

Irodalomjegyzék

- „A Konfuciusz Intézet az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Konfuciusz Intézetek Irodája, BFSU, a letöltés ideje: 2017. december 31., <https://oci.bfsu.edu.cn/info/1128/1084.htm>.
- „A Konfuciusz Intézetéről/Tanteremről”, a Konfuciusz Intézet Központja, a letöltés ideje ismeretlen, http://www.hanban.org/confuciousinstitutes/node_10961.htm.
- Guoyong Cao, „A transznacionális felsőoktatás fejlesztése a BRI alapján”, *Economic Daily*, 2018. december 20., 15th Column of Theory Weekly.
- „Nemzeti közép- és hosszú távú oktatási reform és fejlesztés tervezése (2010–2020)”, oktatási minisztérium, Kínai Népköztársaság, a letöltés ideje: 2010. július 29., http://old.moe.gov.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/info_list/201407/xxgk_171904.html.
- Wenyang Jiang, „Az országspecifikus kínai tankönyvek közzétételének módja, szerkesztési koncepciója és népszerűsítési stratégiái: Esettanulmány a magyar kínai tankönyvekről”, *Journal of Yunnan Normal University*, Vol. 12, No. 1 (2014. január): 89, <https://doi.org/10.16802/j.cnki.ynsddw.2014.01.015>.

A KÍNAI AKADÉMIAI KÖZÖSSÉG GONDOLATAI A MAGYAROK SZÁRMAZÁSÁRÓL ÉS VÁNDORLÁSÁRÓL

SUN LÖ-SZU

Összefoglalás: A 19. század végén és a 20. század elején J. Deguignes európai sinológus és más tudósok elképzeléseinek a hatására a Kínai Akadémiai Közösség egyetértett abban, hogy a magyarok a nyugatra vándorolt hsziungnuknak voltak a leszármazottjai. Mivel ez a következtetés igen népszerűvé vált, az 1970-es évekig a legtöbb hsziungnukkal foglalkozó kutató tanulmánya a nyugatra vándorlásuk útvonalára összpontosított. Hasznos információkat kerestek az ókori kínai klasszikusokban és a nyugati történelmi dokumentumokban, hogy felvázolják az északi hsziungnu nép vándorlási útvonalát, miután i.sz. 48-ban elmenekültek Külső-Mongóliából. A későbbiekben azonban számos régészeti lelet megcáfolta ezt a szemléletet, és igazolta, hogy a magyarok ősei az eurázsiai sztyeppén éltek. Megbízható írásos források hiányában viszont a fenti állítás sem számít végleges következtetésnek. Egyes tudósok kínai és más nemzetközi iratok, valamint etimológiai kutatások alapján bebizonyították, hogy a magyar nép nem egyetlen etnikai forrásból származik, hanem egy olyan kevert népcsoportot alkot, amelyben megtalálhatóak a türk és a nvzhen (jurchen) vérvonalak is.

Kulcsszavak: hsziungnu nép (Huns) / hsziungnuk, magyar, tujue (turk/türk), nvzhen/jurchen

Sok futurisztikus novella készült Kínában a 20. század fordulóján.¹ Az Új Korszak című novella, amely 1908 körül jelent meg, egy virágzó kínai társadalom képével indított, felvázolva Kína „hihetetlenül egységes” népét és „elképesztően fejlett tudományát.” A Nagy Kínai Császár váratlanul kihirdette azt a császári rendeletet, miszerint a „sárga faj” összes országa köteles a „császár évét” használni a „többi sárga néppel történő kapcsolattartás során.” A fehér országok féltek attól, hogy a sárga nemzetek összefognak és elindul ellenük a sárga veszedelem, ezért egy békekonferencia megszervezése mellett döntöttek, ahol „a sárga fajjal szembeni ellenállás lehetőségeit” szándékoztak megvitatni valamennyi résztvevő nemzettel. Az Afrikában található fekete országokon és a két új köztársaságon kívül azonban, amelyeket a kínai munkaező leszármazottjai hoztak létre az Egyesült Államokban és Ausztráliában (a szerző elképzelése szerint), egyedül „Magyarország” nem volt meghívva az Európában megszervezett konferenciára. Ez azért történhetett

1 A tanulmány a szerző „Thoughts on the Origin and Migration of Hungarians in Chinese Academic Community” című angol nyelvű anyagának magyar fordítása.

így, mert bár „Európa fehér nemzetei között a magyarok idővel európaizálódtak”, tekintettel arra, hogy a magyarok a *hsziungnuk* (匈奴) – egy ősi észak-kínai etnikai csoport – leszármazottjai, ezért Magyarországot kizárták a többi európai ország közül, és nem engedték meg számára a konferencián való részvételt.”² A szerző feltételezése szempontjából nem nehéz belátni, hogy a kínaiak a magyarokat a *hsziungnu* nép leszármazottjainak tekintették a 20. század elején. Ennek ellenére, vajon honnét származhatott e nézet?

Egy, a 18. században élt francia férfi, J. Deguignes már korábban azt feltételezte, hogy a magyarok *hsziungnuk* voltak. Ez a magyarok származását vitatott kérdésé tette, mind a magyarok ősi történelmét, mind a török és a mongol tanulmányokat, sőt még az antropológiát illetően is. A rendelkezésre álló anyagok alapján a magyarok eredetét nem lehet kizárólag etnikai forrásokból levezetni. A sokrétű történelmi adatok, a kínai történelmi nyilvántartások és az ősi klasszikusok szövegeinek összegyűjtésével a kínai tudósok viszonylag megbízható forráskutatást végeztek a magyarok származását illetően.

Magyarország Közép-Európában, a Kárpát-medencében egy nagy síkságon terül el, a vizet a Duna és a Tisza folyók biztosítják északról délre haladva. Nem nehéz elképzelni, hogy e gazdag táj keresett letelepedési hely lett, amelyért évezredekkel ezelőtt a különböző etnikai csoportok versenyre keltek, amikor a munkatermelékenység még alacsony volt. A Kárpát-medence magyar sztyeppéje valójában az európai etnikai csoportok lakhelye volt korszakokon keresztül. Egyetlen állam sem uralta az ottani népeket - egészen a magyarok beérkezéséig, időszámításunk után 896-tól. Honnan is jöttek tehát a magyarok?

Ezt a kérdést két lépésben tudjuk megfelelően értelmezni: először is, miért hívják ezt a tájegységet Magyarországnak? Másodszor pedig, honnan jöttek az itt lakó emberek? Másképp megfogalmazva, a magyarok és a *hsziungnuk* közötti kapcsolat két szempontból vizsgálható meg: elsősorban a földrajz tekintetében, miszerint a mai Magyarország egykoron a *Hsziungnu Birodalom* központja volt. Másodszorban az alapján, hogy vajon a magyarok a *hsziungnuk*kal genetikai rokonságban álltak-e. Ezen túlmenően pedig felmerül az a kérdés is, hogy a világtörténelem szempontjából van-e jelentősége a két nép közötti rokonsági kapcsolat kutatásának. E kérdések megválaszolásához először a *hsziungnu* nép nyugati irányba történő vándorlásának a történetével kell kezdenünk.

1919-ben „A *hsziungnuk* Európába vándorlásának kezdetére vonatkozó tanulmány” című írásában Cang Taj-jen úgy érvelt, hogy a „Hungary” szó a „*Hsziungnu*” szó átírata volt csupán. Becslések szerint a *hsziungnuk* a késői Han-dinasztia Jungjüan időszakában vándoroltak nyugatra...A nyugati vándorlás két irányba ágazott el: az egyik irány Vuszun felé, míg a másik irány Tacsin felé vezetett, amely az úgynevezett „Magyarország” volt.³ Ez a legkorábbi érvelés Kínában a *hsziungnuk* és Magyarország közötti rokonságra vonatkozóan. Ez a forrás azonban kevésbé hihető, mivel ide s tova 300 szó alkotja, és állítását nem támasztja

2 "The Master of Bihe Pavilion," *New Era* (新纪元), (Guilin: Guangxi Normal University Press, 2008), 2.

3 Zhang Taiyan, *The Complete Works of Zhang Taiyan* (fourth ed.): *Preliminary Compilation of Zhang Taiyan's essays* (章太炎全集(四)·太炎文录初编), (Shanghai: Shanghai People's Publishing House, 1985), 381.

alá semmilyen történelmi forrás vagy régészeti bizonyíték. A későbbiekben Ting Csian írt egy olyan ezer szavas esszét, „Egy, a hsziungnuk Han-dinasztia utáni történeteire vonatkozó tanulmány” címmel, amely szerint a hsziungnu nép időszámításunk szerint 374-ben, miután behatolt a Fekete-tengertől északra fekvő területre, először legyőzte a helyi gótokat, majd mélyebben bevonult Európába. Tingnek egészen egyéni elképzelése volt arról, hogy a Magyarországra behatoló hsziungnu már egy keveredett vagy kevert nép volt, míg az Oroszországba behatoló szlávok a hsziungnuk tényleges leszármazottjai voltak.⁴

A hsziungnukra és a hunokra vonatkozó elgondolásokat általában véve elfogadták a kínai tudósok, miután megismerték Wells „A világtörténelem alapvonalai” című művét. Egyesek úgy vélik, hogy Wells hatással volt Liang Csi-csao-ra, Ting pedig a hsziungnuk nyugati irányba történő vándorlását használta fel példaként arra, hogy szemléltesse, miként „ha egy hullám elindul, tízezer azt követő hullámot válthat ki.”⁵

1927-ben Kínában Wells műve lett a divat Liang Csi-csao szerkesztésében, és e mű vált a világtörténelemre vonatkozó elsődleges tankönyvvé az országban. A könyvben a „hun” szót „hsziungnu”-nak fordították le, így az a nézet, miszerint a „hun” nem más, mint a „hsziungnu,” széles körben terjedt el a kínai tudósok között. Nem véletlen, hogy 1930-ban Jao Cung-vu is „A világtörténelem alapvonalai”-ból kiindulva írta meg „Az európai tudósok által végzett, a hsziungnukra vonatkozó tanulmányok”-át, és mutatta be benne módszeresen az európai tudósok – többek között J. Deguignes, F. Hirth és J. M. De Groot – hun-hsziungnu kapcsolattal foglalkozó kutatási eredményeit. Ez az írás azt is igazolni vélte, hogy „a hunok, akik lerohanták Európát, a hsziungnu nép volt Kínából.”⁶ E cikk nagy hatással volt a soron következő esszékre, amelyek elmékedéseikben pont ezt a logikát követték, beleértve Csin Jüan-hsien „Egy, az északi hsziungnuk nyugati irányba történő vándorlására vonatkozó tanulmány”-át, Ho Csen-ja „A hsziungnuk és Magyarország” és Tung Csu-csen „A hsziungnuk nyugati irányba történő vándorlása és az európai nemzetiségek mozgása” című művét.

A fenti értekezések osztották azt a nézetet, miszerint a hsziungnuk két csoportból álltak, egy északi és egy déli csoportból, időszámításunk szerint 48-ban. Az északi csoport elhagyta Külső-Mongóliát, és Vuszunba menekült. Későbbiekben a Han-dinasztia Tou Hsien nevű generálisa üzte ki őket Vuszunból nyugatra, Kangcsübe. I.sz. 360-ban a hsziungnuk Szutö-be mentek. Csin esszéje nem tartalmaz semmiféle újdonságot, míg Tung korábbi tudósok kutatási eredményeire, E. H. Parker brit tudósra, valamint E. Gibbon és J. Deguignes ötleteire hivatkozott azért, hogy bebizonyítsa, „a hunok nem voltak mások, mint a hsziungnuk.” Ho Csen-ja pedig idézett a Szuj-dinasztia könyvéből: A Szuj körüli kisebbségekből (隋书 四夷传), miszerint „A tiele ősei valójában a hsziungnuk leszármazottjai voltak.

4 Ding Qian, „A Study of the Stories of Xiongnu after Han Dynasty (汉以后匈奴事迹考),” *Geographical Journal* (地学杂志) 7 & 8 (1919): 151-52.

5 Liang Qichao, *Methodology in the Studies of Chinese History* (中国历史研究法), (Shijiazhuang: Hebei Education Press, 2003), 94-8.

6 Yao Congwu, „Studies of the Xiongnu by European Scholars (欧洲学者对于匈奴的研究),” *Journal of Sinological Studies* (国学季刊) 2, no. 3 (1930): 30.

Sok etnikai csoport, beleértve az *enqu*, az *alan*, a *beiru* és a *fuwa* népeket, vagyis közel hússzezer embert, él keletre Fulintól [Bizánc]. A különböző vezetéknéveik ellenére mindegyikük a *tiele* néphez tartozik.” Az esszé úgy érvel, hogy Magyarország közel van Rómához, a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között terül el, és nevének kiejtése hasonlóan hangzik a „hun” szóhoz, ami hszüingnut jelent. *Szuj könyve* rögzítette azokat az eseményeket, amelyek a Szuj-dinasztia alatt következtek be i.sz. 589 és 617 között, mely időszak alatt Magyarországot már megalapították. Az esszé későbbi része azonban rávilágított, hogy „Magyarország történelme szerint, azt követően, hogy a hszüingnuk elfoglalták a Dunát, a magyarokat időről időre még mindig támadások érték a szláv nemzetek részéről. Ezért Magyarországot formálisan 896-ban alapították meg.”⁷ Nyilvánvaló, hogy Ho Csen-ja nem hajtott végre részletes és pontos kutatást Magyarország alapításának időpontját illetően. 1958-ban Csang Hszün lefordította és megszerkesztette a „Közép-Ázsia korai birodalmi” című művet, amelyet egy amerikai tudós, McGovern írt. E könyv szerint az északi hszüingnuk nyugati irányú vándorlása volt a hajtóereje annak, hogy a germán törzsek végül elfoglalják a Római Birodalmat.⁸ Amikor McGovern bemutatta elképzelését a hszüingnu nép nyugati irányú vándorlásáról, akkor az olyan etnikai csoportokra vonatkozó adatokat kutatta fel, amelyek akkor, tehát i.sz. 200-ban Magyarország területén éltek. Megállapította, hogy a közép-ázsiai *salmaxian* népcsoportból érkező nemzetek éltek ott egészen i.sz. 200-ig, ilyenek például a *vándálok*, a *suevik* és a *gepidák*. A *salmaxian* nép Közép-Ázsiából hozta magával Közép-Európába a nomád és félnomád szokásokat, amelyeket összefoglaló néven a „lovak kultúrájának” hívtak.⁹

Míg az 1950-es években a kínai tudósok főleg azzal foglalkoztak, hogy vajon a hunok-e a hszüingnu nép, addig 1970-ben már az állt a figyelmük középpontjában, hogy milyen útvonalakon történt e nép nyugati irányú vándorlása. Csi Sze-ho „A hszüingnuk nyugati irányba történő vándorlása és mozgásaik Európában” című művében kijelentette, hogy „Annak letagadása, hogy a hunok a hszüingnu néppel azonos, az valójában a történelem megcsorbítása. S ez esetben lehetetlen korrekt magyarázattal szolgálni a hszüingnuk életstílusát, társadalmi szerveződését és politikai rendszerét illetően.”¹⁰

Ebben az esszében Csi nem csak megerősítette azt az elképzelést, miszerint a hunok és a hszüingnuk azonosak, a bemutatott és részletesen taglalt történelmi tények alapján, de négy különálló szakaszra is bontotta a hszüingnuk nyugati irányban történő vándorlását az ősi könyvek adatait követve: 1. *Jüepan időszak* (körülbelül i.sz. 91-160); 2. *Kangcsü időszak* (körülbelül i.sz. 160-260); 3. *Szutü időszak* (körülbelül i.sz. 260-350); 4. *Alan időszak* (körülbelül i.sz. 350-374). A nyugati történelmi feljegyzésekben nincsen nagy vita a hszüingnuk mozgását

7 He Zhenya, „Xiongnu and Hungary (匈奴与匈牙利),” in *Anthology of Papers about Xiongnu's History* (匈奴史论文选集), ed. by Lin Gan (Beijing: Zhonghua Book Company, 1983), 111.

8 W. M. McGovern, *The Early Empires of Central Asia*, translated by Zhang Xun (Beijing: Zhonghua Book Company, 2004), 14.

9 W. M. McGovern, *The Early Empires of Central Asia*, 183-86.

10 Qi Sihe, „The Westward Migration of Xiongnus and their Moves in Europe (匈奴西迁及其在欧洲的活动),” *Historical Research* (历史研究) 3 (1977): 141.

illetően, miután megérkeztek Európába. A „Római Birodalom hanyatlásának és bukásának története” című művében Gibbon részletesen leírta Attila 435-ben bekövetkezett halálát, és a Hsziungnu Birodalom ezt követő vereségét az európai koalíciós erőkkel szemben, amely a megmaradt hsziungnuk Duna alsó területeire történő meneküléséhez, majd letelepedéséhez vezetett a mai Magyarország területén. Csi ezen túlmenően tisztázta a következőket is: „Manapság a területen élők többsége magyar, akik Nyugat-Ázsiából jöttek Európába a 9. század végén, és azt követően megalapították Magyarországot. A hsziungnuk viszonylag kis számban integrálódtak a magyarokkal és más népcsoportokból származó emberekkel. Megjegyzés: A „magyar” megnevezés először A *Jüan-dinasztia történelme: Szuputaj életrajza* (元史 速不台传) című műben jelent meg Kínában.”¹¹

Csi esszéje mérföldkőnek tekinthető azon tudósok számára, akik a hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának útvonalát keresték (és keresik) kínai történelmi feljegyzések alapján. Ez az esszé ugyanakkor arra is ösztönözte (és ösztönzi ma is) a tudósokat, hogy az írásos forrásokat tovább tanulmányozzák, és kutatásaik eredményeit megjelentessék. Hsziao Cse-hszing a „Hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának folyamatára vonatkozó eszmecsere” című művében egyértelműen alátámasztotta Csi „hozzájárulását a hsziungnuk történelmének kutatásához,” és különböző véleményeket sorolt fel a Csi esszéjében szereplő Jüepan-elgondolást illetően. Kuo Ping-liang „A hsziungnuk nyugati irányú vándorlása és bizonyos kérdések” című írásában úgy érvelt, hogy „a hsziungnuk nomáddá válása a vándorlás során először az Ili-medencében történt meg, s azt követően vándoroltak be a közép-ázsiai Kangcsü mezőgazdasági területeire. A későbbiekben pedig először eljutottak Észak-Perzsiába, majd a kaukázusi hegyeken keresztül vándoroltak be Európába.”¹² Ling Kan „Az északi hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának kutatása”-ban úgy vélte, hogy a hsziungnuk vándorlásának első állomása Vuszun volt, második Kangcsü, a harmadik pedig Alan Liao, amely *Jencaj* néven is ismert volt. Sőt, Ling Kan a hsziungnuk európai invázióját is három szakaszra osztotta fel: i.sz. 374-400, i.sz. 400-415, i.sz. 422-468. Emellett számos tanulmány foglalkozott az északi hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának okaival, hatásaival és egyéb vonatkozó kérdéseivel. Ilyen többet között az „Északi hsziungnuk Európába történő bevándorlásának történelmi tanulmánya (认为作者笔误, “被”应为“北”, 请核实),” amelyben a szerző különböző álláspontokat ütköztetett a vándorlás kezdetének időpontjáról és útvonaláról. Másik két írásban, az „Északi hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának indokai” és „A hsziungnuk nyugati irányú vándorlásának természetes földrajzi okai” című írásokban pedig a szerzők a vándorlás okait boncolgatták.

Az északi hsziungnuk Európába történő bevándorlása, amely közvetetten a Római Birodalom bukását eredményezte, nem csak hogy a legnagyobb vándorlás volt világszerte, ami a feljegyzésekben szerepel, de ha objektív módon tekintünk rá, akkor láthatjuk, hogy ez kötötte össze Eurázsia civilizációit, és ez segítette elő

11 Qi Sihe, “The Westward Migration of Xiongnus and Their Moves in Europe,” 139.

12 Guo Pingliang, “Xiongnus’ Westward Migration and Some Issues (匈奴西迁及一些问题),” *Collection of the History of Ethnic Groups* (民族史论丛) 1 (Beijing: Zhonghua Book Company, 1987), 103.

a civilizáció fejlődését bizonyos területeken. Régészeti tanulmányok és források alapján azonban a tudósok már bebizonyították, hogy a magyarok nem azonosak az Attila király irányítása alá tartozó, legyőzhetetlen hsziungnu hadsereggel. A következő mondat jól rávilágít Attila kegyetlenségére és arroganciájára: „ahová lovai patái léptek, még fű sem termett.”¹³ Nem véletlen, hogy bizonyos mértékig Velencét is Attila inváziója ellen alapították.¹⁴ Attila halálát követően, amely a Duna melletti palotájában érte, három fia és azok klánjai, például a gepidák, az osztrogótok, a hsziungnuk és a svay-ok, egymással harcoltak a szabadságért és a királyi hatalom megszerzéséért. Az osztrogót törzsek elfoglalták Pannóniát. Attila legidősebb fia csatában hunyt el, legfiatalabb fia pedig a Duna alsó szakaszán van eltemetve a hsziungnuk egy hadseregével. S a Hsziungnu Birodalom teljesen összeomlott.

Kétség nem férhet hozzá, hogy a magyarok az eurázsiai sztyeppéről érkeztek Európába. Az Ázsiából induló, hosszú vándorlást követően érkeztek meg Európa szívébe, bár a vándorlás eredetét illetően semmilyen írásos bizonyíték nem maradt fenn. A nomádok gyors mozgása is hozzájárult ahhoz, hogy kevés régészeti lelet került elő. Emiatt a nyelvi, az antropológiai és a néphagyományokra vonatkozó tanulmányok váltak a magyarok letelepedése előtti történetük feltárásának legfontosabb eszközeivé. Általánosságban úgy vélik, hogy a magyarok a Volga folyó környékéről származnak, és a Káma folyó, a Belaja folyó és az Urál hegység által behatárolt területen éltek, melyet a történetírás a finnugor népek bölcsőjeként tart számon. Az 5. század közepétől kezdődően a magyarok nyugati irányba vándoroltak a déli orosz sztyeppéről, amely a Fekete-tenger északi részén terült el, és végül eljutottak a Duna deltavidékének területére. Ezt a következtetést régészeti és lingvisztikai bizonyítékok is alátámasztják. Egy Magyarországon felfedezett ősi sírban találtak rá egy olyan csontvázra, amelynek aranylevelek fedték le a szemeit és egy bronzlevél takarta el a száját. Egy hasonló aranyleveles maszkot találtak Magyarország északkeleti részén egy másik nagy sírhelyen. E temetkezési tárgyak megjelentek egy 6. századi sírban, az Urál-régióban és egy 8. századbéli sírban, a Káma-medencében is. Egy, a magyarral rokon nyelv még mindig megtalálható az Ob folyó közelében.¹⁵ A magyarok korai letelepedését illetően 1887-ben egy német történész, E. Bretschneider azt írta, hogy a magyarok az Urál-hegység közelében éltek a volgai *bolgárok* területén.¹⁶

A területet *Ugranak* hívták, az ott élő embereket pedig *ugulianoknak* (无法找到“乌格里人”的官方译法, 音译), illetve a bizánciak őket *oguroknak* hívták. Plano Carpin, aki a 13. században látogatta meg Alacon Kaant, az ugulianok Duna közelében

13 Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire* (Part II), translated by Huang Yisi and Huang Yushi (Beijing: Commercial Press, 2018), 93-4.

14 Ma már általánosan elfogadott tény az, hogy Velencét egy későbbi lombard invázió során építették fel. De Gibbon szerint sok aquileai, padillai és a közeli városokban lakó ember, aki megszökött a hsziungnu támadás elől, biztonságos rejtékhelyet talált a közeli szigeteken. Ezért a feltételezések szerint ekkor kezdődött el Velence felépítése. Lásd Edward Gibbon, *A római birodalom hanyatlása és bukása* (II. rész) című művét, 94.

15 Fodor István, "A magyarok származásáról és vándorlásáról", fordította és szerkesztette: Li Zhen, *International Forum* (国际论坛), no. 3 (1991): 8 [未找见此杂志, 故无法确定原文论文名是否正确].

16 E. Bretschneider, *Bretschneider, Mediaeval Researches from Eastern Asiatic sources*, 1 (London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd., 1910), 15.

található új otthonát „Hungary”-nek hívta, míg a Volga medencéjében található eredeti lakhelyüket „Magna Hungaria”-nak¹⁷, amelyet a korabeli európai utazó Rubruck pedig „Greater Hungaria”-nak nevezett.¹⁸ Az ezen a területen élő magyarok i.sz. 700 körül indultak el nyugati vándorútjukra. Han Ji-csi úgy vélte, hogy az ugulian a türk onogur szóból származik, s a „Hungarian” [magyar] szó eredete.¹⁹

1882-ben Vámbéry Ármin magyar tudós felvetette, hogy a magyarok türk származásúak, ami nagymértékben eltért attól a véleményről, miszerint a magyarok ogur eredetűek. Jelenleg általánosan elfogadott tény az, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvcsaládba tartozik. Filológiai szempontból azonban igazolható, hogy a magyaroknak igenis vannak türk őseik. Ezt az elképzelést lingvisztikai, lexikológiai és egyéb tanulmányok is alátámasztották. Ilyen például a magyar történetírás, amely a 10. század körül élt Árpád-ház óta folyamatosan feljegyezte az eseményeket. Ezen kívül, a magyar történelem korábbi időszakaira vonatkozó tanulmányok lingvisztikai eredményeit, valamint a bizánci és muszlim történetírók feljegyzéseit használták fel a leggyakrabban bizonyítékként a régészeti leleteken kívül. E bizonyítékok etnikai, földrajzi és személynevek számos vizsgálatát és kiértékelését foglalják magukban. Kung Fang-csen a „Magyarország rokonsága a türkökkel a 10. század előtt” című művében részletesen taglalta a magyarok és a Közép-Ázsiában élő türk népek rokonságát.

A Hsziungnu Birodalom összeomlása után a megmaradt népesség visszavonult Scythia hátságába, a Volga medencéjébe és a Kaukázusba. Mindeközben néhány törzs itt telepedett le, mint például a türk nép, beleértve a *saragur*, a bolgár és az onogur törzseket.²⁰ A magyarok hazájának angol neve „Hungary,” francia neve „Hongrie” és német neve „Ungarn,” mind a latin „ungri” szóból erednek, amely egy 5. századbeli törzs, az onogur törzs nevéből származik. Ennek a törzsnek a nevét Priscus bizánci történetíró jegyezte fel első alkalommal: „saragur, ogur és onogur törzsek érkeztek Konstantinápolyba (körülbelül i.sz. 461-465 között), mivel kiűzte őket otthonukból a *szabir* nép, akiket megtámadtak az avarok. Az avarokat is vándorlásra kényszerítették egyéb, az óceán környékéről érkező népcsoportok.”²¹ A magyarok valószínűleg rokonságban állnak etimológiai szempontból az onogur törzsszel. Az onogur nép magyar néppel való rokonságáról sok történésznek saját véleménye alakult ki. Mind a 10. századi „Hudud al-’alam” című perzsa könyv, mind Gardizi, a 11. századi történész rámutatott arra, hogy a

17 Plano Carpin, *The Journey of Friar John of Pian de Carpine to the Court of Kuyuk Khan*, 1245-1247, fordította W. W. Rockhill (London: Hakluyt Society, 1900), 12.

18 William Rubruck, *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World*, 1235-55, fordította W. W. Rockhill (London: Hakluyt Society, 1900), 129-30.

19 A (Magyarország, Hungary) Hungaria latin eredetű szó. Először francia és olasz írásokban jelent meg a 10. és a 11. században; magyar írásokban 1137-ben. Etimológiai szempontból a Hungaria, a német „Ungarn” és a francia „Hongrie” is tartalmazza ugyanazt az onogur szótövet. Lásd Liu Zhiqiang, „The Relationship between Hungary and China (试述匈牙利和中国的诸亲缘关系),” *Journal of Xinjiang Normal University (Philosophy and Society)* (新疆大学学报 哲社版), no. 3 (1990): 91.

20 Liu Zhiqiang, „The Relationship between Hungary and China,” 84.

21 Idézett a következőben: Gong Fangzhen, „Turkic Relationship with Hungary before the 10th Century (十世纪前突厥与匈牙利的关系),” in *History of Sino-Foreign Relations* (中外关系史论丛) 1., edited by Zhu Jieqin (Beijing: World Affairs Press, 1985), 35-6.

vonogur nép a magyar nép szomszédja volt; míg Marquart a vonogur (作者原文可能出现拼写错误, *vonogur* 与前文 *vonodur* 不符, 请核实) népet *onoghundur* és *onoghun*, valamint onogur népekként azonosította, amely szóösszetételben a „-dur” képző egy türk ragozási forma volt. Economides viszont egyenesen az onogurokkal azonosította a magyarokat. Bár Minorsky lefordította a „Hudud al-'alam”-ot, a könyvben szereplő ötleteket szkeptikusan kezelte. Ő az onoghundurokat az ősi bolgárok egy törzsének tekintette, akik az észak kaukázusi Kuban területen éltek az 5. századtól a 7. századig. A 2. században az ősi bolgárok Közép- Ázsiából érkeztek a Fekete-tengerhez és a Kaszpi-tengerhez több törzzsel együtt, beleértve az onoghundurokat is.

A magyarok származásáról Liu Cse-csiang úgy gondolta, hogy a magyarok az onoguroktól származhattak. A „Vejho (韦纥)” szó a Szuj-dinasztiában, a „Hujho (回纥)” és a „Huj hu (回鹘)” szavak a Tang- és a Szung-dinasztiákban, a „Vejvuer (畏兀尔)” szó a Jüan-dinasztiában, a „Vucsie (乌揭)” szó pedig a Csin- és a Han-dinasztiákban volt az uigur, illetve az uigur legkorábbi kínai fordítása. A „Vucsie” szó oguzt, illetve uguzt jelentett. Az ősi türk nyelven a „z” és az „r” konvertibilitása miatt az uguz = uigur = uigur jelentéssel bírt. Ezért az ősi kínai nyelvben a Vucsie, Vuhu, Vuho, Vucsüsze, Hujho, Hujhu szavak, valamint a Jüan-dinasztia után használt Vejvu és Vejvuer szavak az uigur, uguz és uigur szavak átiratai voltak. A magyar nép a finnugor nyelvcsaládhoz tartozik, ami pedig az onogurok - az uguz törzsek egyesülésének - egyik tagja volt. On oguz (uguz) = on ogur (ugur, ugor) = on uigur = on ogur = onogur.²²

Han Ji-csi felvetette, hogy az onogur kabar türk név volt, amely egy politikai szövetséget jelölt, s hét magyar és három kazár törzsből állt. Különböző vélemények születtek azonban a magyarok és a kazárok rokonságáról. A Kelet-római Birodalom uralkodója, Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár szerint „A kazár kán egyszer írt a magyaroknak, hogy behívhatja Lebedi vajdát, és arra kéri őt, hogy legyen a magyarok mindenható uralkodója, mert okos, bátor, és a voivodok, a magyarok egy törzsi ágának, a vezére volt. Bár ezt Lebedi elutasította, azt javasolta, hogy Álmos és fia, Árpád legyenek a magyarok vezetői. Tekintettel arra, hogy Árpád volt az okosabb, bátrabb, és a nemzeti ügyeket is jól kezelte, végül ő lett a vezér. Ezt megelőzően a magyaroknak nem volt vezetője.”²³ Ebből az elbeszélésből kiindulva Árpádot, a magyarok vezérét, a kazárok vezetője nevezte ki, így érdemes elgondolkodni azon, hogy vajon a három kazár és a hét magyar törzs között valóban létezett-e valamiféle szövetség. Visszatérve a magyarok és a türkök rokonságára, a „Tiele történetekben (铁勒传)”, „Az északi dinasztiák történelme (北史)” és a „Szuj könyve (隋书)” szerint a „tiele ősei valójában a hsiungnuk leszármazottjai, és sok etnikai csoportjuk van. Közel élnek a hegyekhez, a völgyekhez, a folyókhoz és a tavakhoz, Hszihaj keleti, Samarkand északi, Töcsihaj [Kaszpi-tenger] keleti és nyugati területein. (...) Fulin [Bizánc] keleti részén közel húszezer ember él, beleértve enqu, alan, beiru és fuwa stb. népeket. A dubo és a többi klán a Pej Hajtól északra él. Különböző vezetéknéveik ellenére mindegyikük a tiele népcsoporthoz

22 Liu Zhiqiang, „The Relationship between Hungary and China,” 91.

23 Idézett a következőben: Gong Fangzhen, „Turkic Relationship with Hungary before the 10th Century,” 41-2.

tartozik. A tiele nép keleti és nyugati türkökből áll, akiknek nincsen vezetőjük. Nincsen állandó lakhelyük sem, ezért a folyók és a földek mentén vándorolnak. A tiele népcsoport viselkedése erőszakos és mohó. Jól ülik meg a lovat és jól tudnak lőni, legtöbbször rablásból élnek meg. Azok, akik nyugaton élnek, értenek a növénytermesztéshez, az állattartáshoz, sok tehenük van, és néhány lovuk akad. A Türk Birodalom megalapítása után a megtermelt termények és a rablásból származó vagyontárgyak segítették őket abban, hogy uralják az északi területeket.” A kelet-római Zaimarchus i.sz. 568-ban „Egy expedíció a türkökhöz (未找见官方译法)” című írásában elmesélte, hogy „Őt, aki Nyugat-Ázsiából érkezett, választották meg a keleti város kormányzójának. Azt követően, hogy megérkezett Töcsihaj-ba, és néhány nappal később áthaladt a Csüzsü területén, Zaimarchus Atöla-ba ment [a mai Volga folyó], és végül eljutott Ugurba.”

Ami a fenti kínai és nemzetközi feljegyzéseket illeti, Csang Hszing-lang úgy érvelt, hogy az enqu tulajdonképpen a „Zaimarchus könyvében rögzített ugur rövidített változata volt, de sajnos, nem áll módunkban megismerni a részleteket.”²⁴

Han Ji-csi pedig egyetértett vele abban, hogy „Az északi dinasztiák történelmé”-ben rögzített események az 5. és a 6. században zajlottak le, míg a „Szuj könyvé”-ben leírt történetek a 6. és a 7. században következtek be, ami összhangban állt az „Egy expedíció a türkökhöz”-ben feltüntetett időpontokkal. A 6. században a hét magyar törzs csatlakozott az onogurokhoz, amely enqu-ként szerepelt a „Tiele történetek”-ben, és ugurként az „Egy expedíció a türkökhöz”-ben. Földrajzi szempontból a Töcsihaj-tól [Kaszpi-tenger] a Fulinig [Bizánc] terjedő régió és az Atöla [Volga folyó] területe az „Egy expedíció a türkökhöz” című írásban fedték egymást.

Több tudós fonetikusán elemezte a magyar szót. Eric Patridge például úgy vélte, hogy e szót a régi időkben *mogyeriként* ejtették ki, mely szóban az „-eri” utótag türkül „emberi lények”-et jelentett.²⁵ Minorsky a magyar szót a *mojgher* szóra vezette vissza magyar tudósok munkája alapján. Véleménye szerint a *mojgher* szó *moj* + *gher* összetételű, mely utóbbi szótag a *bashqir*, türk etnikai csoportot jelzi. Egy magyar tudós, Németh szerint a *bashghir* a *bash* + *ghur* (öt törzs) türk szavakból ered.²⁶ Ezért a „magyar” elnevezés minden bizonnyal kapcsolatban áll a türk népekkel.

„A birodalom kormányzása (未找见该书名的中英文, 但康斯坦丁七世著有一书帝国行政论)” című művében Konstantin leírta, hogy „a magyar népet eredetileg *sabartoi asphaloi*-nak hívták, amely görögül „megbízható szabir emberek”-et jelentett.” Kung azonban rámutatott, hogy ez nem jelentette szükségképpen azt, hogy az összes magyar *szabir* volt, hanem csak azt, hogy bizonyos *szabir* emberek magyarokká váltak. De kik is voltak a *szabirok*? Gerard Clausen keletkutató az írott forrásokat vizsgálta arra, hogy a *szabirok*at „*xianbeiek*”-ként azonosítsa.²⁷ Ez összhangban állt azzal a *priscusi* történettel, amely elmondása szerint a *saragurokat*, az *ogurokat* és az

24 Zhang Xinglang, *Historical Data Compilation of Chinese and Western Traffic* (中西交通史料汇编) 1, (Beijing: Zhonghua Book Company, 2003): 39.

25 Eric Patridge, *Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English* (London: Routledge, 1977), 372.

26 Vladimir Minorsky, *Hudud al-'alam: The Regions of the World* (London: Messrs. Luzac & Co.), 318-19.

27 Lásd Sir Gerard Clauson, *Studies in Turkic and Mongolic Linguistics* (London and New York: Routledge, 2002), 20.

onogurokat a szabirok üzték ki, akiket pedig az avarok (a kínai történelem szerint a ruru nép) kergettek el. Sőt, ez összhangban állt a „Vej könyvében (魏书)” rögzített adatokkal is, miszerint a Hszian-pej „Topavej”-je többször megtámadta a Vej ho-t, a ruru népek pedig gyakran elfoglalták Vej északi részét.²⁸ Miután Tou Hszian kiűzte az északi hsziungnukat, a *xianbeiek* elfoglalták a hsziungnuk eredeti helyét, és magukba olvasztották az ott maradó százezer hsziungnukot. Így mindannyijukat xianbei népekként ismerték, és egy virágzó etnikai csoporttá váltak. A xianbei népcsoportok közül néhány nyugatra vándorolt, majd a Volga és a Kaukázus területén telepedett le. Közülük egyesek a mai csuvas nép (Csuvas Köztársaság, Uráltól nyugatra) ősei lettek. Gombocz Zoltán magyar nyelvtudós, a fonetikus felépítés szempontjából elemezve, azt a következtetést vont le, hogy a magyar szótár türk elemei megegyeztek a csuvaséival.²⁹ Ez pedig arra utal, hogy a 10. század előtt egyes szabir népcsoportok beleolvadtak a magyarba.

Jelenleg a történészek egyetértenek abban, hogy a magyarok a Volga medencéjéből érkeztek. Sokkal merészebb volt azonban az a feltevés, amely megkérdőjelezte mindezt, egyes megbízható fonetikai bizonyítékok alapján. Csu Hszue-jüan „A magyarok távolkeletről származnak” című írása lingvisztikai szempontból elemezte és hasonlította össze a *nvzhen* (女真), ősi kínai nép nyelvét a modern magyar nyelv szótárával, valamint az ősi kínai törzsek által használt vezetékneveket a magyar vezetéknevekkel, „A Csin-dinasztia történelme” című kötet alapján. A tanulmány egy olyan történelmi képet vázolt fel, miszerint a *mohe* (靺鞨) népcsoport, azt követően, hogy i.sz. 700 körül beolvadt a mongolok közé, nyugati irányba kezdett el vándorolni, és útközben egyesült bizonyos türk népekkel.

A magyar nyelv további, lingvisztikai szempontú elemzése során Csu Hszue-jüan rámutatott arra, hogy „A magyar nyelvben a mongol szavaknak viszonylag nagy gyűjteménye megtalálható. Ez a gyűjtemény pedig nem csak nagy számban tartalmaz olyan elsődleges szavakat, amelyek az alapanyagokra, a növényekre, az állatokra, az emberi szervekre és a családi kapcsolatokra vonatkoznak; hanem, olyan fejlettnak mondható kifejezéseket is rögzített, amelyek a társadalmi szerveződés, a katonaság, a sportok és a rekreáció területén használatosak.”³⁰ Ennek megfelelően Csu Hszue-jüan összevetett néhány, a mai modern magyar nyelvben megtalálható szót a *nvzhen* nyelvben forgott szavakkal. Ezt a nyelvet az ősi időkben a Kína északkeleti részéről származó *manchuk* használták. Ennek ismeretében pedig azt feltételezte, hogy a magyar a „mohe,” illetve a „wuji (勿吉)” eredeti nevét jelentette, amely a *nvzhen*, illetve a manchu őse volt a Tang-dinasztiában. Az ősi magyar nép mohe népcsoportokból, valamint több mongol (például qidan, shiwei és xi stb.) és néhány türk törzsből állt. Ekképpen tehát Csu Hszue-jüan tanulmányban összevetette a modern magyar nyelvet a Csin-dinasztia *nvzhen* nyelvével (1. táblázat).³¹

28 Gong Fangzhen, „Turkic Relationship with Hungary before the 10th Century,” 35-6.

29 Denis Senor, *History of Hungary* (New York: Frederick A. Praeger, 1976): 10.

30 Zhu Xueyuan, „The Origin of Magyars in the Far East,” *World Nationalities* (世界民族), no. 2 (1998): 30.

31 A *nvzhen* szót Zhu Xueyuan a *Jinguoyujie*-ből vette (金国语解), amely a Jin-dinasztia történetéhez volt csatolva (金史).

1. táblázat

A modern magyar nyelv összehasonlítása a Csin-dinasztia nvzhen nyelvével³²

客人——按答海, vendég	穷人——什古乃, szegény
摔角者——拔里速, birkózó	头——兀术, fej
牙——畏可, fog	第二——益都, második
和谐——奴申, összhang	宽容——讹出虎, elfogadás
快——撒八, sebes	买——兀带, vétel
刀 刃——斜烈, él	金——按春, arany
口袋——蒲卢浑, bőrrönd	罐——活女, korsó
红 色——活腊胡, vörös	铁——斡论, vas

Guest - andahai , vendég	Poor - shisgunai , szegény
Wrestler - balisu , birkózó	Head - wushu , fej
Tooth - weike , fog	Second - yidu , második
Harmony - nushen , összhang	Tolerance - echuhu , elfogadás
Fast - saba , sebes	Buy - wudai , vétel
Blade - xielie , él, penge	Gold - anchun , arany
Pocket - puluhun , bőrrönd	Pot - huonv , korsó
Red - huolahu , vörös	Iron - wolun , vas

32 (因未能找到女真语与汉语、英语的翻译（只找见个别词但难以确定准确性），也未能找到作者所用文献电子版，故此处先用拼音代替）

A szerző összevetett néhány, a *xibo* nyelvben található szót is – amely egy etnikai csoport nyelve, akik Jilibe, Hszincsiangba vándoroltak Kína északkeleti részéből – a nyelvükben fellelhető magyar szavakkal.

Csu Hszue-jüan, összehasonlító vizsgálatai alapján, arra a véleményre jutott, hogy a magyar nyelv a távolkeletről származott, és hogy a *tunguz* nyelvcsalád ősi *mohe-nvzhen* nyelvéhez tartozott. E megállapításra hivatkozva, valamint a történelmi feljegyzések és az ősi könyvek értelmezéseire alapozva vont le következtetéseket a magyarok származására vonatkozóan, s a Kína északkeleti részén lévő, különböző etnikai csoportok történelmi fejlődése szempontjából. Ezek szerint az északi Vej-dinasztia alatt a mohe nép, amelynek ősei az Amur, a Szunghua, valamint a Vuszuli folyó Északkelet-Kínában található torkolatánál éltek, terjeszkedett a Nen folyó, a Pujao és a Liaotung régiók felé. Összeolvadt a helyi *shiwei*, *qidan*, *xi* és *buyeo* népekkel, amelyek mongol nyelveket beszéltek, és amelyek Közép-Kína népeivel is kapcsolatokat kezdtek el kialakítani. A Tang-dinasztiában a mohe nép összefogott a Koguryo királyi családdal, hogy együtt keljenek fel Tang ellen, de ezt a felkelést idővel leverték. A mohe-koguryo szövetség megszűnése után a két nagyhatalmú mohe törzs – az *anchequ* és a *boduo* – nyugatra menekült, míg a maradék öt mohe törzs Észak-Kínában maradt. Az északon maradt törzsek közül a *sumo* törzs mutatkozott ügyesnek a politikában. Nem viselkedett ellenségesen, s így stabil környezetet tudott kialakítani a törzs fejlődése szempontjából. A sumok i.sz. 700 körül megalapították a Pohaj Királyságot, amely 15 helyőrséggel rendelkezett. Az egyik ilyen helyőrséget „Mocsie-nek (鄭頡)” hívták, amely ellenőrzést gyakorolt Mo és Kao állam felett. E két állam helye pontosan ott volt, ahol az *anchequ* népcsoportok éltek a késői Szuj- és a korai Tang-dinasztiák alatt. A Mo Csien belül a Szumo folyó befolyt a Nen folyóba és a Csin Csin tartomány Fu Ju megyéjének Szunghua folyójába. Ezt a folyót az ősi időkben „Bodunenak” hívták. Egyes tudósok ezt tekintik a *boduo* törzs eredeti lakhelyének. Egy szóval pedig, az Északkelet-Kínában élő, ott maradt mohe népek az *anchequ* és a *boduo* törzseket, a két törzset, amely nyugatra menekült, hívták „mojie”-nak, ami az eredeti „mohe”, illetve „wuji” neveknek felelt meg. A Pohaj Királyság és a Liao-dinasztia 200 éves uralkodását követően a mohek leszármazottjai az ott élő wanyan nvzhen népcsoportot alkották. Jelentős történelmi értéket jelent tehát a magyar és a Csin-dinasztia nvzhen nyelvének az összehasonlítása, valamint a mohe két törzse és a magyarok közti genetikai kapcsolatnak a sejtése. Ezek az összefüggések erős lingvisztikai bizonyítékai annak, hogy a magyarok a távolkeletről származnak.

Ebben a tanulmányában egyébként Csu azt is megemlíttette, hogy a magyar nép a mongol törzsek vérrokona is lehetett, mivel a mohe népcsoport, amely az északi Vej-dinasztia középső időszakában virágzott (4. század vége), összeolvadt a gyenge, mongol nyelvet beszélő törzsekkel - a *shiwei* törzsekkel -, azt követően, hogy megérkezett a Songnen-síkságra. Ezután csatlakozott a *buyeo* néphez, és keveredett össze a délnyugaton élő *qidan* és *kumoxi* törzsekkel. E három etnikai csoport (mohe, *shiwei* és *qidan*) hosszú távú integrálódása eredményezte azt, hogy a *tunguz* és a mongol nyelvek keveredtek. Ezek később a *tunguz* nyelv irányába fejlődtek tovább a Szuj- és a Tang-dinasztiák alatt. Időközben pedig nagy számmal jelentek meg mongol elemek a mohe nyelvben. Lehetséges, hogy ezt a kevert törzsi nyelvet használták az *anchequ* és a *boduo* törzsek. Ám, egyértelmű rokonság mutatható ki, ha összehasonlítjuk a *qidan*, a mongol és a magyar nyelvet (2. táblázat).

2. táblázat
A qidan, a mongol és a magyar nyelv összehasonlítása³³

汉语	契丹语	蒙古语	匈牙利语
父亲	阿主	etseg	atya / apa
兴旺 (1)	耶鲁	–	jolet
兴旺 (2)	蒲速	–	boseg

辅助	何鲁	–	helyetta
孝顺	得失得	tahim	(t)ahitat
法官	楚古	shuukh	szuri
营地	捺钵	–	tabor

Angol	Qidan nyelv	Mongol	Magyar
Father	Azhu	Esteg	Atya/apa
Prosperous (1)	Yelu	-	Jólét
Prosperous (2)	Pusu	-	Bőség
Assist	Helu	-	Helyette
Filial	Deshide	Tahim	Áhítat
Judge	Chugu	Shuukh	Zsűri
Camp	Liaobo	-	Tábor

33 (契丹语标红同上)

Napjainkban egyes ősi törzsnevek jelennek meg a vezetékekben, mint például a mohe, a nvzhen és a manchu vagy a wanyan, az aishen és a tuote. Egyes mongol vezetékek és törzsi nevek pedig „A Jin-dinasztia történelme: A hivatalos kormányzók története (金史 百官志)” és „A Jin-dinasztia történelme: Mandarin fordítás (金史 国语解)” című művekben lelhetők fel mint általánosan használt vezetékek: a Qidan: Yila (Yelv) és Shimo; Xianbei: Moyan. Sőt, a modern magyar vezetékekben pontosan megtalálhatók a 12. századi, nvzhen népcsoport által használt nevek is, például: Illyés (*Yila*), Szima (*Shimo*) és Major (*Moyan*) stb. A magyar nyelv egyes, általánosan használt vezetékei, mint például a Nagy, a Szabó, a Túri és a Szakál, szintén rendelkeznek párosítható vezetékekkel a mohe nyelvben – Niange (Niange, Nahe és Nake), Saipuli, Dulie, és Sahelie. Ezért Csus merészen úgy gondolta, hogy az ősi, a 7. század végén nyugatra vándorló magyar nép etnikai összetétele hasonlított azon nvzhen nép etnikai összetételéhez, amely a 12. században délre, Közép-Kínába vándorolt.

Annak ellenére, hogy még sok kérdés vár megválaszolásra, a kutatók általános következtetéseket vontak le azon etnikai csoportok által használt nyelveket illetően, amelyek Kína északi részén éltek. A tunguz nép keleten élt, a türk nép nyugaton, míg a mongol nép az ország középső részén. Egyes, az ősi könyvekben megtalálható türk vezetékek viszont fellelhetők a magyar nyelvben is, mint például a Csibi (*Qibi*) és a Tokaji (*Tokgo*) stb. Valamint a „kocsi” szó vélhetőleg a „hoca” szóból ered. Sőt, magyar tudósok véleménye szerint az angol „coach” szó a magyar nyelvből származik. Vezetéknévként a Kocsis azokat a személyeket jelenti, „akik a kocsi hajtják.” Az ezzel a vezetéknévvel rendelkező emberek valószínűleg a *gaoche* (高车) törzs leszármazottjai. Ennek a szónak a jelentése az, hogy „hajtással foglalkozó törzs,” akik egykoron virágzó törzs voltak a sivatag északi és déli részén. A tiele nép erős törzseként és a *huihe* nép őseként a *gaoche* törzs beolvadt a magyar népbe a mongol fennsík középső részén történt vándorlás alatt. A *gaoche* nép egyik híres vezetéke a „Heba” megfelel a magyar nyelvű „Horváth” vezetéknévnek.

Amikor Han yiqi az ősi szövegeket kutatta, arra a kérdésre jutott, hogy vajon az ogur nép a hsziungnu nép leszármazottja volt-e. „A magyarok 9. század előtti történelme” című írásában „Az észak történelme: A *gaoche* nép története (北史 高车传)” című művet idézte, miszerint „A *gaoche* nép az ősi chidi ivadéka. Eredeti nevük dili volt. Az északon élő népek chilenek hívták őket, míg a Hsziaból származó nép *gaochenak* és *dinglingnek* hívták őket. Nyelvük javarészt hasonló a magyar nyelvhez, kisebb eltérések kivételével. Egyesek azt mondják, hogy őseik a hsziungnuk unokaöccsei voltak.” Ha ezt leellenőrizzük, a *chidi*, a hsziungnuk neve volt a „tavaszi és az őszi korszakban” (Konfuciusz kora, i.e. 771-től i.e. 476-ig). A *gaoche*k, akiknek az őse a „hsziungnuk unokaöccse volt,” bizonyíthatóan a hsziungnuk leszármazottjai voltak. Ebből a szempontból pedig egyes türk népek is azon magyarok közé tartoztak, akik letelepedtek a Kárpát-medencében a 10. században. A magyarok genetikai rokonságban állnak a hsziungnu néppel, mely nép elsőként lépett be Európába.

Bizonyító erejű írásos feljegyzések hiányában a tudósok csak feltevésekkel és feltételezésekkel élhetnek a magyarok származását és vándorlását illetően, a régészeti, lingvisztikai és egyéb tanulmányokban fellelhető bizonyítékok alapján.

Egy biztos, hogy a magyarok nem egyetlen etnikai forrásból származnak. Miközben Ázsiából átvándoroltak Közép-Európába, sok népcsoporttal találkoztak, és közülük néhányval egybe is olvadtak. Ezért van az, hogy az olyan ázsiai nyelvekben, mint például a tunguz, türk és mongol, a beszélt nyelv hangjait és szavait megtalálhatjuk a magyar nyelvben is. Nagy hasonlóságot lehet felfedezni a magyar nemzeti és a közép-ázsiai szokások között. Csak azt jelenthetjük ki biztosan, hogy a magyarok származása nem egy olyan kérdés, amelyre a válasz nagyban általánosítható lenne. Ezért ezt a témát csak olyan tudósok képesek megfelelően tanulmányozni, akik átfogó akadémiai tudással és hozzáértéssel rendelkeznek, magas szinten értik, olvassák és elemezik az ősi nyelveket, és akiknek a nyelvtudása is stabil alapokon nyugszik.

Irodalomjegyzék

- Bretschneider, E. *Mediaeval Researches from Eastern Asiatic Sources*, 1. London: Kegan, Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd., 1910.
- Carpini, Plano. *The Journey of Friar John of Pian de Carpine to the Court of Kuyuk Khan, 1245-1247*. Translated by W. W. Rockhill. London: Hakluyt Society, 1900.
- Clauson, Sir Gerard. *Studies in Turkic and Mongolic Linguistics*. London and New York: Routledge, 2002.
- Ding Qian. "A Study of the Stories of Xiongnu after Han Dynasty (汉以后匈奴事迹考)." *Geographical Journal* (地学杂志) 7 & 8, (1919): 151-53.
- Fodor István. "A magyarok származásáról és vándorlásáról." Fordította és szerkesztette: Li Zhen, *International Forum* (国际论坛), no. 3 (1991): 7-8, 24. [未找见此杂志, 故无法确定原文论文名是否正确].
- Gibbon, Edward. *The Decline and Fall of the Roman Empire (Part II)*. Translated by Huang Yisi & Huang Yushi, Beijing: Commercial Press, 2018.
- Gong Fangzhen. "Turkic Relationship with Hungary before the 10th Century (十世纪前突厥与匈牙利的关系)." *History of Sino-Foreign Relations* (中外关系史论丛) 1., edited by Zhu Jieqin. Beijing: World Affairs Press, 1985, 34-48.
- Guo Pingliang. "Xiongnu's Westward Migration and Some Issues (匈奴西迁及一些问题)." *Collection of the History of Ethnic Groups* (民族史论丛), 1. Beijing: Zhonghua Book Company, 1987.
- He Zhenya. "Xiongnu and Hungary(匈奴与匈牙利)." In *Anthology of Papers about Xiongnu's History (1919-1979)* (匈奴史论文选集), edited by Lin Gan. Beijing: Zhonghua Book Company, 1983, 107-119.
- Liang Qichao. *Methodology in the Studies of Chinese History* (中国历史研究法). Shijiazhuang: Hebei Education Press, 2003.
- Liu Zhiqiang. "The Relationship between Hungary and China (试述匈牙利和中国的诸亲缘关系)." *Journal of Xinjiang Normal University (Philosophy and Society)* (新疆大学学报 哲社版), no. 3 (1990): 84-92.
- McGovern, W. M. *The Early Empires of Central Asia*. Translated by Zhang Xun. Beijing: Zhonghua Book Company, 2004.

- Minorsky, Vladimir. *Hudud al-'alam: The Regions of the World*. London: Messrs. Luzac & Co., 1970.
- Partridge, Eric. *Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English*. London: Routledge, 1977.
- Qi sihe. "The Westward Migration of Xiongnu and Their Moves in Europe (匈奴西迁及其在欧洲的活动)." *Historical Research* (历史研究) 3 (1977): 126-41.
- Rubruc, William. *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World, 1235-55*. Translated by W. W. Rockhill. London: Hakluyt Society, 1900.
- The Master of Bihe Pavilion. *New Era* (新纪元). Guilin: Guangxi Normal University Press, 2008.
- Yao Congwu. "Studies of the Xiongnu by European Scholars (欧洲学者对于匈奴的研究)." *Journal of Sinological Studies* (国学季刊) 2, no. 3 (1930): 30-35.
- Zhang Taiyan. *The Complete Works of Zhang Taiyan (fourth ed.): Preliminary Compilation of Zhang Taiyan's Essays* (章太炎全集(四)·太炎文录初编). Shanghai: Shanghai People's Publishing House, 1985.
- Zhang Xinglang. *Historical Data Compilation of Chinese and Western Traffic* (中西交通史料汇编) 1. Beijing: Zhonghua Book Company, 2003.
- Zhu Xueyuan. "The Origin of Magyars in the Far East." *World Nationalities* (世界民族), no. 2 (1998): 29-43.

KÉPEK A JÖVŐRŐL: MAGYARORSZÁGI KÍNAI GYERMEKEK ÉS FIATAL FELNÖTTEK NARRATÍVÁI

BORSFAY KRISZTINA – NGUYEN LUU LAN ANH

Összefoglalás: A tanulmány egy kvalitatív pszichológiai kutatást mutat be, amely (első és második generációs) kínai bevándorló gyermekek és Magyarországon ideiglenesen tartózkodó kínai fiatalok narratíváit vizsgálja, különös tekintettel a jövőbeli tervekre és a jövőbeli szelfre. Az interjúkat kínai és magyar nyelven folytattuk le, összesen 40 kínai gyermeket és fiatal felnőttet vontunk be a vizsgálatba különböző korosztályokból (12–26 évesek). A jövőre vonatkozó elképzeléseket a szocializációs és migrációs stratégiák fényében elemeztük. A narratívákban a múlt és a jelen élményvilága is megjelenik, ezért elemzésünkben az iskolai és társas élet tapasztalatai, a kínai kulturális értékek, a kínai nyelvhasználat, a kínai identitás, a származási országban (Kínában) eltöltött idő szintén helyet kaptak mint a jövőképet alakító fontos tényezők.

Kulcsszavak: kínai bevándorlók, szocializáció, jövőkép, kvalitatív kutatás

Bevezetés

Tanulmányunk Magyarországon élő kínai gyermekek, fiatalok jövőképével, illetve ennek előzményeként szocializációs tapasztalatainak egyes aspektusaival foglalkozik.

Annak ellenére, hogy a magyarországi kínaiakra vonatkozóan időről időre megjelennek szociológiai,^{1 2} pszichológiai,^{3 4} illetve interdiszciplináris kutatások⁵ is, e kutatások száma még mindig csekély, különösen annak fényében, hogy maga a kínai társadalom rendkívül gyors ütemben változik. A Kínában újabban bekövetkezett

1 Örkény Antal és Székelyi Mária, „Hat migráns csoport összehasonlító elemzése”, in *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*, szerk. Örkény Antal és Székelyi Mária (Budapest: MTA ENKI, Eötvös Kiadó, 2010), 49–95.

2 Nyíri Pál, „Kínaiak és afgánok Magyarországon: két migráns csoport érvényesülési stratégiái”, in *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*, szerk. Feischmidt Margit és Nyíri Pál (Budapest: MTA ENKI, 2006), 39–74.

3 Nguyen Luu Lan Anh et al, „Kínai bevándorló családok gyerekeinek integrációja és szociális támogatottsága”, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 64 (2009): 139–156.

4 Sebestyén Nóra, *A versengés és a tanulás kulturális beágyazottsága és a migráció hatása a konceptualizációra*. Doktori disszertáció (Budapest: ELTE, PPK, 2015).

5 Barna Mária et al, *Az én házam egy keleti ház a nyugati világban. Nemi szerepek és beilleszkedés a konfuciánus és muszlim hagyományú országokból származó bevándorlók körében* (Budapest: ICCR Budapest Alapítvány, 2012).

szociokulturális változások hatását vizsgáló tanulmányok már beszámolnak azokról a folyamatokról, amelyek a kortárs kínai kultúrával való azonosulás és ennek a személyiségben és az identitásban, illetve az életmódban is megmutatkozó következményeire vonatkoznak. Így például kínai fiatalokat vizsgáló tanulmányában Csang és munkatársai⁶ eredményei szerint a kínai kultúra előfeszítése pozitívabb önértékelést, pozitív énfelnagyítást idéz elő, ami a hagyományos szerénység értékeivel szemben jelzi az új identitások és ezzel új jövőképek megjelenését is. Migráció szempontjából ez azt jelenti, hogy az anyaországgal kapcsolatot tartó vagy az onnan újonnan érkező személyek is újabb és újabb impulzusoknak, trendeknek vannak kitéve, és ezeknek megfelelően alakítják életüket, sorsukat. A migráns fiatalok jövőképét általános, az életkorra jellemző gondolkodási és motivációs sajátosságok alakítják csakúgy, mint kulturális, illetve társas-társadalmi hatások.

Jövőkép

Az ember képes arra, hogy mentális időutazást tegyen mind a múlt, mind a jövő irányába, azaz saját magát projektálja a múltba és a jövőbe⁷. Jellemző a jövő képeire, hogy emocionálisan pozitívabbak, mint a múltra vonatkozó emlékezeti konstrukciók, emellett sematikusabbak, hiszen a részleteket nehéz megalkotni egy még nem látott jövőre vonatkoztatva⁸. A formai sajátosságok mellett a tartalom kapcsán is beszélhetünk kiemelkedő tendenciákról, amelyeket az életkor is determinál, így például a serdülő, illetve a fiatal felnőtt korosztályban a jövőre vonatkozó elképzelések fő hármasa az oktatás, munka, illetve a család⁹. Bizonyos életterületeken nagyobb a pozitív projekciók valószínűsége, ilyenek például a teljesítménnyel kapcsolatos jövőbeli események, sikerek.¹⁰

A jövő elképzelése különösen érdekes olyan személyek esetében, akik új kontextusban – például egy új kulturális közegben – kell, hogy elképzeljék magukat, hiszen esetükben az egyéni életút kerete részben ismeretlen, az elérhető minták, kulturális forráskönyvek kevésbé elérhetőek. Migráns személyek életét, illetve jövőképét vizsgálva a kutatások egyrészt arra fókuszálnak, hogy miért valósul meg egy mobilitás, milyen okok, milyen motiváció vezet egy ilyen döntéshez¹¹. Másrészt az is fontos kérdés, hogy a mobilitást követően milyen további tervek jelennek meg akár a család, akár az egyén életében.

6 Rui Zhang et al, „Making sense of positive self-evaluations in China: The role of sociocultural change”, *European Journal of Social Psychology*, 47, 1 (2017): 36–52.

7 Endel Tulving, „Memory and consciousness”, *Canadian Psychology* 26 (1985): 1–11.

8 Dorthe Berntsen, Annette Bohn, „Remembering and forecasting: The relation between autobiographical memory and episodic future thinking”, *Memory & Cognition* 38 (3) (2010): 265–278.

9 Rachel Seginer, *Future orientation: Developmental and ecological perspectives* (New York: Springer, 2009).

10 David B. Pillemer et al, „Self-esteem memories: Feeling good about achievement success, feeling bad about relationship distress”, *Personality and Social Psychology Bulletin* 33 (2007): 1292–1305.

11 Russell King, „Theories and typologies of migration: an overview and a primer”, *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 3/12, Malmö: Malmö University. <https://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf>

Kínaiak, bevándorlók a világban és Magyarországon – munka és tanulás

A bevándorlókkal végzett kutatásokban rendre megjelenik, hogy az első- és a másodgenerációnál több kisebbségi csoport esetében is magas iskolai, illetve karrieraspirációkkal találkozhatunk. Sokszor a bevándorlók jövőképe ambiciózusabb, mint ami a helyieknél megfigyelhető.^{12 13} A migrációt eredményező ösztönző tényező (pull faktor) sok esetben a kedvezőbb oktatási és munkaerőpiaci lehetőségekhez való hozzáférés.

Az ázsiai, ezen belül is a kínai bevándorlóknál különösen erőteljes a teljesítménycentrikus jövőkép, aminek háttérében a migránsokra jellemző felfelé irányuló mobilitási törekvések mellett kulturális tényezők is állnak. Az iskolai teljesítmény és az akadémikus tanulás a konfuciánus tradíciók miatt nagyon fontos¹⁴, az erőfeszítésbe vetett hit része a kínai gondolkodásmódnak. Bár az erőfeszítés a migráció során a társadalmi mobilitást segíti elő, az erőfeszítés jelentőségének megértéséhez érdemes az anyaországban tapasztalható társadalmi kontextust is figyelembe vennünk. Kína rendkívül népes populációja és a felsőoktatási lehetőségek viszonylagosan alacsony aránya a nagyszámú lakossághoz képest az iskoláztatás terén egy jelentős kompetitív légkört teremt, és folyamatos erőfeszítésre, magas teljesítményre sarkall.^{15 16}

A tanulás során mutatott erőfeszítést mint a sikeres iskolai karrier kulcsát¹⁷, valamint az iskola és a tanulás fontosságát több, Magyarországon élő kínaiakkal végzett kutatás^{18 19 20} is leírta. A sikeres élethez vezető úton a magyarországi kínai anyák szerint a legfontosabb tényező az iskola, nagyon nagy százalékban várják el gyermeküktől azt, hogy a jövőben egyetemre menjenek (92,1%), és az étellel való általános elégedettségüket is elsődlegesen a gyermekük tanulásával kapcsolatos elégedettség jelzi előre.²¹ A kínai migráns családokban gyakran megfigyelhető, hogy az első generáció önfeláldozása (pl. nem a végzettségnek megfelelő munkavégzés) a migráció folyamata során a gyermek gyümölcösöző

12 Zerrin Salikutluk, „Why Do Immigrant Students Aim High? Explaining the Aspiration–Achievement Paradox of Immigrants in Germany”, *European Sociological Review*, 32, 5 (2016): 581–592.

13 Grace Kao, Marta Tienda, „Optimism and achievement: The educational performance of immigrant youth”, *Social Science Quarterly*, 76, 1 (1995): 1–19.

14 Kit-Tai Hau, Irene T. Ho, „Chinese students' motivation and attachment”, in *Oxford handbook of Chinese psychology*, ed. Michael H. Bond (New York: Oxford University Press, 2010), 187–204.

15 Xu Zhao, et al, „Academic stress in Chinese schools and a proposed preventive intervention program”, *Cogent Education*, 2 (1) (2015): 1–14.

16 Ling-yi Zhou, „American and Chinese College Students' Anticipations of Their Postgraduate Education, Career, and Future Family Roles”, *Sex Roles*, 55. (2006): 95–110.

17 Sebestyén Nóra, et al, „Narratives of effort among Chinese, Hungarian and Chinese immigrant students in Hungary”, *International Journal of Psychology* (2017): 1–9.

18 Nyíri Pál, „Kínaiak és afgánok”, 2006, 39–74.

19 Barna Mária et al, „Az én házam, 2012.

20 Nguyen Luu Lan Anh et al, „Kínai bevándorló családok gyerekeinek”. 2009, 139–156.

21 Nguyen Luu Lan Anh et al, „Kínai bevándorló családok gyerekeinek”, 2009, 139–156.

jövőjébe vetett hit érdekében történik, a családi migrációs stratégiába illeszkedően kell tehát a gyermeknek teljesíteni, az ő sikere egyben az egész család migrációs sikerének is záloga.²²

Kínaiak, bevándorlók a világban – család

Ahogy korábban írtuk, a jövőre vonatkozó tervek kutatásában gyakori, hogy az élet három fő területén – tanulás, munka és család – történnek a vizsgálódások. A (felső)oktatásban, majd a munka világában való részvétel, a házasság, illetve a gyermekvállalás ideje és módja mind olyan kérdések, amelyeket számos tényező határoz meg, ezek közül is kiemelkedik a személy, illetve a személy társas-kulturális kontextusának értékrendszere, a családi, nemi szerepeket alakító társas elvárások és előírások.

A migráns-szakirodalomban gyakran említik,^{23 24} hogy a kollektivistá társadalmakból érkező migránsokra jellemző a tradicionális nemi szerep felfogás. Új, individualistább, egalitáriánusabb befogadó országokba kerülve ezek a szerepek megkérdőjeleződnek, különösen a fiatalabb generációk által, akiknél a második generációban a szerepek átalakulását is tapasztalhatjuk. Ezek a jelenségek kétségkívül részét képezik a migránsok élményeinek, szerepátalakulásainak, azonban a globalizáció következményeként a kibocsátó országok is szociokulturális változásokon mennek keresztül. Így például, bár Kínára mint kollektivistá és a konfuciánus hagyományok által meghatározott országra tekintünk, a hagyományos értékek itt is kihívások elé néznek, az értékrendszer több dimenziójában transzgenerációs váltás tapasztalható, a fiatalabbaknál már inkább megjelennek az individualista, materialista, hedonista értékek.²⁵

A nemi szerepek terén is felerősödnek ezek a változások, az utóbbi években (évtizedekben) Kínában a nők több lehetőséghez jutottak, az első házasság és így a gyermekvállalás ideje is kitolódott, egyre több pár választja az együttélést a házasság helyett, illetve a származási családtól való különélést.²⁶ Csou²⁷ amerikai és kínai diákok jövőképeinek összevetésekor arra mutatott rá, hogy a mai fiatal nők jövőképeben, legyenek akár amerikaiak, akár kínaiak, szerepel a továbbtanulás, a sikerek a karrier és a család területén, viszont nem szerepel a karrier megszakítása a gyermekvállalás miatt. A kínai nők az amerikai nőkkel egybevetve is erős orientációt mutatnak a karrier irányába, és kompetens, szorgalmas munkaerőként írják

22 Barna Mária et al, „Az én házam”, 2012.

23 Barna Mária et al, „Az én házam”, 2012.

24 Kara Chan, Yu Leung Ng, „Canadian Chinese Adolescent Girls’ Gender Roles and Identities”, *Intercultural Communication Studies*, 22, (2), (2013): 19-39.

25 Steve J. Kulich, Rui, Zhang, „The multiple frames of ‚Chinese’ values: From tradition to modernity and beyond”, in *The Oxford Handbook of Chinese Psychology*, ed. Michael H. Bond (New York: Oxford University Press, 2010), 241-278.

26 Catherine So-kum Tang et al, „A gender perspective on Chinese social relationships and behavior”, in *The Oxford handbook of Chinese psychology*, ed. Michael H. Bond (New York: Oxford University Press, 2010), 533-553.

27 Ling-yi Zhou, „American and Chinese College Students’ Anticipations”, 2006, 95-110.

le magukat. Több dimenzió „maszkulinabbak”, mint a férfiak, annak ellenére, hogy egyébként a kutatási beszámolók szerint a kínai társadalmi berendezkedést nemi szerepek tekintetében hagyományosnak látják; még ma is érvényesnek tartják azt a kínai mondást, amely szerint a férfiak a kinti, a nők a benti világért felelnek („*nan zhu wai; nü zhu nei*”).

Összességében azt láthatjuk, hogy az anyaországi kínai populációban is van egy olyan réteg, így a felsőoktatásban részt vevő, urbánus nők mindenképpen ide sorolhatók, akik családi terveikben a modern nemi szerepeket részesítik előnyben. A diaszpórában élő kínaiak és ezen belül is a magyarországi kínaiak vonatkozásában a 2000-es évek elején már találkozhattunk olyan adatokkal²⁸, amelyek szerint a magyarországi kínaiak között viszonylag magas az egyedülálló vagy elvált nők aránya, illetve az üzletüket vezető nők aránya (magáncég ügyvezetőinek egyharmada nő volt), ami jelzi, hogy a migráció során a nők gazdasági önállósága Magyarországon is megvalósítható.

Kínaiak, bevándorlók a világban – a migráció helyszínei, menni vagy maradni?

A migrációs folyamatok során alapvető kérdés, hogy egy bevándorló milyen időtávra tervez, valamint milyen helyszíneken és közösségekben képzei el a jövőjét. A Magyarországon élő kínai bevándorlók jelentős része szeparációs, illetve transznacionális akkulturációs stratégiát alkalmaz, azaz egyrészt viszonylag elkülönülten él a többségi társadalomtól mind kulturális, mind gazdasági vonatkozások tekintetében, másrészt az anyaországtól távol élve is szoros személyes és gazdasági kapcsolatot tart fenn az anyaországgal, kiterjedt kapcsolati és gazdasági hálójával rendelkezik a diaszpórában élő kínai személyekkel.²⁹ A transznacionalitás a jövőkép szempontjából is meghatározó, ugyanis több lábon állást feltételez, a társaskulturális és gazdasági tényezők folyamatos mérlegelését, amelyekre alapozva akár egy további mobilitás is megvalósulhat, ha azt a körülmények indokolják.³⁰

A külföldön hosszabb ideig tartózkodó kínaiak egy része nemzetközi diák, akik között néhányan már migránsként vagy jövőbeli migránsként tekintenek magukra, terveik között további külföldi tanulmányok, illetve végleges áttelepülés szerepel, emiatt tanulmányunkban kiterünk a nemzetközi diákok, sojournerek jövőképre is. A diploma utáni migráció (post-graduate migration) az elmúlt évtizedben számos kutatás tárgya volt³¹. A maradás és visszatérés vagy továbbmenés kérdésében a kutatások egyik fő területe a push és pull faktorok azonosítása. Ezen belül makroszintű (társadalom, intézmények), illetve mikroszintű (társas kapcsolatok,

28 Nyíri Pál, „Kínaiak és afgánok”, 2006, 39-74.

29 Örkény Antal és Székelyi Mária, „Hat migráns csoport összehasonlító elemzése”, 2010, 49-95.

30 Nyíri Pál, „Új ázsiai migráció Kelet-Európába: a magyarországi kínaiak”, in *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*, szerk. Kovács Nóra, Szarka László (Budapest: Akadémia, 2002), 161-179.

31 Lásd pl. Qingfang Wang et al, „Return migration of the highly skilled in higher education institutions, a Chinese university case”, *Population, Space and Place*, 21, 8 (2015): 771-787.

személyes tényezők, karrierlehetőségek stb.) tényezőket is vizsgáltak. Nemzetközi diákok esetében azt találták, hogy a maradás sok esetben a karrierrel összefüggő indokok, míg a visszatérés társadalmi, személyes okok miatt valósul meg.³²

A kutatás kérdései

Kutatásunkban azt a kérdést vizsgáltuk, hogy kínai bevándorló gyermekek és Magyarországon ideiglenesen tartózkodó kínai fiatalok elbeszéléseiben mely témák emelkednek ki a jövőben elképzelt eseményekben, élmegjelenítésekben. Milyen képben, milyen fogalmak segítségével írják le a jövőjüket az interjúalanyok?

A kutatás másik fókuszja a jövőkép vizsgálata a teljes életutak tükrében. Elemzésünk második felében azt tárjuk fel részletesebben, hogy a múltat, jelent és jövőt egy összekapcsolódó folyamatként vizsgálva milyen jövőképek rajzolódnak ki, figyelembe véve az eltérő kulturális, szocializációs tapasztalatokat is.

Módszer

Vizsgálati személyek

A vizsgálatba kínai migráns gyerekeket (általános iskolás, illetve középiskolás korosztály) és sojourner (ideiglenesen tartózkodó) csoportba tartozó kínai fiatalokat vontunk be.

A 15 fő kínai migráns háttérű általános iskolás diák (5–8. osztály) átlagos életkora 12,86 volt (min = 11; max = 15), a nemek arányát nézve enyhén a lányok irányába tolódott el a mérleg (6 fiú és 9 lány). A középiskolás csoportba 12 fő került be, átlagéletkoruk 16,8 év volt (mo=16, min=15; max=18), a nem tekintetében több volt a lány, mint a fiú (4 fiú, 8 lány). A fiatal felnőttek száma 13 fő volt, átlagéletkoruk 21,23 év (min=17; max=26), a nemek eloszlása itt sem volt egyenletes (3 fiú, 10 lány).

A minta elérése hozzáférési mintavétellel, illetve amikor erre lehetőség nyílt, hólabdamódszerrel történt. A toborzási stratégiák között szerepelt a kínai migránsok által látogatott iskolák felkeresése, hirdetés kínai–magyar Facebook-csoportban, ismerősökön keresztüli elérés, illetve a kutatásban közreműködő interjúkészítők révén is sikerült néhány személyt elérni. Mindazonáltal alacsony volt a részvételi hajlandóság. A motivációt növelendő az interjúban részt vevő személyeket egy jelképes ajándékkal (ajándékutalvány) jutalmaztuk.

Annak érdekében, hogy a sikeres interjúhoz a különböző nyelvi kompetenciák megfeleljenek, az interjú nyelve a résztvevők kérésére magyar vagy kínai volt, illetve a középiskolás és fiatal felnőtt korosztállyal készült interjúk felvételénél az angol is felmerült mint lehetőség, mert többen nagyon jól beszélték ezt az idegen nyelvet.

32 Heike C. Alberts, Helen D. Hazen, „There are always two voices...: International Students' Intentions to Stay in the United States or Return to their Home Countries”, *International Migration*, 43, 3 (2005): 131-154.

Az iskoláskorú vizsgálati személyeink magyar, magyar-angol kéttanítási nyelvű iskolákból, valamint a Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Iskolából kerültek ki. A fiatal felnőtt korosztályhoz tartozó résztvevők többsége egyetemista volt (9 fő), néhányan más iskola utáni képzésben voltak (2 fő), vagy dolgoztak (2 fő).

Mérőeszközök

Kutatásunkhoz egy kvalitatív interjú adatfelvételi eljárást alkalmaztunk, az életvonal-interjú módszert (Lifeline Interview Method³³), amely az élet fontos eseményeit azonosító önéletrajzi interjútechnika. A módszer a múltbeli és jövőbeli események életvonalon megjelenő szubjektív szerveződésének tanulmányozására hivatott. Egy többdimenziós módszer abban az értelemben, hogy verbális és grafikus adatokat is kér a résztvevőktől a „nyomvonal”, „életvonal” metaforájának, az „élet hegyei és völgyei” metaforájának felhasználásával. A résztvevő felrajzolja az eddigi életére, illetve a jövőbeli életére vonatkozó életvonalgörbét, és ehhez kapcsolódóan több kérdésre is válaszol. A rajz egy előre kinyomtatott lapra kerül, melyen egy függőleges vonal jelöli a pozitív-negatív érzelmi töltetet, egy vízszintes pedig az idő múlását, a rajz közepén lévő függőleges vonal jelzi a jelent. A módszer segítségével a résztvevők minden számukra fontos fordulópontot meg tudnak jeleníteni a rajzon, és a rajzhoz kapcsolódóan annak verbális leírását, értelmezését is el tudják mondani.

Eljárás

Az interjúk kétfős helyzetben zajlottak hangrögzítéssel a gyermekek iskolájában vagy az ELTE egyik irodájában, időtartamuk körülbelül 45–60 perc volt.

Az adatok elemzésekor mind a felrajzolt életvonalat, mind a hozzá kapcsolódó szöveget (interjúk) figyelembe vettük. A rajzokat vizuálisan, a narratívákat hangfelvételtől átírva (kínai nyelvű felvétel esetében magyarra fordítva) főként a kvalitatív elemzések módszertanát követve valósítottuk meg.

Eredmények

Tanulás és munka

Mind a pozitív, mind a negatív változásokat vizsgálva legmarkánsabban a tanulással, munkával kapcsolatos jövőbeli elképzelések emelkedtek ki, megelőzve más kapcsolati vagy egyéb, nem munkával, tanulással összefüggő személyes témákat is.

33 Marian Assink, Johannes J.F. Schroots, *The dynamics of autobiographical memory: Using the LIM, lifeline interview method* (Hogrefe, 2010).

A tanulással kapcsolatos pozitív változások ahhoz a képhez kapcsolódtak, hogy az egyén jó iskolába, egyetemre kerül, jól vagy jobban teljesít a tanulmányok terén. Mindennek az ellenkezője rajzolódott ki negatív alternatívaként, tehát nehéz vagy sok lesz a tanulás, a követelmények megsokszorozódnak egy új vagy magasabb iskolába lépve.

A munka, munkakeresés, ha lehet, még a tanulásnál is központibb helyre kerül a gyermekek, fiatalok jövőről alkotott világában, ezzel együtt az elképzelések nagyon eltérőek a kidolgozottság tekintetében, viszont minden korosztályban jellemző az, hogy viszonylag magas a konkrét tervekkel nem rendelkezők aránya.

Az általános iskolásoknak majdnem a fele (tizenötből hét fő) már körvonalazott érdeklődéssel rendelkezik, amelyet akár a foglalkozás választása során is szeretne kamatoztatni. A csoport másik felének (nyolc fő) vagy többféle, egymástól eltérő érdeklődési köre van, vagy pedig nem tud megnevezni egy számára kiemelkedő területet, sem pedig valamilyen egyéb motivációt, amely segítené a pályaválasztásban. A középiskolások esetében a válaszadók egy kisebb köre (három fő) rendelkezik egészen konkrét tervekkel, a többiek érdeklődése vagy szerteágazó, vagy konkrét, de a megvalósíthatóság terén bizonytalan, vagy pedig nincs is semmilyen megnevezhető terület (kilenc fő). Bár a középiskolások mintájában sokan a foglalkozási területtel kapcsolatban nehezen tudnak megfogalmazni konkrétumokat, arra vonatkozóan vannak terveik, hogy először külföldön tanulnak tovább, és ezután kerül csak előtérbe a munka kérdése (négy fő). A fiatal felnőtt korosztálynál a bizonytalanok aránya hasonló a másik két korcsoportéhoz, a résztvevők kevesebb mint fele (hat fő) tudja egészen konkrétan megnevezni, hogy milyen foglalkozást tervez a jövőben. Az egyetemi tanulmányok nem vezetnek automatikusan egy konkrét jövőkép felé, sokan az iskola befejezése után vagy egy újabb végzettség megszerzését követően tervezik annak az eldöntését, hogy milyen foglalkozást válasszanak a későbbiekben.

A családi elvárásoknak a tanulmányok, illetve a munka kapcsán nem volt kiemelt szerepük az interjúkban. A családi üzlet továbbvitelét vagy az abban való részvételt alig néhány személy említette, illetve a konkrét foglalkozási terület szülői kijelölése sem volt jellemző. A szülői elvárások elsősorban az angol nyelv tanulására és a továbbtanulásra vonatkoztak. Általánosabb értéknek néhány gyermeknél azonban megjelent a család egysége, illetve a család egészének boldogulása mint tényező a munkakeresés, munkaválasztás során.

Általános mintaként jelentkezett a jövőbeli munkakereséssel kapcsolatosan valamilyen félelem, nehézség megnevezése a kezdeti időszakra vonatkozóan, majd egy pozitívabb végkifejlet. Jellemző forgatókönyv volt az, hogy ez az életszakasz, a munkakeresés, egy negatív változási folyamattal kezdődik, egy olyan képpel, amelyben a személy nem talál munkát, nem veszik fel, eleinte nem megy a munka, vállalkozás esetén kezdetben az üzlettársak átverik, nem fizetnek. A nehézségekről való beszéd legtöbbször azonban nem volt negatív színezetű, hanem magában foglalta azt a tudást, hogy ez a folyamat része, és ez tulajdonképpen elvárható, készülni kell rá, hiszen ilyen a világ, a nehézség előre látható. Bár sokféle nehézség előkerült, a munkakeresés kapcsán nagyon kevesen említették azt a körülményt, hogy a magyar nyelv ismeretének hiánya, a kisebbségi csoporthoz való tartozás problémát jelentene.

A pozitív végkifejlet a munka kapcsán, a sikeres munka nagyon sokak fejében az anyagiakkal kapcsolódott össze, különösen az általános iskolás, illetve még a középiskolás korosztály is hangsúlyozta a munka anyagi vonatkozásait. Egyeseknél a megfelelő kereset annyi pénzt jelent, amiből megvehető kocsi, ház, amiből utazni lehet, „amiből nyugodtan meg lehet élni”, másoknak a pénz elsősorban sok pénzt jelent.

Kisebbségi arányban, de az interjúalanyok beszéltek arról is, hogy a munka által az ember az érdeklődésének megfelelő dologgal foglalkozhat, érdekes helyekre juthat el, kapcsolatokat ápolhat. A munka társas-társadalmi vonatkozásai viszont nagyon keveseknél, szinte alig merültek fel. Egyetlen gyermek említette azt a konkrét szülői elvárást, hogy magas társadalmi presztízsű foglalkozást válasszon magának.

Család, társ, gyerekek

Az élet egyik nagyon jelentős területként a családi és közeli személyes kapcsolatok, az erre vonatkozó jövőkép is megjelent az elbeszélésekben. Mindhárom korosztály beszélt a családról, de a kérdés felmerülésének aránya, a családhoz kapcsolódó témakörök, illetve ezek kidolgozottsága korosztályonként változott.

Az általános iskolás korosztály körében a családalapítás, házasság, párkapcsolat kérdését a résztvevőknek csak megközelítőleg fele (tizenöt főből hét fő) említette valamilyen kontextusban. Közülük többen munkakeresés utánra időzítenék a házasságot, illetve családalapítást, ami így legkorábban a húszas évek végére, legkésőbb a harmincas évek végére esne. Egyetlen olyan interjúalany volt, aki a tanulmányokat követően már megházasodna, szülői elvárás nyomán. Ezt az elvárást negatívan élte meg, az életvonalán a házasság mint lefelé ívelő lejtő szerepelt. Az ő jövőbeli tervei illeszkednek ahhoz a hagyományos kínai életforgatókönyvhöz, amelyben a tanulmányok lezárása után, amint lehet, következik a családalapítás, és ezt követően, illetve ezzel párhuzamosan törekszik az egyén arra, hogy egyre biztosabb, prosperáló egzisztenciális háttérrel építsen ki a családja számára.

A család témakör esetében az általános iskolások közül néhányan inkább a jelenlegi, szülői családról beszéltek a jövő kapcsán, és a velük kapcsolatos pozitív, reményteljes képeket vetítették előre, például hogy legyen jó egészség, ne legyenek szomorúak a családtagok. A családtagok jólléte mellett a származási család kapcsán a több generáció együttélésének témája is előkerült. Egy résztvevő elmondta, hogy valószínűleg a családjával fog élni a jövőben, más viszont kifejezetten azt emelte ki, hogy édesapja „felvilágosult családfő”, így ha a későbbiekben ő szeretne elköltözni munka vagy házasság miatt, akkor a családja nem gördít majd akadályokat elé, és nem várják majd tőle, hogy fizesse a megélhetési költségeiket.

A középiskolás résztvevők arányaiban jóval többen (tizenkét főből kilencen) és részletesebben beszéltek a párkapcsolat, házasság, családalapítás kérdéseiről. A többség (kilenc főből hét fő) a házasságot egyértelműen a jövője részének látta. Hasonlóan az általános iskolások válaszaikhoz, legtöbben a tanulmányok, munka, majd házasság sorrendjét tervezik életükben. Néhányan voltak csak, a lányok közül, akik kevésbé voltak elkötelezettek (két fő), és el tudták képzelni, hogy akár ne menjenek férjhez, vagy ha igen, inkább csak később. Ők kritikákat fogalmaztak meg a

házasság intézményével kapcsolatban, kiemelve egyrésről a nők leterheltségét és a vagyon feleződését válás esetén, és narratívájukban éppen ezeket orvosolandó megjelent a nők függetlenségének pozitív értéke is. A gyermekvállalás kérdésében a kritikus hangok, dilemmák már többeknél is felmerültek (öt fő). Lányok részéről főként a gyermekvállalás időpontja, a szülés nehézségei, illetve az anyagi kötelezettségek kerültek elő a következő érvek kíséretében: a gyermekek számára nem jó a túlzott mobilitás, ezért jobb később vállalni gyereket, hogy lehessen utazni; a gyerekek fárasztóak, „az ember agyára mennek”; ha az embernek gyerekei vannak, az nagyon költséges.

A fenti témákon kívül megjelent még az interjúkban a partner kulturális háttérének a kérdése, bár csak kevesen (három fő) tettek erről említést. Mindhárman el tudnának képzelni maguk mellett külföldi partnert, bár előnyöket és hátrányokat is megfogalmaztak ezzel kapcsolatban. Az egyik érvelés a házasság segítő aspektusaira vonatkozott. A vegyes házasság elősegítheti a jövőbeli migrációs cél sikerességét. Ugyanakkor a kulturális azonosság is erősíthet egy házasságot, hiszen a hasonlóság miatt a felek jobban megértik egymást. A kulturális különbségeket, kulturális identitást, generációs különbségeket is felvetették az interjúalanyok. Így például az egyik résztvevő maga nyitott lenne vegyes házasságra, azonban előrevetített egy lehetséges családi ellenállást ezzel kapcsolatban:

V.: Igazából külföldi is itt lehet, csak szerintem a nagyszüleim nem engednek.... mert a nagypapám nagyon olyan, há', mindig azt mondja: a Kína a legjobb. (16 éves kínai középiskolás lány)

Egy másik résztvevő azt a kulturális különbségeket kiemelő gondolatot fogalmazta meg, hogy ha Európában marad, valószínűleg később lesz gyereke:

V.: Itt házasodunk. És, amikor 28 vagyok és ...Remélem, hogy van gyerekem, de szerintem ez túl gyors és szerintem ez Európában, hát ő, a a hölgyök³⁴ nem nagyon szeretnek, hogy nagyon, ilyen korán ő szülni. (16 éves kínai középiskolás fiú)

A fiatal felnőttek (tizenhárom fő) közül hat fő hozta szóba magától a házasság és család kérdését az életvonal lerajzolása során, de az interjú folyamán a későbbiekben minden interjúalanyánál előkerült ez a téma. A tizenhárom személy közül viszonylag kevesen tekintették egyértelmű jövőre vonatkozó vágnak, hogy szeretnének házas társat és gyereket (négy fő), közöttük is volt olyan (egy fő), aki ezt csak a családi elvárások miatt gondolta a jövője részének.

A többiek mindannyian kérdéseket, dilemmákat, feltételeket fogalmaztak meg vagy a házasságra, vagy a gyerekvállalásra (vagy mindkettőre) vonatkozóan, bizonytalanok voltak abban, hogy ez jó lenne-e, illetve volt olyan is, aki egyértelműen nem szeretne sem férjet, sem gyereket (két fő). A kérdéssel kapcsolatban az alábbi szempontokat hozták fel a válaszadók:

34 Az idézetek szövegét az eredeti átiratok szerint közöljük a hitelesség kedvéért, a nyelvi hibákat nem javítottuk.

- családi kényszer miatt lehet, hogy kell, maga miatt nem akarna;
- csak akkor szeretne, ha már van karrier, anyagi biztonság;
- a gyerekvállalás, házasság életszakaszhoz kötött projekt, ha bizonyos életkorig nem valósul meg, akkor mindegy, nem feltétlenül kell;
- ha találkozik olyannal, akit tényleg szeret, akkor lesz házasság, de egyébként nem feltétlenül szükséges;
- ami fontos érték, az az önállóság, függetlenség, karrier, ha esetleg mégis lesz család, akkor az is jó.

Összességében a fiatal felnőttek számára már kevésbé egyértelmű az életnek az a hármass forgatókönyve (munka, házasság, család), amely szerint az élet természetes része a házasság és a család. Sokkal több dimenzióban, komplexebben gondolkodnak a kérdésről, a fent felsorolt tényezők önmagukban vagy együttesen oda vezethetnek, hogy a házasság vagy a család nem válik egyértelmű választássá, ahogyan ezt az alábbi interjúrészletben egy kínai fiatal nő is megfogalmazta:

K: Szeretnél férjhez menni?

V: Nem gondoltam erre. Nem annyira szeretnék.

K: Gyereket szeretnél?

V: Gyereket? Lehet, de nem biztos. De lehet. Ha lesz, akkor lesz, de férjhez menni biztosan nem akarok.

K: Miért gondolsz így?

V: Ennek az oka, én úgy gondolom, hogy most már a kínai nők többsége nagyon önálló. Tudnak érvényesülni, van biztos keresetük, tudnak gondoskodni magukról. Ezért nem kell nekik egy párkapcsolat vagy egy férj. Ráadásul házasság után sok dolog a nyakukba szakad, beleszólnak a dolgaikba, abba, hogy mit és hogyan csináljanak. Ezért félnék a házasságtól a nők. Én is így gondolom. Én se igazán akarok férjhez menni. Inkább magam akarok érvényesülni. Aztán meg sok férfi olyan kis gyerekes, nem hajlandó felnőni. Ha férjhez is mennek a kínai nők, szeretnék egy normálisat találni.” (18 éves kínai lány)

A saját karriert vagy más egyéni szempontokat magukban foglaló érvelések fogadtatása a származási család részéről szintén egy megjelenő témakör az interjúkban. A felvilágosult család kérdését már az általános iskolás, illetve a középiskolás résztvevők körében is említettük, a fiatal felnőtteknél azonban még markánsabb szempont volt. A családi elvárások, a nemi szerepek hagyományos, illetve modernebb elképzelései, az ezzel kapcsolatos bizonytalanságok, családtagok közötti ellenétes nézetek több interjúalany elbeszélésében is felbukkantak, ahogyan azt az alábbi interjúrészletek is mutatják.

V: Folyton kérdezik, hogy miért nem vagy még férjnél, és mindenki be akar neked mutatni valami férfi ismerőst. Mindenki sürget.

K: Te most 22 éves vagy, akkor még van 3 éved.

V: Igen, 3. Kínában a tanárok, a szülők, mindenki azt gondolja, hogy felső közép előtt szerelmesen lenni túl korai. Aztán amikor bekerülsz az egyetemre, azonnal elkezdik kérdegetni, hogy mikor hozod már haza a barátodat, barátnődet. Vagy esetleg, ha egyes családokban nem engedik meg, hogy egyetem alatt legyen valakid,

akkor amint lediplomázol, elkezdik kérdezgetni, hogy mikor házasodsz már meg, ki a párod. (22 éves, kínai lány)

K: Szeretnél férjhez menni, gyerekeket?

V: A karrier fontosabb nekem, mint a házasság. De a szüleim, meg a rokonaim nem így gondolják szerintem. Szóval nem tudom. De az hiszem, a szüleim támogatnak majd abban, amit szeretnék. (19 éves kínai lány)

A több generáció együttélésének kérdése, a gyermek kötelezettségei a szülők felé mint a kínai családi kapcsolatok, a kínai szocializáció egy fontos jelensége expliciten nem igazán jelent meg a fiatal felnőtt interjúalanyok anyagában. Egy személy beszélt arról, hogy ő nem szeretne felnőttkorában ugyanott lakni, ahol a szülei, és csak egyetlen résztvevő említette meg azt, hogy a szülővárosába szeretne majd visszamenni a szülők gondozása miatt. Az interjúalanyok többsége saját tervekről, esetleg családi elvárásokról beszélt a családalapítás kapcsán, de a többgenerációs család együttélését, a szoros jövőbeli kapcsolatokat nem említették.

Jövőbeli lakhely – migrációhoz, mobilitáshoz, akkulturációhoz kapcsolódó kérdések

A jövőbeli lakhely helyszínére, földrajzi (kulturális) elhelyezkedésére az interjúalanyok a legtöbb esetben spontán nem tértek ki, ám annak érdekében, hogy a migrációval, illetve akkulturációval kapcsolatosan a jövőre vonatkoztatva is minél komplexebb képet kapjunk, erre a témára konkrétan is rákérdeztünk az interjú során. Bár voltak, akiknek határozott elképzelésük volt jövőbeli (remélt) lakhelyükről, általánosságban elmondható, hogy minden korosztályban voltak bizonytalanságok a lakhelyet illetően, legtöbbször megjelent egy elsődleges elképzelés, de néhány lehetséges módosító körülményt is felsoroltak a lakhely kapcsán. A legbizonytalanabb az általános iskolás korosztály (tizenöt főből hét fő bizonytalan), a többi korosztályban a résztvevők egynegyede jelezte, hogy nem tudja egyértelműen, hogy mit hoz a jövő, de a határozottabb véleménynel rendelkezők is fogalmaztak meg dilemmákat a kérdés kapcsán. A szóba kerülő lehetséges lakhelyek a következők: Kína vagy Magyarország, illetve mindkettő párhuzamosan, továbbá más európai vagy észak-amerikai országok.

Magyarország mint lakóhely tekintetében olyan érvek hangzottak el, hogy Magyarország csendes, itt az élet tempója nyugodt, különösen Kínához képest. Tiszta a levegő, kellemes a környezet, illetve azok között, akik hosszabb ideje élnek Magyarországon, megjelent az az érv is, hogy ez a hely már ismerős, itt már tudják a nyelvet, ismerik az embereket, míg máshol mindent újra kellene kezdeni. Magyarországgal kapcsolatban a rasszizmus is felmerült mint negatívum, de az elkerülés stratégiája révén ez nem jelent problémát az interjúalanyok számára.

V: És az kicsit bántott, amikor rasszistával találkozok valahol. És például szerintem ... a Magyarországon is sok rasszista van, de már ... már nem nagyon érdekel, mert már megszoktam. [...] Csak nem kell vele beszélni, és nem kell rá figyelni, és úgy csinálni, mintha nem érted, ahogy mit mond, de szerintem ez nagyon bántott, ... amikor először találkoztam. (17 éves kínai középiskolás lány)

Kínával kapcsolatban a megjelenő elképzelések arra vonatkoztak, hogy ott több lehetőség van, ezért könnyebb munkát találni, gyorsabb az élet, technológiailag fejlettebb, a kínai lehet az anyanyelve, az identitása a megszületendő gyermek(ek)nek, az esetlegesen ott lakó rokonokkal, barátokkal való kapcsolatok ápolása is csak a Kínába költözés vagy a folyamatos ingázás révén lehetséges. Kínával kapcsolatos negatív vélemény viszont, hogy ott nagyobb a hajtás, fárasztóbb, stresszesebb élni. A középiskolás, illetve fiatal felnőtt korosztálynál az is elhangzott negatív érvként, hogy a kínai politikai-szociális viszonyok nem feltétlenül vonzóak mindenki számára, ez az aspektus az általános iskolás mintában még nem volt jelen.

V: Először is, mert Pekingben éltem 5-6 évet, és ott a levegő nagyon szennyezett, és itt úgy érzem, hogy jobb a környezet. Aztán úgy érzem, hogy Pekingben az életritmus gyorsabb. Én pedig lassabb vagyok. Ott gyorsabb az élet tempója. Itt van időm pihenni, és van időm arra, hogy szorgalmasan dolgozzak. (17 éves kínai egyetemista lány)

V: Ha azt mondanád, hogy... a jövőbeni munkám Kínában lesz, nem lennék elégedettek, mert ...nem igazán akarnám (...) úgy értem, természetesen szeretem az országomat, de ... ott bonyolult a politika, a különböző társadalmi problémák, és összességében, emiatt inkább szeretném magam távol tartani attól az országtól. (16 éves kínai középiskolás lány)

A Kínába történő visszatérés elméletileg több ponton is lehetséges lenne, például a fiatalabb korosztály számára a kínai egyetemek is elérhetőek lehetnének, és azt követően a kínai boldogulás egy eszközeként szolgálhatnának, ám a valóságban ez másként fest. A kínai egyetemen való tanulás szinte egyáltalán nem merült fel opcióként az interjúalanyoknál, egyetlen kivételtől eltekintve, aki kifejezetten egy kínai művészeti formát szeretne tanulni, amit értelemszerűen nehezen lehetne máshol. Voltak olyanok, akik Kínában szeretnének élni a távoli jövőben, de az iskoláikat mindenképpen külföldön,³⁵ tehát Magyarországon vagy más európai vagy angolszász országban fejeznék be, mert úgy gondolják, hogy nem kínai középiskolában történő szocializáció után nem lenne esélyük jó kínai egyetemre bekerülni és ott helytállni. Emellett a külföldön történő tanulás számukra egy jó tapasztalási lehetőség, amely révén például több nyelvet tudnak beszélni, többet tudnak meg a világról. Ugyanígy a külföldi munkavégzés is a tapasztalatszerzést segíti elő.

Bár a szakirodalomban³⁶ és saját korábbi kutatásunkban³⁷ is megjelent az az elképzelés, hogy a kínai migráns fiatalokra nagymértékben jellemző a külföldön, Nyugat-Európában vagy Észak-Amerikában történő tanulás vágya, jelen elemzés eredményei szerint ezt az állítást csak részben tudjuk megerősíteni. Szinte mindenkinek az életében fontos szerepet tölt be az angol vagy más nyugati nyelv (például a

35 A „külföld”, „külföldi” szavakat magyarul és kínaiul is sok esetben használják az alanyok Magyarországra, illetve magyarokra vonatkozóan.

36 Nyíri Pál, „Kínaiak és afgánok”, 2006, 39-74.

37 Borsfay Krisztina, „Kínai migránsok jövőképre vonatkozó döntései”, in *Nemzedékek együttműködése a tudományban: PEME IV. Ph.D konferenciájának kiadványa*, szerk. Koncz István, Nagy Edit (Budapest: Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, 2012), 71-82.

német) tanulása, de ez nagyon sok esetben nem kapcsolódik konkrét (vagy remélt) külföldi munkavállalási elképzeléshez, inkább csak egyfajta biztosítékként szolgál egy jobb álláshoz vagy munkahelyhez, amely lehet akár külföldön is, ha az élet arra lehetőséget ad. Tehát kevésbé a konkrét elhatározás van jelen, mint inkább a lehetőségek megragadása, ha az adódik, és az ehhez legmegfelelőbb felkészültség.

A legkevésbé az általános iskolás korosztálynál jelent meg az európai, illetve amerikai migráció lehetősége, ebből a csoportból senki nem utalt ilyen irányú érdeklődésre, de a lakhely kérdését illetően ez a csoport volt a legbizonytalanabb, így könnyen lehet, hogy a további migrációra vonatkozó aspirációk majd csak később jelennek meg. A középiskolás (tizenkét főből hat fő), illetve fiatal korosztálynál (tizenhárom főből két fő) már expliciten is előkerültek a nyugat-európai, észak-amerikai országok tanulmányi vagy munkavállalási (illetve letelepedési) célországként. E tervek egy része nem teljesen körvonalazott, máskor viszont konkrét országot jelent, konkrét előkészületekkel, például egy adott ország nyelvének megtanulásával. A „nyugati országok” kategóriába nemcsak az angolszász országok tartoztak, hanem Spanyolország, a skandináv országok, Németország is. Utóbbit több interjúalany is mint lehetséges új alternatívát nevezte meg, miután az Egyesült Királyság feltehetően a jövőben nem lesz EU-tag, így egyesek számára a némettanulás is fontos tanulási célként konstruálódott meg. Néhány interjúalanytól a külföldi továbbtanulás vagy munka terve inkább mint életforma, identitás jelent meg, ezekben az esetekben elsősorban a globális világpolgár, az „utazgatás” motivációja volt erőteljes.

Jövőkép a teljes életút tükrében – szocializációs és migrációs tapasztalatok sokfélesége

A jövőképek vizsgálatát a teljes életút vonatkozásában is elemeztük. A szocializációs, migrációs tapasztalatok tekintetében az interjúalanyokat két fő csoportosítási szempont mentén kategorizáltuk, majd megvizsgáltuk a csoportok esetében körvonalazódó jövőképeket.

Az első csoportosítási szempont a szocializáció helyszíne, kontextusa volt. A kínai interjúalanyokat csoportokba soroltuk aszerint, hogy történt-e az életükben kultúraváltás, és ha igen, életük mely szakaszában, milyen hosszú időre és hány-szor, azaz mely kulturális (szocializációs) kontextusokban éltek életük különböző periódusaiban. A különféle kulturális kontextusokban eltöltött időt vizsgálva alapvetően három kategóriát azonosítottunk és használtunk. Az első kategóriába kerültek azok, akik csak Magyarországon szocializálódtak (hat fő), ők Magyarországon születtek, és Kínába csak rövidebb időre, családlátogatási céllal utaztak. A második csoport a „kétszeres kultúraváltók” címkét kapta (kilenc fő), ide kerültek azok az interjúalanyok, akik Magyarországon születtek, és óvodáskorukban (négy fő) vagy iskoláskorukban (öt fő) viszonylag hosszabb időszaktól Kínában töltötték, majd visszajöttek Magyarországra. A harmadik csoportba kerültek azok, akik Kínában születtek, és életük egy későbbi szakaszában, általános iskolában (nyolc fő), középiskolában (öt fő) vagy fiatal felnőtt korban (tizenkét fő) érkeztek Magyarországra (összesen huszonöt fő).

A második csoportosítási szempontot azokra a személyekre alkalmaztuk, akiknek az életében volt kultúraváltás, tehát az egész életükben Magyarországon tartózkodó személyekre ez a csoportosítás már nem vonatkozott. Ez a csoportosítási szempont elősorban a migráció körülményeire fókuszált: a migrációban részt vevő személyek számára és a közöttük lévő családi kapcsolat minőségére.

Az interjúalanyok elbeszélésében három különböző migrációs forma jelent meg:

- 1) a gyermek életében a migráció mindkét vagy az egyik szülővel valósul meg (9 fő);
- 2) a gyermek egy időre szüleitől távol van:

- a.a kiterjedt család valamely tagjával (például nagynéni) Kínában marad, míg szülei a befogadó országban vannak („hátramaradás”) (4 fő);
- b.a kiterjedt család valamely tagjával a befogadó országba utazik, míg szülei Kínában maradnak („előreküldés”) (2 fő);
- c.a gyermek Magyarországról megy az anyaországba, Kínába, ahol a kiterjedt család valamely tagjával lakik egy ideig („visszaküldés”) (6 fő);

- 3) a gyermek vagy fiatal egyedül megy a befogadó országba (12 fő).

Jövőkép a teljes életút tükrében – múltbeli tapasztalatok és jövőkép

A fentiekben leírt különféle szocializációs és migrációs csoportok múltjának és jövőjének egyes aspektusait elemeztük annak érdekében, hogy feltárjunk olyan múltbeli történéseket, amelyek előrevetítik egy-egy jövőbeli cél megjelenését, valamint hogy megvizsgáljuk, vannak-e jól azonosítható különbségek az eltérő szocializációs, migrációs tapasztalatokkal rendelkező csoportok között. A következőkben a migrációs motivációk és a jövőkép összefüggésére vonatkozó eredményeinket foglaljuk össze a kultúraváltáson átesett csoportok esetében: a szülővel vagy szülőkkel érkező, főként Kínában szocializálódott, illetve a szülőktől egy bizonyos ideig külön élő gyerekek tapasztalatait elemeztük.

A korábban bemutatott jövőképek kapcsán azt láthattuk, hogy a tanulás nagyon fontos téma minden korosztályban. A tanulmányok központi szerepe az eltérő tapasztalatokkal bíró csoportokat vizsgálva is kirajzolódott. Így például azoknál a gyerekeknél, akik az egész családdal, illetve egy szülővel vagy egy másik családtaggal (például nagynéni) valószínűsítették meg a migrációt Kínából, az egyik jelentős migrációs motiváció (push faktor) – a gyermekek olvasatában – a gyermek rossz tanulmányi eredménye volt. Kínában az alapfokú oktatást (6 év) követően először egy alsó középiskolába (3 év), majd egy felső középiskolába (3 év) mennek a gyerekek, amelyekbe a bejutás mindkét szinten igen nehéz, rendkívül sok múlik a gyerekek tanulmányi eredményein. Mivel sok gyerek van, ezért nagy a verseny; az oktatás tesztközpontú, és az egyes oktatási szintek végén komoly, a gyermekek rangsorolását lehetővé tévő vizsga van, amely nagyon stresszes a gyerekek számára³⁸. Saját anyagunkban

38 Xu Zhao et al, „Academic stress in Chinese schools”, 2015, 1-14.

a gyerekek egy része ezt nagy tehernek élte meg, mivel úgy érezte, nincs jövője Kínában, ha nem tud megfelelően teljesíteni. Emellett akár a tanulmányi eredményektől függetlenül is némely gyerek nehezen viselte a nagyon szigorú, tekintélyelvű kínai oktatási rendszert, esetleg konfliktusai voltak a tanárokkal. A migrációt így a Kínából érkező gyermekek egy részénél az iskolával kapcsolatos problémák előzték meg, amelyeket a szülők azzal oldottak meg, hogy a gyermeknek új iskolai környezetet biztosítottak egy másik országban. Ezeknél a gyerekeknél mind a jelenben, mind a jövőben a migráció nyomán megjelenő új tanulmányi lehetőségek központi helyen voltak.

A tanulás kérdése mint motivációs tényező a migrációs folyamatban egy másik csoportnál, a szülőktől egy bizonyos ideig külön élő gyerekeknél is megjelent. A „hátramaradó” vagy „visszaküldött” gyerekek közös jellemzője a szülők és gyerekek „elszakítottasága”. A kínai migráns gyerekek életében gyakori tapasztalat a családtagok szétszóródottsága. A gyerekek sok esetben külön élnek szüleiktől, általában a kiterjedt család valamely tagjával, de interjúk anyagunkban találkoztunk olyan esettel is, amikor nagyon közeli munkatárs/barát nevelte Kínában az egyik gyereket egy meghatározott ideig (1,5 év). A kollektivisták családjában a kiterjedt család fogalma miatt a szülőktől való elválást kevésbé érzik problémaként a szülők, a közösség, abban az esetben, ha a gyermek kapcsolata a kiterjedt család valamely tagjával vagy egy nagyon közeli, szinte családtagként definiált személlyel megtartott marad.³⁹ A gyerekek hátramaradásának vagy visszaküldésének egyik jelentős motivációja a kínai nyelv és társas viszonyulás megtanulásának igénye, a kínai oktatási rendszer megtapasztalása, amely igény a szülők felől az etnikulturális folytonosság, a kínai identitás megőrzése miatt jelent meg.

A különféle tanulással összefüggő motivációk mellett egy ezzel harmonizáló, de alapvetőbb, fölérendelt vágy is megjelent a beszámolókból mint általános motiváció, ez pedig a jobb, „nyugati élet” iránti vágy. A Kínából családdal vagy egy felnőttel érkező, főként Kínában szocializálódott gyermekek elmondása szerint ez a vágy a szülők felől indult, sokszor egy másik családtagtól hallottak a lehetőségekről, vagy pedig saját maguknak voltak korábbi nemzetközi tapasztalataik. A „nyugati élet” iránti vágy mögött nem feltétlenül a gyermek iskolai kudarcai álltak, de ez a két tényező akár össze is kapcsolódhatott. Interjúalanyaink egy része hangsúlyozta, hogy valamelyik szülője „felvilágosult családfőnek” számít. Az új, jobb élet vágya főként a gazdasági, oktatási szempontok kapcsán jelent meg, de kisebb arányban politikai-gazdasági vonatkozású indokok is előkerültek, a szülő rendszerkritikus szemlélete. A „jobb élet” fogalmába bizonyos esetekben beletartozott az is, hogy a család együtt lehet, hiszen Kínában a belső migráció is igen gyakori, ami egyben a családtagok szeparációját, bentlakásos iskolában történő tanulást is jelentheti. A beszámolókból kiderül, hogy Magyarország relatív megfizethetősége a nyugati országokkal összehasonlítva lehetővé teszi azt, hogy az egész család akár együtt is el tudjon jönni, nemcsak a gyerek szülők nélkül, előreküldött ejtőernyősként (a migrációs szakirodalomban ez a jelenség a „parachute

39 Carola Suárez-Orozco et al, „Making up for lost time: the experience of separation and reunification among immigrant families”, *Family Processes*, 41, 4 (2002): 625-643.

kid”⁴⁰). Ez a motiváció, a nyugati élet iránti vágy a jövőképet vizsgálva a jövőbeli lakóhely kérdésével kapcsolatban érdekes: vajon mi tekinthető „nyugati, jobb életnek”, és hol van ez, illetve vajon a jövőben is vágnak-e a nyugati életre az interjúalanyok. Ebből a szempontból a Kínából szülőkkel vagy egy felnőtt személlyel érkező gyerekek jövőképe igen vegyes. Az elért „nyugati élet” ellenére voltak olyanok, akik Kínában képzelik el a jövőjüket, az itt eltöltött időre befektetésként tekintenek, mások a nyugati életet még nyugatibbnak képnék a jövőben, ők Európába készülnek, voltak olyanok is, akik Magyarországon maradnának, ők mindannyian általános iskolás korukban érkeztek Magyarországra.

A szülőktől valamennyi időre külön élő gyerekeket nézve a jobb élet motivációja mint migrációs ok szintén jelen volt, ezekben az esetekben azonban a jobb élet egy migrációs hosszú távú cél, amihez az eszköz a család történetében a családtagok ideiglenes szétválása. A gyermekek hátrahagyásának, illetve visszaküldésének egyik oka a megélhetéssel, munkával volt összefüggésben: a szülők a munkával vannak elfoglalva, és/vagy nem tudják biztosítani a gyermek számára a megfelelő életkörülményeket, így inkább hátrahagyják vagy visszaküldik a gyereket Kínába. Az interjúanyagban láttunk több példát is arra, hogy az első gyereket még hátrahagyták vagy visszaküldték, de a másodikat a család anyagi helyzetének javulását követően már nem, vagy ha igen, akkor csak a nyelvtanulás miatt. Ennél a csoportnál is érdekes kérdés, hogy vajon a jövőképben egy vágyott élet hol van számukra. A válaszok vegyesek voltak, hasonlóan a szülővel érkező gyerekek válaszaihoz, Magyarország, Európa és Kína is megjelent a válaszok között.

Összefoglalás

A jövőképben megjelenő főbb témák a tanulás és a munka, illetve a család, párhely kapcsolat területeire vonatkoztak, valamint a jövőbeli lakóhely kérdésére is kitértünk.

A tanulmányok tekintetében a pozitív képek a sikerekhez kapcsolódtak elsősorban, vagyis sikeres vizsgákhoz vagy a vágyott tanulmányi intézményekbe történő bejutáshoz. A munkával kapcsolatosan egyrészt konkrét tervek voltak, de sok bizonytalanság is megjelent. Az általános iskolások, illetve a fiatal korosztály csoportjában a bizonytalanok aránya a résztvevők felére volt tehető, a középiskolásoknál ez az arány nagyobb volt, esetükben viszont a fókuszált cél a középiskolai továbbtanulás terveit jelentette. A munka kapcsán mind a negatívumok, mind a sikeres karrier képe felmerült az interjúkban. Több interjúalany utalt a kezdeti nehézségekre, sokan ezt globális narratívába is helyezték, amiből az derül ki, hogy a résztvevők egy köre mérlegeli a különböző országok nyújtotta lehetőségeket. A várható akadályok között megjelent az, hogy kevés a lehetőség, nagy a verseny, nehéz lesz megfelelni az elvárásoknak, legyenek azok akár külső, akár belső elvárások. A munka területén megjelenő sikert a résztvevők sokféleképpen definiálták, az anyagi biztonság mindenképpen egy nagyon erős motivációs tényező volt.

40 Yuying Tsong, Yuli Liu, „Parachute kids and astronaut families” in *Asian American Psychology: Current Perspectives*, eds. Nita Tewari, Alvin A. Alvarez, A., (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.), 365-379.

A tanulás és a munka mellett a család témája is fontosnak mutatkozott az interjúkban. Mindhárom korosztály beszélt erről a témáról, az általános és középiskolások körében a családnak, párválasztásnak inkább a pozitívabb, sematikusabb aspektusai kerültek előtérbe, a fiatal felnőtt korosztályban pedig a párkapcsolat, családalapítás kérdései már sokkal sokrétűbben, a negatív aspektusokat is magukban foglalva jelentek meg, egyértelműen kirajzolva a családi elvárások, tradíciók és a modernebb, újrafogalmazott nemi szerepek egymásnak feszülő kettőségét. Eredményeinkben az a folyamat körvonalazódott, amikor a modernebb szerepfelfogást az újabb generációs migránsok már nemcsak a befogadó országgal történő kulturális kontaktus nyomán „sajátítják el”, hanem eredetileg is egy „felvilágosult” családból származnak, ahogyan ezt több interjúalanyunk is megfogalmazta. A nemi szerepek, családi elvárások terén modernebb nézeteket vallanak, és Európában ezeket a nézeteket tudják kimunkálni, érvényességüket megvizsgálni. Interjúalanyaink között természetesen voltak olyanok is, akiknek a családjában hagyományosabb értékek érvényesek, illetve akik saját terveikben is inkább egy hagyományosabb életforgatókönyvet követnének.

A jövőorientáció szempontjából kiemelt területeken (tanulás, munka, család) túl a kínai személyek migrációs háttere miatt a jövőbeli mobilitást, migrációt is szeretnénk volna érinteni mint témát, ezért rákérdeztünk a jövőbeli lakhelyre. A beszámolók alapján a lehetséges országok között szerepelt Kína vagy Magyarország, illetve mindkettő párhuzamosan, valamint más európai vagy észak-amerikai országok is.

Egy magyarországi kínai migráns helyzetéből tekintve Kína mint lehetséges jövőbeli lakhely több szempontból is speciálisnak tekinthető. Kína megítéléséhez fontos kontextusba helyoznunk egyrészt a magyarországi kínai migránsok értékelését, illetve Kínának a megítélését. Az akkulturációs szakirodalomban a különböző migráncsoportok értékelése a többségi társadalom részéről az „értékes”-„nem értékes” csoport mentén rendeződik⁴¹, ebben a kategorizációban a kínai migráncsoport Magyarországon inkább a nem értékes csoportba sorolódik⁴², azzal együtt, hogy a kínai nyelv tanulása Magyarországon növekvő tendenciát mutat⁴³, illetve hogy a kormányzati-állami kommunikációban Kína, illetve a kínai-magyar kapcsolatok rendre pozitív színben tűnnek fel⁴⁴. Kína, az anyaország gazdasági-politikai nagyhatalmi státusza, különösen Magyarországhoz képest, megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor az ország megítélése némiképp ambivalens⁴⁵. Így a Magyarországon

41 Annie Montreuil, Richard J. Bourhis, „Host majority acculturation orientations towards „valued” and „devalued” immigrants”, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(6) (2001): 718-739.

42 Feischmidt Margit, Nyíri Pál, *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban* (Budapest: MTA ENKI, 2006).

43 Kozjek-Gulyás Anett, *A nyelvtanulási stratégiák szerepe a kínai nyelv tanulásában*. Doktori disszertáció. (Budapest, 2013).

44 Magyarország Kormánya, kormányzati hírportál közlése: 2019. július 12., <https://www.kormany.hu/hu/kulgasztasi-es-kulugyminiszterium/hirek/soha-nem-voltak-olyan-jok-a-magyar-kina-kapcsolatok-mint-most>

45 Kornai János, „Példaképünk: Kína?”, in *Társadalmi riport*, szerk. Kolosi Tamás, Tóth I. György (Budapest: Társki, 2014), 603-616.

élő migráns személy egy érdekes disszonanciában találhatja magát, egy olyan kisebbségi csoport tagja, amely a többségi társadalom szemében „nem értékes”, ugyanakkor ez a csoporttagság köti össze egy – a globális perspektívából tekintve – nagy politikai, gazdasági státusú országgal. A lakóhelyre vonatkozó dilemmákban ez a kontextus egyértelműen megjelenik, sokan utalnak arra, hogy Kínában az élet sokkal több lehetőséget rejt, az ország technológiailag fejlettebb. Az interjúalanyok egy része említi azt is, hogy a kínai identitás, nyelv szempontjából is kedvezőbb, ami határozott értéket képvisel mind a szülőknél, mind a gyerekeknél. A múlt életeseményeinek elemzését is ide kapcsolva tudhatjuk, hogy a kínai nyelv megszerzése néhány esetben sok áldozattal is járt (jár), különösen a gyermekek számára, például hosszabb iskolai tartózkodás Kínában, ám a jövőképben ennek a haszna is megmutatkozik, a kínai nyelvtudás mint érték, illetve potenciális pénzkereseti lehetőség merült fel. Kínának azonban vannak árnyoldalai, ezek mind a teljes életutakat elemelve, mind a jövőprojekciókat nézve világosan kitűntek: túl gyorsnak, stresszesnek, kimerítőnek látják néhányan a kínai életet, illetve az idősebb korosztálynál már a politikai-társadalmi rendszer hátrányai is a negatívumok közé kerülnek.

Magyarország előnye között elsősorban a nyugodt, tiszta környezet, a lassabb tempójú élet jelennek meg, a pszichológiai tényezők között pedig az ismerősség. Magyarország, a magyarok értékelése során előkerül a rasszizmus is, ezt azonban többségében kiküszöbölhetőnek tartják az alanyok azzal, hogy nem vesznek tudomást a jelenségről, vagy pedig fizikailag elhatárolódnak tőle, olyan környékre költöznek, ahol ez kevésbé jellemző.

A nyugat-európai vagy észak-amerikai célországok szintén megjelentek a válszadók jövőképében, különösen a középiskolás csoportban. Ennek okát a minta jellemzőiben kell keresnünk: a középiskolás válszadóink egy két tannyelvű gimnáziumból kerültek ki, így esetükben az intenzív nyelvtanulás tudatos előkészület a nyugati továbbtanuláshoz.

A különböző migrációs életutakat nézve az rajzolódott ki, hogy az eltérő típusokhoz nem kapcsolódnak meghatározott jövőbeli célországok. A lakhelyre vonatkozó terveket szemlélve az tűnt ki, hogy a további mobilitás akár a származási országba, akár egy harmadik országba erőteljesen jelen van interjúalanyaink jövőképében, így kutatásunk harmonizál azokkal a korábbi eredményekkel, amelyek a kínai migránsok transznacionális kapcsolatainak, nagyfokú mobilitásának hangsúlyosságát emelték ki⁴⁶, mindemellett mintánkban a magyarországi tartózkodás is egy tapinthatóan megjelenő mintázat volt.

46 Nyíri Pál, „Kínaiak és afgánok”, 2006, 39-74.

Irodalomjegyzék

- Alberts, Heike C., Hazen, Helen D. „There are always two voices...”: International Students’ Intentions to Stay in the United States or Return to their Home Countries”, *International Migration*, 43, 3, (2005): 131-154.
- Assink, Marian, Schroot, Johannes J.F. *The dynamics of autobiographical memory: Using the LIM, life-line interview method*. Hogrefe, 2010.
- Barna Mária, Nguyen Luu, Lan Anh, Várhalmi Zoltán. *Az én házam egy keleti ház a nyugati világban. Nemi szerepek és beilleszkedés a konfuciánus és muszlim hagyományú országokból származó bevándorlók körében*. Budapest: ICCR Budapest Alapítvány, 2012.
- Berntsen, Dorte, Bohn, Annette. “Remembering and forecasting: The relation between autobiographical memory and episodic future thinking”. *Memory & Cognition*, 38 (3), (2010): 265-278.
- Borsfay Krisztina. „Kínai migránsok jövőképre vonatkozó döntései”. In *Nemzedékek együttműködése a tudományban: PEME IV. Ph.D konferenciájának kiadványa*, szerk. Koncz István, Nagy Edit, Budapest: Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület, (2012): 71-82.
- Chan, Kara, Ng Yu Leung. „Canadian Chinese Adolescent Girls’ Gender Roles and Identities”, *Intercultural Communication Studies*, 22 (2), (2013): 19-39.
- Feischmidt Margit, Nyíri Pál. *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*. Budapest: MTA ENKI, 2006.
- Hau, Kit-Tai, Ho Irene T. „Chinese students’ motivation and attachment”, in szerk. Michael Bond *Oxford handbook of Chinese psychology*. Oxford: Oxford University Press, (2010): 187-204.
- Kao, Grace, Tienda Marta. „Optimism and achievement: The educational performance of immigrant youth”, *Social Science Quarterly*, 76 (1), (1995): 1-19.
- King, Russell. „Theories and typologies of migration: an overview and a primer.” *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 3/12, Malmö: Malmö University. <https://www.mah.se/upload/Forskningssentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf>
- Kornai János. „Példaképünk: Kína?”, in *Társadalmi riport*, szerk. Kolosi Tamás, Tóth I. György. Budapest: Társi, (2014): 603-616.
- Kozjek-Gulyás Anett. *A nyelvtanulási stratégiák szerepe a kínai nyelv tanulásában*. Doktori disszertáció. Budapest, 2013.
- Kulich, Steve J., Zhang, Rui. „The multiple frames of ‘Chinese’ values: From tradition to modernity and beyond”, in *The Oxford Handbook of Chinese Psychology*, ed. Michael, H. Bond New York: Oxford University Press, (2010): 241-278.
- Magyarország Kormánya, kormányzati hírportál közlése: 2019. július 12., <https://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/sohanem-voltak-olyan-jok-a-magyar-kina-kapcsolatok-mint-most>
- Montreuil, Annie, Bourhis, Richard, J. „Host majority acculturation orientations towards „valued” and „devalued” immigrants”. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (6), (2001): 718-739.

- Nguyen, Luu, Lan ,Anh, Fülöp Márta, Goodwin Robin, Göbel Kerstin, Rojo Luisa Martín, Grad Hector, Berkics Mihály. „Kínai bevándorló családok gyerekeinek integrációja és szociális támogatottsága”, *Magyar Pszichológiai Szemle*, No. 64, (2009): 139-156.
- Nyíri Pál. „Új ázsiai migráció Kelet-Európába: a magyarországi kínaiak”, in *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*, szerk. Kovács Nóra, Szarka László. Budapest: Akadémia, (2002): 161-179.
- Nyíri Pál. „Kínaiak és afgánok Magyarországon: két migráns csoport érvényesülési stratégiái”, in *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*, szerk. Feischmidt Margit és Nyíri Pál. Budapest: MTA ENKI, (2006): 39-74.
- Örkény Antal, Székelyi Mária. „Hat migráns csoport összehasonlító elemzése”, in *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*, szerk. Örkény Antal és Székelyi Mária. Budapest: MTA ENKI, Eötvös Kiadó, (2010): 49-95.
- Pillemer, David B., Ivcevic Zorana, Gooze Rachel A., Collins, Katherine A. “Self-esteem memories: Feeling good about achievement success, feeling bad about relationship distress”. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, (2007): 1292-1305.
- Salikutluk, Zerrin, „Why Do Immigrant Students Aim High? Explaining the Aspiration–Achievement Paradox of Immigrants in Germany”. *European Sociological Review*, 32, 5, (2016): 581–592.
- Sebestyén Nóra. *A versengés és a tanulás kulturális beágyazottsága és a migráció hatása a konceptualizációra*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE, PPK, 2015.
- Sebestyén, Nóra, Ivaskevics, Krisztián, Fülöp, Márta. „Narratives of effort among Chinese, Hungarian and Chinese immigrant students in Hungary”. *International Journal of Psychology*, (2017): 1-9.
- Seginer, Rachel. *Future orientation: Developmental and ecological perspectives*. New York: Springer, 2009.
- Suárez-Orozco Carola, Todorova Irina L.G., Louie Josephine. „‘Making up for lost time: the experience of separation and reunification among immigrant families’”. *Family Processes*, 41, 4, (2002): 625-643.
- Tang Catherine So-kum, Chua Zhiren, O Jianqing. „A gender perspective on Chinese social relationships and behavior”, in *The Oxford handbook of Chinese psychology*, ed. Michael H. Bond. New York: Oxford University Press, (2010): 533-553.
- Tsong, Yuying, Liu Yuli. „Parachute kids and astronaut families”, in *Asian American Psychology: Current Perspectives*, eds. Nita Tewari, Alvin A. Alvarez, A., Mahwah. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 365-379.
- Tulving, Endel. “Memory and consciousness” *Canadian Psychology*, 26. 1985, 1-11.
- Wang, Qingfang, Tang Li Huiping, „Return migration of the highly skilled in higher education institutions, a Chinese university case”. *Population, Space*

and Place, 21, 8, (2015): 771-787.

Zhang, Rui, Noels, Kimberly A., Guan, Yanjun, Weng, Liping. „Making sense of positive self-evaluations in China: The role of sociocultural change”.

European Journal of Social Psychology, 47, 1. (2017): 36–52.

Zhao, Xu, Selman Robert L., Haste Helen. „Academic stress in Chinese schools and a proposed preventive intervention program”. *Cogent Education*, 2 (1), 2015, 1-14.

Zhou, Ling-yi. „American and Chinese College Students’ Anticipations of Their Postgraduate Education, Career, and Future Family Roles”. *Sex Roles*, 55, 2006, 95-110.

PEKING–BUDAPEST, BUDAPEST–PEKING: MILYENNEK LÁTJUK EGYMÁST 2019-BEN?

BOROS GÁBOR PÉTER

Összefoglalás: Magyarország és a Kínai Népköztársaság között az utóbbi időkben az együttműködés felívelésének lehetünk tanúi (pl.: az Egy övezet, egy út, illetve újabb nevén az Övezet és Út Kezdeményezés révén). Az erősödő politikai kooperáció láttán felmerül a kérdés, hogy a két ország lakossága mennyire tud a másiktól, és milyen véleménnyel van róla. A jelen tanulmány kínai és magyar szakértőkkel folytatott interjúk, valamint budapestiek és pekingiek által kitöltött kérdőívek alapján vizsgálja a két főváros közvéleményében a másik országról élő képeket. A tanulmány konklúziója, hogy mindkét város lakossága sokrétű tudással rendelkezik a másik országról. A pekingiek szinte kivétel nélkül tisztában vannak Magyarország földrajzi elhelyezkedésével, sokan ismerik filmekből Budapestet és az egykori Osztrák–Magyar Monarchiát, valamint Puskás Ferenc és Petőfi Sándor sem ismeretlen előttük. Mindezeket túl pedig vonzó úti célnak is tartják az országot, sőt egyetemi tanulmányok folytatására is egyre nagyobb számban érkeznek hazánkba. A budapestiek is hasonlóan jól tájékozottak, a legtöbbször látott már kínai filmet, és örömmel fogadja a megnövekedett kínai kulturális jelenlétet az országban. Az egyedüli nehézség a két ország méretkülönbségéből adódik: a budapesti közvélemény kissé tart a túlzott kínai gazdasági befolyástól. Ugyanakkor ez a vélemény jórészt bizalmatlanságból fakad, és a kétoldalú kulturális kapcsolatok további mélyítésével sikerrel befolyásolható.

Kulcsszavak: közvélemény, puha erő, kulturális együttműködés

Bevezetés

Kétéves kínai tartózkodás alatt igen sokszor megkérdezik az embertől, hogy honnan érkezett. Erre ő minden egyes alkalommal válaszol, majd várja a reakciót, amely a személyes tapasztalatom szerint mindig pozitív. Még a taxisofőr is tudja, hol van Magyarország. Általában előkerül a beszélgetésben az Osztrák–Magyar Monarchia, Sissi és esetleg Puskás Ferenc is, de az mindenképp, hogy Budapest milyen szép. Az egyik legmeghatározóbb élményem ezzel kapcsolatban egy 93 éves öregemberrel folytatott beszélgetésem, egy csöcsiangi faluban, a madzsongasztal mellett: miután megtudta, hogy magyar vagyok, rögtön elmesélte, hogy tisztán emlékszik az 1956-os és az 1989-es eseményekre, és mennyire örül, hogy találkozik valakivel a volt testvéri szocialista országból. Hasonlóan meglepő tapasztalatban volt részem, amikor 2015 nyarán hazaérkeztem az első Kínában töltött évem után, és a Halászbástyán rögtön egy kínai turistacsoport tagjaiba botlottam, ami számomra a

Magyarország iránti növekvő kínai érdeklődést illusztrálta. Az ilyen hatások indítottak arra, hogy a jelen kutatás során utánajárjak, hogyan alakultak a kínai–magyar kapcsolatok az elmúlt években, és – főleg – hogy végső soron mit tudnak a kínaiak Magyarországról, a magyarok pedig Kínáról, amely egyre inkább a mindennapjaik részévé válik.

Az első kérdésre egyértelműen az a válasz, hogy a kapcsolatok manapság egyre intenzívebbé válnak, és a magas szintű politikai együttműködéstől kezdve a holdújévi előadásokon át a Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola megalapításáig számos dologra kiterjednek. Ezekhez a hivatalos és nyilvános eseményekhez kapcsolódnak olyan meglepő, a kölcsönös ismeretekről tanúskodó tények a magánszférából, mint amilyen például Csen Kiang kínai színész elhatározása az 1950-es években, aki a két fiát Budapest kínai nevéből Csen Budának és Csen Peisinek nevezte el, vagy az, hogy a budapesti válaszadók több mint fele hallgatott már kínai klasszikus zenét, és több mint harmaduk olvasott kínai szépirodalmat. Ezek alapján az egymásról való ismeretek feltérképezése igencsak szükséges és hasznos folyamat, amely hozzájárulhat mind a kapcsolatok felélésének a megértéséhez, mind pedig annak meghatározásához, hogy merre érdemes a továbbiakban fejleszteni az együttműködést. A jelen tanulmány kiindulópontként a vélemények feltérképezésére tesz kísérletet.

Elméleti háttér és korábbi kutatások

A jelen tanulmányomban leginkább használt fogalom a „puha erő”, amelyet Joseph Nye egy 1990-ben kiadott cikkében írt le először. Nye úgy definiálta egy ország puha erejét, mint képességet arra, hogy „elérjük azt, hogy mások is azt akarják, amit mi akarunk”,¹ ellentétben azzal, hogy egy adott országot rákényszerítsen az általunk vágyott cselekedetre. Ezt azzal a példával illusztrálta, hogy a szülők befolyása a gyermekeikre sokkal tartósabb, ha a nevelés során annak nézetei és értékrendje kiformalódását irányítják, mintha folytonosan és nyíltan beavatkoznának a döntései meghozatalába. Egy országra vonatkoztatva ezt úgy kell értelmezni, hogy ha az általa képviselt értékeket elfogadja a nemzetközi közösség, valamint az adott állam fontos kérdésekben meg tudja határozni az általános diskurzust, akkor tartós hatást tud gyakorolni a nemzetközi politikára. Nye szavaival élve, ha egy ország a befolyását elfogadhatóvá tudja tenni mások szemében, akkor a vágyai kevesebb ellenállásba fognak ütközni. Ha a kultúrája és az ideológiája vonzó, mások szívesebben fogják követni. Ha olyan nemzetközi normákat tud felállítani, amelyek összhangban vannak a saját társadalmával, akkor kevésbé valószínű, hogy meg kell változnia. Ha olyan intézményeket tud támogatni, amelyek arra ösztönzik a többi államot, hogy úgy irányítsák a tevékenységeiket, amint azt a domináns állam kívánja, akkor megtakaríthatja magának a kemény erő kényszerítő használatának a költségeit.²

1 Joseph S. Nye, „Soft Power”, *Foreign Policy* no. 80. (1990):166., <https://doi.org/10.2307/1148580>. (A jelen cikk szerzőjének fordítása.)

2 Nye, „Soft Power”, 167.

Ilyesfajta logika alapján erősítették meg az amerikai befolyást világszerte Hollywood és Bretton Woods intézményei a 20. század második felétől, és a jelek arra utalnak, hogy hasonló módokon igyekszik Kína is előmozdítani a sajátját a 21. század elején. A kínai puha erőről sok megvilágító cikk született, mind magyarul, mind más nyelveken, amelyek bemutatják, hogy milyen formákban igyekszik Kína növelni a puha erejét a világ különböző országaiban, és hogy ezek az erőfeszítések mikor sikeresek, illetve mikor ütköznek ellenállásba.³ A cikkem írása során merítettem ezekből az írásokból, azonban a puha erőt kissé más oldalról értelmeztem.

Magam is jelen voltam Nye 2019-es, a Pekingi Egyetemen tartott előadásán, amelyen arról beszélt, hogy a puha erő – az ő fogalmai szerint – csupán pozitív lehet, és ebben különbözik mind az éles erőttől (*sharp power*), mind pedig az okos erőttől (*smart power*), amelyek célzottan egy másik ország aktuális berendezkedését igyekeznek megváltoztatni. Az éles erő egy állam politikai rendszerét és információáramlását kívánja rejtett módon befolyásolni, míg az okos erő leginkább a kemény (*hard*) és puha erőknek a saját érdek előmozdítása céljából történő együttes alkalmazásaként értelmezhető. Ezekről eltérően a puha erő Nye értelmezése szerint elsősorban a bizalom építését szolgálja, egymás jobb megismerése által. Ennek megfelelően az akkor már elmérgesedőben lévő kínai–amerikai viszonytal kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy ő azt szeretné látni, ha az amerikai puha erő nőne Kínában, a kínai puha erő pedig Amerikában, mivel ez azt jelentené, hogy a két ország lakói jobban megismernék egymást, és így jobban bíznának is egymásban. Ezek alapján a jelen tanulmányban, amely a pekingi és a budapesti lakosoknak a másik országról kialakult tudását és véleményét vizsgálja, abból indulok ki, hogy minél inkább elmélyülnek a két ország kulturális kapcsolatai, és minél inkább megismerik a polgáraik egymást és egymás kultúráját, a kétoldalú kapcsolatok is annál hatásosabban tudnak majd továbbfejlődni.

Kutatási módszer

A kutatásomhoz vegyes módszertant választottam, így kvantitatív és kvalitatív kutatási módszereket egyaránt felhasználtam, hogy minél szélesebb körű adatokra tehessek szert. Mivel a fő célom a két főváros lakosságának a másik országról kialakított véleményének a feltérképezése volt, a vizsgálódás alapját egy elektronikus kérdőív képezte, amelyet mindkét városban a legkülönbözőbb társadalmi csoportok képviselőihez juttattam el. Mivel az érintett országok mérete és nemzetközi befolyása jelentősen különbözik, a két kérdőívet kissé eltérően építettem fel, noha

3 Jordán Gyula, „A kínai soft power kérdéséhez”, *Nemzet és Biztonság* 3. no. 1. (2010): 50–65.; Ingrid d’Hooghe, „The Limits of China’s Soft Power in Europe: Beijing’s Public Diplomacy Puzzle”, in *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia*, szerk. Sook Jong Lee és Jan Melissen (New York: Palgrave Macmillan, 2011), 163–90., https://doi.org/10.1057/9780230118447_9; David Shambaugh, „China’s Soft-Power Push”, *Foreign Affairs*, 94. (2015): 99.; Joseph S. Nye, „The Rise of China’s Soft Power”, *Wall Street Journal Asia* 29. (2005): 6–8.

a felmérés célja hasonló volt. A pekingi lakosoknak szóló kérdőív abból indult ki, hogy ők nem feltétlenül ismerik behatóan Magyarországot. Ezért olyan általános kérdésekkel kezdődött, mint például Magyarország földrajzi elhelyezkedése, majd ezt követték a magyar találmányokon és a hungaricumokon keresztül a specifikusabb témák, amelyek a politikai és a kulturális életben fontos szerepet játszó személyekre vonatkoztak. A budapestieknek szóló kérdőív viszont abból a tapasztalatból indul ki, hogy Kína egyre inkább a hazai mindennapok részévé vált. Eleinte csupán éttermekkel és üzletekkel, de ma már plakátok is népszerűsítik a magyar–kínai együttműködést, valamint klasszikus kínai zenei koncerteken és más kulturális programokon is részt vehetünk. Így az első kérdések arra irányultak, hogy mi jut először a megkérdezettek eszébe, ha Kínára gondolnak, milyen formában találkozhatnak leginkább az ázsiai országgal, és honnan szerzik a róla szóló információikat. A bevezető rész után következtek a konkrétabb, a politikai és a kulturális életben szerepet játszó személyek ismertségét vizsgáló kérdések. Végül pedig mindegyik felmérés egy, a Kína és Magyarország kétoldalú kapcsolatait értékelő résszel zárult, amely többek között a diplomáciai kapcsolatok felvételének időpontjára kérdezett rá, továbbá hogy Magyarország tagja-e az Övezet és Út Kezdeményezésnek (*Belt and Road Initiative, BRI*), és a kitöltő személy szívesen látná-e a két ország közti viszony további elmélyülését.

Ezen a ponton fontos hangsúlyozni, hogy a kutatást a fővárosok lakosságára szűkítettem, mivel egy egész országra kiterjedő felmérés túlfeszítette volna a jelen tanulmány kereteit. A kutatás szempontjából budapestinek, illetve pekinginek azokat a személyeket tekintettem, akik a felmérés időtartama alatt ott laktak, az eredeti lakcímüktől (a pekingiek esetében: *hukou*, 户口) függetlenül. A döntést az indokolja, hogy mindkét helyen – különösen a kínai fővárosban – igen magas azoknak az aránya, akik nem ott születtek, viszont mivel ott élnek, hasonló impulzusok érik őket – az adott ország többi városától eltérően.

A kérdőívekből származó kvantitatív adatok kiegészítése érdekében öt interjút is készítettem a pekingi Magyar Nagykövetség és a Pekingi Magyar Kulturális Intézet (PMKI), valamint a Kínai Népköztársaság Nagykövetsége, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és az ELTE Konfuciusz Intézet munkatársaival. További kettőt-kettőt a Budapesten, illetve Pekingben tevékenykedő diplomatákkal és a kulturális intézetek dolgozóival: a kínai fővárosban Buslig Szonja kulturális tanácsossal, a PMKI igazgatójával és Guncz Nórával, a PMKI oktatójával (a könnyebb időpont-egyeztetés végett mindkettővel írásban), Budapesten pedig Vu Hua (吴华) oktatási osztályvezetővel, valamint Je Kiujuével (叶秋月), az ELTE Konfuciusz Intézet tanárával (szóban). Az utóbbiak kapcsán arra voltam kíváncsi, hogy ők milyennek látják a Kínával kapcsolatos budapesti közvéleményt. Ezeket egészítette ki egy ötödik interjú Hamar Imrével, az ELTE nemzetközi rektorhelyettesével, a Kínai Tanszék vezetőjével, aki a tisztségén keresztül mind a pekingi, mind a budapesti közvéleményre komoly rálátással bír. A szóbeli interjúkat félig strukturált formában készítettem, hogy minél átfogóbb képet kapjak az alanyok véleményéről; az írásbeli interjúknál viszont a forma korlátai okán inkább az általam feltett kérdések kerültek előtérbe, de az eredeti kérdések további árnyalására is nyílt lehetőség.

Az interjúk eredményei

A budapesti interjúk

A budapesti interjúk legszembeötlőbb sajátossága, hogy azokból kiderül, a főváros lakosságának az a véleménye a kínai–magyar kapcsolatokról, hogy azok kifejezetten jók, és egyre mélyülnek, a kínaiakhoz való viszony tekintetében pedig befogadóak, és nyitottak a kínai kultúra jobb megismerésére, valamint pozitívan fogadják az ázsiai befektetéseket is, mivel látják azoknak a magyar gazdaságra gyakorolt előnyös hatását. Hamar Imre elmondta, hogy – a nyugati tendenciákkal ellentétben – a magyar közvélemény már kezdetben is nyitott volt a Kínával való együttműködésre, és ebben azóta sem látszik változás. Ezt a megállapítást személyes tapasztalataik alapján Vu Hua és Je Kiu-jue is alátámasztotta, akik kiemelték, hogy amióta ők Budapesten élnek (öt, illetve tíz éve), mindig pozitív fogadtatásban részesültek a magyar kollégáktól, főnököktől és mindenkitől, akivel találkoztak. Je külön hangsúlyozta, hogy külföldiként sosem érzett negatív megkülönböztetést. E pozitív attitűdben egyikük sem érzett változást az elmúlt években, sőt Je Kiu-jue szerint a korábbi pozitív, ám passzív hozzáállás néhány év alatt egy kifejezetten aktív és a kínai programokat, a Kínával való együttműködést kereső magatartássá alakult át, ami határozottan segíti a kapcsolatok további elmélyülését.

Mindkét válaszadó kiemelte, hogy minden téren – a magas szintű politikai együttműködéstől kezdve az oktatáson át a gazdasági kapcsolatokig – nő az együttműködés. Je Kiu-jue elmondta, hogy a kínai szakra jelentkező diákok száma látványosan nőtt az utóbbi években. Míg 2011-ben mindössze ötven hallgatóval indult a BA-képzés az ELTE kínai szakán (bár már ez a szám is jóval magasabb, mint a 2000-es évek elején volt), addig 2019-re a létszámuk megduplázódott, és elérte a száz főt. Hasonló igaz a kínai szakos PhD-hallgatókra is: a korábbi években csak elvétve jelentkeztek, idén viszont már öt hallgató kezdi meg a PhD-tanulmányait az ELTE-n, ösztöndíjas támogatással. Emellett fontos kiemelni, hogy mostanra már nemcsak az ELTE-n, hanem más felsőoktatási intézményeken, például a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen is nagy érdeklődéstől övezve működik a kínai szak. Az egyetemihez hasonló fejlődés figyelhető meg az általános és a középiskolákban is, mivel egyre több helyen lehet a második idegen nyelvként kínaiul tanulni, sőt az érdeklődők már érettségis is tehetnek belőle. A Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola pedig már több éve működik Budapesten, és nemrégiben Li Zsan-su, a kínai Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának elnöke is meglátogatta.

Az adott nyelv oktatásának felfutása mellett egy másik fontos fokmérője egy ország iránti érdeklődésnek, hogy a kultúráját bemutató előadásokon és programokon milyen a részvétel. Az utóbbi években jelentősen megnőtt a Budapesten látható kínai programok száma, amelyek széles – a Művészetek Palotájában megrendezett holdújévi hangversenyektől kezdve az Erkel Színházban bemutatott operaelőadásokon át a fővárosi állatkertben felállított és kivilágított szoborkompozícióig terjedő skálát öleltek fel. Már maga a programok gyakorisága is jelzi, hogy igény mutatkozik rájuk, de Vu Hua osztályvezető külön is kiemelte, hogy azok minden alkalommal nagyszámú érdeklődőt vonzanak.

Fontos hangsúlyozni, hogy mindhárom válaszadó szerint a Magyarország iránti kínai érdeklődés is rohamosan nőtt az elmúlt években, és továbbra is növekszik. Hamar Imre elmondta, hogy hetente több kínai egyetemi küldöttség is érkezik az ELTE-re, amelyek mind együttműködési módokat keresnek. Ezt Vu Hua is megerősítette: annak idején, amikor 2015-ben Budapestre költözött, összesen talán ötszáz kínai diák tanult itt, ám mára ez a szám kétezer-kétszázra emelkedett, s közülük mindössze ötszáz az ösztöndíjas, a többi önköltséges hallgató. Ez kiválóan mutatja, hogy a kínai fiatalok jó befektetésnek tartják a magyarországi tanulmányokat. Ugyanakkor sokszor nem is csak tanulni jönnek ide, mert a diploma megszerzése után Magyarországon vagy más európai uniós államban helyezkednek el, az egyre nagyobb létszámban érkező kínai cégeknél. Ez azt is jelzi, hogy a kínai befektetések hosszú távon az oktatási együttműködést is előmozdítják, megteremtve egy új felvevőpiacot a frissen végzett hallgatóknak – mind a kínaiul tanuló magyaroknak, mind a Magyarországon végző kínaiaknak. A hazánkat választó kínai diákok számának gyarapodásához hozzájárul még egy faktor, amely talán nekünk, magyaroknak, kissé szokatlan lehet, mivel az ország kicsinyisége és a nehéz nyelv miatt általában kevés külföldi tanul magyarul. Ám Je Kiujue elmondása szerint Kínában már tizenkét egyetemen oktatják a magyart, s ez a szám egyre nő – ennek eredményeként évente harminc magyar szakos kínai egyetemista érkezik hazánkba, hogy a nyelvtudását a helyszínen fejlessze.

A magyar egyetemek népszerűvé válása mellett hazánk turisztikai szempontból is egyre inkább vonzza a kínai látogatókat. Ez könnyen belátható egyrészt a Budapest belvárosában kigyózó kínai turistacsoportok megnövekedett számából, másrészt pedig abból, hogy 2016-ban a Kínai Nemzeti Turisztikai Hivatal a magyar fővárosban nyitotta meg az első irodáját a közép-európai régióban, és azt világszerte is mindössze húsz hasonló előzte meg.⁴ A növekvő érdeklődés következtében a pekingi kormány hivatalos weboldala szerint 2018-ban már 250 000 kínai turista érkezett Magyarországra, ami lényegesen több, mint az azt megelőző évek bármelyikében.⁵ Ezeket az adatokat a személyes tapasztalatom is alátámasztja: szinte minden kínai, akivel mostanában Pekingben találkoztam, azonnal az ország szépségének említésével reagált arra, hogy magyar vagyok, s azt hangsúlyozták, hogy mennyire szívesen meglátogatnák hazánkat. Az ország turisztikai népszerűségéhez az is hozzájárul, hogy a legtöbb kínai utazási iroda egy „csomagban” több közép-európai országot felölelő körutat kínál, és mivel számukra Nyugat-Európához hasonlóan érdekesek, ám azoknál olcsóbbak ezen országok, ideális kirándulási célpontot jelentenek. Az ország iránti fokozott érdeklődést mutatja az is, hogy a közeljövőben

4 „段洁龙大使出席“中国驻布达佩斯旅游办事处”成立仪式”, Embassy of the People's Republic of China in Hungary, a letöltés ideje: 2019. augusztus 31., <http://www.chinaembassy.hu/chn/xwdt/t1346022.htm>.

5 „2018年到访匈牙利的中国游客突破25万人次”, The State Council. The People's Republic of China, a letöltés ideje: 2019. augusztus 31., http://www.gov.cn/xinwen/2019-05/14/content_5391601.htm; Bienert Gusztáv és Niklai Ákos, „布达佩斯成为中欧旅游中心 中国游客增长了40%”, United News, a letöltés ideje: 2019. augusztus 31., <http://jju.lianhenews.com/news/?2475.html>.

három új közvetlen járatot indítanak a kínai légitársaságok Budapestre – Csungkingből, Hszianból, valamint Sencsenből –, amelyek tovább fogják növelni a két ország közötti turizmus intenzitását.⁶

Magyarország kínai népszerűségéhez az is hozzájárul, hogy egyre több kínai filmet forgatnak nálunk, amelyek a közönség széles rétegeihez juttatják el hazánk – legfőképp a budapesti belváros – látképét.

Az eddig felsorolt területeken kívül a magyar–kínai kapcsolatok egyik legfontosabb motorja természetesen a gazdasági együttműködés, amelyben igen sok cég vesz részt – nagy állami cépektől a kis- és közepes vállalatokig –, és ikonikus példája a Budapest–Belgrád-vasút. Vu Hua kiemelte, hogy a magyar álláspont igen pragmatikus a gazdasági együttműködés terén, és így az olyan nagy cégek is, mint a Huawei vagy a Bank of China, szívesen fektetnek be nálunk.

Az együttműködés növekedésével párhuzamosan és azzal egymást gerjesztve, néhány év alatt a magyarországi kínai közösség létszáma is megnövekedett 9000-ről 19 000-re.⁷ Ehhez jelentősen hozzájárult a magyar kormány programja, amelynek köszönhetően meghatározott mennyiségű magyar államkötvény vásárlása esetén a befektetők könnyített eljárással juthattak magyar állampolgársághoz.

Pekingi interjúk

A Pekingi Magyar Kulturális Intézet (PMKI) igazgatójával és oktatójával folytatott beszélgetések hasonló eredményeket mutattak – mind a helyiek hozzáállásával, mind a kétoldalú relációval összefüggésben –, mint a budapestiek. Az intézet mindkét munkatársa kiemelte, hogy igen pozitívak a kapcsolatok, és egyre jobban nő az érdeklődés a PMKI programjai iránt. Buslig Szonja intézetigazgató arra a kifejezetten izgalmas fejleményre világított rá, hogy a két ország kulturális kapcsolatai egy mélyebb szintre értek el: már nemcsak bizonyos felületes fogalmak – mint magyar részről a „Távol-Kelet» vagy kínairól »a magyarok a távoli rokonaink« – élnek a két nép képzeletében, hanem egyre inkább kíváncsiak a mélyebb kulturális értékekre is”.⁸ Ez a változás pedig megnyitja a kaput egy sokkal szélesebb spektrumú kulturális együttműködés előtt, amely lehetővé teszi például egy beszéd nélküli színdarab vagy éppen egy rockkoncert megszervezését.

Ennek megfelelően a PMKI programjai igen széles skálát ölelnek fel, a zenei és táncelőadásoktól kezdve a hagyományos népművészeti tárgyak és a legújabb kreatív design bemutatásáig. Az intézmény különlegessége a többi külföldi magyar kulturális intézethez képest, hogy 4 éve elindították a világon az első Kodály Pontot, ahol több magyar zenetanár népszerűsíti a Kodály-módszert, s oktat rá gyerekeket és kínai

6 „Három kínai városból indulhatnak új légi járatok Budapestre”, turizmus.com, a letöltés ideje: 2019. szeptember 30., <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/harom-kinali-varosbol-indulhatnak-uj-legi-jaratok-budapestre-1163820>.

7 Vaskor Máté, „Megjelent húszezer ázsiai Magyarországon”, 24.hu (blog), a letöltés ideje: 2018. január 16., <https://24.hu/kozelet/2018/01/16/megjelent-huszezer-azsiai-magyarorszagon/>.

8 Idézet a szerző 2019. augusztus 30-i, Buslig Szonja kulturális tanácsossal, a PMKI igazgatójával készített interjújából.

zenetanárokat. Guncz Nóra, aki 2015 óta szintén a Kodály Pont oktatója, elmondta, hogy a módszer igen nagy népszerűségnek örvend, hiszen a „kodályi énekes alapú oktatás egyik alapelve a játékos zeneoktatás”, és „melyik gyermek ne szeretne játszani?”⁹ A játékoságon túl természetesen a módszer hatékonysága is komoly vonzerő, amelynek hatására már több kórus is alakult a Kodály Pont keretein belül, s azok kiváló lehetőséget kínálnak a magyar kóruskultúra megismertetésére és népszerűsítésére.

A zene vonzerejének kihasználása mellett a PMKI komoly erőfeszítéseket tesz arra, hogy minél több embert megszólítson a hatalmas országban. Ennek érdekében fejlesztett már például egy telefonos applikációt, amelyen keresztül bárholnan meg lehet tekinteni az intézetben rendezett kiállításokat, vagy el lehet érni a Magyarországot népszerűsítő kiadványokat. A legközkedveltebb kínai közösségi hálózathoz, a WeChat-hez kapcsolt honlapján, valamint a levelezőlistájára felkerült érdeklődőkön és nyomtatott műsorfüzeteken keresztül könnyű elérhetést biztosít az aktuális programokhoz is. Így aztán már nem is csoda, hogy az intézet legtöbb programját külső helyszínrre kell szervezni, mert a résztvevők nem férnének be az épületébe.

Az intézetigazgató elmondása szerint a külső helyszínek kifejezetten nyitottak a PMKI programjai iránt, és örömmel adnak nekik otthont. Számos pekingi általános és középiskolával, valamint egyetemmel ápolnak szoros kapcsolatot, és az együttműködések száma csak nő.

Ami az elmúlt évek fejlődését illeti, Buslig Szonja kiemelte, hogy mivel a kulturális intézet mindössze öt éve nyitotta meg a kapuit, nehéz hosszú távú összehasonlítást végezni. Viszont az határozottan kijelenthető, hogy ez idő alatt rohamosan nőtt az intézeti programok résztvevőinek a száma. Mint mondta, ez egyrészt annak tudható be, hogy a pekingi közönség fokozatosan mind jobban megismeri a magyar kultúrát, így „egyre nagyobb az igény arra, hogy rendszeresen részt vegyenek a programjainkon”,¹⁰ sőt többen már kifejezetten keresik azokat. Másrészt a magas szintű politikai projektek – mint a BRI és a 17+1 kezdeményezés – is a szélesebb körű együttműködést serkentik, s a bennük részt vevő országok ismertségét és népszerűségét is jelentősen növelik a kínai fővárosban, s így hozzájárulnak a PMKI programjainak a népszerűségéhez is.

Végül pedig megemlítenéd még egy, a pekingi közvéleményt illető fontos tapasztalat: hogy a mindennapi találkozások során a kínai főváros lakóinak mi jut eszükbe Magyarországról. Buslig Szonja kijelentette, hogy a két ország kapcsolatai már túlléptek a sztereotípiák szintjén, így nem lehet kiemelni csupán egyetlen olyan témát, amely mindig előkerülne, ha kínaiakkal beszél hazánkról. Elmondása szerint a legtöbben ismerik a Rubik-kockát, a Bíró-tollat, vagy hogy korábban milyen jó volt a magyar futball. Komoly fejlemény viszont, hogy már nemcsak a klasszikus magyar irodalom nagyjait, például Petőfit ismerik, hanem több kortárs író is, akiknek a műveit lefordították kínaira. Kodály Zoltán nevének egyre növekvő ismertsége magának a módszernek és a PMKI Kodály Pontnak a sikerességét is bizonyítja. Az intézetigazgató e megállapításait a pekingieknek kiküldött online kérdőívekre viszszaérkezett válaszok is teljes mértékben alátámasztják, hiszen a kitöltők 67 százaléka

9 Idézet a szerző 2019. augusztus 30-i, Guncz Nórával, a PMKI Kodály Pont oktatójával készített interjújából.

10 Idézet a szerző 2019. augusztus 30-i, Buslig Szonjával készített interjújából.

Magyarországhoz kötötte a Kodály-módszert, 45 százaléka pedig a Rubik-kockát, továbbá Esterházy Pétert majdnem annyian azonosították magyar íróként, mint Petőfit. Sokan a Tokaji Aszút – legalábbis a nevét – ismerik.

Guncz Nóra tapasztalatai is hasonlóak, viszont ő kiemelte, hogy az első, ami a pekingieknek Magyarországról eszükbe szokott jutni, egyértelműen Budapest. Ennek a legfőbb oka az, hogy egy híres kínai színészre, Csen Kiangra (陈强) (1918–2012) olyan mély benyomást tett a város, amikor 1950-ben itt forgatta *A fehérhajú lány* című filmdrámát, hogy a két fia közül az egyiknek Budapest kínai nevéből (*Bù Dá Pei Sī*, 布达佩斯) a Csen Buda (陈布达), a másiknak pedig a Csen Pej-sze (陈佩斯) nevet adta. Amiben minden vélemény megegyezik, az az, hogy Budapest és Magyarország nagyon szép.

A négy interjú alapján tehát határozottan állítható, hogy a kínai–magyar kapcsolatok igen pozitívak, sok területre kiterjednek, és rohamosan fejlődnek. A két főváros lakossága kifejezetten érdeklődik a másik ország kultúrája iránt, és a kapcsolatok már olyan mélyebb szintre értek, ahol az ismeretek és a programokra való igények túllépnek a kezdeti sztereotípiákon. Azt, hogy ezek az ismeretek mire is terjednek ki pontosan, a következő fejezet fogja bemutatni, a pekingieknek és a budapestieknek kiküldött kérdőívekre adott válaszokon keresztül.

A kérdőívek eredményei

Az interjúk egyértelműen nagyon pozitív képet festettek a kétoldalú kapcsolatokról: a felek egész jól ismerik egymást, és nyitottak a további együttműködésre. A két főváros lakói által kitöltött kérdőívek hasonló eredményt mutatnak, bár ott mindkét fél részéről találhatunk meglepő fejleményeket is. A kérdések két fő témára fókuszáltak: egyrészt, hogy mit tudnak a válaszadók a másik országról, másrészt pedig, hogy milyenek látják Kína és Magyarország jelenlegi kapcsolatát. Ennek megfelelően a következő két alfejezet az e szempontok alapján elvégzett vizsgálat eredményeit mutatja be.

Országismeret

A pekingi kérdőív egyértelműen cáfolta azt a kezdeti feltevésemet, hogy korántsem biztos, hogy Kínában mindenki hallott már Magyarországról, hiszen az olyan kicsi... Ehhez képest a megkérdezettek száz százaléka hallott már hazánkról, és nem is csak egy forrásból. A három legfőbb információforrást (amelyeket a válaszadók 70, 59, illetve 51 százaléka jelölt meg) az iskolai tankönyvek, a hírek, valamint a történelmi – például a Sissi hercegnőről (*Xixi gongzhu* 茜茜公主) készült – filmek jelentik. Ez azt mutatja, hogy mind a történelmi, mind a kortárs Magyarország rajta van a kínai „térképeken”. A magyar nagykövetség és a kulturális intézet is előkelő helyet foglal el a megjelölt források között: 17 százalék hivatkozott rájuk. Tekintve, hogy a PMKI még csak 5 éve működik, ez igazán biztató adat. Szintén megcáfolta a várakozásaimat, hogy a válaszadók 93 százaléka Európába helyezte Magyarországot, 79 százalék pedig pontosan Kelet-Közép-Európába, és mindössze 7 százaléka tartózkodott a válaszadástól.

Ami az országismereti kérdéseket illeti, mindkét oldalon születtek várakozáson felüli eredmények, bár azért még van hova fejlődni. A pekingi válaszadók 70 százaléka tudta, hogy Magyarország korábban szocialista ország volt, valamint közel 70 százalékuk azt is, hogy jó minőségű a magyar bor. Az előbbiekhöz képest elenyésző, de mégis egész jó arány, hogy a kitöltők 30 százaléka tudta, hogy a magyar Országház a világ harmadik legnagyobb parlamentje. A találmányok terén is hasonló az arány: 67 százalék azonosította be a Kodály-módszert, 45 százalék a Rubik-kockát és 25 százalék a C-vitamint magyar eredetűként.

Az alábbi kérdések mindkét város kérdőívében szerepeltek, és a célom annak kiderítése volt velük, hogy mennyire vannak tisztában a kitöltők a másik ország politikai, kulturális és sportéletében fontos szerepet játszó személyiségekkel.

- Politikai téren a budapestiek „teljesítettek jobban”, mivel 45 százalékuk a négy lehetséges válaszból helyesen jelölte meg Hszi Csin-pinget mint a Kínai Kommunista Párt főtitkárát. A pekingieknek viszont csupán 29 százaléka találta el, hogy Orbán Viktor Magyarország jelenlegi miniszterelnöke.
- Irodalmi téren azonban a pekingiek mutattak fel komolyabb tudást: a válaszadók egyharmada ismerte Petőfit, egyötöde pedig Esterházy Pétert is. Ehhez képest magyar oldalon Mo Jent és Lu Hszünt egyaránt mindössze 14 százalék azonosította neves íróként, ráadásul – érdekes módon – az, hogy valaki ismerte az egyiket, nem jelentette automatikusan, hogy a másiktól is hallott.
- A sport terén a kosárlabdázó Jao Mingre, illetve az egykori labdarúgóra, Puskás Ferencre a válaszadóknak egyaránt az egynegyede adta a voksát (négy lehetőség közül), Hosszú Katinka ismertsége pedig megközelítette a 20 százalékot, ami bizonyára a 2018-as hangcsoui úszó világbajnokságon nyújtott szereplésének köszönhető.

Az előző adatok jól illusztrálják Buslig Szonja kulturális tanácsos megállapítását, miszerint a két ország kapcsolata már túljutott a sztereotípiák stádiumán: bár az arányokon még jócskán lehet javítani, mindkét oldalról vannak szép számmal, akik ismerik a másik államnak a különböző területeken elért kiemelkedő eredményeit. A következő alfejezet azt elemzi, hogy ezeknek az ismereteknek a fényében hogyan értékeli a kétoldalú kapcsolatokat Peking és Budapest lakói.

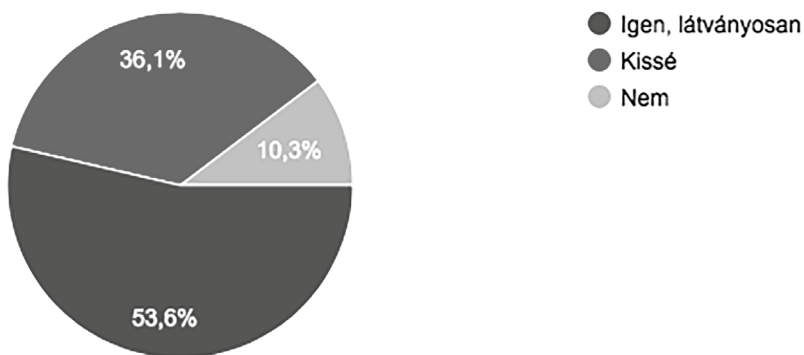
Kínai–magyar kapcsolatok

A budapestieknek küldött kérdőívre érkezett válaszok egyértelműen alátámasztják az interjúk megállapításait: a két ország közötti együttműködés rohamosan fejlődött az elmúlt években, és lényegesen megnőtt a Magyarországon élő kínaiak száma. Amint azt az alábbi kördiagramok mutatják, a magyar válaszadók 90 százaléka szerint megnőtt a kínai jelenlét hazánkban, és 82 százalék szerint fokozódott az együttműködés.

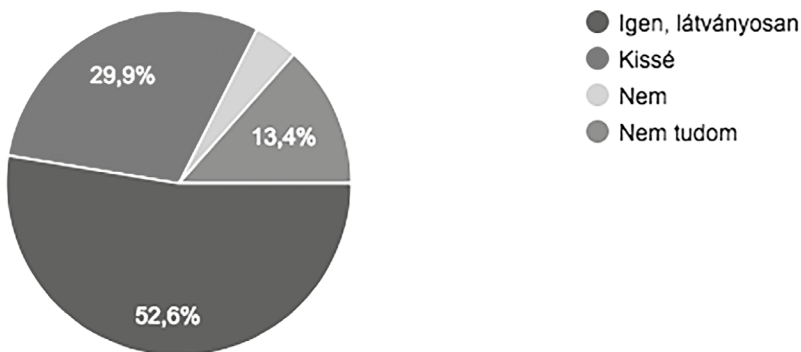
1. ábra

Ön szerint megnőtt a kínai jelenlét Magyarországon az elmúlt években?

2. ábra

Ön szerint az elmúlt években fokozódott a kínai–magyar együttműködés?

A válaszokból az derül ki tehát, hogy a kínai–magyar együttműködés alakulását figyelemmel követők száma valamivel kisebb, mint azoké, akik csupán észlelik a kínai jelenlét változását – de ez az érték még így is igen magas. A válaszadók közel 53 százaléka gondolja, hogy a kooperáció jelentősen intenzívebbé vált. Ez az arány pontosan megegyezik azokéval, akik tudták, hogy Magyarország csatlakozott a BRI-hez. Ez azt jelenti, hogy bár a válaszadók többsége látja a kapcsolatok növekedését, annak pontos módjáról csupán alig több mint a fele tájékozott. Érdekes módon, ez a szám a pekingi válaszadók körében sem sokkal magasabb: mindössze 66 százalék gondolja úgy, hogy Magyarország az Övezet és Út Kezdeményezés része, 21 százalékuk nem

biztos benne, és 13 százaléknak határozottan az a véleménye, hogy hazánk nem tartozik a BRI által érintett országokhoz. Tehát a kezdeményezés népszerűsítésének még mindkét országban van tere.

A jelen kötet szempontjából az egyik legrelevánsabb kérdés az volt, hogy tudják-e Budapesten és Pekingben, hogy mikor vette fel egymással a két ország a diplomáciai kapcsolatokat. E kérdésben mindkét fél hasonlóan „teljesített”, és a válaszadóknak itt is, ott is nagyjából a 40 százaléka találta el a helyes választ, 1949-et. Budapesten hasonló arányban (33 százalék) jelölték be 1979-et, ami arra utalhat, hogy nem volt hiába a 70. évforduló alkalmából folytatott budapesti plakátkampány, sok esetben csupán a kerek évforduló pontos száma lehetett kérdés. Kínai részről más logika látszik: minél közelebbi volt a dátum, annál kevesebb szavazatot kapott, tehát azt tudták, hogy a kapcsolat régre nyúlik vissza, de a pontos dátumban volt bizonytalanság.

Mivel Magyarország Kínához képest igen kis méretű, több európai társához hasonlóan nálunk is felmerül a kérdés a nyilvánosságban, hogy mennyire tudunk előnyös kapcsolatokat fenntartani a hatalmas országgal. A kérdőív itt párba állított mondatokkal tesztelte, hogy a kitöltői ígéretesnek vagy inkább riasztónak látják a kapcsolatok elmélyülését. A válaszokból egyértelmű, hogy a kínai kultúra megjelenése mindenképp pozitív fejlemény: a válaszadók 80 százaléka örömmel fogadja azt, s csupán 20 százaléukat riasztja a távoli kultúrák jelenléte. Egy ponton azonban megfordul az arány, mégpedig a gazdasági befolyásnál. A válaszadók 57 százaléka inkább tart a kínai tőke túlzott befolyásától, s nem szívesen fogadná annak gazdaságélénkítő hatását. Ez némileg felvillantja azt az ellentmondást, amelyet más európai országokban is láthatunk: míg a politikai elit nyitott a Kínával való együttműködésre, addig a lakosság részben ódzkodik a túlzott kínai befolyástól. Ez részben arra utalhat, hogy Pekingnek még mindig sokat kell dolgoznia az országimázsán és a puha erején ahhoz, hogy az európai országok lakói igazán nyitottak legyenek a vele való együttműködésre. Ezt támasztja alá az is, hogy a válaszadóknak mindössze 28 százaléka látná egyértelműen szívesen a bilaterális kapcsolatok növekedését, míg 46 százalék semleges a viszony elmélyülése iránt és, 26 százalék kevésbé tartaná előnyösnek azt. Azonban, mint azt a kínai kultúra megismerésére való nyitottság bizonyítja, ezek a félelmek a jövőben eloszlathatók, ahogyan az együttműködés tovább erősödik. Kínai oldalról az e kérdésre érkezett válasz teljesen egyértelmű, hiszen ott a gazdasági méret nem okoz ilyen félelmeket, így a válaszadók 93 százaléka szívesen látná a kapcsolatokat további mélyülését, és a maradék 7 százalék sem negatív, csupán semleges.

Turisztikai szempontból mindkét ország igen szimpatikus a másik számára: a pekingi válaszadók 90 százaléka szívesen ellátogatna Magyarországra, míg 10 százalék semleges; a magyarok közül pedig 71 százalék találja vonzó úti célnak Kínát, s 12 százalék semleges a kérdésben. Az érdekesség ismét a magyar oldalon jelentkezik: 17 százalék kifejezetten nem kíváncsi Kínára. Ez, hasonlóan az előző bekezdés adataihoz, arról árulkodik, hogy bár nem nagy számban, de továbbra is jelen van egyfajta idegenkedés a távoli kultúrákkal kapcsolatban. Könnyen lehet azonban, hogy ez tovább fog csökkenni, ahogy a budapesti lakosság egyre jobban megismeri Kínát.

Összegzés

A tanulmány elején feltett kérdésre, hogy milyennek látják a budapesti és a pekingi lakosok a másik fél hazáját, a fent leírt kutatás alapján kijelenthetjük, hogy alapvetően vonzóknak és együttműködésre érdemesnek. Az elmúlt néhány évben a két ország közötti együttműködés minden téren fellendült. Ezt jelzi a politikai kapcsolatok elmélyülésétől kezdve a Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola megalapításáig sok minden. Ennek megfelelően a két főváros lakói szinte megdöbbenően sokat tudnak a másik országról, legyen szó a C-vitamin magyar felfedezéséről, illetve a budapesti válaszadók több mint fele által hallgatott hagyományos kínai zenéről vagy a kínai szépirodalomról, amellyel több mint a harmaduk megismerkedett már. Mindkét tény alátámasztja Buslig Szonja pekingi magyar kulturális tanácsos megállapítását, miszerint a két ország kapcsolata túllépett már a sztereotípiák szintjén, és a lakosságuk körében igény jelentkezik arra, hogy mélyebben megismerje a másik fél művészetét és kultúráját. Egy strukturális nehézséget azonban fontos szem előtt tartania mindkét félnek, mégpedig azt, hogy a növekvő kínai gazdasági befolyást a két ország méretkülönbsége miatt némi tartózkodással fogadja a magyar közvélemény. Ezen egyrészt az idő is javíthat, de még inkább a személyes kapcsolatok építése, az idegenforgalom bővülése és általában Kína még sokoldalúbb megismertetése a magyar közönséggel. Az újabb és újabb pekingi és sanghaji közvetlen járatok indítása fontos lépést jelent ebbe az irányba, de továbbiakra is bőven van még mód és lehetőség.

Irodalomjegyzék

- Bienerth Gusztáv, Niklai Ákos. „布达佩斯成为中欧旅游中心 中国游客增长了40%”. *United News*. A letöltés ideje: 2019. augusztus 31. <http://jiu.lianhenews.com/news/?2475.html>.
- D’Hooghe, Ingrid. „The Limits of China’s Soft Power in Europe: Beijing’s Public Diplomacy Puzzle”. In *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia*, szerk. Sook Jong Lee és Jan Melissen, 163–90. New York: Palgrave Macmillan, 2011. https://doi.org/10.1057/9780230118447_9.
- Embassy of the People’s Republic of China in Hungary. „段洁龙大使出席 中国驻布达佩斯旅游办事处« 成立仪式 ”. A letöltés ideje: 2019. augusztus 31. <http://www.chinaembassy.hu/chn/xwdt/t1346022.htm>.
- Jordán Gyula. „A kínai soft power kérdéséhez”. *Nemzet és Biztonság* 3. no. 1. (2010): 50–65.
- Nye, Joseph S. „Soft Power”. *Foreign Policy*, no. 80. (1990): 166. <https://doi.org/10.2307/1148580>.
- Nye, Joseph S. „The Rise of China’s Soft Power”. *Wall Street Journal Asia* 29. (2005): 6–8.
- Shambaugh, David. „China’s Soft-Power Push”. *Foreign Affairs* 94. (2015): 99.
- The State Council. The People’s Republic of China. „2018年到访匈牙利的中国游客突破25万人次”. A letöltés ideje: 2019. augusztus 31. http://www.gov.cn/xinwen/2019-05/14/content_5391601.htm.
- Turizmus.com*. „Három kínai városból indulhatnak új légi járatok Budapestre”. A letöltés ideje: 2019. szeptember 30. <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/harom-kinai-varosbol-indulhatnak-uj-legi-jaratok-budapestre-1163820>.
- Vaskor Máté. „Megjelent húszezer ázsiai Magyarországon”. *24.hu* (blog). A letöltés ideje: 2018. január 16. <https://24.hu/kozelet/2018/01/16/megjelent-huszezer-azsiai-magyarorszagon/>.

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

KÜLÜGYI ÉS KÜLGAZDASÁGI INTÉZET

MAGYARORSZÁG
NAGYKÖVETSEGE
PEKING